

VNIVERSITATIS VALÈNCIA

**COMUNICAR L'ART
A L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA.
EL PROJECTE SECOND ROUND**

Tesi Doctoral

Autora: María José Gómez Aguilera

Director: Dr. Ricard Huerta Ramon

Programa de Doctorat en Didàctiques Específiques

Facultat de Magisteri

Març, 2018

Als meus pares
A la meua germana
A Hèctor

AGRAÏMENTS

He d'agrair el suport de moltes persones que han estat implicades en Second Round i que m'han ajudat en la consecució d'aquesta tesi, una experiència viscuda per tothom. En primer lloc al meu director de tesi el Dr. Ricard Huerta, per brindar-me la possibilitat de dur a terme aquesta recerca de vida i ser un veritable company en aquesta aventura. Per la gran disponibilitat i la confiança mostrada des de l'inici, fent-me partícip de totes les seues iniciatives.

A Gabriela Vera, companya incansable en totes les inauguracions, i al professorat de la Universitat de València que va impartir les conferències del Second Round i es van mostrar sempre generosos. Als membres de CREARI Grup de Recerca en Pedagogies Culturals (GIUV2013-103), que m'han aconsellat i amb es quals he compartit experiències i vivències. Als instituts de Secundària que han participat en el projecte, al seu professorat, a les directives i a les altres entitats que han mostrat el seu activisme en cada inauguració. De manera especial als coordinadors dels centres i a tot l'alumnat que va ser part fonamental del projecte en tot el seu procés; són el present i el futur d'aquesta reivindicació. A tots els entrevistats i participants en la metodologia de recerca, per haver ocupat el seu temps en la contestació de les meues preguntes i enquestes. A l'AVPD pel seu activisme i les seues grans aportacions en les Jornades de la Nau, on la meua visió es va ampliar profundament.

Gràcies als tres vicerectorats de la Universitat de València implicats directament en el projecte Second Round. Agrair d'una manera especial a la Universitat la possibilitat de portar Second Round a Itàlia amb una estada internacional. Els meus més sincers agràiments a Chiara Panciroli i Anita Macaуда per acollir-me en la Universitat de Bolonya com una més del seu equip i fer-me part activa dels seus projectes. També a l'alumnat que treballava en el MoDE per tota la seua col·laboració i el seu gran acolliment. Gràcies també a John Cardiff per ajudar-me amb la redacció internacional de la tesi. A tots els que han pensat en mi per a difondre el projecte i la recerca en les seues iniciatives. A totes les persones que en algun moment del procés han contribuït amb els seus sabers, pensaments o vivències a enriquir aquest treball. I a tots els que de forma directa o indirecta m'han ajudat.

Índex

I. Introducció	11
I.1. Formulació i definició del problema	11
I.2. Objectius de la investigació	13
I.3. Justificació i interès de la investigació	17
I.4. Estructura	20
I.5. Aclariments terminològics	20
I.6. <i>Introduction (English version)</i>	23
II. Marc teòric	35
II.1. El context geogràfic, polític, acadèmic i cultural	36
II.1.1. Legislació educativa	39
II.1.1.1. La legislació de l'educació artística a Secundària	41
II.1.1.2. Canvis en l'educació artística	44
II.2. Situació del professorat	46
II.2.1. Professorat d'Educació Artística: professors de Dibuix	46
II.2.2. Professorat del Màster Universitari per a futurs docents	49
II.2.3. Creació de l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix	50
II.3. Educació Artística	53
II.3.1. Marc conceptual de l'Educació en Arts	53
II.3.2. Importància de l'Educació Artística	53
II.4. Col·laboració entre la Universitat de València i els Instituts de Secundària al projecte Second Round	67
II.4.1. La Universitat dona suport a l'Educació Artística en Secundària: Second Round com a projecte col·laboratiu	67
II.4.2. Tres Vicerektorats i un Institut d'Investigació junts en un mateix projecte	69
II.4.3. El Màster en Professor/a de Secundària de la Universitat de València: Especialitat de Dibuix	70
II.4.4. Second Round com a Projecte d'Innovació Educativa	77
II.4.4.1. Projecte d'Innovació Educativa de la Universitat de València	79
II.5. La reivindicació de l'Educació Artística	93
II.5.1. La importància d'actuar i moure's	93
II.6. Comunicació	98

II.6.1. La comunicació de projectes educatius	98
II.6.2. Artista-Comunicador	101
III. Metodologia de la Investigació	105
III.1 Investigació en Educació Artística	106
III.2. Estudi de Cas	109
III.3. Investigació Plural	113
III.3.1. Aproximació a la investigació:	
Observació directa y consulta de documents	115
III.3.2. Enfocament Qualitatiu	117
III.3.2.1. Entrevistes	118
III.3.2.2. Grups de discussió	124
III.3.2.3. Històries de vida	130
III.3.3. Enfocament Quantitatiu-Descriptiu	131
III.3.4. Enfocament Artístic	132
III.3.4.1. Investigació basada en imatges: Fotografies	134
III.3.4.2. Narrativa personal	135
IV. Estudi de Cas	137
IV.1. Aproximació a l'entorn educatiu investigat	138
IV.1.1. Calendari activitats Second Round	140
IV.2. Second Round als Instituts de Secundària	144
IV.2.1. Inicis i desenvolupament	144
IV.2.2. Inauguracions i conferències	150
IV.2.3. Panells	176
IV.2.4. Exposició d'obres	201
IV.2.5. Participació i altres accions programades	217
IV.2.6. Centres com a museus	236
IV.3. Second Round a La Nau	238
IV.3.1. Inauguració	238
IV.3.2. Exposició	241
IV.3.3. Document d'obres exposades (extracte)	245
IV.3.4. Jornades AVPD	248
IV.4. Comunicació de Second Round	257
IV.4.1. Per part de la Universitat de València	258
IV.4.2. Premsa i xarxes	270
IV.4.2.1. Instituts de Secundària	270

IV.4.2.2. La Nau	300
IV.5. Second Round Internacional	308
IV.5.1. Museo Officina dell'Educazione	308
IV.5.2. Second Round en el Mode	311
IV.5.3. Schede di documentazione delle esperienze educative	315
IV.6. Pel·lícula Second Round Movie: Línies	322
IV.7. Exposició i discussió de l'Enfocament Qualitatiu	326
IV.7.1. Respostes d'entrevistes i anàlisi posterior	326
IV.7.1.1. Resultats obtinguts	326
IV.7.1.2. Anàlisi dels resultats	338
IV.7.1.3. Anàlisi dins les àrees	344
IV.7.2. Grups de discussió: debats	346
IV.7.3. Històries de vida	356
IV.8. Second Round en xifres. Enfocament Quantitatiu-Descriptiu	360
IV.9. Visual i Narratiu. Enfocament Artístic	362
IV.9.1. Basada en l'art: Fotografies	362
IV.9.2. Narrativa i visual autobiogràfica	366
IV.10. Second Round i el futur amb les TIC	372
IV.10.1. Les TIC	372
IV.10.2. Futur de Second Round amb la tecnologia	376
V. Resultats i Reflexions vers Second Round	381
V.1. Resultats de Second Round, fins el moment	382
V.1.1. Materialitzacions aconseguides	383
V.2. Reflexions	391
V.2.1. Reflexions finals del context investigat	391
V.2.2. Reflexions de la comunicació en projectes	392
V.2.3. Reflexions de la comunicació realitzada per difondre Second Round	393
V.2.4. Reflexions d'accions futures del projecte Second Round	
VI. Conclusions	395
VI. 1. Conclusions (English version)	403
VII. Referències	409

La introducció ens mostra el *problema a definir*, els *objectius* dels quals partim, la *justificació i l'interès* que té la investigació, així com *l'estructura* i uns *aclariments terminològics*. Aquestes parts certifiquen de manera clara el fet del qual es parteix, mostren la presentació del treball i ajuden a entendre i situar la investigació realitzada.

I.1. Formulació i definició del problema

Les lleis educatives han anat conferint cada vegada menys entitat a l'educació artística. Amb l'última llei educativa promoguda pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Espanya, coneguda com la LOMQE (LOMCE en castellà, Ley Orgánica para la Mejora de la Calidad Educativa), la situació que es viu al voltant de l'art en els instituts de Secundària la converteix en una matèria pràcticament residual, que únicament segueix figurant al llindar de l'optativitat, un primer pas que podria suposar una paulatina presència ínfima del professorat especialista.

Els centres de Secundària són testimonis directes de la desaparició progressiva de l'educació en arts. Cada curs hi ha menys hores impartides per professorat de Dibuix, i existeixen menys oportunitats perquè els alumnes puguin cursar matèries artístiques. En l'Educació Secundària Obligatòria es tracta majoritàriament de manera optativa amb dues hores setmanals. D'aquesta manera, les oportunitats dins del llenguatge artístic (almenys pel que afecta a allò que denominem arts visuals) són pràcticament les mínimes. Respecte a les modalitats de Batxillerat Artístic, també s'estan veient afectades en termes negatius, amb menys assignatures artístiques en els programes i constants reduccions horàries. Aquesta situació afecta directament al col·lectiu del professorat de Dibuix, nom amb el qual es designa en Educació Secundària per als

docents especialistes en educació artística. En els últims anys s'ha vist reduït quasi un 20% el nombre de docents en Dibuix dels instituts de Secundària valencians (Huerta, 2017).

Tot i això, destacar que, de forma paral·lela a aquesta disminució accentuada del professorat de Dibuix en actiu, cada any es formen al Màster de Professorat de Secundària de la Universitat de València pràcticament un centenar d'alumnes en l'especialitat de Dibuix (Huerta, 2013a). Aquests joves (que desitgen ser futurs professors als centres de Secundària) no tindran pràcticament cap oportunitat d'aconseguir una feina estable amb la situació actual que es viu en l'entorn de l'educació artística. Com que tampoc hi ha especialista en arts visuals en l'etapa de primària, trobem que bona part dels alumnes de Secundària dels instituts acaben els seus estudis d'escolaritat sense conèixer pràcticament el llenguatge visual o les possibilitats de la creació gràfica i del coneixement de les arts, ja que l'únic especialista que tenen en art i en imatges és el professorat de Dibuix, a hores d'ara minimitzat i en franc procés de disminució paulatina.

No és fàcil comprendre aquesta situació, tenint en compte que la societat actual és probablement la més visual i visualitzada de la història (Smilan, 2016). Si assumim que hi ha la intenció de fer desaparèixer l'educació artística a Secundària, aleshores resultarà molt més difícil d'assumir des de l'educació la realitat dels mons hipervisibles dels mitjans de comunicació o de les xarxes socials. Actualment la majoria dels missatges que rebem i bona part del que consumim passa per la imatge. Trobarem que gran part del que observem cada dia ens apareix en forma d'imatge pel seu gran potencial. Però, si rebem tants missatges i no som crítics ni estem atents a gaudir del banquet visual, tampoc sabrem produir de manera adequada les imatges que ens podrien interessar. Aquesta desavinença entre el món educatiu i la fruïció conscient de les imatges provoca que ens convertim en una societat més fàcilment manipulable, una societat que no es qüestiona els missatges visuals ni tampoc està preparada per produir i difondre els seus propis dispositius visuals. L'educació artística, l'educació en arts, l'educació estètica o l'educació visual, constitueixen potencials territoris educatius i de vivències en els quals l'alumnat podria avançar en el coneixement del seu propi món, dels diferents

llenguatges visuals, i de totes les possibilitats que conté la imatge com a recurs comunicatiu, identitari i estètic.

També aquesta educació en arts ajuda als estudiants a desenvolupar i fomentar la seua creativitat, qüestió transversal que potencia la implicació activa en tots els aspectes de la vida. A més a més, aquesta educació en arts ens ajuda a obrir la ment, a gaudir del món mediàtic, i ens mostra una sèrie de valors que en altres àmbits no es tracten (Yinzhong, 2017). Per tant, si l'educació artística segueix quedant-se progressivament fora del currículum oficial, la societat, i especialment l'alumnat de Secundària, perd les possibilitats de fer front als reptes de la visualitat i la visibilitat en la societat actual.

Per tots aquests motius cal visibilitzar el treball que es fa als centres de Secundària, per tal que la gent pugua conèixer la situació que està vivint (i patint) l'educació artística. Es tracta d'un tema que ens afecta a tots. Per millorar s'ha d'actuar abans que siga massa tard. A partir d'aquesta realitat, que contrasta amb el que caldria incorporar a l'ensenyament dels adolescents, es va crear el projecte "Second Round: Art i lluita als instituts valencians", del qual es va realitzar tot un seguiment per conformar així un material escrit i en imatges que compila tot el que s'ha viscut i s'està vivint.

I.2. Objectius de la investigació

Entre els objectius del present treball d'investigació destaquem un objectiu general que comprèn de manera global el que es vol aconseguir, així com una sèrie d'objectius específics que especifiquem. Després d'haver format part d'un projecte d'innovació educativa viscut com a fenomen reivindicatiu, l'objectiu general de la investigació és:

-Conèixer, compilar i analitzar el que ha significat Second Round per a l'educació artística en Secundària, tot determinant el context, el procés, la comunicació i els resultats que s'han obtingut, interpretant-los i proposant un pla de futur.

Els objectius específics, en concordança amb la investigació del projecte són:

- Reivindicar la situació injusta i fer-se visibles davant les dificultats.

- Col·laborar dins el món educatiu amb persones de diferents àmbits.
- Plantejar el context polític, social i educatiu que ocorre i transita al voltant de l'educació artística en Secundària.
- Avaluar la temàtica com a part activa que viu en directe tot el que succeeix.
- Desenvolupar visualment i textualment l'experiència de Second Round
- Mostrar la situació específica del professorat de Dibuix als centres de Secundària amb la recerca bibliogràfica i la informació que aporten els implicats
- Afavorir la visibilització de la problemàtica plantejada amb el projecte
- Establir raonaments per canviar la situació i ajudar així a potenciar una educació integral en valors

Uns altres objectius específics que s'han de tindre en compte de cara al fet que es consideren com a reptes en el futur:

- Animar la investigació per a la millora de l'educació artística.
- Animar la societat a sumar-se a la lluita per l'educació artística.
- Animar a considerar l'entorn digital com a eina de difusió en l'art.

Formulació d'hipòtesis

En aquesta investigació partim directament de l'estudi de tot el que forma part de l'entorn Second Round. S'han plantejat afirmacions i solucions per obtenir una visió més clara de la situació. Partim de les hipòtesis com a suposicions fetes a partir de les dades de què disposem, que ens serveixen com a base per a iniciar una investigació o argumentació, és a dir, són les idees prèvies que expressen la comprensió del que es pretén investigar. Per tant, per a aquesta investigació, així com per al projecte Second Round en el seu conjunt, es parteix d'unes hipòtesis com a suposats de realitat:

Hipòtesi 1: L'educació artística és important en Secundària.

Raonaments: Aquesta educació específica ensenya els joves a manipular, crear, difondre i dissecionar críticament i estilística les imatges. L'educació visual que maneja la societat, educa en valors, afavoreix la formació de les identitats, és un llenguatge apte per expressar-se, que ajuda a pensar i reflexionar, que potencia les idees i les actituds, i que és capaç d'obrir la ment, tot mostrant-nos mirades diferents.

Demostració: marc teòric i estudi de cas.

Hipòtesi 2: El professorat de Dibuix és necessari per al conjunt de la Secundària.

Raonaments: Es tracta d'especialistes en imatge i en cultura visual; estan preparats per donar les pautes necessàries per educar l'alumnat i afavorir lectures visuals pregnants, ensenyant a ser crítics, productors i consumidors d'imatges, ensenyant cultura, tècniques artístiques, artistes i obres, instant a reflexionar i a créixer com a persona, guiar mirades i pensaments diversos, etc.

Demostració: marc teòric, estudi de cas, amb entrevistes i grups de discussió

Hipòtesi 3: El projecte Second Round ajuda a visibilitzar el treball que es fa als instituts de Secundària i reivindique així l'educació artística i el paper del professorat de Dibuix.

Raonaments: Aconsegueix un col·lectiu unit, anima a la participació conjunta de professorat i alumnat per treballar en una mateixa direcció, incitant a crear accions i exposicions públiques. Així la societat coneix de primera mà el treball que confeccionen als centres, incitant un moviment que provoca soroll social, ajudant a fer que més gent conega la situació de l'educació en arts.

Demostració: Procés i resultats mostrats a la investigació

Per a la realització dels fets dels quals partim en la recerca s'han desenvolupat unes qüestions a investigar en les quals es pregunta com solucionar el fet del qual es parteix. Consegüentment s'ha ideat la possible rèplica per contestar-la, seguidament de la pregunta "com?", en referència a: Com concretem la rèplica?, Què es pot utilitzar per dur-ho a terme? I finalment la materialització que concreta la forma possible per canviar el fet del qual partim. Observem que partim de tres fets actuals que es poden contestar, d'una manera inicial, amb el projecte Second Round, sobretot si es crea una difusió adequada de pensament i acció que animen a seguir.

1. Fet inicial: L'educació artística està en un procés de minimització curricular.

Qüestió d'investigació: Com lluitar per evitar que una part tan essencial del currículum desaparega?

Rèplica: Mostrar les eines (artístiques) i demostrar la importància que té l'educació en arts.

Com?: Projectes que visibilitzen l'educació en arts i potencien el reconeixement dels seus beneficis.

Materialització: “Second Round: Art i lluita als instituts de Secundària”.

Fet final: L'educació artística no desapareixerà si som capaços d'evidenciar la seua necessitat al sistema educatiu.

2. Fet inicial: Hi ha menys professorat de Dibuix als instituts de Secundària

Qüestió d'investigació: Com frenar aquesta tendència per millorar la situació?

Rèplica: Amb més hores d'assignatures artístiques als centres de Secundària, al temps que s'impulsen manifestacions artístiques.

Com?: Aconseguir canvis en les reformes educatives amb accions per a conscienciar a la societat.

Materialització: “Second Round: Art i lluita als instituts de Secundària”.

Fet final: No baixarà el nombre de professorat de Dibuix a Secundària.

3. Fet inicial: Hi ha poca investigació per millorar l'educació artística

Qüestió d'investigació: Com incentivar als col·lectius implicats per a investigar i reflexionar al voltant de l'educació artística?

Rèplica: Oferir estudis amb resultats i conclusions que animen als altres implicats.

Com?: Investigacions en educació artística, com ara articles, tesis doctorals, Treballs Fi de Màster, comunicacions i ponències presentades a seminaris congressos i jornades, etc.

Materialització: Tesi sobre el projecte Second Round.

Fet final: Més investigacions per millorar l'educació artística

Aquests fets s'agrupen en una visió més general. D'aquesta manera la realització de projectes com Second Round poden ser una de les claus per canviar la situació actual i millorar l'educació en arts.

Fet general: L'educació artística està perdent protagonisme i consegüentment hi ha menys professorat de Dibuix als instituts de Secundària.

Qüestió d'investigació: Com es podria canviar la situació actual de l'educació artística als instituts de Secundària?

Rèplica: Visibilitzar i reivindicar l'educació artística.

Com? Projectes que mostren el treball i la importància de l'educació en arts per a la Secundària.

Materialització: "Second Round: Art i lluita als instituts de Secundària".

Fet final: L'educació artística no perdrà protagonisme i conseqüentment no hi haurà menys professorat de Dibuix als instituts de Secundària.

I.3. Justificació i interès de la investigació

L'interès de la següent investigació radica en compilar i demostrar de manera materialitzada un estudi centrat en el projecte "Second Round: Art i lluita als instituts valencians". Aquest projecte reivindica el paper de l'educació artística a Secundària, visibilitza el que treballen als centres els professors de Dibuix i els seus alumnes, i consciència així a la societat de la situació que es viu a l'educació en arts, una especialitat en la qual cada curs hi trobem menys hores lectives, transformant en optativitat els seus continguts, la qual cosa suposa un pas enrere per a una societat que volem més lliure i més crítica. Per tant, és de gran interès obtindre una investigació fixada en la comunicació de l'art a l'educació Secundària. Per tal d'arribar a conèixer tot el que s'ha treballat al projecte, el qual ha mobilitzat 12 instituts de Secundària de la província de València, a més d'una exposició final al Centre Cultural La Nau (València) i accions que segueixen demostrant que Second Round està viu i que no parerà fins que l'educació artística obtinga la presència curricular que es mereix. En l'estudi es mostren les accions i iniciatives que s'han organitzat, així com la manera en la qual s'ha comunicat l'art. Es realitza un estudi de cas complet gràcies a l'observació directa i al fet de formar part activa del mateix objecte d'investigació.

La importància d'abordar el tema des de tota la seua perspectiva ajuda de manera directa en el mateix desenvolupament del projecte de cara al futur, ja que segueix actiu, per conèixer tot el que ha significat, els resultats obtinguts, així com qüestions a millorar. Tot açò ajudarà a seguir per un camí molt més efectiu. A més, serveix com a exemple

d'un projecte d'innovació educativa que cal fer créixer, que ha d'evolucionar i s'ha d'anar fent gran per exporta-ho com a idea reivindicativa. Els instituts de Secundària s'han de mobilitzar i han de comunicar a la societat el que es treballa als centres, la importància de l'educació artística i la figura clau que representa el professorat de Dibuix com a professionals especialistes en imatge per a l'alumnat de les generacions dels registres virtuals.

D'aquesta manera, la confecció d'un mateix document que s'ha compostat en base a la informació del que s'ha fet al projecte, amb investigacions que aprofundeixen en les figures clau i en la reivindicació, fan essencial el paper de l'estudi com a reactivador de la societat. D'una manera més específica també es tracta d'un incitador acadèmic, pel fet que la Universitat és una peça clau de l'engranatge del projecte. Tot aquest entramat pot aconseguir que més gent es mobilitze, que més universitats opten per col·laborar amb la Secundària, i així diferents àmbits es mostrarien com un tot unit en benefici de l'educació en arts. Es tracta per tant, d'una oportunitat extraordinària, d'una opció única fins al moment, presentada com a projecte reivindicatiu que lluita per l'art i que, gràcies a aquesta investigació pren una forma conjunta de reflexió i anàlisi. També aquest estudi en si representa un resultat aconseguit pel mateix projecte Second Round, ja que es demostra amb textos i imatges les accions realitzades, les fites aconseguides, i el procés desenvolupat des de l'inici. Amb tot, es justifica sobradament la realització d'aquesta investigació, fins i tot, es vol pretendre amb l'estudi animar a realitzar més investigacions sobre projectes que donen suport a l'art i que investiguen la situació que pateix l'educació artística als centres de Secundària.

Es tracta d'un tema d'actualitat que necessita tota l'atenció possible si es vol arribar a obtenir un canvi real en la societat. A més, estem parlant d'un treball únic, perquè s'hi han donat unes circumstàncies especials en el propi procés. Directament perquè la investigació es podia realitzar en primera persona pel fet que està viscuda per la mateixa investigadora com a agent actiu dins de tot l'entramat viscut. Des de juliol del 2015 es va començar a definir la investigació que es faria del projecte Second Round, però no només a nivell relator, sinó convertint-se en persona partícip de tot el que succeïa, amb més de dos anys de seguiment diari i incansable de participació continua.

Aquest projecte ha aconseguit fites destacades, pel fet que han estat col·laborant en un mateix projecte dotze instituts de Secundària, tres vicerektorats de la Universitat de València, un Cefire (Centre de Formació del Professorat de la Generalitat Valenciana), un institut d'investigació universitària (Institut de Creativitat i Innovacions Educatives), un centre cultural (La Nau), professors d'institut, d'universitat, alumnes i professionals del món de l'art. Cal destacar especialment a la Universitat de València, que ha donat el seu suport absolut al treball, amb la implicació directa dels seus vicerektorats, treballant com a col·laboradors d'un mateix projecte i fomentant la participació conjunta entre universitat i instituts.

La itinerància del projecte ha fet que Second Round haja sigut vist a diferents comarques de la província de València. D'aquesta manera, més professorat d'altres poblacions també han conegut el projecte, així com s'ha mogut amb conferències i comunicacions, coneixent-se també en més centres universitaris, com ara Florida Universitària (València), Universitat de Barcelona i Universitat de Múrcia. Cal destacar la seua projecció internacional tant en la Università di Bologna (amb la web del MoDE) com a la ponència invitada que va ser presentada al Congrés Internacional Matèria-Prima (Portugal) organitzat per la Universidade de Lisboa. S'han aconseguit resultats materials evidents. El projecte Second Round i també aquesta investigació han sigut essencials per tal de donar-li forma a les activitats que s'anaven succeint. És únic perquè dins el projecte s'ha confeccionat una pel·lícula en la qual hi han participat 300 alumnes de diversos centres, una pel·lícula educativa de referència, presentada a l'última Mostra Internacional de Cinema Educatiu (MICE). És únic per tots els resultats i investigacions que està generant. Es tracta d'una investigació peculiar i possiblement irrepetible. Ara bé, confiem que es realitzaran més projectes pareguts i que es podran dur endavant també treballs i futures tesis doctorals per animar el panorama de l'educació artística. És un treball especial, no és solament una tesi doctoral, forma part d'un projecte molt més gran que ha implicat a molts agents diferents. Com que es tracta d'una vivència personal que perdura en el temps, ha aconseguit que Second Round forme part directa de la vida de la doctoranda, i que, a la vegada, aquesta relatora forme part de la vitalitat del Second Round. Es tracta d'un projecte que té vida pròpia, segueix actiu, és únic i especial, per això aquesta investigació constitueix un document també particular, que demostra amb molt de respecte i admiració la passió per l'art i per l'educació.

I.4. Estructura

El treball s'estructura segons la forma que hem considerat més assequible per entendre la realitat a la qual fa referència. La investigació es basa en un estudi de cas del projecte “Second Round: Art i lluita als instituts valencians”. Comença amb la introducció a la problemàtica de la qual prové, els objectius dels quals partim, l'estructura i la justificació i interès de la investigació. En el marc teòric, destaquem el context social, polític, acadèmic i cultural, la situació del professorat de Dibuix a Secundària, l'educació artística, la col·laboració entre universitat i instituts, la reivindicació en l'educació artística i la comunicació. El capítol tercer ens mostra les parts que formen la metodologia amb la investigació educativa artística, l'estudi de cas i la investigació plural amb els seus diferents enfocaments, l'observació directa i de documents, l'enfocament qualitatiu, quantitatiu i artístic. El capítol quart presenta tot el cos investigat, es tracta de l'estudi de cas, i mostra dins d'ell tot el que s'ha viscut amb el projecte, els instituts, l'exposició a la Nau, la comunicació, la part internacional, la pel·lícula, els diferents enfocaments i la importància de les TIC per al futur de Second Round. Es tracta del cos principal de la investigació, en el qual es pot observar de manera exhaustiva la metodologia i les qüestions investigades. El capítol cinquè ofereix els resultats del projecte i les reflexions al voltant del context, la comunicació de projectes i el futur en Second Round. El capítol sisè són les conclusions finals. A l'estructura de l'estudi s'han utilitzat moltes imatges, sobretot en alguns apartats específics, per albirar d'una manera més clara el que passava als actes de Second Round. Malgrat tindre més de 3000 documents entre fotografies i vídeos, s'ha seleccionat les més representatives.

I. 5. Aclariments terminològics

Projecte i investigació

Quan es parla del projecte es refereix a “Second Round: Art i lluita als instituts valencians”, o simplement “Second Round”. Quan es menciona la investigació, l'estudi

o el treball, es refereix a aquesta tesi. Tant el projecte com la investigació tenen uns objectius definits. El naixement del propòsit de la tesi parteix d'un dels objectius de Second Round, el d'investigar, encara que dins d'ell mateix també fa referència als altres propòsits, com ara animar, reflexionar, protegir i visibilitzar l'educació artística, que a la vegada formen part dels objectius de la mateixa tesi. Per tant, encara que diferents, els objectius són similars pel fet que aquesta investigació tracta de visibilitzar el projecte i a més, pretén reforçar les mateixes repercussions i resultats. L'estudi parla sempre des del punt de vista de la investigació, però clarament fa referència al projecte, i es troben tan mimetitzats que la tesi es basa en el projecte, i el projecte té amb la tesi una part fonamental, sobretot per la recopilació de tot el que ha succeït durant el temps que porta en actiu.

Educació artística

Quan es parla d'educació artística, educació en arts i educació visual, tractem el mateix concepte vist des de diferents angles de tipus d'educació. Es tracta de la manera de designar tots els estudis referents a les arts quan estan impregnades curricularment del fet educatiu. Es tracta de l'àrea d'educació artística, oficialment denominada Educació Plàstica, Visual i Artística. En el treball ens referim als estudis que es realitzen en els períodes de Secundària, tant a l'ESO (Educació Secundària Obligatòria) com en el Batxillerat Artístic. En l'ESO l'assignatura es pot denominar Dibuix, Plàstica, Educació Plàstica i Visual, o Educació Plàstica, Visual i Audiovisual (EPVA). En Batxillerat Artístic hi ha diverses assignatures artístiques i per tant no s'especifica cap en particular, excepte en alguna ocasió en la qual es fa referència al Dibuix Artístic i al Dibuix Tècnic.

El professorat de Dibuix

Quan es menciona professor de Dibuix o docent de Dibuix, es refereix al nom oficial de la figura docent que hi ha en la Secundària (ESO i Batxillerat) que imparteix les assignatures artístiques. Aquest és el nom oficial, encara que l'assignatura en l'ESO no sempre es menciona com a Dibuix, tal com s'ha especificat en el punt anterior. En el cas de professor d'educació artística, encara que podria valdre igualment per a professorat

universitari, ens referim especialment al professorat de Secundària. També depenent del context ens referim al conjunt general de docents en matèries artístiques, però com ja s'ha comentat, aquesta investigació se centra amb el col·lectiu de Secundària.

Comunicar

Quan parlem de comunicar, encara que sempre es refereix a l'acció de posar en comú i compartir, s'utilitza amb un doble sentit. Es pot referir al fet de comunicar projectes o a comunicar l'art. En la comunicació de projectes es fa especial èmfasi en la comunicació en els mitjans d'informació, per tal de realitzar una difusió del que ha passat a Second Round, i per definir què és el que passa al projecte. I què ocorre? Que es comunica l'art, en aquest cas també amb el sentit de posar en comú i compartir. Per tant, hi trobem una doble comunicació, per això es tracta d'una paraula important al treball. D'una banda comunicar l'art als instituts de Secundària valencians amb el projecte Second Round, i per l'altra, comunicar l'art que ha mostrat el projecte Second Round als mitjans de comunicació. Així trobem una comunicació efectiva en un sentit ampli.

En la primera accepció, comunicar estaria més a prop dels sinònims de mostrar o visibilitzar, per això comunicar l'art, mostrar l'art, visibilitzar l'art. En la segona accepció estaria més a prop del sinònim *informar*, per això informar de l'art que ha mostrat el projecte Second Round. Ara bé, cal destacar que, en les dues ocasions seria també sinònim de transmetre i de donar a conèixer. Transmetre l'art i el que es fa a Second Round, i donar a conèixer l'art i el projecte Second Round. Motiu pel qual també es troba tot tan relacionat, d'aquesta manera el fet de comunicar es tracta de manera transversal en tot el procés.

I.6. Introduction (English version)

The purpose of this introduction is to define our problems setting and aims, and to justify our the interest in this research, as well as to clarify the structure and terminology. These sections certify clearly the fact that we start, present clearly the work and help us to understand and to undertake the research carried out.

I.6.1. Formulation and definition of the problem

In recent years, educational laws have been given less and less organization to Art Education. The latest educational law was promoted by the Ministry of Education, Culture and Sports of the Government of Spain, known as the LOMQE (LOMCE in Spanish, Organic Law for the Improvement of Educational Quality). The situation that exists around art in Secondary schools transforms it to a virtually residual subject, which only continues to appear on the threshold of optativity.

Secondary schools are a direct testimony to the progressive disappearance of arts education. Each course has less hours taught by art teachers, and there are less opportunities for students to study artistic subjects. Official Secondary Education is mostly optional, with only two hours per week being typical. Accordingly, the opportunities within the artistic language (at least as far as it affects what we call visual arts) are practically minimal. Regarding the Bachelor of Arts degree, they are also being affected in negative terms, with less artistic subjects in the programs and hourly contact continually decreasing. This situation affects directly art teaching staff, namely the educational specialists in Art Education, in Secondary Education. During recent years, the number of art teachers in the Institutes of Secondary education of Valencia have been reduced by almost 20% (Huerta, 2017).

However, it should be pointed that, in parallel with this sharp decrease in the number of active art teachers, each year there are almost one hundred students in the art

specialization, taking the Master's Degree in Secondary Education (Huerta, 2013a). These students (who wish to be future teachers in Secondary schools) will have little opportunity to achieve a permanent job, given the current situation that exists in the field of Art Education. Moreover there are no specialists in visual arts in the primary school stage. We find a significant portion of Secondary school students finishing their studies knowing practically no visual language, nor the possibilities of graphic creation and knowledge of the arts. Art teachers are the only specialist in art and images, and actually they are minimized and are in the process of gradual decline.

It is not easy to understand this situation because nowadays we have the most visual society in history (Smilan, 2016). If we assume the intention to make disappear the Art Education , then it will be much more difficult to assume from the educational perspective the reality of the hypervisible worlds of the media or social networks. Currently most of the messages that we receive, and most of what we consume goes through images. We will find that much of what we observe every day appears in the form of an image to maximise its potential. However, if we receive so many non-critical messages, we will not be able to process the appropriate images that could be interesting for us. This disagreement between the educational world and the conscious enjoyment of images is the first step to become a more easily manipulated society. A society in which visual messages do not play a critical part produces a society not prepared to create and disseminate its own visual devices. Artistic, arts, aesthetic or visual educations, are a potential education for the students for creating of their own world. This imagination includes different visual languages and all the possibilities that the image contains as a communicative, identity and aesthetic resource.

This arts education also helps students to develop their creativity, a crosscutting theme that make active involvement in all aspects of life. In addition, an education in the arts helps us to be open-minded people, to enjoy the media world and shows us different values that are not addressed in other areas (Yinzhong, 2017). Therefore, if Art Education continues to be gradually removed from the official curriculum, society and Secondary school students in particular, lose the chances to know the challenges of visibility.

For all these reasons it is necessary to highlight the work that is done in Secondary schools, so that people can know the situation that is experiencing (and suffering) Art Education. It is a matter that affects everybody. To improve it must be changed before it is too late. Based on this reality, the project "Second Round: Art and fight in the Valencian Institutes" was presented. This work was followed to create a written material with images that compile everything that has been lived and is being lived.

I.6.2. Aims of Research

Among the aims of this research work, we emphasize a general aim that includes, in a global way, what we want to achieve. Moreover we describe a series of specific targets. This project is an educational innovation and is a claim phenomenon. Therefore, the general aim of the research is:

-To understand, compile and analyze what "Second Round" means for Art Education in Secondary education; to determine the context, the process, the communication and the results that have been obtained, interpreting them and proposing a plan for the future.

The targets, in accordance with the research of the project are:

- Claim the unfair situation and become visible to the difficulties.
- Collaborate with the educational world especially with people from different fields.
- Consider the political, social and educational context that takes place and goes through the Art Education of Secondary School.
- Evaluate the subject as an active part that lives directly with everything that happens.
- Develop the experience of Second Round visually and textually
- Show the specific situation of art teachers in Secondary school with bibliographic research and information provided by people who were involved
- Encourage the visibility of the problem raised with the project
- Establish reasoning to change the situation and thus help to promote a comprehensive education in values

Other targets that must be paid attention to, of due to the fact that they are considered as challenges in the future:

- Encourage research for the improvement of Art Education.
- Encourage society to join the struggle for Art Education.
- Encourage the digital environment as a tool for dissemination in art.

Formulation of hypotheses

In this research we begin with the study of everything that forms the part of the Second Round environment. Issues and solutions have been raised to obtain the results and clarify the situation. We start from the assumptions as postulations made from the data. That one serves as the basis for initiating the research or argumentation, there are the previous ideas that express the understanding of the subject of the subject of investigation. Therefore, thanks to this research, as well as to the Second Round project, it is based on hypotheses as assumed in reality:

Hypothesis 1: Art Education is important in Secondary.

Reasons: This specific education teaches young people to manipulate, create, disseminate and dissect the images critically and stylistically. Visual education that drives society, educates in values, promotes the formation of identities, is a language able to express itself. It helps students to think and reflect about the ability of expressing themselves of fosters ideas and attitudes. Moreover it opens the mind, showing us different points of view.

Demonstration: theoretical framework and case study.

Hypothesis 2: Art teachers are necessary for the entire the Secondary School.

Reasons: These are specialists in image and visual culture, they are prepared to give the necessities guidelines to educate the students and to encourage visual readings, critical teaching, producers and consumers of images, teaching culture, artistic techniques, artists and works, reflect and grow as a person, guide looks and thoughts, etc.

Demonstration: theoretical framework, case study, with interviews and focus groups

Hypothesis 3: The Second Round project helps to highlight the work that is done in Secondary schools and thus claim Art Education and the role of the teaching staff in arts.

Reasons: Get groups together, encourage the joint participation of teachers and students to work in the same direction, encouraging the creation of public manifestations and exhibitions. Thus, society knows first hand the work they do at the centers, inciting a movement that causes social noise, helping to make more people to understand the situation of arts education.

Demonstration: Process and results shown in the research

For the accomplishment of the facts that we start in the research, some questions have been developed to investigate the fact. Consequently, the possible answer has been devised, followed by the question "How?", With reference to: How do we define the replica? What can be used to carry it out? And, finally, the materialization that cements the possible way to change the fact. We note that we start from three current questions that can be answered, in an initial way, with the Second Round project, especially if an adequate dissemination of thought and action to encourage them to follow it.

1. Initial Fact: Art Education is in a curricular minimization process.

Research question: How can we prevent such an essential part of the curriculum from disappearing?

Answer: Identify the tools (artistic) and demonstrate the importance of education in arts.

How? Projects that highlight education in arts and enhance the recognition of their benefits.

Materialization: "Second Round: Art and fight in Secondary schools".

Final Fact: Art Education will not disappear if we are able to demonstrate its need for the educational system.

2. Initial Fact: There are fewer art teachers in Secondary schools

Research question: How to reduce this tendency and improve the situation?

Answer: With more hours of artistic subjects in Secondary schools, while promoting artistic manifestations.

How?: To make changes to educational reforms with actions to raise awareness in society.

Materialization: "Second Round: Art and fight in Secondary schools".

Final Fact: The number of Secondary art teachers will not be lowered.

3. Initial Fact: There little research to improve the Art Education

Research question: How is it possible to encourage the groups involved to investigate and reflect on Art Education?

Answer: Offer studies with results and conclusions that encourage other people to be involved.

How?: Research in Art Education, such as articles, doctoral theses, Master's Final Dissertations, communications and presentations at seminars, congresses and conferences, etc.

Materialization: Thesis on the Second Round project.

Final Fact: Introduce more research to improve Art Education

These facts are gathered into a general vision. In this way, the realization of projects such as Second Round can be one of the keys to change the current situation and to improve the education in arts.

General Fact: Art Education is losing importance and consequently there are fewer art teachers in Secondary schools.

Research question: How can the current state of Art Education in Secondary schools be changed?

Answer: Highlight and reclaim Art Education.

How?: Projects that shows the work and the importance of the education in arts for the Secondary.

Materialization: "Second Round: Art and fight in Secondary schools".

Final Fact: Art Education will not lose its role and, consequently, there will be more art teachers in Secondary schools any more.

I.6.3. Justification and interest of the research

The interest of the research is in the fact that is compiling and demonstrating in a materialized way a study centered on the project "Second Round: Art and fight to the Valencian institutes". This project vindicates the role of Art Education in Secondary School, and reveals what art teachers and their students do in the centers. This makes society conscious of the existing situation in the education in arts. It is a specialization in which each course is taught less hours, transforming their content into an optativity, which is a step backwards for a society in which it is important to be more free and more critical. Therefore, it is of great interest that I will undertake a research focussed on the communication of the arts in Secondary education. In order to get to know, all that has been achieved in the project, the investigation included 12 Secondary schools in the province of Valencia, as well as a final exhibition at the Cultural Center La Nau (Valencia) and actions that follow demonstrating that Second Round is alive and will not stop until Art Education obtains the curricular presence it deserves. The study shows the actions and initiatives that have been organized, as well as the way in which art has been communicated. A complete case study is carried out thanks to the direct observation and the fact of being an active part of the same object of research.

The importance of addressing the subject from all points of view, helps in the development of the project for the future. As it remains active, to know all that has meant, the results obtained. All of this will help you to follow in a much more effective way. In addition, it serves as an example of an educational innovation project that must be grown, which must evolve and must be done to export it as a vindicating idea. The Secondary schools must be mobilized and they must communicate to the society what is being undertaken at the centers. The importance of Art Education and the key figure represented by the teaching staff of art as image specialists for the students of the generations of the virtual registrations.

In this way, the preparation of this document that has been compiled based on the information elaborated in this project, with inquiries that deepen in the key figures. The essential role of the study is as a reactivator of society. In particular, it is also an academic incentive, because the University is a key part of the project's mechanism. This framework can mobilize more people and more universities to collaborate with Secondary Schools. And thus different areas would be shown for the benefit of arts education. It is an extraordinary opportunity, a unique option so far, presented as a vindicative project that fights for art and, thanks to this research, takes a joint form of reflection and analysis. Also this study represents itself a result achieved by the Second Round project. It shows with texts and images the actions carried out, the achievements accomplished and the process developed from the very beginning. The research should encourage more researchers in projects that support art and investigate the situation of Art Education in Secondary schools.

This is a topical issue that needs all possible attention if we want to achieve a real change in society. Moreover, we are talking about a single work, because of special circumstances introduced in the process itself. So that, the research could be carried out in the first person because it is experienced by the same researcher as an active agent within the whole network. Since July 2015, the formulation of the research that would be made of the Second Round project began, but not only at the level of the reporter, I took part, which allowed me to observe everything what was happening. for more than two years, I was involved with the project as part of my routine.

This project has achieved outstanding milestones, due to the many organizations involved. Twelve high school institutes have been collaborating in the project, three vice-rectors of the University of Valencia, the Cefire (Training Center of the Teaching Staff of the Generalitat Valenciana), an institute of research (Institute of Creativity and Educational Innovations), a cultural center (La Nau), different high schools, university, students and professionals of the world of art. Especially, noteworthy is the University of Valencia, which has given full support to work, with the direct involvement of its

vice-rector, working as collaborators of the same project and encouraging joint participation between universities and institutes.

The movement of the project made Second Round to be seen in different regions of the province of Valencia. In this way, more teachers from other countries have also seen the project, with lectures, and also getting acquainted with more university centers, such as Florida University (Valencia), University of Barcelona and University of Murcia. Its international projection at the University of Bologna (with the MoDE website) as well as the guest's presentation was shown at the Matéria-Prima International Conference (Portugal) organized by the University of Lisbon. Finally, the results were obtained. The Second Round project and also this research was essential in order to shape the activities that were taking place. It is unique because a film has been created, centered on the project, in which 300 students from different centers have participated. It was presented at the last International Educational Film Festival (MICE). It is unique thanks to all the results and the research that is generating. This is a unique and possibly unrepeatabe research. However, we hope that more projects will be carried out, with future work and doctoral theses, doing whatever is possible to encourage the panorama of Art Education. It is a special work, it is not just a doctoral thesis, it is part of a much larger project that has involved many different agents. As it is a personal experience that persists over time, it has made Second Round a part of the life of the doctorate, and at the same time, this reporting forms part of the vitality of the Second Round. It is a project that has its own life, remains active, it is unique and special. Accordingly, this research is a special document, which shows respect to art and education.

I.6.4. Structure

The work is structured accord to the way we have considered it more appropriate to understand the reality to which it refers. The research is based on a case study "Second Round: Art and fight in Valencian institutes". It begins with the introduction to the inicial problem, whose objectives we state, the structure, justification and interest of the investigation. Within the theoretical framework, we emphasize the social, political, academic and cultural context, the situation of the teachers in the Secondary school, the

Art Education, the special collaboration between universities and institutes, the demand for Art Education and also the communication. The third chapter shows the parts that make up the methodology with Art Educational research, case study and plural research with its different approaches, direct observation and documents, the qualitative, quantitative and artistic approach. The fourth chapter is about the entire body investigated, this is the case study, and shows everything that has been lived with the project, the high schools, the exhibition at "La Nau (València)", the communication, the international part, the film, the different approaches and the importance of technologies for the future of Second Round. It is the main body of the investigation, in which the methodology and the investigated questions could be observed in a comprehensive way. Chapter 5 offers the results of the project and reflections on the context, the communication of projects and the future of the Second Round project. The sixth chapter presents the final conclusions. The structure of the study has used many images, especially in some specific sections, to show clearly what happened with the events of Second Round. In spite of having more than 3.200 documents between photographs and videos, is only possible to show the most representative ones.

I.6.5. Terminological clarifications

Project and research

When we are talking about the project, it refers to "Second Round: Art and fight in Valencian institutes", or simply "Second Round". When the research is mentioned, the study or the work, it refers to this thesis. Both, the project and the research defined several aims. The origin of the purpose of the thesis is based on one of the aims of Second Round, the first one is to investigate, although within itself it also refers to other purposes, such as encouraging, reflecting, protecting and making visible Art Education. They also form part of the aims of the same thesis. Therefore, although different, the aims are similar because this study tries to publicize the project and in addition, it intends to reinforce the same repercussions and results. The study describes the point of view of the research, but it clearly refers to the project, and the thesis is based on the

project. The project comprises a fundamental part of the thesis, especially for the compilation of everything that has happened during the time.

Art Education

When we are talking about art education, education in arts and visual education, we treat to the same concept seen from different angles of type of education. This is the way of designating all the studies related to the arts when they are curricularly impregnated with the educational fact. This is the area of Art Education, officially called "Plastic, Visual and Art Education". At work we refer to the studies that are carried out during the Secondary periods, both in ESO (Obligatory Secondary Education) and in the Bachelor. In ESO, the subject can be called "Drawing, Plastic and Visual Education", or "Plastic, Visual and Audiovisual Education". In the Bachelor of Arts degree, there are several artistic subjects and therefore no one in particular is specified, except on some occasions, which refers to Artistic Drawing and Technical Drawing.

The teaching staff of Art

When we mention the Art Teacher, we refer to the name of the teaching personnel that exist in Secondary Schools (ESO and Bachelor) taught by the artistic subjects. The subject in ESO is not always mentioned as an Art or Draw, as specified in the previous point. In the case of teacher of Art Education, it may also be worthwhile for university teachers. In this case especially we refer to Secondary School teachers. Depending on the context we refer to the general set of teachers in artistic subjects, but as already mentioned, this research focuses on the Secondary School.

Communication

When we talk about communication, although it always refers to the action of sharing, it is used with a double meaning. It is possible to refer to the fact of communicating projects or communicating the art. In the communication of projects, is placed the special emphasis on communication in the mass media, in order to disseminate what has happened with "Second Round", and to define what is happening to the project. In this case also with the sense of sharing. Therefore, we find a double communication, which

is an important word to work. On the one hand, they communicate the art to the Secondary schools of Valencia with the Second Round project, and on the other hand, to communicate the art that the Second Round project has shown to the media. Thus we find effective communication in a broad sense.

In the first sense, communicating would be closer to the synonyms to show or publicize, and so to communicate, show and highlight art. In the second sense, it would be closer to the synonym reported, so to inform the art that the Second Round project showed. However, it is important to note, that on both occasions, it would also be synonymous with transmitting and making known. Transmit art and what is done in Second Round, and present the art in the Second Round project. That is why everything is so closely related, so that the fact of communicating is treated in a transversal way throughout the process.

II. Marc teòric

Dins el marc teòric en el qual es troba la investigació trobem com a títols principals les parts clau que conformen l'estudi. Comença veient el *context* en el qual ens trobem, sobretot per l'àmbit polític amb la LOMQE, el context educatiu de l'educació artística a Secundària i els canvis actuals que ha provocat la legislació (Vicente-Yagüe, 2016). Seguidament ens centrem dins de la realitat del *professorat*, que han vist reduït el nombre de docents de Dibuix a partir del context de legalitat mencionat anteriorment (Huerta, 2017). En tercer lloc es fica la mirada en la importància de *l'educació artística* (Cho, Pemberton i Ray, 2017), motiu pel qual s'ha de lluitar. A partir de les situacions anteriors mencionades, les lleis, el moment del professorat i la importància de l'educació artística, s'ha decidit realitzar una *col·laboració*, fet clau per començar amb força. Amb aquesta congruència de diferents àmbits units per una causa, es pensa la reivindicació definitiva. Aquest fet de *reivindicar* de forma col·laborativa necessita tindre una repercussió a la societat, fet que donarà una gran importància a la *comunicació* que es faça, part clau per obtenir uns bons resultats.

II.1 El context geogràfic, polític, acadèmic i cultural

En el context trobarem les diferents circumstàncies que es donen al voltant d'un fet. El context marcarà l'espai i el moment, definirà les situacions donades a partir de les necessitats particulars i les condicions diferents, ja que segons eixe context es donaran d'una manera o d'una altra. Dins el context hi ha molts aspectes a tindre en compte, primerament es fixarà el context geogràfic. Resultarà bàsic centrar-se en el "on" es troba el fenomen que ens interessa, en aquest cas es tracta primerament de l'Estat Espanyol i més específicament en la part valenciana (determinada com a província de València per tractar-se d'un espai geogràfic d'àmbit universitari de proximitat). Dins el context polític en el qual es troba la investigació es pot observar que a la política espanyola concurreixen des de fa uns anys elements singulars que provoquen un moment complex. Ja l'any 2009 el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) va mostrar el descrèdit que tenia la classe política.

Els polítics i els partits polítics es troben com el tercer o quart problema que provoca major preocupació en la ciutadania. La corrupció institucionalitzada s'ha situat en la segona posició de les preocupacions de la població des de juliol del 2013. Aquestes dades defineixen la manca de confiança que hi ha en el procés polític en un sentit general. Una conseqüència directa d'açò és la proliferació de noves formes d'expressió i participació visibles amb manifestacions, irrupcions, formació de nous partits polítics, naixement de mitjans de comunicació alternatius, plataformes de defensa ciutadana i en general gran quantitat d'iniciatives que finalment la ciutadania ha decidit emprendre de forma independent davant la poca confiança amb els professionals que es dediquen a la política. Aquest fet d'emancipació d'iniciativa davant les injustícies forma aquest context el qual s'ha creat un nivell alt d'experimentació i innovació política, fet que el converteix en un cas d'estudi i d'anàlisi excepcional (Feneestra et al., 2016). Dins d'aquest espectre polític ens interessa especialment l'àmbit educatiu, en el qual hi ha novetats en les lleis i intencions de moltes reformes que canvien aspectes fins ara bàsics en l'educació general. Aquest punt és especialment important en l'estudi, ja que es podria dir que conforma l'inici de tot el procés, per això darrerament s'observarà la situació de manera més extensa.

El context acadèmic es troba afectat d'una manera directa perquè és el terreny en el qual ens trobem. El terme acadèmic prové de la paraula grega *akademia*, referint-se al lloc on es reunien en el període de la Grècia clàssica per estudiar, per això no només defineix els individus sinó també a les entitats i projectes dins els nivells educatius, tenint especial referència els nivells superiors. En el segle XXI, i especialment en el nostre país ens trobem encara en un context educatiu industrial, engendrat en el segle XIX, on l'alumne es converteix en un producte estandarditzat per a ser inserit en el mercat laboral. Aquest fet concorda amb la teorització de Foucault (1975), quan es refereix a un sistema que pretén crear cossos obedients i submisos econòmicament útils. Açò es fonamenta en una sèrie d'instruments que funcionen d'una manera calculada i simple, es tracta de l'anomenada vigilància jeràrquica, la sanció normalitzadora i l'examen, reproduint models que tenim integrats en la nostra societat, vistos també per exemple en el terreny polític, almenys fins que la ciutadania ha començat a moure's en els darrers anys.

El mecanisme educatiu que ens envolta des que som xiquets és tan poderós que ens condemna a reproduir, totalment o parcial, els models tradicionals en educació, de manera que s'obstaculitzen els possibles intents de desenvolupar processos autèntics de presa de decisions pròpies (Jové, Molina, Bonastra i Farrero, 2014). El sistema ha sigut eficaç fins al moment, segons Marcuse (1994) ha tingut el poder suficient per a neutralitzar la imaginació i la capacitat crítica dels individus creant una dimensió única de pensament (Jové et al, 2014). L'ensenyament obligatori requereix avaluacions que emfatitzen l'aprenentatge, que tinguen per davant el progrés del docent i de l'alumne (Coiduras et al., 2009). En aquest marc institucional constantment es mou del nivell universitari al nivell educatiu de Secundària, de manera que tenim per tant una visió molt àmplia del context acadèmic que ens interessa. Com a noms propis cal destacar la Universitat de València, ja que ens afectarà ací de forma directa el seu propi context, així com els centres educatius que es troben implicats en el projecte. Aquesta part serà context clau a l'hora de definir el sentit de tota la investigació, ja que la consideració de la importància d'actuar enfront de les injustícies provindrà de la universitat, font de sabers de tota mena.

Segons Touriñán-López, “parlem d'educació intel·lectual, afectiva i moral. Parlem, també, d'educació artística, física, religiosa, ambiental, científicotècnica, física i natural, literària, sociohistòrica, entre altres. Parlem, a més, d'educació plàstica, rítmica i gestual, lingüística, matemàtica, estètica, mediàtica, audiovisual-virtual, etcètera” (Touriñán-López, 2011: 63) 1. El context educatiu i social que pateix l'educació artística, aglutina en una mateixa injustícia els altres contextos. Es tracta de la pèrdua d'hores lectives i de la possibilitat educativa de les arts, motiu que prové primerament del context polític. Aquesta pèrdua d'hores lectives incapacita a l'alumnat de Secundària, però perjudica indirectament també a l'alumnat que es prepara per a ser futur professor de Dibuix al Màster de la Universitat de València, una de les especialitats més demandades. Si segueix la línia de disminució progressiva de les hores i el professorat de Dibuix de Secundària, la realitat serà que no tindrà sentit formar tants alumnes il·lusionats per a les poques places que podrien sorgir en el futur. Per a Vertecchi (1993), aquesta activitat formativa és complexa pels canvis en el context social, cultural i econòmic, cosa que farà necessària una millora de la comunicació entre els interessats.

Per això mateix és tan important en aquest context el concepte de comunicació. El context cultural fixarà les inquietuds que hi ha al voltant. Com afirma Chiara Panciroli: “el bé cultural es torna un text capaç de combinar moltes històries amb una potent immediatesa” (Panciroli, 2016: 88) cosa que resignificarà també les intencions per dignificar la cultura amb la motivació de nous projectes i accions. Sense una intenció clara d'incrementar el potencial educatiu i la cultura no hi haurà voluntat de dignificar la situació d'invisibilitat que pateix l'educació artística. En aquest terreny, els centres docents han d'oferir respostes a la demanda de cultura expressada per la societat (Vertecchi, 1993). Les transformacions que està vivint la societat impliquen situar-nos, cada vegada més, en la incertesa, tot intentant gestionar la complexitat d'aquest canvi. Les actuals recerques del camp educatiu s'han centrat en la innovació, tan necessària perquè es donen aquests processos de canvi (Betrián i Jové, 2013).

1. NOTA: totes les traduccions dels textos són de l'autora de la tesi.

Davant aquest context, la figura del professor es queda més desubicada que mai, en un context polític sense actualitzar i un context geogràfic i acadèmic on es pot notar l'ambient d'incertesa creat. Dit això, com ens pot parèixer normal que en els últims anys la societat no haja reaccionat?. Com indiquen Huerta i Domínguez, amb aquest context de deixadesa col·lectiva viscuda fins fa escassos anys, també hem d'assumir la nostra part de responsabilitat pel que concerneix a l'infortunat moment que viu l'Educació Artística a Espanya dins dels nivells no universitaris (Huerta i Domínguez, 2016).

Encara que a escala universitària els indicadors apunten cap a una major força estructural (s'investiga més que mai i les Facultats de Belles Arts es posicionen en òptims paràmetres internacionals), és indiscutible que en els nivells de Primària i de Secundària es perd la posició privilegiada que sempre s'havia mantingut, la qual cosa ens aboca a una possible desaparició dels ensenyaments artístics –ens referim especialment a la situació de les arts visuals- al currículum escolar (en benefici d'altres àrees considerades essencials). Amb aquest context exposat, ens trobem davant una antipatia a les estructures representades i un malestar a les institucions, així com una creixent demanda de participació en forma reivindicativa per part dels usuaris. Per tant, immersos en un context social i mundial de canvis constants a un ritme vertiginós, no és d'estranyar que l'educació i les lleis que van sortint pretenguin prendre el pols (Ambròs, 2013: 8). Davant el context general d'incertesa inicial i de moviment reivindicatiu posterior arriba el moment de l'activisme.

II.1.1. Legislació educativa

La Llei Moyano es va crear en la segona meitat del segle XIX amb la finalitat d'acabar amb l'analfabetisme. Aquesta llei implementa l'obligatorietat fins als dotze anys i l'educació gratuïta. Va estar vigent més de 100 anys. En la II República es va treballar al voltant de l'Educació Primària i del reconeixement de les diverses llengües. Després amb el franquisme destaquem dues lleis, la Llei d'Instrucció Pública, de 1939, i la Llei d'Ordenació dels Ensenyaments de Mitjanes, de 1953, aquesta darrera amb una educació de caràcter confessional, patriòtic, social, intel·lectual, físic i professional. Dues dècades

després es va aprovar la Llei General d'Educació (LGE) de 1970, també coneguda com a Llei Villar Palasí pel nom del ministre que la va impulsar, llei amb la qual es va produir l'entrada a la democràcia després de quaranta anys de dictadura franquista. Es va aprovar en els últims anys del franquisme i va arribar fins a l'any 1980. S'estableix l'ensenyament obligatori fins als catorze anys. Els estudis inicials constaven de vuit anys d'Educació General Bàsica (EGB), per a després accedir al Batxillerat Unificat Polivalent (BUP), o a la FP (Formació Professional).

El 1980 va aparèixer la primera llei plenament en democràcia, marcada per la constitució i el colp d'estat, la LOECE, elaborada pel govern d'Adolfo Suárez amb la Constitució recentment aprovada de 1978. Però, aquesta llei no va arribar a estar mai en vigor per diversos motius, ja que no van tenir el suport suficient i a més a més el colp d'estat del 23F i les noves eleccions van fer que mai s'arribara a revisar en profunditat. A continuació la LODE, Llei Orgànica del Dret a l'Educació, de 1985, impulsada pel Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) va incorporar com a novetat el sistema de col·legis concertats. Cinc anys després, en 1990, va arribar la Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE). Aquesta llei va posar fi definitivament a la LGE i va atorgar gran pes educatiu a les comunitats autònomes. En aquesta llei es contemplava l'escolaritat obligatòria fins als setze anys amb la incorporació de l'ESO (Educació Secundària Obligatòria).

En 1995 va ser refusada l'anomenada Llei Orgànica de Participació, Avaluació i Govern dels Centres Docents (LOPEG), coneguda com a Llei Pertierra, una llei rebutjada pels sindicats de professors, que consideraven que obria la porta a la privatització de l'ensenyament públic. Seguidament es va aprovar en 2002 la Llei Orgànica de Qualitat de l'Educació (LOCE), promulgada pel Partit Popular (PP), encara que no es va arribar a aplicar. Va ser en 2006 quan va aparèixer la Llei Orgànica d'Educació (LOE) que va incloure la nova assignatura d'Educació per a la Ciutadania i els Drets Humans, una matèria obligatòria i avaluable; la part més criticada d'aquesta llei va ser la possibilitat de passar de curs amb matèries suspeses. Finalment, la Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa (LOMQE) inclou la recuperació de les proves externes d'avaluació o revàlides. Davant aquesta visió general, ens centrarem en les lleis que definitivament es van implantar i els canvis significatius que ens interessen per al context de l'estudi.

II. 1.1.1. La legislació de l'Educació Artística a Secundària

Amb la nova Llei Orgànica de Millora de la Qualitat Educativa (LOMQE) també denominada Llei Wert (pel ministre que la va introduir), s'inicia tot un debat que ha provocat una situació estranya i de gran incertesa. Es tracta d'una proposta de reforma de la Llei Orgànica d'Educació (2/2006, de 3 de maig) o LOE. Aquestes reformes i canvis passen finalment a remoure tots els supòsits de les lleis anteriors, tot alterant la situació al voltant de l'educació artística, de manera que trobem una pèrdua d'hores lectives de dibuix als instituts de Secundària, la qual cosa significarà que transforma l'àmbit que abans era obligatori en un terreny d'optativitat, pas previ per eliminar les arts visuals a Secundària (Gómez-Aguilella, 2017a). El fet de rebaixar el nombre d'hores en els centres de Secundària afectarà l'alumnat per a tota la seua etapa educativa, ja que el llenguatge artístic és el llenguatge de les arts visuals i de les imatges, i el fil conductor de moltes professions i estudis que bona part de l'alumnat desconixerà.

Per arribar a la situació actual d'optativitat de l'art a les aules de Secundària, hem d'observar la progressiva desaparició de les assignatures artístiques en l'ensenyament reglat, cosa que s'ha concretat directament en 2014 amb la implantació de l'última reforma educativa a Espanya. Llevar de l'obligatorietat l'educació en arts es troba relacionat amb la importància que adquireixen els informes internacionals d'avaluació de la qualitat educativa (PISA), en els quals s'avalua l'alumnat amb una sèrie de qüestions i exercicis per als quals estan tot el curs preparant-se. Ara bé, haurem de valorar que dins d'aquests informes és difícil una avaluació clara de l'educació artística. Es tracta de tot un desafiament portar l'art a l'aula perquè suposadament no contribueix a augmentar els índexs de rendiment mesurables (Queiroz, 2016b).

Per entendre la situació actual hem de retrocedir i conèixer com havia estat la situació artística anteriorment i anar evolucionant fins al moment actual. Touriñán-López, en el 2011 va parlar del marc legislatiu del moment, que incloïa l'educació artística com a part de la formació general, cosa que reconeixia l'àmbit específic educatiu. Tot açò a pesar que ja en la Llei 14/1970, de 4 d'agost, General d'Educació i Finançament de la Reforma Educativa (LGE) (BOE de 6 d'agost) es contemplen les arts com a part del

currículum educatiu, serà la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE) (BOE de 4 d'octubre), la llei que realment va incorporar les arts com a part del currículum de l'educació, impartida directament per professorat especialitzat en la matèria sota el rètol d'ensenyaments de règim especial. A partir d'aquesta llei els continguts a tractar en l'Educació Artística deixen d'estar únicament centrats a aprendre tècniques que fins a aqueix moment havien abastat les destreses psicomotrius i/o cognitives, així com els procediments algorítmics i/o heurístics, els procediments específics, tals com els pictòrics o escultòrics, i l'observació. Comencen a tindre una major presència els continguts conceptuals com les lleis de composició i la teoria del color, així com també els continguts actitudinals que engloben valors i normes (Berrocal et al., 2001), pensament que comparteix també Amparo Alonso-Sanz quan afirma que “a partir de la publicació de la LOGSE els continguts a tractar en l'Educació Artística deixen d'estar centrats bàsicament en l'aprenentatge de tècniques” (Alonso-Sanz, 2011: 78).

La Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOE), (BOE de 4 de maig), va mantindre aquest concepte d'ensenyaments de règim especial, encara que ja no era amb la categoria de títol, com sí que va fer posteriorment la LOGSE per als ensenyaments professionals (article 3.6 de la LOE); a més, amb aquesta llei es va establir el concepte d'educació artística en l'educació general. Així és que s'assenyala que en aquesta llei és quan l'educació artística apareix amb aqueixa denominació com a àrea en el currículum d'educació primària (article 18.2 de la LOE). La LOE determina i inscriu definitivament l'educació artística dins del currículum general obligatori, fent que específicament la música i l'educació plàstica i visual formen part del currículum dels alumnes (articles 24 i 25 de la LOE). Per a les etapes posteriors, en el Batxillerat s'estableixen tres modalitats: Arts; Ciències i tecnologia; Humanitats i Ciències socials (article 34 de la LOE). Seguint a Touriñán-López (2011) amb la LOE trobem a l'educació artística incorporada en el sistema general de formació, d'una manera diferent dels ensenyaments artístics de caràcter vocacional i professional, ja que aquest fet es troba en l'article 45.1 de la LOE on diu que els ensenyaments artístics (vocacionals-professionals, de règim especial) tenen com a finalitat certificar la qualificació dels futurs professionals en arts, tals com la música, la dansa, l'art dramàtic, les arts plàstiques i el disseny, tenint al seu torn en l'article 45.2 determinada la seua agrupació en tres nivells diferenciats:

ensenyaments elementals, professionals i artístiques superiors. Amb aquestes distincions de la LOE s'idea un nou sistema legal, ja que a més dels ensenyaments artístics vists com a vocacionals, formant-se en centres professionals especialitzats, s'arriba a albirar l'educació artística com a àrea integrada directament en el currículum general en les etapes de primària i Secundària, tenint així a les arts com a àmbit dins de l'educació, fet pel qual no disposen d'un espai propi en el currículum general educatiu. Amb tot açò, s'admet que, tal com afirma Touriñán-López (2011),

En l'educació artística, ni es tracta de preparar a tots els alumnes de l'educació comuna i obligatòria, com si anaren a ser artistes, ni de pressuposar erròniament que tots els alumnes de l'educació general són, vocacionalment, artistes” afirmant que l'educació artística es presenta, així, com un àmbit general d'educació i com un àmbit d'educació general (Touriñán-López, 2011: 71-72).

D'aquesta manera la formació per les arts apareix en el currículum com a àmbit d'educació general, és a dir, formant part de l'educació obligatòria i comuna per a tots, i és així com estem obrint el camí per a comprendre una nova disciplina que centra la seua pedagogia en l'obtenció de competències de la cultura artística per a tot l'alumnat. Com diu Touriñán-López, ens trobem davant un problema d'orientació amb la llei pel que respecta a l'Educació artística, ja que del que es tracta és de formar persones “en i amb” la cultura artística sense tenir intenció d'arribar a convertir-los en professionals de la matèria. (2011). El context legal que s'està comentant parla de formació artística general i de formació artística professional, de la mateixa manera que hi ha formació general i formació professional de les demés matèries. Observem una tendència progressiva a la desaparició dels ensenyaments artístics del currículum (Saura, 2016b). El curs 2013-2014, amb la implantació de l'esmentada LOMQE, l'educació artística verifica un definitiu pas enrere, en considerar-se dins les assignatures opcionals, juntament amb les llengües cooficials i segones llengües estrangeres. Amb aquest argument, l'únic que li queda a l'art és un residu del que havia arribat a significar, convertint-se en una assignatura prescindible en l'educació oficial obligatòria. L'Educació Visual i Plàstica s'ha vist afectada des de fa anys per la disminució d'hores a l'Educació Secundària. Encara que en un inici es pensava que l'Educació Primària es mantindria allunyada d'aquestes mesures per la necessitat d'una formació bàsica en les

Arts, Plàstica i Música en els primers anys de formació, la realitat és que la situació empitjora amb aquesta nova Llei. Al curs 2017/2018, a part de les matèries dins el Batxillerat Artístic, en l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) s'ha vist reduït de forma clara.

Cada institut de Secundària té les seues particularitats a l'hora d'implantar les matèries de Dibuix. Parlem de dos exemples que reflecteixen les diverses possibilitats. En l'IES Cueva Santa, de Sogorb (Castelló) hi ha en Primer i en Quart de l'ESO una assignatura optativa, i només és obligatori per als cursos de Segon i Tercer d'ESO. A part d'això, també el nombre d'hores és pràcticament el mínim, ja que trobem, en Primer, com a optativa, i en Segon i Tercer amb 2 hores setmanals; en Quart, com a optativa, 3 hores a la setmana. Amb aquest itinerari molts alumnes només tindran contacte amb l'educació artística durant dos anys, amb solament 2 hores a la setmana, fins i tot per als que ho elegeixen, l'oferta es queda minvada quasi al mínim possible. A l'IES Serra d'Espadà d'Onda (Castelló) tenen en Primer i Tercer curs com a matèria d'Educació Plàstica i Visual, una obligatorietat de 3 hores setmanals en Primer i dues hores en Tercer. En el Segon curs no apareix ni tan sols d'optativa, i en el Quart curs apareix com a optativa de 3 hores setmanals. D'aquesta manera observem que majoritàriament es troba en un terreny optatiu i que es fa cada vegada més difícil adquirir les competències oportunes en matèries d'arts visuals, sobretot cap a la preparació del Batxillerat Artístic o d'un altre àmbit de les arts. Enfront d'aquesta situació realment preocupant, sorgeixen iniciatives recents que vénen a reivindicar la importància de l'educació artística en l'etapa de Secundària. Un bon exemple d'aquestes accions reivindicatives és el projecte "Second Round: Art i lluita als instituts valencians", nascut a instàncies de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives (ICIE) de la Universitat de València (Huerta i Dominguez, 2015).

II.1.1.2. Canvis en l'Educació Artística

Dins d'aquesta nova legislació en arts i la conseqüent situació que crea, Ángeles Saura opina que "l'educació no es pot convertir en un servei de compra i venda de certificats" i

afirma que “l'educació artística no té res a veure amb açò”, com a característica intrínseca de les últimes reformes educatives d'Espanya, que “han anat provocant la progressiva desaparició dels ensenyaments artístics dins del currículum” (Saura, 2016a: 46). Després de la conscienciació de tota la comunitat educativa, s'espera que prolifere la idea que les assignatures artístiques són fonamentals per fomentar una educació completa. Però és necessari ser conscients que per ensenyar les assignatures de caire artístic no n'hi ha prou amb conèixer obres, procediments o artistes, i impartir els continguts segons els llibres de text. Resulta imprescindible canviar la metodologia que es treballa en les aules. Una proposta oportuna i desitjable seria una organització del currículum per projectes de treball (Hernández, 1989, 1992, 2003). Es fa necessari un canvi en la metodologia de treball que es realitza en les aules, organitzant projectes i exposicions artístiques com un mitjà de comunicació i de recerca. Ara bé, per aconseguir el reconeixement de la comunitat educativa es necessita d'uns intermediaris que donen significat a tot el que observen.

En referència a les arts, una part important que resultaria imprescindible tenint en compte que arriben noves legislacions, seria el canvi de nom de les assignatures que s'imparteixen als centres, afegint la paraula audiovisual. Parlar de l'audiovisual suposa, moltes vegades, justificar el perquè de la seva elecció, que podria ser per les característiques que defineixen el seu llenguatge, que engloba tant la part verbal com la no verbal. Per aquest llenguatge verbal i visual entenem aquells codis que comparteixen els signes visuals que caracteritzen tant la comunicació verbal com el llenguatge escrit, junt amb els signes visuals de la comunicació no verbal. Tenint en compte aquest precepte, entenem per comunicació audiovisual directament aquells signes visuals i auditius del llenguatge no verbal, a més dels signes auditius del llenguatge verbal, el llenguatge oral (Ambròs, 2002). El naixement d'un nou model és un procés lent que fa necessari conèixer i analitzar els diferents components que poden contribuir al seu desenvolupament o, per contra, obstaculitzar-ho (Valls i Jové, 2001). La renovació del sector de l'educació en arts, almenys en l'àmbit curricular espanyol, necessita una reforma integral molt més àmplia, fins i tot afavorint la unió entre especialistes en arts visuals, música, teatre i dansa (Huerta, 2017: 180) Es pot veure l'educació artística com un àmbit d'educació general d'igual manera que un àmbit vocacional-professional.

II.2. Situació del professorat

II.2.1. Professorat d'Educació Artística: professors de Dibuix

Havent observat la realitat de les lleis educatives en relació a la matèria artística, detectem que la situació del professorat en arts es troba amb més incertesa que mai. Davant d'aquest fet, el més tràgic haguera sigut no reaccionar. Però s'estan donant passos fermes per a concretar les reivindicacions (Huerta i Domínguez, 2016: 13). Cal treballar i mostrar tot el potencial que té l'educació artística, motiu que es visibilitza primerament amb l'esforç del professorat de Dibuix a les aules de Secundària. S'ha de tindre en compte que els artistes són capaços de sorprendre i percebre la realitat d'una perspectiva particular, per comunicar i transformar l'entorn docent, usant el llenguatge artístic. Un professor pot arribar a utilitzar l'activitat docent per a induir una mimesi eficaç i afavorir un aprenentatge apropiats (Scaramuzzo, 2016). A l'Estat Espanyol l'únic professorat especialitzat en arts visuals de totes les etapes de l'educació obligatòria, és el professorat de Dibuix de Secundària. A Primària no es disposa d'especialistes en imatge i cultura visual, a diferència de la presència d'especialistes en Educació Musical o en Educació Física, àrees que sí que disposen de mestres especialistes (Huerta, 2017).

Una situació que es viu dins del professorat de Dibuix és que se segueix mantenint la dicotomia curricular pel fet que l'ensenyament en arts prové d'una tradició històrica en la qual es denominava o bé “Dibuix artístic” o bé “Dibuix tècnic”. Per açò mateix, Ricard Huerta comenta que el que sol ocórrer és que aquell professorat que es va llicenciar o graduar en Belles Arts tendeix a trobar-se més còmode en les modalitats del Dibuix artístic, i en canvi els llicenciats en enginyeries o arquitectura solen implicar-se més en el Dibuix tècnic. Cal ressaltar que aquests professors, òbviament, s'encarreguen de totes les assignatures que els corresponen encara que les seues preferències solen evidenciar-se en les classes i en la seua manera d'enfocar-les. Cada tipus de docent té uns interessos particulars, fet que arriba fins al seu alumnat en forma de bifurcació de plantejaments. Com afirma Ricard Huerta:

Es tracta d'una divisió inadequada, que en realitat està emparentada amb la formació particular dels mateixos docents, ja que d'una banda procedeixen de la carrera de Belles Arts, i per l'altra d'Arquitectura o Enginyeria. Aquesta doble adscripció dels docents és un factor determinant a tenir molt en compte en un moment delicat com és l'actual, ja que la possible desintegració dels estudis de Dibuix (denominació oficial del docent d'educació en arts visuals en els nivells de Secundària, és a dir ESO i Batxillerat) s'hauria incubat precisament en la desafecció del mateix cos docent (Huerta, 2017: 180).

Maria Jesús Agra l'any 1994 escrivia que es tractava d'una època en la qual l'Educació Artística es caracteritzava per una pràctica amb “dificultats per a establir línies de disseny coherents amb un concepte educatiu de l'art” (Agra, 1994: 55). Cal ressaltar també en aquesta línia de dificultats la possible doble vessant que ha tingut la creació del Batxillerat Artístic, ja que la seua instauració, lluny de promoure una visió normalitzadora de l'art com a disciplina, va suposar la confirmació d'un “gueto”, motiu que propicia la desaparició del professorat especialista en Dibuix en molts instituts que no disposen d'aquesta modalitat de Batxillerat (Huerta, 2017). Juntament amb altres, seria un motiu pel qual aquesta modalitat de batxillerat hauria de considerar-se per tindre presència en més centres, ja que actualment es troba en un nombre molt reduït d'instituts. En realitat, una solució molt més idònia consistiria en repensar l'art com a matèria per implicar-se en un model de transversalitat general, extraient la part positiva que suposa comptar amb aquest professorat especialitzat.

Cal proporcionar a l'alumnat criteris amb els quals enfrontar-se a la temàtica que els interessa des de diferents perspectives (Coiduras et al., 2009: 78). Per aconseguir açò, és de vital importància mantenir una plantilla estable que cree estructures que garantisquen la permanència de l'esperit de canvi en aquestes condicions actuals d'inestabilitat docent. La desitjada estabilitat laboral d'un nombre suficient de professorat d'arts visuals reforça el fet que en l'espai híbrid s'hi analitze i es reflexione sobre el desenvolupament del projecte i la seua reivindicació activa. Aquest docent especialitzat en arts visuals, tant si prové del dibuix tècnic com si s'ha format en dibuix artístic, serà un especialista que podrà fomentar el pensament crític de l'art, en la seua part més visual, suggerint l'observació del contingut i les possibles perspectives. Com a

responsable i conductor de les classes, promourà entre el seu alumnat l'anàlisi de les imatges per al seu comentari i qüestionament posterior, fent especial èmfasi en conèixer allò que realment crida la seua atenció (Coiduras et al., 2009).

Ángeles Saura insta al professorat de Dibuix a actualitzar-se, tot incidint en que “per a poder treure-li el màxim aprenentatge als nous recursos que van apareixent han de ser creatius. Els docents d'ensenyaments artístics han de recordar sempre que es van formar com artistes en les Facultats de Belles Arts, Disseny o Arquitectura” (Saura, 2013a: 466). La mateixa autora té clar el paper determinant d'aquests docents, “ja que els mestres sabem que l'art fa als xiquets i xiquetes poderosos perquè els ompli d'autoestima ensenyant-los el que són capaços de fer i sabem que els fa feliços” (Saura, 2016a: 45) i deixant clara la constància del moment preocupant per la progressiva reducció de l'educació artística en el currículum de l'ensenyament obligatori a Espanya.

El cas valencià del professorat de Dibuix

En els casos en els quals un territori es veu afectat per una desigualtat, la comunitat s'uneix activament per lluitar en contra d'aquesta situació i per tal de millorar-la. Dins de l'àmbit educatiu, les persones que tenen aquesta responsabilitat són els professors, ja que són els encarregats de portar pel camí del criteri amb sentit al seu alumnat.

El cas valencià és peculiar, ja que des que es va crear la Facultat de Belles Arts en la Universitat Politècnica de València (a la fi de la dècada de 1970) mai ha existit una càtedra o departament de pedagogia de les arts en aquesta universitat, tenint en compte que s'hi imparteix el grau de Belles Arts. En canvi, en l'entorn universitari valencià, la docència en arts s'imparteix a la Universitat de València, on estan els estudis que preparen els futurs docents d'infantil i primària, així com el professorat de Secundària en l'Especialitat de Dibuix. Aquesta situació anòmala provoca que l'alumnat que ha cursat Belles Arts o Arquitectura canvie d'universitat per tal de poder especialitzar-se en la docència de Dibuix per a Secundària. (Huerta, 2017). Tenint en compte aquesta dissociació, la realitat és que en els últims tres cursos acadèmics el professorat de Dibuix dels instituts de Secundària de la Comunitat Valenciana s'ha vist reduït en quasi un 20% (Huerta, 2017).

II.2.2. Professorat del Màster Universitari per a futurs docents

El professorat universitari que forma als especialistes en educació artística per a la Secundària són part essencial en tot l'entramat educatiu i artístic, ja que són els encarregats d'indicar les pràctiques de qualitat que ha de seguir el seu alumne, el professorat que s'està preparant. En definitiva, són el pont que uneix el present amb el futur, així com la universitat i els instituts de Secundària. Amb la unió del professorat en actiu i dels docents en formació, la visió de la realitat és global. Tant el professorat que imparteix la seua docència en el Màster com els futurs docents poden millorar els resultats formatius des de la cooperació (Coiduras et al., 2009). L'objectiu en aquest cas és formar un docent responsable que siga capaç d'analitzar el context en el qual desenvolupa la seua activitat, de manera que puga prendre decisions amb la finalitat de plantejar un ensenyament per a tots, respectant la diversitat individual (Garcia-Raffi, 2015), ja que algunes de les competències necessàries per a desenvolupar aquesta correcta formació inicial del docent es relaciona amb el coneixement relatiu a l'atenció d'aquesta diversitat que existeix en les aules (Coiduras et al., 2009).

L'alumnat que cursa aquest Màster ha d'aprendre a ser un educador autònom preocupat per ser un agent transformador de la societat i per a açò es requereix d'una preparació adequada (Garcia-Raffi, 2015). “Els nous docents han de ser com sempre van ser: vocacionals, experts, responsables i compromesos” (Saura, 2013a: 466), motiu pel qual en l'educació en general, però molt especialment en la formació dirigida a docents, s'intenta comprendre la manera com les persones es desenvolupen i aprenen al llarg de la seua vida, així com a desenvolupar el compromís crític amb noves formes de saber i comprendre. En algunes ocasions l'èmfasi incideix en elevar el nivell dels continguts disciplinaris dels futurs mestres, i en unes altres en canvi s'ha fet més incidència en els continguts professionals. Actualment aquesta interrogació entre dos vessants es presenta d'una manera més clara entre l'orientació teòrica i l'orientació pràctica (Garcia-Raffi, 2015), es tracta per tant d'explorar múltiples i variades possibilitats de creixement. Jové et al. (2014) comenten la metàfora del rizoma, en aquest sentit, l'aposta per aquesta classe de formació potser fa que els futurs professionals de la docència arriben a atrevir-se a pensar de manera diferent per a aconseguir que el sistema educatiu no elimine la

creativitat, característica necessària de les persones més innovadores en aquesta complexa societat. Les grans iniciatives s'han de fer paleses ja des de la formació inicial del professorat per realitzar una docència adequada que formaria als futurs docents tot demostrant la intenció clara de millorar el sistema educatiu, incidint en la metodologia a utilitzar. “La nostra aportació a la formació de mestres té com a objectiu que aquests vagen construint des de la seua diferència processos que els permeten ser capaços de promoure aprenentatges per a tots en els contextos heterogenis que són els centres educatius del segle XXI” (Jové et al., 2014: 21). El concepte tancat de l'educació ha de ser reemplaçat per una noció oberta: no explica només el que s'aprèn en la institució, sinó quan i com convé continuar aprenent després de la formació inicial a la universitat. Però aquesta formació que es projecta durant tota la vida demanda una profunda revisió dels entorns (Vertecchi, 1993). “Ens atrevim a dir que la major part d'estudiants, futurs mestres, arriben a la formació de mestres dòcils, obedients, i volent que el professor els diga el que han de fer” (Jové et al., 2014: 4). Però aquests alumnes han de considerar totes les possibilitats per a exercir les seues futures classes amb una visió més àmplia de possibilitats, una ajuda que el professorat que imparteix classe al Màster ha de tindre en compte. Les prediccions de José Gimeno Sacristán (Gimeno, 2002) s'estan convertint en una realitat evident apuntant cap a una ramificació de l'àmbit formal cap als límits de l'àmbit no formal, un espai favorable per al qual també haurem d'estar preparats (Rueda, 2015). Aquest professorat que té relació directa amb el futur docent ha de lliurar-li la visió de reinventar-se en l'aprenentatge, per tal d'aconseguir futurs professors aptes per a la docència. El professional que es proposa és el d'un investigador en l'aula que, coneixent l'entorn on actua, i repensant el currículum, és capaç de dissenyar i avaluar la seua intervenció (Coiduras et al., 2009). En aquest sentit, s'aposta directament per desenvolupar amb els estudiants autèntics processos d'aprenentatge, afavorint la presa de decisions en la formació (Jové et al., 2014).

II.2.3. Creació de l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix

Els autors Huerta i Domínguez (2016) insisteixen en una idea que fins ara pràcticament ningú creia de debò, dient que si bé és un problema que desaparega l'educació artística

en Secundària, el més greu seria que ningú es mobilitzara per intentar evitar-ho. Ara la situació s'ha agreujat, i observem que ja existeixen bastants professionals conscienciats de l'abast i la gravetat de l'assumpte (Huerta, 2017: 183).

Durant el segle XX, en l'àmbit estatal, les úniques organitzacions que van visibilitzar als professionals de l'educació artística tenien un model d'associacions gremials que es denominaven, depenent de cada província, “Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Belles Arts i Professors de Dibuix”. Aquests col·legis tenien una forta presència ja que era obligatori estar afiliat (amb el corresponent pagament de la quota) per a impartir classes tant en centres públics com privats. El declivi d'aquest model va deixar durant un temps molt debilitada la realitat organitzativa del col·lectiu de professorat en arts (Huerta, 2013a), cosa que va provocar el desviament de la realitat educativa. En canvi, les àrees d'educació musical o d'educació física, que no tenien en eixe moment la tradició que sí que tenia l'educació artística, van poder emergir amb força creant les figures de mestre especialista en educació musical i mestre especialista en educació física (Huerta i Domínguez, 2016).

Davant aquest passat i el panorama actual, el projecte Second Round és el que “va motivar i va propiciar la creació de l'AVPD, Associació Valenciana de Professorat de Dibuix, reactivant l'entusiasme entre els professionals, amb la finalitat de lluitar pels nostres drets, i també per a reflexionar sobre quin model educatiu d'arts volem en el futur” (Huerta, 2017: 187). Aquesta associació s'impulsa davant la necessitat de reivindicar un major respecte cap a la situació laboral del col·lectiu docent de Dibuix. Mantenen forts vincles amb la pulsó generada per col·lectius similars a Andalusia, Madrid, La Rioja i el País Basc. Hem assistit a una resposta positiva dels professionals de la cultura visual la qual cosa ens manté esperançats amb la posada en marxa de projectes, tenint en compte les grans possibilitats que ofereix l'educació artística (Huerta i Domínguez, 2016).

Fins al moment de la creació definitiva del projecte Second Round, i amb l'impuls definitiu de l'aparició a l'escena pública de l'associació AVPD, la realitat davant les circumstàncies era ben diferent, ja que no hi havia iniciatives per implicar al col·lectiu. Explica Huerta que quan es convocaven les reunions inicials, molts d'ells portaven

dècades sense estar en contacte, i fins i tot la temàtica dominant eren les possibles jubilacions d'alguns dels assistents, deixant clar que es portava massa temps sense iniciatives (Huerta, 2017). És important crear una pressió de manera territorial, unir forces i tindre majors iniciatives entre els participants. En tractar-se d'una reivindicació que, encara que afecta tota Espanya es realitza en aquest cas dins de la Comunitat Valenciana, els professors de Dibuix de la zona s'han unit. En aquest context trobem la territorialitat com a defensa pròpia, que d'acord amb Hener (2009) és una característica central de l'agenciament

Deleuze i Guattari (2002) afirmen que tot agenciament és en primer lloc territorial. Si entenem per aquest agenciament la capacitat que es posseeix per a actuar en el món prenent les pròpies decisions que permeten desenvolupar-se en les difícils condicions que puga presentar el seu context, en aqueix sentit el territori crea l'agenciament. “El territori excedeix alhora l'organisme i el mitjà, i la relació entre tots dos; per açò l'agenciament va més enllà també del simple comportament” (Jové et al, 2014: 21). Així les coses, amb la unió de figures docents que realitzen la seua labor en un mateix territori s'obté una força de lluita que pot ajudar a l'obtenció de millors resultats, ja que la figura del professor que treballa individualment revela una insuficiència per a afrontar les dificultats (Vertecchi, 1993).

Resulta necessari treballar de manera participativa, entre els docents es pot crear un esperit col·laboratiu que tinga en compte les qüestions de l'art i del patrimoni, considerant les obres de la cultura artística i art patrimonial des d'una definició oberta i generosa en la qual s'incloguen tot tipus d'artefactes susceptibles de ser valorats estèticament i culturalment (Huerta, 2016a). Ara bé, es necessita molt d'esforç per dur endavant una conscienciació i visibilització del col·lectiu del professorat de Dibuix de Secundària (Huerta i Domínguez, 2016). Des que s'ha creat l'associació, aquest col·lectiu ha demostrat accions i esforços incansables per canviar les injustícies que afecten l'educació artística, i de forma directa, al seu treball com a professors de Dibuix en els centres de Secundària valencians, la reivindicació es mostra amb la seua labor diària.

II.3. Educació Artística

II.3.1. Marc conceptual de l'Educació en Arts

Touriñán-López ens mostra el sentit de l'educació artística per a l'educació íntegra partint de les seues finalitats, des de la part extrínseca, la seua àrea cultural condicionada sòcio-històricament, i intrínseca, proporcionant destreses, hàbits, actituds i coneixements de valor educatiu per a construir-se a un mateix i per a educar-se. Des d'aquesta perspectiva que ens planteja, l'educació artística es configura com un àmbit general de l'educació on hem de desenvolupar l'experiència artística a fi que es manifeste el significat de l'educació, com a confluència de caràcter i sentit, igual que en qualsevol altra àrea d'experiència o àmbit d'intervenció educativa (Touriñán-López, 2011).

Elizabeth Garber presenta en els seus treballs de recerca diverses iniciatives i teories educatives, com una acció de reforma educativa, reflexionant en ella sobre quina hauria de ser la teoria triada per ser la més adequada en la impartició de l'educació artística. “Durant els últims anys hem apostat per incorporar en la nostra pràctica l'aprenentatge a través de l'art, especialment l'art contemporani” (Jové et al., 2014: 3). Aquest fet, al seu torn, ha generat un enfocament inter transdisciplinari on es troba una integració de llenguatges i disciplines. L'art serveix, entre altres, com a estratègia i com a experiència educativa. La inclusió de tots els estudiants ha de veure's reflectida en la pràctica, ha de recolzar-se en l'avaluació formativa de manera que tots puguin sentir-se valorats i estimulats en la realització de nous i diferents aprenentatges (Coiduras et al., 2009).

II.3.2. Importància de l'Educació Artística

Tal com està la situació legislativa i laboral, hem de demostrar el gran paper que ens ofereix l'educació en arts, cal mostrar la seua importància. Es comprova que aquesta lluita dels ensenyaments artístics per fer-se un lloc en l'educació, així com per ampliar les hores de docència o per ser dotada de prestigi, s'ha de fer justificant la seua

importància, tal com deixa constància Aguirre nomenant autors i treballs que han oferit arguments decisius sobre aquest tema, com ara Eisner (1998), Arnheim (1989), Gardner (1990), Gil Ameijeiras (1991), Sánchez Méndez (1991), Arañó (1996) i Aguirre (2005).

Tenim l'objectiu de crear una experiència artística, segons les condicions que trobem en l'àmbit de les arts. Des d'aquesta perspectiva, l'educació artística se centra, d'una banda, en les arts com un coneixement teòric (i per açò un àmbit de recerca) i, per una altra, en l'activitat artística com a manifestació creativa que pot ser gestionada en les aules (Tourinián-López, 2011). L'educació artística, en tots els nivells i contextos educatius, malgrat les restriccions que les administracions públiques realitzen en cada nou pla d'estudis, segueix viva amb una gran flexibilitat per adaptar-se als nous temps i a les demandes socials i culturals.

Realitzarem un tractament per àmbits, amb el fi d'obtenir una visió més clara per a cadascun d'ells, valors necessaris i bàsics que ens ensenyen uns valors i visions per a viure amb perspectives més amples i enriquir així la nostra vida i la dels altres. “L'art és mediador d'aprenentatges i un poderós instrument de formació i construcció de coneixement, ja que ens parla de l'avui i de l'ara des de diferents perspectives” (Jové i Betrián, 2012: 306). L'art com a estratègia, l'art com a experiència (Dewey, 2008). Segons Eisner (2004) l'art permet desenvolupar i explorar parts de la ment que ens ajuden a la transformació de la consciència. Alonso-Sanz considera també a Eisner afirmant que és “un dels investigadors que majors aportacions, i de forma continuada en el temps, ha realitzat en favor de justificar la necessitat de l'ensenyament de l'art a les escoles” (2011: 33). Eisner justifica en què es nota que un alumne ha sigut educat en les arts, com per exemple amb el desig per seguir aprenent d'aqueix camp sense tindre obligació, amb una percepció i sensibilitat desenvolupada, o establint preferències estètiques.

Per a l'educació

L'educació està canviant radicalment i a la vegada estan canviant també els ensenyaments artístics (Saura, 2016a). Segons Tourinián-López “Cal estudiar l'educació

artística des de la perspectiva de l'educació, sense anul·lar la perspectiva pròpia dels productes culturals artístics (2011: 62) i a més ens diu que des d'aquesta perspectiva és com podem entendre “l'educació artística com tasca i resultat de la relació entre arts i educació amb criteri pedagògic, i que l'objectiu d'aquest treball siga contribuir a formar criteri sobre l'educació artística en el sentit genèric d'entendre les arts com a àmbit d'educació” (2011: 62).

En aquest àmbit artístic i educatiu, dins de la bibliografia anglosaxona, es troba la distinció disciplinària que manté que és possible distingir tres maneres d'abordar la relació entre educació i arts (Dewey, 1934; Eisner, 1982 i 1994; Smith, 1872; Santayana, 1936): *arts education* (concepte d'educació artística), *arts in education* (l'ensenyament de les arts en el currículum educacional) i *arts and education* (l'epistemologia del coneixement de l'educació i la seua necessitat per a l'educació artística), fet pel qual Touriñán-López explica que “des de la perspectiva del coneixement de l'educació, eduquem “amb” les arts: podem educar “per” les arts i educar “per a” un art. Tots podem i devem tindre educació artística, encara que no siguem vocacionalment ni professionalment especialistes d'un art” (2011: 77). És necessari elaborar dins de l'educació el paper que té la seua part artística per a l'acompliment d'altres matèries, com pot ser en la perspectiva espacial, on és interessant observar que les aules d'arts manifesten una organització espacial variada, de manera que s'adapte a les necessitats d'ensenyaments particulars de la pròpia classe, modificant les distribucions d'una forma flexible. Just aquest model d'actuació i adequació podria ser importat per altres disciplines que convencionalment recorren a disposicions més rígides (Alonso-Sanz i Trives, 2013).

“És necessari integrar les arts en l'educació perquè el significat d'educació es faça patent en tota la seua extensió” (Touriñán-López, 2011: 74), ja que el desenvolupament integral de l'alumne exigeix “proporcionar oportunitats significatives per a experimentar les arts i aprendre a usar-les de manera que es conduïska una vida digna de ser viscuda (Eisner, 1992: 33). Per tant, “el coneixement de l'educació juga un paper específic en l'educació artística” (Touriñán-López, 2011: 63). Es tracta d'un coneixement especialitzat que manté condicions pròpies d'una metodologia de recerca (Touriñán-López, 1989, 2008). I l'educació artística, o educació d'un determinat àmbit

d'experiència, afronta els problemes que el coneixement de l'educació ha de resoldre en cada cas de mediació pedagògica com a reptes de recerca. Per açò es pot dir que dins de l'educació artística cal dominar el coneixement de l'educació en si (Broudy, 1973). Aquest coneixement juga un paper determinat en l'educació artística, perquè, així com es tracta d'una parcel·la de l'educació, s'enfronta a problemes que el coneixement de l'educació ha de resoldre en cada assumpte d'intervenció pedagògica com a reptes de recerca: l'estudi de les relacions fet-valor, fet-decisió, esdeveniment-acció i valor-sentiment. Aquestes relacions són fonamentals per a entendre la possibilitat de conèixer, estimar, ensenyar, triar, realitzar i sentir el valor en l'àmbit de l'experiència artística (Tourinián-López, 2006a). Aquesta comprensió de l'educació marca el sentit de la mirada didàctica i fa possible la comprensió de l'educació artística com la tasca i com el resultat de la relació entre les arts i l'educació amb criteri pedagògic.

Parlar de les arts com a àmbit dins de l'educació no s'ha de confondre amb voler fer artistes. Es tracta, d'assumir que l'educació artística és un àmbit educatiu que permet realitzar, des dels continguts i formes d'expressió de les arts, el caràcter i el sentit inherent al significat d'educació. No es tracta només de formar professionals d'un art ni tampoc utilitzar les arts només com a àmbit general dins de l'educació, sinó de contribuir a la formació de tots els alumnes ajudant-se de les arts de manera que no solament s'aconseguisquen valors educatius comuns a altres àrees d'experiència, sinó que també es generen valors educatius que provenen de l'expressió artística (Tourinián-López, 2011). Eisner i Powell (2002) troben que l'art en la ciència inspira, motiva i enriqueix el propòsit d'investigació. Aquests autors van entrevistar a científics socials sobre el rol que juga l'art en el seu treball, de les entrevistes emergeixen cinc característiques fonamentals: la imaginació, el coneixement somàtic, el coneixement empàtic, la construcció d'ambients i les influències socioculturals sobre la motivació. Des d'aquesta perspectiva, l'educació artística es conforma com un terreny educatiu en el qual desenvolupar les experiències artístiques i aconseguir l'ús de les formes d'expressió més adequades.

Per a una societat visual

Ens trobem en una societat que ha arribat a definir el seu dia a dia d'una manera visual. La tecnologia, la publicitat, i les xarxes socials, han tingut un paper clau dins la revolució que s'ha originat en la comunicació i en la manera de rebre i enviar missatges, sobretot entre la joventut, la qual té amb les imatges el seu estil propi d'entendre el món. Com diu Alonso, “des de finals del segle XX es comença a prendre consciència de la construcció d'una nova era caracteritzada pel predomini de la percepció visual enfront d'altres percepcions provinents de la resta dels sentits” (2011: 50). I com recalque Huerta “Ben minsos seran els processos d'ensenyament-aprenentatge sense una consciència plena de la importància que adquireixen les imatges, precisament en la nostra cultura, que hem batejat justament amb el nom de civilització de la imatge” (1995: 47). El potencial educatiu que ens ofereixen les arts visuals és immens. Les imatges formen part de l'entorn quotidià i generen les diferents lectures amb les quals construïm la realitat (Huerta, 2014b: 3). Touriñán-López en 2011, basant-se en anteriors investigacions d'altres autors, va parlar que l'objectiu primordial de l'educació artística dins de l'àmbit d'educació general és el coneixement profund del sentit estètic i de l'artístic, i que just per a açò s'utilitza el contingut de les arts i les seues formes d'expressió més assolides (Eisner, 2002; Levine, 2007; Bresler, 2001; Urpí, 2008; Kant, 1964; Schiller, 1981; Read, 1969; Bayer, 1986; Dearden, Hirst i Peters, 1982; Pérez, 2009). Expressions de cada dia que, tal com la narració es construeix de manera discursiva i a la literatura es realitza amb paraules, en este cas es construirà amb imatges concretes (Ambrós, 2016).

Per arribar a l'alfabetització visual de l'alumnat de Secundària, és primordial obtindre el coneixement de l'educació artística com a àmbit que estudia la imatge i tot el seu potencial. Arnheim plantejava en 1989 que l'art contribueix a tota mena de camps d'estudi, com les ciències, dotant d'imatges tant figuratives com abstractes a través de dibuixos, fotografies, gravats o models plàstics a les àrees de la botànica, la zoologia, manuals de medicina i diccionaris il·lustrats, entre molts altres. Així s'aconsegueix una visió plural del coneixement. Com diu Touriñán-López (2011), sabem que en els últims 20 anys, les arts han aconseguit un augment destacat en el discurs educatiu i en el debat públic en general. Aquest increment s'identifica amb la incorporació de concloents

gèneres artístics (com a música, arts visuals o teatre) al currículum escolar, a més de la incorporació dels productes multimèdia que fan de suports de l'ensenyament i de la creació artística.

Incorporar la Cultura Visual als aprenentatges té un caràcter motivacional per a l'estudiantat. Els anuncis, les sèries televisives i les pel·lícules, quan es troben al servei de l'educació es converteixen en tecnologies de la informació i de la comunicació que per la seua quotidianitat no estaven assumides pel seu públic en aquest sentit. És una forma d'innovació docent, ja que els mitjans audiovisuals s'han establert com a part vital de la nostra societat occidental (Alonso-Sanz i Romero-Taronger, 2014). Com diu Aguirre (2008), les arts tenen una forma específica de significar, diferent de la de les llengües i altres sistemes notacionals, els aspectes dels quals a destacar serien:

a/ Materialitzen estèticament un ordre de significació i ho fan així comunicable, promovent diverses interpretacions. Per açò mateix la interacció de l'art amb el context és una qüestió que es troba viva i en constant evolució. Contribuint així a generar processos que afecten a tots els àmbits de la cultura.

b/ La transcendència en l'art depèn de la retroalimentació entre els àmbits de representació i interpretació. L'art pot significar alguna cosa imprecisa mitjançant una mica més precís com podria ser un artefacte o fet estètic, en el qual el seu significat és el seu sentit i el seu sentit és el seu ús (Wittgenstein, 1954, citat per Aguirre).

c/ Aquestes propietats significatives i performatives que té l'art es basen en la influència del sensible, de l'imaginari i del seu vincle directe amb les experiències vitals. L'art és capaç de conjuminar, i fins i tot també de sintetitzar en un constructe simbòlic, els valors més incongruents de manera que permet socialitzar experiències i nocions difícils d'expressar per altres vies.

El coneixement de l'art es fa més imprescindible que mai. La tecnologia i els missatges que es generen diàriament transmeten idees i conceptes a partir d'imatges, el llenguatge visual és un llenguatge essencial per entendre el món.

Per a la diversitat i els valors

L'art, entès des dels seus àmbits plàstic, visual i audiovisual, ens mostra una manifestació arrelada que utilitza el llenguatge de la imatge amb el seu caràcter universal. Aquest fet confereix a l'educació artística en un espai capaç de generar grans oportunitats. En concordança al que considera O'Sullivan (2006) quan proposa l'art com potenciador de grans possibilitats i de mons possibles generant una estratègia per a desenvolupar pensaments rizomàtics (Deleuze i Guattari, 2002), referint-se al rizoma com l'estructura que manca de centre, on els elements estan interconnectats i influenciats entre si.

L'art planteja interrogants, proposa horitzons, i és per açò que contribueix a la formació d'individus crítics (Jové i Betrián, 2012). Amb l'art som capaços de transformar l'experiència i de compartir-la els uns amb els altres, ja que l'art no se centra solament en la individualitat, sinó que també té en compte les relacions que formen part del procés d'humanització (Jové et al., 2014). Sobretot l'experiència artística és una experiència de coneixement que es desenvolupa en la interacció comunicativa dins d'un entorn heterogeni (Farrero, 2012). També Lacan, en referència a l'educació artística, assenyala que “l'obra d'art deu necessàriament reposar sentit per a adquirir un nou sentit, que s'adapta a les necessitats actuals i als nous valors de l'obra mateixa” (Lacan, 1966: 84-90). “Proposem una Educació Artística bolcada cap a l'apreciació crítica del personal i el social des de la mirada i la cultura, visibilitzant, respectant i recolzant la diversitat” (Huerta, 2014b: 3). I segons Imanol Aguirre “l'Educació Artística té la seua especificitat i el seu paper per complir en el desenvolupament dels individus i en la configuració identitària” (Aguirre, 2005: 342). Cosa que també afirma Rodríguez quan diu que “l'art és un dels pocs espais de llibertat que brinda l'oportunitat de generar un discurs crític. Interpel·la al món des de punts de vista diversos a la vegada que construeix un relat que transcendeix” (Rodríguez, 2014: 64). La globalització estandaritza gustos i provoca l'homogeneïtzació de les expressions, aquest fet no pot passar desapercebut en l'educació artística, sinó més aviat al contrari, és necessari que en l'educació de manera general i dins de l'art de manera específica es fomenti el pensament divergent i crític de l'alumnat (Saura, 2015). El comportament del món occidental ha de respondre a les idees i qüestions procedents d'un universalisme multicultural que despunta en l'actualitat

(González-Tejero, Parra i Llamas, 2007), que proposa el reconeixement del no idèntic i que expressa la imperiosa necessitat de “donar permís a la diversitat” (Shweder, 1969, 99). Els segles XVIII, XIX i XX han sigut uns segles en els quals les disciplines s'han constituït primerament i, seguidament s'han consolidat. El segle XXI, en canvi, exigeix anar més enllà de les disciplines, aquest món complex no es pot millorar des de les perspectives disciplinàries.

La clau és desenvolupar models docents basats en la transdisciplinarietat, com a forma d'organització de coneixements en la qual els mètodes que s'utilitzen amb bons resultats en una disciplina en particular transpassen a altres disciplines, posant l'èmfasi en allò que les traspasa a totes. És per açò mateix que el coneixement s'ha de nodrir a partir d'una mirada global que pugui considerar el món com una unitat diversa (Jové et al, 2014). Morin (1999) afirma que aquesta inter transdisciplinarietat representa l'aspiració a un coneixement totalment complex, que és capaç de dialogar amb la diversitat dels sabers humans. “L'educació artística és educació en valors: les arts constitueixen un valor, en les arts s'ensenyen valors i amb les arts s'aprèn a triar valors” (Tourinán-López, 2011: 68). D'aquesta manera, aquest autor afirma que per açò mateix, l'educació artística és un valor, i alhora un exercici d'elecció de valors i un camp favorable per a la construcció d'experiències artístiques que permeten realitzar formes d'expressió de les arts, tenint de manera inherent el significat d'educació (Tourinán-López, 2011). En el paper que mereix aquesta educació, ens beneficiem de la seua extensa dimensió humana més enllà de la nostra capacitat racional inicial, el necessari és reconsiderar l'acció educativa d'una manera coherent amb aquest reconeixement (Scaramuzzo, 2016) això és, la inclusió de tots els estudiants ha de veure's reflectit en la pràctica, ha de recolzar-se en l'avaluació formativa de manera que tots puguin sentir-se valorats i estimulats en la realització de nous i diferents aprenentatges (Coiduras et al., 2009). En l'educació en arts es disposen de mecanismes apropiats per a fomentar la reflexió a partir de les identitats (Huerta, 2013b), poden comprendre el “jo” i el “món” facilitant que l'estudiant es posicione críticament davant la seua realitat i és projecte cap al futur (Moreno, 2010).

El sentit general de l'educació ens faculta per a parlar de l'educació artística com a educació en valors, és a dir, sobre l'àmbit de realitat dels arts en un entorn cultural divers d'interacció. Però s'arriba més lluny, el sentit general de l'educació ens permeteix

per a parlar de l'educació artística com a “educació”, és a dir, com a àmbit general d'educació orientat a la construcció d'un mateix i al desenvolupament personal, utilitzant directament l'experiència artística com a instrument de desenvolupament de competències (Tourinán-López, 2011). L'educació artística és una manera directa de fomentar l'educació en valors. Aquests valors que proporciona l'educació artística es relacionen directament amb la concreció d'accions per paliar les injustícies socials a través de les arts, tal com afirma Alonso-Sanz “podríem proposar com haurien de ser les teories de l'Educació Artística basant-nos en les presumpcions sobre com han de ser les teories de la justícia social” (2011: 69). Ja que existeixen grans similituds en l'aspecte en el qual afecten els conflictes polítics. Les teories de la justícia social han de ser: abstractes, perdurables en el temps, sensibles al món i als seus problemes, així com obertes a possibles modificacions (Nussbaum, 2007).

L'educació per a tots admet el procés d'ensenyament/aprenentatge d'una manera que pugui generar coneixement en tot tipus d'estudiants, amb diferents inquietuds. Tant des del punt de vista ideològic com en el pedagògic, respectant les diferències que existeixen dins de les mateixes identitats de l'alumnat. La qualitat de la formació és ara el principal criteri per a determinar si les eleccions d'un sistema educatiu van en el sentit de superar de forma efectiva la discriminació social, per a açò la qualitat de la formació només pot avaluar-se mitjançant procediments analítics ben definits (Vertecchi, 1993), fent que l'educació que ajuda a pal·liar desigualtats de tot tipus i ajuda a la diversitat de la societat, gràcies als valors que inculca, tinga un paper primordial en l'educació.

Per a totes les etapes de la vida

Existeix una incomprensió generalitzada del paper que exerceix l'art en el desenvolupament humà (Eisner, 1992). L'educació en arts ajuda a desenvolupar-se en totes les diferents etapes de la vida. Remarcant que Bauman (2008) considerava directament a la vida mateixa com un art en la mesura en què som capaços de dirigir-la, de crear un projecte de vida, de prendre decisions de les quals responsabilitzar-se'n, i en general de ser conscients del que fem i del que deixem de fer. Tal com diu aquest autor, les capacitats per organitzar la nostra vida són totalment artístiques, ja que el món pot

ser modificat, no es troba resolt d'entrada, de manera que podem canviar-lo d'una manera creativa. És més, l'art dona resposta a preguntes sobre tots els aspectes de la vida, des dels ideals, l'esperit i el plaer, fins a la bellesa o l'ànima, passant per l'amor, la solidaritat, la creació i la transcendència, per açò la raó de ser de l'art, està en l'àmbit de la cultura (Vargas Llosa, 2012). “Es considera que en l'educació, l'art, ha de ser encarat com a vivència interna, en la qual la integració de sentir, pensar, actuar està present en la realització d'activitats” (Queiroz i Bila, 2014: 113). “L'art uneix al creador amb la seua obra, amb ell mateix i amb l'espectador” i “és un viu testimoni que s'adona del pas de la humanitat en les diferents èpoques de la seua història” (Rodríguez, 2014: 18) que ha anat evolucionant arribant ja no solament a la representació de la història viscuda sinó també mitjançant la resignificació i la reinterpretació de significats. Tenint així també “la funció integradora del pensament, intuïció, sensació i sentiments, configurant un acte educatiu complet” (Queiroz i Bila, 2014: 113).

Comenta Alonso (2011) que investigadores com Lis Hetland i Ellen Winner treballen emfatitzant alguns dels beneficis que ofereix l'art, com l'observació, el visionat, la innovació o la reflexió, els quals afecten directament a múltiples facetes de la vida, ressaltant que aquest fet ajudarà a la formació d'imatges mentals i a la resolució de problemes. A més, en el cas de Maxine Greene, insisteix en com l'art incrementa les capacitats intel·lectuals, el comportament cívic, la imaginació o fins i tot l'existència de “realitats” alternatives. Dins d'aquesta importància de l'art per a la vida podem assenyalar l'art contemporani, el qual és un poderós mediador per a aprendre, ensenyar i comunicar-se (Adams et al., 2005) com a mesura per a potenciar possibilitats (O'Sullivan, 2006) així com perquè desenvolupa formes de vida més intel·ligents.

D'una banda, l'art potencia noves possibilitats i mons (O'Sullivan, 2006) i d'altra banda, facilita la comprensió de la realitat. Així és que afavoreix la transformació social a través de les accions. L'art actual és una eina educativa que cohesiona coneixements, competències i continguts d'una manera significativa (Jové, Betrián i Farrero, 2013). A més, la seua riquesa expressiva, pels grans horitzons que proposa i els múltiples interrogants que planteja l'art, contribueix a la formació d'individus crítics, que també siguin receptius, dialogants, imaginatius i reflexius (Jové, et al., 2009). És més, Garcia-

Sípido insisteix que “l'aprenentatge plàstic implica l'adquisició de capacitats favorables per a la resta de les àrees” (2003: 87).

Elliot Eisner, defensor dels ensenyaments artístics, va fer unes crítiques al currículum educatiu que ens ajuden en la nostra actualitat. A partir de Saura (2016b), resseguim algunes de les seues idees anomenades com les “10 Lliçons que les Arts ensenyen”, i així valorar resultats d'accions artístiques:

1. Les Arts ens ensenyen a prendre bones decisions sobre relacions qualitatives. No ocorre com en la resta de disciplines amb unes respostes correctes, en les arts la importància se li dóna al judici i l'opinió.
2. Les Arts ens ensenyen que els problemes poden tindre més d'una solució i que les preguntes poden tindre més d'una resposta.
3. Les Arts mostren múltiples perspectives, ja que hi ha moltes maneres de veure i interpretar el món.
4. Les Arts ens ensenyen que rares vegades hi ha una única solució per a resoldre els problemes, que simplement canvien les circumstàncies i l'oportunitat, requerint voluntat davant l'inesperat.
5. Les Arts fan visible el fet que ni les paraules en la seua forma literal ni els números poden mostrar-nos tot el que tenim possibilitat de saber. Es veu que els límits que puga tenir el nostre llenguatge no poden definir els límits del nostre coneixement.
6. Les Arts ens ensenyen que les xicotetes diferències poden crear grans efectes.
7. Les Arts ens ensenyen a pensar “a través de” i “amb” el material, emplena mitjans per a fer que les imatges es convertisquen en realitat.
8. Les Arts ens ajuden a aprendre a dir el que no poden dir. Com quan has d'explicar allò que una obra d'Art ens fa sentir, per a fer-ho desenvolupem les nostres capacitats poètiques a la recerca de les paraules adequades.
9. Les Arts permeten experiències que no es poden adquirir a través d'altres fonts, de manera que aquestes experiències ens proporcionen la gran varietat i l'amplitud del que som capaços de sentir.
10. La posició de les Arts en el currículum escolar simbolitza per a nosaltres el que creiem que és important. (Saura, 2016b: 823-824). Aquest últim punt ens indica que, ja

que les Arts són importants per a l'individu, hauria de tindre un lloc més important en el currículum educatiu, és per açò la seua defensa incansable.

Creativitat

Posteriorment a l'estudi de diferents àmbits d'actuació de l'educació artística, s'ha de tenir en compte un punt essencial que es desenvolupa també gràcies al mateix art. Es tracta de la creativitat i de ser creatius. Depenent de les circumstàncies personals i de l'etapa en la qual pugues trobar-te podrà desenvolupar-se d'una o altra manera. Per al foment de la creativitat existeixen gran quantitat de tècniques que ajuden a promoure-la, a inspirar-se i repensar situacions i obres, tant en àmbits professionals com educatius o d'àmbit personal. Així és que, “mitjançant reflexions i propostes es fomenta el desenvolupament creatiu i artístic de l'alumnat i del professorat” (Huerta, 2014b: 1). Vygotsky (1930) contrasta la creativitat subjectiva de l'etapa infantil amb la creativitat objectiva adulta de l'última etapa, que requereix maduresa cognitiva i social. Per açò, la creativitat infantil i l'adulta mostren grans diferències, essencialment en els mecanismes psicològics implicats, en el grau de control del procés creatiu i en la qualitat dels productes aportats. El pensament creatiu requereix la participació de diversos tipus d'habilitats, tan divergents com a convergents i avaluatius (Runco, 2003; Sawyer, 2012). Els autors Rom, Alfonso-Benlliure i Sánchez-Ruíz confirmen que l'actitud de descobriment i formulació de problemes en la infància es relaciona amb la motivació intrínseca i la curiositat intel·lectual. Tenint en compte que tot procés de canvi i innovació implica una quota de creativitat (Lugo i Kelly, 2010: 4) arribem a la confecció de l'obra d'art, tant en el que concerneix a la seua forma com al seu significat (Aguirre, 2008).

Anteriorment el dibuix era entès més com un mitjà que com una fi, i era vist més com a aprenentatge d'una tècnica que com un anàlisi de la realitat. “Mentre des de l'educació tendim a veure al jove com algú a qui cal ensenyar, la indústria i el mercat es mostren amb freqüència interessadament disposats a traure el màxim rendiment al potencial creatiu dels joves” (Aguirre et al., 2010: 2), ja que aquesta capitalització que les indústries culturals fan de la creativitat juvenil i l'ús que fan de la seua pròpia imatge,

constitueix directament una raó intensa perquè la recerca educativa s'ocupe d'aquest fenomen. La creativitat, hauria d'estar marcada a foc en la gènesi de la marca artística, que al seu torn ha de respondre a les necessitats d'una societat fastiguejada del kitsch i desitjosa per trobar el seu lloc en el món” (Rodríguez, 2014: 93).

Artteràpia

Després d'esmentar la importància de l'educació artística en totes les facetes de la vida i d'esmentar explícitament el paper primordial de la creativitat, no es pot deixar d'esmentar l'artteràpia per ser una teràpia artística que utilitza l'art com a ajuda. En un espai per a la realització de l'artteràpia concebut per a tots, es permet la inclusió de qualsevol alumne. Aquesta forma d'aplicar l'art s'utilitza en la prevenció de la salut integral dins de la comunitat educativa. El grup a través de l'art sana, ja que emergeixen les diferències, fent que es complementen uns amb uns altres s'eliminen les desigualtats cognitives, socials, emocionals i culturals. Aquesta heterogeneïtat en un grup és la que permet desenvolupar múltiples significats de les obres artístiques durant el procés anomenat art terapèutic. Com diuen Miret i Jové “ens basem en el concepte de “rebot inclusiu” el que és bo per a una beneficia a tots” (Miret i Jové, 2011: 17).

Fent un símil de la interacció que apareix en l'espai d'artteràpia, podria ser com quan les persones s'embarquen en un projecte comú i realitzen activitats de manera conjunta, les seues accions i gestos fan públiques les activitats mentals implicades, quedant així disponibles per a la seua apropiació per part dels participants. La continuïtat que recorre l'espai de la interacció crea figures que ens porten a conversar amb les imatges. Rogoff (1993) dóna una gran importància al context que existeix en el moment en el qual es crea la interacció, destacant la importància de la mediació i de la construcció conjunta de significats i diversos mecanismes d'ajuda.

El procés creatiu és un mitjà perfecte per a desenvolupar la motivació cap a l'aprenentatge. Les competències socioemocionals, cognitives i comunicatives es posen en joc durant les sessions d'artteràpia (Miret i Jové, 2011: 23). La metodologia de les sessions es planteja des de la no directivitat, açò permet als alumnes mostrar les seues

habilitats, així com les seues limitacions d'una manera espontània que ells mateixos no noten. “Els processos cognitius i emocionals funcionen independentment però en interacció.” (Timoneda, 2008: 66). Encara que Bamford manté que les arts vehiculen competències que permeten crear alguna cosa agradable i amb capacitat de despertar emocions (2009: 23), és necessari interrelacionar la creativitat amb les arts cap als processos cognitius que d'una forma tradicional s'han atorgat a l'aprenentatge, a la humanització i a la qualitat de vida de les persones (Miret i Jové, 2011). En aquest àmbit de l'artteràpia existeix un debat a la recerca, ja que les pròpies característiques que s'observen en un exercici terapèutic basat en l'art planteja un context en el qual l'anàlisi de fiabilitat ha de ser revisat. També el debat entre les diverses possibilitats metodològiques no s'ha tancat, ni sembla que s'arribe a tancar de moment. De manera clara, el context que es crea en les sessions d'artteràpia permet relacionar cognició i emoció a partir de les obres artístiques i arreplegar així el diàleg entre tots els actors participants (Miret i Jové, 2011).

II.4. Col·laboració entre la Universitat de València i els Instituts de Secundària al projecte Second Round

A partir del context observat en el qual les últimes reformes educatives deixen en un terreny optatiu l'educació artística, cosa que feia que hi haguera menys hores d'assignatures d'art als centres de Secundària amb la consegüent disminució de professors, es va decidir crear el projecte Second Round: Art i lluita als instituts de Secundària valencians.

II.4.1. La Universitat dona suport a l'Educació Artística en Secundària: Second Round com a projecte col·laboratiu

Second Round és una iniciativa que s'ha realitzat des de la Universitat de València amb la finalitat de recolzar i potenciar les arts en Secundària. Es tracta d'una actuació necessària tenint en compte la precària situació que s'està vivint en les arts visuals (Huerta, 2017). Gràcies al treball d'implicació i cooperació es va aconseguir també que professors de la universitat participaren junt amb el professorat dels centres de Secundària en les activitats programades. L'èxit del treball col·laboratiu depèn en gran manera dels plantejaments del professorat en dissenyar activitats proclius al mateix (Alonso-Sanz, 2011: 135) i com aquesta mateixa autora diu, “sobretot, l'èxit del treball col·laboratiu, depèn dels qui intervenen en el mateix amb un paper actiu” (2011: 135). Amb aquesta bona disposició es va aconseguir treballar des de la universitat a l'institut i a la inversa, apropant els dos terrenys i tenint-los així més prop que mai.

La situació actual de l'Educació Artística en el sistema educatiu espanyol és alarmant, tant en l'àmbit legal, amb la LOMQE, com des de la perspectiva del professorat de Secundària. Hi ha un vertader abisme del qual resultaria encara més difícil eixir si no es proposen idees amb accions concretes. Les activitats programades ofereixen en els centres accions que estan generant el professorat i l'alumnat d'arts (Huerta, 2017). El projecte es converteix així en un referent d'una temàtica poc tractada fins ara, un

exercici de memòria i actualització. “Cal afrontar els problemes i animar la reflexió sobre el que realment volem per al futur. Donem la veu al professorat i a l'alumnat, els col·lectius que fan possible l'educació en arts” (Huerta, 2017: 183). Aquesta col·laboració entre diverses entitats afavoreix la construcció de coneixement en les diferents cultures de la comunitat educativa des d'una mirada d'horitzontalitat. Es reconeix la condició humana i al mateix temps es parteix des de l'heterogeneïtat cultural inherent a tot allò que és humà (Morin, 1999). L'heterogeneïtat que es palpa en el context i l'escolta activa de totes les parts implicades són elements molt enriquidors en els quals escoltar una polifonia de veus de les quals s'aprèn afavoreix els processos d'humanització i justícia social, ja que no es prioritza cap de les parts per sobre d'altres (Betrián i Jové, 2013). Quan totes les parts poden enriquir-se dels altres factors participants, els aprenentatges poden reprendre's al llarg del temps per a aprofundir, ampliar i establir connexions reiterades que creuen llaços més forts. Basant-nos en Fielding i Bragg (2003) l'espai heterogeni promou tornar a conceptualitzar els rols i les creences en l'escola perquè emergisca una híbrides en el context, i així, aprendre d'açò (Jové et al., 2013). Es treballa amb estratègies pròpies dels estudis culturals, especialment des de la cultura visual (Hernández, 2000). La participació del professorat com a grup implicat resultarà, per tant, fonamental, ja que “si volem que els professors s'impliquen en un nou model de producció col·laborativa del coneixement, s'ha d'iniciar aquesta transformació des dels mateixos docents” (Huerta, 2010: 27).

Perquè la universitat pugui formar professionals de l'educació que donen resposta a l'heterogeneïtat que existeix en les aules, específicament en la societat del segle XXI, necessitem que aquesta formació inicial de la universitat estiga interconnectada amb tot el que succeeix en la societat, no pot quedar-se al marge, sinó més aviat al contrari, ha de ser un agent actiu que interrelacione el que succeeix. La preocupació radica en com aconseguir-ho, com arribar a generar situacions i a crear espais on tots puguin aprendre (Jové i Betrián, 2012). Actualment, en el terreny educatiu, gran quantitat de veus insisteixen en la necessitat que els processos d'ensenyament es concreten en relació directa, escola-territori, escola-comunitat (Subirats, 1999; Gadner, 2001; Jové, Vicens, Cano, Serra i Rodríguez, 2006). La universitat no podia quedar-se al marge d'allò que estava succeint, “la universitat ja no podia confiar en recursos externs capaços d'afectar

la qualitat de la formació, sinó que havia de cercar solucions dins d'ella” (Vertecchi, 1993: 4).

Col·laborar ha implicat per part de tots els participants un plus de dedicació i hores extres de treball i esforç. Els alumnes s'han vist molt implicats en aquesta col·laboració entre iguals, ja que “existeix un factor influent en el treball col·laboratiu que és determinant, la motivació de l'alumnat” (Alonso-Sanz, 2011: 135) part essencial en el procés. Com explica Eisner (2004), no hi ha temps en les escoles per a ensenyar-ho tot, i tal com diu Saura, “els resultats realment importants de l'educació no es troben dins de l'escola sinó fora d'ella” (2016a: 36) amb la dedicació d'hores extraescolars per a aquest tipus de projectes es contempla la vocació artística que tenen els alumnes. És necessari que el coneixement que existeix en els centres, en els museus i en els espais comunitaris en general es trasllade a la formació del professorat i coexistisquen en un pla d'igualtat amb el coneixement acadèmic que tradicionalment es pot donar en el campus, aconseguint així que “l'espai híbrid que s'obté millore la qualitat de l'educació per a contribuir al procés humanitzador i a la qualitat de vida de les persones a través de la cultura i especialment a través de l'art” (Jové i Betrián, 2012: 306). En el terreny universitari és on ha de començar el canvi, ja que en les seues aules és on s'estan formant els futurs professors que desenvoluparan les funcions docents (Roig-Vila i Pascual-Luna, 2012).

II.4.2. Tres Vicerektorats i un Institut d'Investigació junts en un mateix projecte

La creació de Second Round com a projecte de col·laboració va suposar una lluita sostinguda entre diferents entitats que unien les seues forces i possibilitats per millorar la situació. Com a col·laboradors amb l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives (ICIE) cal nomenar al Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa (UV), Vicerektorat de Participació i Projecció Territorial (UV), al Vicerektorat de Cultura i Igualtat (UV), als departaments universitaris i Màsters vinculats a la temàtica, als equips directius, al professorat i alumnat dels centres de Secundària, al Servei

d'Informació i Dinamització dels Estudiants SeDI (UV), a la Revista Futura (UV), per la recollida d'informació i difusió dels resultats, a CREARI grup de recerca en Pedagogies Culturals (GIUV2013-103), al CEFIRE de Torrent, AVALEM Associació Valenciana d'Educadors en Museus, i la publicació *EARI Educación Artística Revista de Investigación*. Per part de la Universitat de València cal destacar el paper de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives des del qual va nàixer la idea proposada per Ricard Huerta, les conferències, cursos i seminaris van comptar amb el suport del Vicerectorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa. Les exposicions que van recórrer les comarques valencianes, així com la producció de la mostra de 21 panells que s'instal·laven en cada institut, va comptar amb el suport del Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial. I el Vicerectorat de Cultura i Igualtat va assumir l'exposició final que es va realitzar en el Centre Cultural La Nau de València.

II.4.3. El Màster en Professor/a de Secundària de la Universitat de València: Especialitat de Dibuix

Per a conèixer el moment que es viu en el Màster Universitari en Professorat d'Educació Secundària Obligatòria, Batxillerat, Formació Professional i Ensenyament d'Idiomes de la Universitat de València, hem de conèixer de manera particular com hem arribat a la situació actual. Açò ha donat lloc a una gran incertesa, evidenciada en els comportaments que es produeixen dins del sistema acadèmic, com les intencions de formar als estudiants. (Vertecchi, 1993). La Universitat de València imparteix aquest Màster per a oferir la possibilitat de l'accés d'un llicenciat o graduat a la professió educativa dins l'educació Secundària en centres públics o privats. Va ser aprovat per la Comissió de Verificació dels Plans d'Estudis del Ple del Consell d'Universitats el dia 1 de juny de 2009 previ informe positiu de l'ANECA (Garcia-Raffi, 2015).

La formació del professorat d'ensenyaments mitjans des de l'any 1970 consistia en la realització del Curs d'Adaptació Pedagògica (CAP) per part dels alumnes que havien finalitzat la llicenciatura. La Llei General d'Educació (LGE) va instaurar l'anomenat CAP. Amb aquesta llei es va reforçar l'autonomia universitària i cada centre va fundar

instituts d'educació que s'encarregaven de la formació del futur professorat. Amb la transformació universitària l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de València es va convertir en el Servei de Formació Permanent (SFP). La legislació va assignar aquesta formació inicial docent a les universitats i la Llei de Reforma Universitària (LRU) va permetre que l'organitzaren com preferiren, arribant fins i tot a considerar la possibilitat d'impartir un CAP per correu com el que sí que va arribar a implantar la Universitat de Saragossa. En aquest procés de canvis a València, el personal de l'ICE va trobar ubicació en els departaments de didàctica general primer i en els de didàctiques específiques després. Amb la diversificació dels ICESFP i, posteriorment dels CAP, es quede en l'aire una modificació que havia d'haver implantat la Llei Orgànica General de l'Ordenació del Sistema Educatiu (LOGSE), però que no va arribar a realitzar-se per la implantació de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EESS). A Espanya aquest Espai Europeu es realitza en dues fases, en la primera es va incorporar la part exigida des d'Europa que consistia en una doble adaptació: la de les titulacions existents en la distinció grau/postgrau i l'adopció del crèdit ECTS (Sistema europeu de Transferència de Crèdits) com a mesura d'aprenentatge equivalent a 25 hores d'activitat efectiva d'aprenentatge en el nostre cas, ja que en altres països cadascun d'aquests crèdits pot ser de 30 hores.

La segona fase es concretava amb una reforma general dels plans d'estudi, de manera que es passava a un sistema de graus de 4 anys i de postgraus d'un any. El fet a destacar és que si en un inici s'haguera acceptat la reforma que van fer altres països europeus amb el model 3+2 s'haguera tingut l'estructura diplomatura/licenciatura i doctorat, però en tenir canvis respecte a altres països amb la reforma dels plans i adoptar el model de postgraus d'un any, es va obrir l'oportunitat de transformar el CAP en un postgrau. El Ministeri d'Educació ja estableix la base d'aquests estudis en la resolució del 17 de desembre de 2007 que desenvolupava l'article 14.4 del Reial decret 1393/2007 que establia l'ordenació d'aquests estudis: Els plans d'estudis conduents a l'obtenció dels títols universitaris oficials que habiliten per a l'exercici de les professions de Professor d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat, Formació Professional i Ensenyaments d'Idiomes garantiran l'adquisició de les competències necessàries per a exercir la professió d'acord amb el regulat en la normativa aplicable.

El Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària de la Universitat de València, a diferència d'altres universitats, ofereix totes les especialitats (Garcia-Raffi, 2015). Les especialitats són: Dibuix, Biologia i Geologia, Economia, Educació Física, Filosofia, Física i Química, Formació i Orientació laboral, Geografia i Història, Llengua castellana i literatura, Llengua catalana (valencià) i la seua literatura, Llengua estrangera (alemany, francès, anglès, italià i portuguès), llengües i cultures clàssiques (grec i llatí), Matemàtiques, Música, Orientació Educativa, Tecnologia i processos industrials. A més de les quatre àrees de formació professional: Empresa, Comerç i Turisme; Especialitats bio-sanitàries; Especialitats d'Informàtica i sistemes electrònics i Especialitats de Serveis Socioculturals i a la Comunitat.

La Universitat de València està compromesa amb la formació del futur professorat de Dibuix, es tracta d'una de les especialitats del Màster de Professor de Secundària més sol·licitades. Es prepara anualment a quasi un centenar de nous docents per a les assignatures artístiques, encara que cal reiterar el cas cridaner valencià, ja que les dues universitats públiques tenen papers diferenciats en l'entramat (Huerta, 2013). Tenint als estudiants del Màster provinents en la seua majoria de les carreres de Belles Arts i d'Arquitectura (estudiades en la Universitat Politècnica de València). En la legislació espanyola és indispensable posseir aquest postgrau, en qualsevol de les seues branques possibles, per a poder accedir a la docència d'especialitats en Secundària, de formació professional o d'ensenyament d'idiomes en qualsevol comunitat autònoma, així com accedir a altres estudis de formació complementària, ja que des del Màster de professorat es realitza un gran treball per a enfortir la formació pedagògica del futur professorat de Dibuix. S'intenten transmetre noves possibilitats de recerca en arts, fet pel qual alguns d'ells continuen formant-se en l'Especialitat en Arts Visuals del Màster i/o en el Doctorat de Recerca en Didàctiques (Huerta, 2017).

Aquest Màster professionalitzador cerca aportar al mateix temps una formació bàsica per a la docència general dels nivells que corresponen als alumnes de 12-18 anys, així com la capacitació singular per a cada àrea de coneixement on s'enquadren les diferents especialitats, tenint també un període de pràctiques en un centre educatiu. Els seus objectius estaven clars des de l'inici, formar als futurs professors amb coneixements del tipus psicopedagògic i didàctic en els nivells educatius assenyalats i construir una

formació disciplinària concreta amb la qual optarà professionalment gràcies a les eines d'aprenentatge, innovació i recerca en el seu camp específic (Garcia-Raffi, 2015). Les facultats responsables d'aquest Màster en la Universitat de València són la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, així com la Facultat de Magisteri. Fet que destaca el compromís amb les ciències socials en compte d'organitzar-se amb les diferents facultats que ensenyen les diverses àrees de coneixement. La majoria dels coordinadors de les especialitats són professors de didàctiques específiques de la Facultat de Magisteri. La resta de les especialitats són coordinades per especialistes de les matèries de referència, cas que ocorre sobretot dins de les àrees de formació professional o de matèries que no tenen el seu propi departament didàctic. A més, els coordinadors dels mòduls provenen de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació.

La ubicació diferenciada de la resta de facultats fa que es tinga un edifici dedicat exclusivament per a aquest Màster, creant així un entorn de docència ple de sinèrgies entre el futur professorat de Secundària. Es troba en l'antiga Escola de Magisteri Ausiàs March de la Universitat de València. L'organització de l'estudi comprèn els seixanta crèdits que es reparteixen entre 16 obligatoris, 28 optatius, 6 del Treball Fi de Màster i 10 de les Pràctiques externes. Els 16 crèdits obligatoris pertanyen als tres mòduls genèrics que cursen obligatòriament els estudiants en totes les especialitats: "Aprenentatge i desenvolupament de la personalitat", 4 crèdits; "Processos i Contextos educatius", 8 crèdits, i "Societat, Família i Educació", 4 crèdits. Els 28 optatius corresponen a l'especialitat triada: "Aprenentatge i Ensenyament", 16 crèdits; "Complements per a la Formació disciplinària", 6 crèdits, i "Innovació docent i iniciació a la recerca educativa", també de 6 crèdits. (Garcia-Raffi, 2015).

Pràcticum

Aquesta part es va decidir com a part essencial del Màster, ja que les activitats que es realitzen dins de l'ensenyament en entorns educatius que siguen reals proporcionen oportunitats valuosíssimes per a conèixer la diversitat de l'alumnat en els centres, així com el rol i les funcions del professorat. Es tracta d'una ocasió directa amb la realitat del

treball, es pot dir que s'aprèn a ensenyar passant de la teoria a la pràctica. Aquest pràcticum ha de motivar la integració del currículum.

La detecció de les necessitats educatives, l'avaluació curricular, la programació de les tasques d'ensenyament/aprenentatge, la reflexió sobre el propi treball i l'elaboració de propostes de millora per a pròximes intervencions amb els alumnes han de ser algunes de les competències a desenvolupar des de les activitats realitzades en la pràctica en els centres educatius (Coiduras et al, 2009: 75).

El futur docent ha d'acostar-se a la realitat educativa que existeix en els centres i desenvolupar la capacitat d'orientar les seues tasques cap a la col·laboració, aprenent en el seu desenvolupament experiències, idees i creences diferents. En aquest procés és d'especial importància construir la confiança professional, la capacitat per a la reflexió, el compromís amb la tasca i l'assumpció de responsabilitats (Coiduras et al, 2009). La necessitat de comunicar, així com col·laborar amb diferents factors, tals com els tutors, centres, alumnes i famílies, demanda l'obtenció d'un desenvolupament de competències personals i participatives, el saber ser i el saber estar (Bunk, 1994). El saber ser seria el fet de ser capaç de col·laborar en el treball amb altres persones des d'una perspectiva constructiva i demostrar un comportament orientat al grup i a la comprensió interpersonal (Coiduras et al, 2009).

El maneig de casos reals afavoreix l'aprenentatge significatiu dels continguts teòrics que es veuen en les classes, quan els casos estudiats amb anterioritat tenen relació amb la vida i es presenten com a problema és més fàcil que quan es troben amb aquest fet en les seues aules puguen actuar conseqüentment, d'aquesta manera els estudiants apliquen els seus coneixements a la realitat de forma funcional per a la resolució de fets concrets (Coiduras et al, 2009). El període de pràctiques en els centres d'educació Secundària, encara que ha tingut diverses dates, va quedar fixat en l'actualitat en els mesos que van de febrer a abril, abans de les vacances escolars de Pasqua. Aquestes pràctiques s'avaluen amb la memòria final i l'informe del tutor del centre de Secundària. Respecte a la tutoria de pràctiques, aquesta és compartida per un tutor universitari, professor del

Màster, i un professor del centre de Secundària (seleccionat amb els criteris de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana) (Garcia-Raffi, 2015).

Tutors

Les classes de les diferents especialitats del Màster, així com les tutories del Pràcticum i de Treball Final de Màster són impartides pel professorat dels departaments universitaris. El reglament d'aquests estudis assigna a la Comissió de Coordinació Acadèmica del Màster la competència de lliurar el vist i plau previ al professorat que impartirà la docència. En alguns casos per a completar aquesta docència es contracta professorat associat que té vinculació permanent amb l'educació Secundària. Els tutors del Treball final del Màster són professors doctors del Màster i han sigut acreditats per a fer-ho per la CCA, encara que cal assenyalar que en condicions excepcionals també poden ser tutors de TFM professors del Màster que no siguen doctors. L'avaluació del TFM es realitza en defensa pública davant un tribunal del departament corresponent (Garcia-Raffi, 2015). El tutor pot multiplicar l'aprenentatge del nou docent.

Borko (1986) destaca la figura del mentor com a element important dins dels programes d'iniciació, assenyalant a més les característiques d'experiència i habilitat per a la gestió de la classe, tenint un gran coneixement del contingut, amb iniciativa per a planificar i organitzar, i aplicant disciplina i comunicació. La funció del tutor és la d'assessorament didàctic i personal al docent principiant, de manera que es constitueix un bon element de suport (Coiduras et al, 2009). Aquesta funció de tutoritzar cobra vital importància pel suport que es brinda al futur professor, ajudant-lo a desenvolupar la seua tasca, i en definitiva a ser el que diríem com un bon professor (Ainscow, 1991).

El caràcter professionalitzador que té la formació de docents dóna raons per a una incorporació del coneixement d'aquells que coneixen des de la realitat les ocupacions de la professió i posseeixen, a més, les competències adequades per a exercir-la (Coiduras, 2009). Les bones pràctiques que processen els tutors, experts en les matèries i en la docència, són un vertader patrimoni professional que ha de ser part essencial de la formació permanent del professorat de la facultat i dels centres educatius. Amb els nous

escenaris que existeixen en l'educació poden ser grans oportunitats per a millorar la qualitat de la formació dels futurs docents des de l'articulació d'una nova formació de tutors (Coiduras et al, 2009).

TFM (Treball Fi de Màster)

L'anomenat TFM es realitza com un treball monogràfic individual que els serveix als estudiants per a demostrar capacitats fonamentals com el plantejament de problemes o projectes d'innovació o recerca; sempre entorn de l'ensenyament-aprenentatge o sobre el context educatiu especialitzat. Aquest Treball permet als alumnes estudiar i investigar algun tema relacionat amb la seua àrea educativa o amb l'educació en sí mateixa, de manera que entren en contacte amb el món de la investigació, cosa que pot fer que s'interessen per seguir els seus estudis en aquest àmbit. En moltes ocasions basen els seus estudis en relació a les pràctiques realitzades en instituts de Secundària confeccionant una lectura de vivències, anàlisis i noves visions entorn a la pràctica docent. Una vegada aprovades les assignatures obligatòries, les optatives, el pràcticum, complint amb els requisits idiomàtics de la universitat i quan s'obtinga apte en el TFM presentat, l'alumne serà posseïdor del títol d'aquest Màster i quedarà habilitat per a l'ensenyament secundari (Garcia-Raffi, 2015).

Futurs professors

Habitualment la formació inicial dels professionals de l'educació es basa sobretot en aspectes teòrics dins de l'entorn universitari, el qual es podria dir que manté una hegemonia sobre la construcció i difusió del coneixement. Els centres són més vistos com el lloc de pràctica en moments puntuals (Barab i Duffy, 2000), obviant que igual que aquest entorn, també altres espais poden oferir moltes possibilitats. Podem estar d'acord amb Zeichner (2010) a cercar noves epistemologies dins de la formació del professorat on el coneixement acadèmic no es veja solament com la font autoritària de coneixement sobre la formació (Jové i Betrián, 2012). Segons Alonso, quan parla dels futurs mestres comenta “que en el futur facen ús de recursos didàctics visuals no

significa necessàriament que vagen a saber fer un “bon ús” d'aquests, llevat que els preparem per a açò” (2011: 60), ja que com diuen Agra i Gewerk “Necessitem moure'ns ràpidament per a preparar als estudiants a ser competents en un món que no solament estan heretant sinó que també, i acceleradament, estan donant forma” (2005: 31).

II.4.4. Second Round com a Projecte d'Innovació Educativa

Al projecte Second Round es van unir forces entre col·lectius per afavorir l'educació artística amb la generació de mostres, exposicions, tallers, conferències i seminaris en els quals es debaten qüestions que van des de les contradiccions del currículum oficial fins a la importància de l'art en l'educació. En tractar-se d'un projecte que reunia de manera intrínseca la innovació en la seua proposta i en les seues accions, es va decidir que fóra un projecte d'innovació educativa de la Universitat de València.

En els projectes definits com a innovadors existeixen certes característiques que han de donar-se perquè puguen ser nomenats així. El desig d'innovar prové, més des de la necessitat d'un canvi que dels resultats directes que puga aportar (Harris, 2011). Es va definir així la innovació com una sèrie d'intervencions i processos coordinats per a canviar les actituds, les idees, la cultura i les estratègies dins de l'ensenyament-aprenentatge (Carbonell, 2001), on la finalitat última és la de beneficiar a l'alumnat (Antúnez, 2000), els professionals i la comunitat educativa en general (Rivas, 2000; Gather, 2004; Vila, 2004). Aquesta innovació se situa fonamentalment en els processos on pot emergir la incertesa i l'emoció (Fullan, 2002). Per açò mateix requereix de l'anomenada homeòstasi, que tracta de ser un element regulador dels processos (Senge, 2000) en els sistemes complexos per a mantenir el seu equilibri interior de forma dinàmica (Herran, 2011), que permet al sistema ajustar-se adequadament als canvis continus que es produeixen en el seu context. Com diuen els autors Stacey (1996) i Fullan (2002), l'èxit resideix a sostenir la innovació en un equilibri dinàmic entre els límits d'estabilitat i inestabilitat. Per açò mateix, perquè es produïsquen innovacions és necessària l'homeòstasi, facilitadora de mantindre la identitat de les estructures educatives (Rivas, 2000) que al mateix temps els propis centres que participen de la

innovació necessiten modificar les seues estructures i els seus processos (Betrián i Jové, 2013). Aquesta homeòstasi és la que aconsegueix que els centres tinguen la seua coherència.

Per obtenir aquesta innovació intrínseca en les pràctiques d'ensenyament-aprenentatge, és vital obtenir un canvi en la cultura del centre i que aconsegueisca estendre's a partir de la diversitat d'aquesta realitat. Aquest fet es refereix a la integració de la innovació en l'estructura educativa i la implicació directa dels professionals (Milers i Huberman, 1984). Existeixen uns condicionants relacionats amb l'homeòstasi que són necessaris per a la innovació en el sistema educatiu, de manera que afavorisquen la seua institucionalització (Betrián i Jové, 2013). Hargreaves (1998) centra el focus en els diferents sectors de la comunitat educativa. Fullan (2002) afegeix a aquests sectors les característiques pròpies de la innovació, en canvi Murillo i Muñoz-Repiso (2002) classifiquen els condicionants en funció de tres factors, el context d'entrada, el procés i el producte. Com apunten Betrián i Jové (2013), entre els condicionants més influents en els processos d'innovació situem les actituds, les creences i el comportament dels docents, tal com assenyalen els estudis més representatius (Creemers, 1997; Ely, 1999; Carbonell, 2001; Fullan 2002; Murillo i Muñoz-Repiso, 2002; Esminguer, Surry, Porter i Wright, 2004; Lebrero i Fernandez, 2009). Ampliem aquest condicionant a altres professionals, com són la resta de participants dins d'aquest espai híbrid de projecte d'innovació, dins de l'espai formatiu que en aquest cas comprèn també a tot tipus de professionals, professors de la universitat, professors dels centres de Secundària, alumnes, ex-alumnes, artistes, investigadors, personal de diverses entitats, i d'altres col·lectius.

Aquest espai híbrid (Zeichner, 2010) s'ha teixit com a comunitat d'aprenentatge professional viva (Harris, 2011), on els membres que hi intervenen construeixen els seus coneixements de manera conjunta, comparteixen al seu torn els objectius i prioritats de la innovació (Hargreaves, Halasz i Pont, 2008; Hargreaves et al., 2009). Simultàniament, fem conscients els nostres processos d'aprenentatge i la pròpia restauració de la innovació, per açò és crucial reconstruir aquesta innovació com un procés inacabat que segueix sempre reinventant-se, depenent dels processos i del context, és més, els estudis més particulars coincideixen que aquests aspectes són

condicionants per a aconseguir la innovació, encara que els situen solament en els docents.

II.4.4.1. Projecte d'Innovació Educativa de la Universitat de València

El projecte Second Round forma part dels projectes d'innovació educativa de la Universitat de València des que es va iniciar el curs 2015-2016. Es tracta d'un projecte consolidat durant tres cursos consecutius, que forma part del tipus anomenat C, grups estables i xarxes d'innovació contínua. Amb aquest projecte s'aconsegueix un espai híbrid que va més enllà de la formació, que afavoreix la constància de l'esperit innovador en els docents i en la resta de professionals implicats.

Curs 2015/2016

Sol·licitud inicial com a projecte d'innovació educativa "Second Round: Recursos per impulsar l'Educació Artística a Secundària"

Vicerectorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa. Convocatòria d'Innovació Educativa i Qualitat Docent 2015. Programa C SFPIE (Servei de Formació Permanent i Innovació Educativa): Grups estables i Xarxes d'Innovació Contínua. Responsable: Ricard Huerta Ramon. Línies estratègiques a les quals s'adscriu: Ús de les TIC; Elaboració de recursos docents; Foment de participació de l'estudiantat; Connexió amb el món del treball; Transferència del coneixement. Branca de coneixement: Ciències Socials i Jurídiques. Breu descripció del projecte: Per tal d'afavorir una major presència de l'art i de l'educació artística en l'Educació Secundària cal introduir nous elements de debat i innovar en els objectius de l'àrea i en l'actualització dels interessos, tant de l'alumnat com del professorat. El projecte Second Round pretén establir un major acostament entre els professionals, tot involucrant a l'alumnat del Màster Universitari en Professor d'Educació Secundària de l'Especialitat de Dibuix. Assignatures implicades i número d'estudiants: Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària Especialitat Dibuix. Matèries: *Aprenentatge i ensenyament del dibuix*: 2 grups, 84

estudiants (codi 40500). *Innovació docent i iniciació a la investigació educativa en l'especialitat de Dibuix*: 2 grups, 84 estudiants (codi 40501). *Pràcticum: Especialitat de Dibuix*, 2 grups, 84 estudiants (codi 40556). *Treball fi de Màster: Especialitat de Dibuix*, 2 grups, 84 estudiants (codi 42250). Màster i Doctorat en Didàctiques Específiques, Especialitat Didàctica de les Arts Visuals. *Investigació en didàctica de les arts visuals*: 1 grup, 6 estudiants (codi 43478). *Treball fi de Màster, especialitat Arts Visuals*: 1 grup, 6 estudiants (codi 43491).

També cal tindre en compte la implicació directa amb el projecte del Diploma de Postgrau Educació Artística i Gestió de Museus. Cal manifestar que la nostra especialitat d'Educació Artística (àrea oficialment denominada “Didàctica de l'Expressió Plàstica”) prové d'una tradició centrada en la formació de mestres d'infantil i primària, i per tant està vinculada directament a l'oferta docent de la Facultat de Magisteri. Ara bé, des que va entrar en vigor el Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària, hem hagut de donar cabuda a una nova modalitat: l'Especialitat de Dibuix. Aquest factor té una doble component, ja que en l'anterior pla de formació del professorat de Dibuix, no teníem cap assignació a la Universitat de València, perquè el CAP de l'especialitat de Dibuix estava exclusivament a la Universitat Politècnica de València. Ara ja portem cinc anys d'experiència formant a professorat de Secundària, però l'alumnat prové de graus que estan a la UPV (Belles Arts, Arquitectura, Enginyeria Tècnica). Aquesta situació ha perjudicat tradicionalment a la nostra àrea, i és per això que considerem molt important reforçar la innovació docent justament en aquesta especialitat. A més, no es pot perdre de vista que l'Especialitat de Dibuix és la més sol·licitada, en proporció, del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària.

Explicació de l'acció metodològica: objectius i desenvolupament

Els professionals de l'educació artística som conscients de la pèrdua progressiva que està tenint aquesta àrea de coneixement a l'Educació Secundària (i també en altres nivells de l'educació, especialment l'obligatòria). També som responsables de marcar una nova estratègia de treball tenint en compte les necessitats actuals, comptant, fins i tot, amb les previsions de canvis que poden esdevenir en el futur. Per tal de millorar

aquest panorama que ara mateix és pernicios, ens marquem una sèrie d'objectius prioritaris, entre els quals destaquem:

- Generar un espai d'encontre per als professionals de l'Educació Artística.
- Fomentar un esperit col·lectiu integrador entre el professorat de Dibuix de Secundària.
- Facilitar un major acostament entre aquells que estan rebent la formació inicial de professorat de Dibuix i la formació continuada dels qui ja estan impartint la matèria als instituts.
- Establir processos de comunicació online entre el col·lectiu de professorat i els estudiants del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària.
- Dissenyar plans d'acció per al foment de l'educació artística, tant als Centres de Secundària en general, com en aquells que disposen de Batxillerat Artístic
- Motivar al professorat i a l'alumnat construïnt xarxes d'interlocució vàlides per als diferents àmbits geogràfics i de nivell educatiu.
- Crear una xarxa entre els Centres de Secundària per estimular noves investigacions i preparar als docents en matèria de recerca educativa.
- Preparar un document en el qual establirem unes línies prioritàries de treball de cara a impulsar de nou l'educació artística, tot atenent-nos a criteris curriculars més avançats i més innovadors, al mateix temps que s'hi impliquen els mecanismes que aporten tant les TICs com la nova concepció de generació i difusió de les imatges.

Per tal de portar a terme aquestes intencions prioritàries desenvoluparem algunes accions que, de fet, ja s'han iniciat en la majoria dels casos:

- Propiciarem la xarxa online del professorat de Secundària de Dibuix (i d'altres especialitats artístiques afins com ara història de l'art o estètica i filosofia) d'acord amb un conjunt de blogs interactius que compte així mateix amb la difusió per part dels participants en les xarxes socials (facebook, twitter, instagram)
- Hem començat a reunir-nos i està previst continuar fent-ho amb representants dels diferents centres de Secundària per tal d'organitzar una xarxa que permetrà portar a cap l'exposició itinerant "Second Round. Art i lluita als instituts de Secundària valencians", una mostra que recorrerà un total de 12 centres educatius
- Registrar en vídeo accions artístiques que s'estan duent a terme als centres educatius, tot combinant aquesta línia de treball amb la creació d'audiovisuals (bàsicament entrevistes i documentals) sobre persones que s'estan implicant en la tasca d'innovar en educació artística, en arts i en educació. La metodologia que impulsem es basa en un

model de recerca molt centrat en l'estudi de casos, tot afavorint les narratives de vida i motivant al professorat en un procés d'investigació-acció que posarà en valor allò que s'està fent als centres al mateix temps que propiciarà un major acostament als interessos de l'alumnat.

Resultats previstos i fórmula per a l'avaluació de l'acció

Tenint en compte que ja hem aconseguit iniciar la xarxa de contactes amb el professorat de Secundària de l'especialitat de Dibuix, i aprofitant que els ànims i la capacitat aportaran un grau d'entusiasme nou (ja que és la primera vegada que s'elabora un projecte d'aquestes característiques), comptem que en el marge d'un any i mig podem aconseguir els següents resultats:

- Exposicions itinerants a 12 Centres de Secundària que ja han confirmat la implicació en el projecte, en base a un calendari que seguidament concretem: 1 d'octubre de 2015: IES Lluís Vives (València). 15 d'octubre de 2015: IES Juan de Garay (València). 2 de novembre de 2015: IES Clot del Moro (Sagunt). 15 de novembre de 2015: IES L'Estació (Ontinyent). 1 de desembre de 2015: IES Laurona (Lliria). 15 de gener de 2016: IES Tirant lo Blanch (Torrent). 1 de febrer de 2016: IES Número 1 (Requena). 15 de febrer de 2016: IES Benlliure (València). 1 de març de 2016: IES Josep de Ribera (Xàtiva). 15 d'abril de 2016: IES Ausias March (Manises). 2 de maig de 2016: IES Sanchis Guarner (Silla). 15 de maig de 2016: IES María Enríquez (Gandia).
- Una exposició final durant els mesos de novembre i desembre de 2016 al Centre Cultural La Nau de la Universitat de València.
- Difusió dels blogs i altres implementacions online del professorat d'Educació Artística actualitzant interessos i fomentant noves pràctiques educatives a l'aula i d'altres entorns propicis (museus, centres d'art, espais públics)
- Publicació d'un document (preferentment llibre online) en el qual s'hi exposen aquelles iniciatives més importants del projecte.
- Creació d'un Grup de treball en col·laboració amb el Cefire de Torrent, coordinat per la responsable assessora d'Art i Humanitats.
- Organització i celebració d'unes Jornades d'Investigació en Educació Artística en les quals s'hi recopilen totes les accions desenvolupades als centres de Secundària, fomentant la recerca entre el professorat de Secundària, en col·laboració amb els

docents i investigadors universitaris. Com a títol provisional d'aquestes Jornades: “La relació pedagògica als diferents entorns d'aprenentatge”, juntament amb el Grup de Recerca Esbrina de la Universitat de Barcelona.

- Implicació de l'alumnat del Màster en Professorat de Secundària de l'Especialitat de Dibuix en una sèrie d'accions per promoure el contacte dels actuals professors en formació amb els docents experimentats amb anys de treball al centre, més enllà del que propicien les pràctiques del Màster. En la fórmula per a l'avaluació de l'acció, elaborarem una enquesta que tindrà com a eix vertebrador la participació equitativa de professorat i alumnat, i que es passaria tant als docents que participen en accions com a l'alumnat del Màster que col·labore.

La resolució favorable per al curs 2015-2016 es va concretar amb les següents dades

PDI Responsable: Ricard Vicent Huerta Ramon. Codi del projecte: UV-SFPIE_GER15-313435. Títol del projecte: Second Round. Recursos per impulsar l'Educació Artística a Secundària. Tipus de projecte: Grup estable. Persones que formen part de l'equip: Ricard Vicent Huerta Ramon; María Amparo Alonso Sanz; Carmen María Belmonte; Concepción Daud Picó; José Francisco De Lamo Pastor; María José Expósito Collado; Paula Jardón Giner; Emilio José Martínez Arroyo; Salvador David Mascarell Palau; Paloma Rueda Gascó; Ricardo Domínguez Ruiz; Ricard Ramon Camps; Fernando Hernández Hernández; Francesc Jesus Hernández Dobon; Gabriela Vera Lluch.

Memòria justificativa del projecte d'innovació educativa del curs 2015-2016

Títol del projecte: “Second Round. Recursos per Impulsar l'Educació Artística a Secundària”. Codi del projecte: UV-SFPIE_GER15-313435. Tipus de projecte: Grup estable. PDI responsable: Ricard Huerta Ramon. Gràcies a aquest projecte s'ha aconseguit una relació continua durant tot el curs 2015/2016 entre el personal docent i investigador de la Universitat de València amb el professorat d'instituts de Secundària valencians, així com de diferents perfils relacionats amb el projecte, com directors de cinema, estudiants de doctorat, personal del Cefire, vicerectorats, i en general una gran quantitat de persones implicades que han participat al projecte d'una manera molt activa i han fet possible la gran varietat d'activitats realitzades com a projecte d'innovació

educativa. S'han generat gràcies a Second Round, projecte d'innovació educativa, totes les activitats que estaven previstes en un inici. Aquest projecte educatiu ha suposat la realització de diferents iniciatives durant tot el curs 2015/2016 que a continuació es detallen:

Durant tot el curs:

- Exposicions d'educació artística en 12 instituts de Secundària de la província de València, amb una duració mitjana de 15 dies. Començant el 6 d'octubre de 2015 i finalitzant l'última setmana de maig del 2016. A més, a la inauguració de cada centre s'impartia una conferència per un professor de la Universitat de València, dins la temàtica de l'educació artística. Alguns exemples del treball mostrat es poden observar a les fotografies de cadascú dels instituts participants.
- Relacions amb els IES: amb Second Round com a innovació educativa s'ha aconseguit treballar durant tot el curs entre la universitat i els instituts de manera conjunta amb un mateix projecte. Generant noves sinergies que fabriquen més oportunitats de relacionar la Secundària, amb el seu professorat i els alumnes, amb la universitat. S'ha creat així un nou vincul més fort que pugua garantir una línia continua entre la Secundària i els estudis universitaris.
- Visualització i comunicació del projecte d'innovació educativa des de diferents perspectives, ja que s'ha comunicat aquest projecte dins la Universitat de València amb diferents pàgines web, tant la institucional com la realitzada especialment per al projecte, així com des dels mateixos instituts. Gràcies a la premsa i a Internet ha pogut arribar a tota la comunitat la iniciativa educativa de la Universitat per defensar les arts a la Secundària.

D'una manera puntual, també s'ha aconseguit:

- Conferència amb el títol: “Second Round: un projecte per comunicar l'educació en arts”, impartida el 23 de novembre de 2015 per la doctoranda María José Gómez Aguilera. En el marc de la II Setmana d'Activitats Complementàries de la Facultat de Magisteri de la Universitat de València.
- Es van organitzar les “V Jornades sobre la Relació Pedagògica en la Universitat: Nous Entorns d'aprenentatge”, a la Universitat de València, el 20 i 21 de gener de 2016. On cal destacar especialment la comunicació presentada centrada en Second Round sota el títol: “Entorns col·laboratius tecnològics d'Art i lluita als Instituts valencians”.

- Curs dins del Pla de Formació adreçat a professorat no universitari de la Universitat de València: “Art i Educació, Second Round i altres estètiques innovadores”. Impartit per professorat de la Facultat de Magisteri de la Universitat de València. Amb una durada de 20 hores de modalitat presencial, durant els mesos de maig i juny.

Curs 2016/2017

El següent curs es va seguir amb el projecte de *Second Round: Recursos per impulsar l'Educació Artística a Secundària*

La resolució favorable per al curs 2016-2017 es va concretar amb les següents dades

Coordinador del projecte: Ricard Huerta Ramon. Codi del projecte: UV-SFPIE_GER16-418387. Títol del projecte: “Second Round: Recursos per impulsar l'Educació Artística a Secundària”. Tipus de projecte: Grup estable. Persones que formen part de l'equip: Ricard Huerta Ramon; María Amparo Alonso Sanz; Adrià Calaforra i Tomàs; Concepción Daud Picó; Ricardo Domínguez Ruiz; Francesc Jesus Hernández Dobon; Fernando Hernández Hernández; Paula Jardón Giner; Jesus Hernandis Martínez; Ismael Pascual Lozano Torrella; Carmen María Belmonte; Lucia Marrades Puig; Emilio José Martínez Arroyo; Salvador David Mascarell Palau; Ricard Ramon Camps; Rosabel Roig Vila; Paloma Rueda Gascó; Ester Ventura Chalmeta; Gabriela Vera Lluch; María José Gómez Aguilera.

Memòria justificativa del projecte d'innovació educativa del curs 2016-2017

Algunes de les activitats realitzades al Projecte d'Innovació Educativa Second Round UV-SFPIE_GER16-418387 durant el curs 2016-2017. Octubre de 2016. Exposició “Second Round: Art i Lluita” al Centre Cultural La Nau. Durant el mes d'octubre de 2016 es va presentar al Centre Cultural la Nau de la Universitat de València aquesta exposició en la qual hi van participar 12 instituts de Secundària, amb treballs artístics de l'alumnat i el professorat. Activitat finançada pel Vicerectorat de Cultura i Igualtat de la Universitat de València. L'exposició “Second Round: Art i Lluita als Instituts

Valencians” es planteja com una mostra del que s’està fent en matèria de creació artística als instituts de Secundària valencians. Compta amb el suport del Vicerectorat de Cultura i Igualtat de la Universitat de València. L’exposició es va inaugurar el dia 6 d’octubre de 2016, i es mantindrà oberta fins al 16 d’octubre de 2016, tot coincidint amb activitats paral·leles. Els instituts que van participar al muntatge van ser IES Lluís Vives de València, IES Benlliure de València, IES Juan de Garay de València, IES Clot del Moro de Sagunt, IES l’Estació d’Ontinyent, IES Laurona de Lliria, IES Tirant lo Blanch de Torrent, IES Número 1 de Requena, IES Josep de Ribera de Xàtiva, IES Ausiàs March de Manises, IES Sanchis Guarner de Silla, i l’IES María Enríquez de Gandia. La itinerància d’aquesta exposició ha tingut un impacte rellevant. S’han implicat en les activitats milers de persones, professorat i alumnat, equips de centre, famílies, tothom ha col·laborat tant des d’una vessant reivindicativa com festiva. Les conferències, els performances, els concerts i les exposicions als instituts han comptat sempre amb una molt bona acollida de públic. “Second Round” és un projecte d’innovació educativa de la Universitat de València impulsat per l’Institut de Creativitat i Innovacions Educatives, amb el suport de tres vicerectorats de la Universitat, del Màster de Formació del Professorat de Secundària, de l’alumnat i el professorat de dotze instituts de Secundària, de l’Associació Valenciana de Professorat de Dibuix AVPD i de l’Associació Valenciana d’Educadors de Museus i Patrimonis AVALEM.

2 de Març de 2017. Universidad de Murcia

Els membres del Projecte Second Round Ricard Huerta, Amparo Alonso Sanz i Maria José Gómez Aguilera van presentar a la *Facultad de Educación de la Universidad de Murcia* l’activitat titulada “Second Round: Arte y Lucha en Secundaria. Innovación desde las artes para motivar al profesorado y al alumnado”, que va consistir en una conferència i en un taller participatiu amb el professorat d’Educació Artística i de Belles Arts.

Abril de 2017. Second Round a la Università de Bologna (Itàlia)

A partir d’una estada d’investigació de María José Gómez Aguilera, el projecte Second Round ha tingut una important repercussió internacional gràcies al MoDE Museo Officina dell’Educazione della Università de Bologna. Es pot visitar el projecte Second Round accedint a l’enllaç:

<http://www.doc.mode.unibo.it/progetti/second-round>

Aquesta presència internacional universitària i online del projecte Second Round forma part de la intenció que tenim de presentar en xarxa els resultats de les investigacions, tot aprofitant el contacte amb universitats de diferents països.

Juliol de 2017. Second Round a la Universidade de Lisboa (Portugal)

Durant el Congrés Internacional d'Educació Artística “VI Congresso Internacional Matéria-Prima: práticas das Artes Visuais no ensino básico e secundário” amb seu a la *Sociedade Nacional de Belas-Artes (SNBA) da Universidade de Lisboa* i que es va realitzar del 10 al 12 de juliol de 2017, Ricard Huerta va presentar la ponència “Acciones para reivindicar el futuro de la Educación Artística en Secundaria: el Proyecto Second Round”.

Bloc Second Round

Continua actualitzant-se l'activitat del Projecte Second Round a través del bloc que està a càrrec de María José Gómez Aguilera,
<http://secondroundartilluita.blogspot.com.es>

Curs 2017/2018

Amb el nou curs es presenta un projecte de Second Round diferent al dels dos cursos anteriors, aquesta vegada centrant el tema amb la ceràmica i el disseny. Sol·licitud per presentar-se com a projecte d'innovació educativa Second Round: Art i lluita en Ceràmica i Disseny. Projecte d'Innovació Educativa: Second Round. Art i lluita en Ceràmica i Disseny. Vicerectorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa. Convocatòria d'Innovació Educativa i Qualitat Docent 2017. Programa C SFPIE: Grups estables i Xarxes d'Innovació Contínua. Responsable: Ricard Huerta Ramon. Línies estratègiques a les quals s'adscriu: Ús de les TIC; Elaboració de recursos docents; Foment de participació de l'estudiantat; Connexió amb el món del treball; Revisió de plans d'estudis; Transferència del coneixement. Branca de coneixement: Ciències Socials i Jurídiques. Breu descripció del projecte: Per tal d'afavorir una major presència

de l'art i de l'educació artística en el currículum de l'educació Secundària, cal introduir nous elements de debat i innovar en els objectius de l'àrea i en l'actualització dels interessos, de l'alumnat i del professorat. El projecte pretén establir un major acostament entre els professionals, tot involucrant a l'alumnat del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària de l'especialitat de Dibuix. En la present edició volem difondre el paper de l'EASC de Manises i l'EASD de València entre l'alumnat de Secundària.

Assignatures implicades i número d'estudiants: Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària especialitat Dibuix. *Aprenentatge i ensenyament del dibuix*: 2 grups, 75 alumnes (codi 40500). *Innovació docent i iniciació a la investigació educativa en l'especialitat de Dibuix*: 2 grups, 75 alumnes (codi 40501). Pràcticum: especialitat de Dibuix, 2 grups, 75 alumnes (codi 40556). Treball fi de Màster: especialitat de Dibuix, 2 grups, 75 alumnes (codi 42250). Manifestar que la nostra especialitat d'Educació Artística (àrea oficialment denominada “Didàctica de l'Expressió Plàstica” als estudis universitaris i “Dibuix” a Secundària) prové d'una tradició centrada en la formació de mestres d'Infantil i de Primària, i per tant està vinculada directament a l'oferta docent de la Facultat de Magisteri. Ara bé, des que va entrar en vigor el Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària, a la Universitat de València hem hagut de donar cabuda a una nova modalitat: l'especialitat de Dibuix. Aquest factor té una doble component, ja que en l'anterior Pla de Formació del professorat de Dibuix, no teníem assignació a la nostra universitat, perquè el CAP Curs d'Aptitud Pedagògica de l'especialitat de Dibuix estava a la Universitat Politècnica de València, en la qual hi estan ubicades la Facultat de Belles Arts i la Facultat d'Arquitectura, titulacions d'on provenen els estudiants d'aquest Màster. Ara ja portem set anys d'experiència formant a professorat de Secundària, però també l'alumnat prové de graus que estan a la UPV (Belles Arts, Arquitectura, Enginyeria tècnica). Aquesta situació ha perjudicat tradicionalment a la nostra àrea, i és per això que considerem molt important reforçar la innovació docent justament en aquesta especialitat. A més, no podem perdre de vista que l'especialitat de Dibuix és la més sol·licitada, en proporció, del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària. La forma d'acostar-nos als universos poc coneguts per a l'alumnat de Secundària com són el món de la Ceràmica (Escola d'Art i Superior de Ceràmica de Manises) i del disseny (Escola d'Art i Superior de Disseny de

València) serà oferint activitats que suposen un major coneixement d'aquests importants focus laborals als estudiants que desitgen formar-se en el món del disseny i la ceràmica.

Explicació de l'acció metodològica: objectius i desenvolupament

Com que es tracta de la renovació d'aquest projecte, hem de valorar molt positivament tot el que s'ha realitzat al llarg del curs anterior, període en el qual s'hi ha pogut portar endavant diferents iniciatives dins de les accions del projecte:

- S'han realitzat exposicions reivindicatives en centres de Secundària valencians, que han comptat amb activitats complementàries i en molts casos han implicat a ajuntaments i associacions. En la inauguració de cada exposició es va realitzar una conferència

- Arran de les accions del projecte s'ha evidenciat la manca d'un col·lectiu de professorat organitzat. S'ha creat l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix AVPD.

- L'exposició d'octubre de 2016 al Centre Cultural de la Nau va suposar un gran impuls des de la Universitat cap als estudis artístics a Secundària. Va anar acompanyada d'una sèrie d'activitats en les quals hi van participar tant el CEFIRE de Torrent com l'AVPD

- Un altre element que cal destacar va ser la realització d'una pel·lícula titulada *Second Round Movie: Línies*, film dirigit per Emilio Martí, en el qual hi van col·laborar quinze instituts de Secundària i més de tres-cents estudiants, s'ha presentat amb èxits a diferents Festivals de Cinema. El film *Línies* està a les xarxes. També s'ha fet la difusió de *Línies* en facebook així com en la pàgina d'activitats universitàries

- Volem incidir en l'important esforç que s'ha fet des del grup d'Innovació Docent Second Round per tal de difondre les nostres activitats, sempre en la línia de defensar l'educació artística a Secundària. Dins d'aquest esforç de difusió, que s'integra en els paràmetres del Grup Creari de Recerca en Pedagogies Culturals (GIUV2013-103), hem de destacar que fins i tot hem anat a explicar aquesta experiència a altres universitats, ja que se'ns va invitar a impartir una Taula Redona a la Facultad de Educación de la Universidad de Murcia i estem presents al MoDE de la Università de Bologna

<http://www.doc.mode.unibo.it/progetti/second-round>

Els professionals de l'Educació Artística som conscients de la pèrdua progressiva que està tenint aquesta àrea de coneixement a l'educació Secundària (i també en altres

nivells de l'educació, especialment l'obligatòria). També som responsables de marcar una nova estratègia de treball tenint en compte les necessitats actuals, comptant, fins i tot, amb les previsions de canvis que poden esdevenir en el futur. Per tal de millorar aquest panorama ens marquem una sèrie d'objectius prioritaris:

- Generar un espai d'encontre per als professionals de l'educació artística.
- Fomentar un esperit col·lectiu integrador entre el professorat de Dibuix de Secundària.
- Preparar exposicions reivindicatives, en col·laboració amb l'EASC Escola d'Art i Superior de Ceràmica de Manises.
- Enregistrar en vídeo accions artístiques.
- Elaborar nous documentals, després de l'èxit de Second Round Movie Línies, amb la participació del professorat i l'alumnat dels centres.

Volem en aquesta tercera edició millorar les accions que s'estan duent a terme als centres educatius, tot combinant aquesta línia de treball amb la creació d'audiovisuals (bàsicament entrevistes i documentals) sobre persones que s'estan implicant en la tasca d'innovar en educació artística, en arts i en educació, a més de tindre en compte les possibilitats que ofereixen els centres de Disseny i de Ceràmica. La metodologia que impulesem es basa en un model de recerca centrat en l'estudi de casos, tot afavorint les narratives, les històries de vida, i motivant al professorat en un procés d'investigació-acció que posarà en valor allò que s'està fent als centres al mateix temps que propiciarà un major acostament als interessos de l'alumnat. Cal remarcar que hi ha en marxa una tesi doctoral i dos TFM que estan investigant els processos que duem a terme en Second Round.

Resultats previstos i fórmula per a l'avaluació de l'acció

Tenint en compte que ja hem aconseguit iniciar la xarxa de contactes i una sèrie d'accions amb el professorat de Secundària de l'especialitat de Dibuix, i aprofitant que els ànims i la capacitat poden aportar un grau d'entusiasme novedós i necessari, ja que és la primera vegada que s'ha dut a terme un projecte d'aquestes característiques, comptem que en la nova edició (2017-2018) podem aconseguir resultats positius, reforçant la tasca que ja portem avançada. A partir de la connexió dels centres de Secundària en els quals ja s'hi ha realitzat exposicions itinerants, elaborar una xarxa

d'accions puntuals, tant online com presencials, fomentant el coneixement dels estudis de Ceràmica i de Disseny. Podeu trobar una mostra d'accions artístiques i performàtiques, amb caràcter festiu i reivindicatiu al vídeo institucional de l'Ajuntament de Silla en l'enllaç següent <http://www.youtube.com/watch?v=qjx5aRAJjWc&sns=em>

Per tal de preparar una renovació de les estructures de l'ensenyament del Dibuix (arts visuals, cultura visual), convé generar una bona difusió dels blocs i altres implementacions online del professorat d'educació artística, actualitzant interessos i fomentant noves pràctiques educatives a l'aula i d'altres entorns propicis (museus, centres d'art, espais públics). Hem de preparar la publicació d'un document (preferentment llibre online) en el qual s'hi exposen aquelles iniciatives més importants del projecte. Tot això és possible gràcies a la creació d'un grup de treball en col·laboració amb el Cefire de Torrent, coordinat per la responsable assessora d'Art i Humanitats. En aquesta línia de treball es celebren les VIII Jornades Internacionals d'Investigació en Educació Artística els dies 3 i 4 de novembre de 2017 a l'EASD Escola d'Art i Superior de Disseny de València (Seu Velluters) "Investigar i Educar en Disseny". Cal difondre els resultats amb jornades de recerca analitzant la relació pedagògica als diferents entorns d'aprenentatge de les arts, juntament amb el grup de recerca Esbrina de la Universitat de Barcelona. En aquesta línia de treball, el Grup CREARI de Recerca en Pedagogies Culturals (GIUV2013-103) està fent difusió dels avenços en publicacions com:

- Huerta, R. i Alonso-Sanz, A. (2017). *Entornos informales para educar en artes*. València: PUV.
- Huerta, R. i Alonso-Sanz, A. (2017). *Nous entorns educatius per a les arts i la cultura*. València: Tirant lo Blanch.

Fomentem la implicació de l'alumnat del Màster en Professor/a de Secundària de l'especialitat de Dibuix en una sèrie d'accions per promoure el contacte de l'actual professorat en formació amb els docents experimentats amb anys de treball al centre, més enllà del que propicien les pràctiques del Màster. En aquesta línia hem aconseguit portar a professionals de gran prestigi i referents de l'Educació Artística com Ricardo Marín (Universidad de Granada) i Marian López Fernández Cao (Universidad Complutense de Madrid), dins de les jornades que portaven per títol "Set portes d'Abril per a l'Educació Artística", activitats que es van realitzar a principis d'abril a la seu de

Montolivet de la Facultat de Magisteri, als locals en els quals hi ha els estudis del Màster de Professorat de Secundària. La fórmula per a l'avaluació de l'acció, elaborarem una enquesta que tindrà com a eix vertebrador la participació equitativa de professorat i l'alumnat, i que es passaria tant als docents que participen en les accions com a l'alumnat del Màster que col·laboraria en aquestes.

Amb aquests escrits i documentació es justifica el paper que Second Round com a projecte d'innovació educativa està exercint. En els dos cursos en els quals ja s'ha realitzat una memòria, s'ha acompanyat el document d'imatges que il·lustraven de manera més clara les accions que es descriuen. Actualment el projecte segueix en la mateixa línia formant part dels projectes d'innovació educativa de la Universitat de València, encara que l'actual projecte centra la seua atenció en la reivindicació dins el sector artístic de la ceràmica i el disseny. Amb aquesta nova incursió es vol seguir per la línia innovadora, aconseguint nous reptes dins el projecte Second Round. De tota manera, i de forma general, tal i com diu Marc Ribera “caldría buscar fórmules que permeteren una major agilitat administrativa a l'hora de començar nous projectes” (Ribera, 2013: 316), ja que aquesta implicació suposa un treball extra, cosa que demostra encara més l'esforç i les conviccions clares de les quals es parteix per actuar amb un projecte d'aquestes característiques.

II.5. La reivindicació de l'Educació Artística

II.5.1. La importància d'actuar i moure's

Quan ens trobem amb una situació d'injustícia cal manifestar el malestar i lluitar pel que creiem, hem d'estar preparats per moure i actuar davant el que ocorre al nostre voltant. El fenomen viscut al terreny valencià té la seua part positiva: animar als altres a seguir amb la reivindicació. Ángeles Saura manifestava que “des de la Universitat Autònoma de Madrid ens plantegem la necessitat de prendre una postura política i manifestar-nos contra la desaparició dels ensenyaments artístics del currículum” (Saura, 2016b: 805). “Realitzant aquests processos, vivint-los i creant coneixement des de l'experiència, ens atrevim a afirmar que serem capaços com a docents de crear contextos d'ensenyament-aprenentatge on el diàleg formarà part de l'educació, de la formació i de la vida” (Jové i Olivera, 2011: 180).

Per canviar les situacions s'ha d'actuar i intentar canviar les visions dels que actuen amb perspectives diverses. A través de l'art es pot ajudar a construir ments més autònomes i imaginatives perquè l'art ens associa espontàniament al cultiu de la imaginació, la fantasia i la creativitat i a certa propensió a transgredir els sistemes normatius habituals (Betrián, Jové i Ferrero, 2017, 82). Una iniciativa de l'estil de Second Round, afirmen Huerta i Domínguez, haguera resultat incomprendible en el panorama americà, pel fet que en els països de Latinoamèrica el concepte d'Educació Artística engloba a tots els professionals de l'educació en arts, amb el professorat de música, teatre, dansa i arts visuals. També existeixen diferències amb la formació de docents, ja que les anomenades Escoles Pedagògiques mantenen una certa independència de l'engranatge universitari. A més, tant en Educació Primària com en Secundària, els centres americans compten amb especialistes com a professors d'arts.

Als investigadors els crida especialment l'atenció que l'OEI (Organització d'Estats Iberoamericans), organisme marcat pel lideratge espanyol, estiga promovent polítiques de suport a l'educació artística en els països latinoamericans i que, no obstant això,

conserve una postura més desinteressada per l'Educació Artística del seu propi estat (Huerta i Domínguez, 2016).

El paper actiu de l'estudiantat és de vital importància, encara que açò dependrà de la responsabilitat que se li vulga donar i de la intenció de tenir en compte la seua paraula d'igual manera que les altres parts implicades en el mateix procés. Perquè aquesta veu activa faça efecte i puga aconseguir la perspectiva dels estudiants s'ha de modificar la cultura de centre si aquesta fora necessària, ja que s'ha de construir una identitat col·lectiva que siga oberta, dinàmica i coherent amb la societat actual. Els resultats de Fielding (2004) centren el potencial de la transformació en el diàleg actiu entre els alumnes i els professors dins de les dimensions de formació. Si es promou a l'alumnat per participar amb veu activa en les iniciatives que es duen a terme en els centres, és important tenir-les en compte per a la presa de decisions pedagògiques i curriculars (Jové et al., 2013). D'aquesta manera l'alumnat participa com una part més de les situacions educatives, passen de ser sol consumidors a ser uns productors actius. Aquest grau de participació pot ser divers, des d'una acció concreta fins a experiències amb gran implicació de l'alumnat en la presa de decisions (Susinos, 2009).

L'alumnat, com a part essencial de la comunitat educativa, pot aportar valuosos coneixements basats en l'experiència, per açò mateix es dóna especial èmfasi a escoltar la veu activa de l'alumnat, però això sí, tenint en compte també altres veus que mostren l'heterogeneïtat del context, fet pel qual sorgeix la importància de concretar espais híbrids, és a dir, trobades entre diferents membres de la comunitat educativa (Zeichner, 2010) per a dialogar, conversar, escoltar, aprendre, reflexionar, reorientar (Jové et al., 2013). Entenem que l'escola ha de ser un lloc on ha d'emergir l'heterogeneïtat tot concretant processos que afavorisquen la qualitat de vida de tots (Miret i Jové, 2011: 16).

Aquest model de pensament contrasta amb el model d'estructura jeràrquic i organitzat a partir d'una base principal, i a favor d'una estructura que siga caòtica, en el sentit d'estar connectada de formes múltiples (Jové et al., 2014). Dins d'aquest esperit de millora que es pretén amb el projecte educatiu, s'introdueix un factor clau, com diu Huerta, “per a definir un possible full de ruta: l'Educació Artística com a motor de canvi social”

(2014b: 1). Amb les iniciatives reivindicatives es visibilitza la problemàtica i es treballa perquè cada vegada més persones se solidaritzen amb la causa.

Iniciatives similars

Als projectes reivindicatius, hi ha nombrosos professionals que investiguen cada dia per crear una educació més col·laborativa entre diferents àmbits educatius, així com projectes que defensen l'educació artística per tal que més persones puguin conèixer tot el seu potencial. Es realitza una visió d'un tipus de projecte per a cada un d'aquests casos, sent que tots dos es confeccionen amb una reivindicació interior pel fet d'innovar i demanar amb els seus resultats uns canvis que enriqueixen l'educació. Existeixen gran quantitat de professionals que investiguen amb projectes educatius que relacionen diferents entorns amb l'art com a denominador comú. Jové i Betrián (2012) comenten que des de l'àmbit psicopedagògic existeixen gran quantitat de treballs que posen especial èmfasi en la necessitat d'articular la xarxa des de l'enfocament biopsicosocial i educatiu, promulgant la necessitat de treballar conjuntament des de diversos àmbits, amb els professionals dels terrenys socials, educatius i fins i tot sanitaris, tenint tots ells com a objectiu primordial, d'una o una altra manera, la millora de la qualitat de vida de les persones. L'aportació d'aquestes autores en particular es basa en els plantejaments socioconstructivistes que situen la cultura com un element bàsic per a la humanització i la qualitat de vida de les persones. Per aquest motiu, situen en els seus projectes els àmbits comunitaris culturals en general i els museus i centres d'art en particular com a part essencial del treball en xarxa.

Un projecte que cal nomenar en el qual detectem la col·laboració entre entitats, és el desenvolupat a partir de recerques més amples que s'estan realitzant en l'escola d'educació infantil i primària Príncep de Viana (Lleida), on es porta desenvolupant un projecte d'innovació educativa a través del Projecte Àlber i el Projecte Educ-art, que va nàixer el curs 2001-2002. La recerca es duu a terme des del grup de recerca de Plurilingüisme i Educació de la Facultat d'Educació de la Universitat de Lleida. Es tracta d'un treball en xarxa entre l'escola, la Facultat d'Educació i el Centre d'Art la Panera. L'objectiu és analitzar els dos projectes com a innovació educativa a través de la

polifonia de veus de les persones que es troben implicades, donant especial èmfasi a la Veu de l'Alumnat (VA). Es va crear un espai híbrid que inclou tota la comunitat educativa (Jové i Betrián, 2012). S'aconseguia obtenir un espai de formació on es podien fondre els coneixements acadèmics i professionals creant formes horitzontals de construcció de coneixements (Betrián i Jové, 2013). Un dels grans desafiaments actuals és el desenvolupament de pràctiques educatives inclusives en les quals tots els participants poden aprendre. Açò suposa considerar l'heterogeneïtat del context com un element enriquidor que afavorirà la construcció d'aprenentatges gràcies a la riquesa de mirades, llengües i pensaments. Per açò mateix cal destacar que al llarg d'aquests anys aquest grup de recerca ha anat arreplegant gran quantitat de dades, les quals formen part d'una base que serveix per a fer diferents recerques (Jové et al., 2013).

També cal destacar, ja que en aquest estudi ens interessa especialment recalcar la importància de l'educació artística per tal de demostrar que no s'ha de reduir al currículum oficial, un projecte que tractava directament de defensar l'art. Es tracta del projecte titulat “Un art realment útil” (Saura, 2016b), en el qual docents d'ensenyaments artístics es coordinaven a través de la xarxa social E@, creada per Ángeles Saura (grup de recerca UAM:PR-007), per a treballar de forma col·laborativa i intentar que la comunitat educativa arribara a comprendre la gran utilitat de l'art. I també la utilitat de l'educació artística, la qual és molt necessària dins de l'ensenyament reglat en tots els seus nivells. En aquest projecte instaven als docents d'ensenyaments artístics a seguir actuant en aquesta línia de treball, es tractava de donar imatge i beneficiar la qualitat educativa amb la inclusió i no amb la desaparició de l'art en les aules. El projecte tenia una exposició amb dos formats, real i virtual, “Un art realment útil” investigava sobre la necessitat de l'art mitjançant la creació artística a partir de la pregunta Com s'investiga en docència?, on van trobar tres paraules resum del procés: Comprendre-Explicar-Transformar (Saura, 2016b).

A partir d'aquest punt van seguir altres preguntes formulades en les quals relacionaven l'art amb la recerca, per a posar de manifest aquesta relació. A més, des d'Itàlia, Vertecchi sempre ha comentat situacions en les quals la reivindicació és la resposta davant una situació insatisfactòria, ja que l'opinió pública ha advertit la incertesa acadèmica, i ha reaccionat davant ella amb formació (1993) Com diu aquest autor, és

superflu queixar-se de les demores que s'han emmagatzemat en la transformació de l'ensenyament, el que importa és el fet de reaccionar, no sols de queixar-se, el que interessa és el fet d'actuar i moure's. Amb aquests projectes s'aconsegueix mobilitzar imaginació i creativitat en un context de crisi aconseguint superar la desmotivació del professorat, animant-li a actuar per a la superació personal i el reciclatge professional (Saura, 2013b). A més, es recalca que “l'art pot, entre les seues funcions, assumir com a propi el paper de transformar-se en document i testimoni compartit sobre un context històric determinat” (Calle, 2016: 111).

II.6. Comunicació

II.6.1. La comunicació de projectes educatius

Realitzar la comunicació adequada, així com mantenir-la i cuidar-la representa, avui en dia, una necessitat per a qualsevol projecte. La comunicació tractada adequadament genera importants factors d'èxit com la lleialtat, la confiança o la credibilitat, però no solament cap a fora, sinó també en les parts directament implicades en el projecte (Rodríguez, 2014).

El diccionari ens ofereix diferents significats per al terme comunicació, aquestos significats es concreten per a Second Round relacionant cada definició amb el sentit del projecte. En aquest cas podem dir que s'utilitza comunicar per:

Taula 1. Definicions de Comunicació en Second Round

<i>Definicions RAE</i>	Concretats en Second Round
<i>Hacer a una persona partícipe de lo que se tiene</i>	Fer als altres partícips del que es té, o no es té. Tenim una situació d'injustícia en l'educació artística i podem participar junts al projecte Second Round
<i>Descubrir, manifestar o hacer saber a alguien algo</i>	Manifestar i fer saber a algú. Es reivindica la situació i es visibilitza de cara als altres perquè ho sàpiguen
<i>Conversar, tratar con alguien de palabra o por escrito</i>	Conversem amb paraules i escrits, i lluitem junts per i amb l'art
<i>Transmitir señales mediante un código común al emisor y al receptor</i>	Transmetem senyals amb codis comuns. La imatge és universal i l'art és un llenguatge per a tots
<i>Establecer medios de acceso entre poblaciones o lugares</i>	Establim mitjans entre centres i entre entitats, el projecte ens uneix

<i>Consultar con otros un asunto, tomando su parecer</i>	Consultem als altres amb accions, debats i conferències
<i>Comulgar</i>	Tots els implicats assumeixen idees comuns i sentiments per l'art
<i>Dicho de un teléfono: Dar, al marcar un número, la señal indicadora de que la línea está ocupada por otra comunicación.</i>	Tractem que deixi de comunicar el telèfon de les injustícies i que ens escolten
<i>Dicho de cosas inanimadas: Tener correspondencia o paso con otras</i>	Busquem la comunicació i correspondència entre entitats, educació i política
<i>Extenderse, propagarse</i>	Es vol propagar el projecte Second Round i que pugui créixer com a moviment reivindicatiu

Font: *Real Academia Española de la Lengua* i elaboració pròpia

Ambrós explica que:

“Etimològicament *comunicació* prové de l'arrel llatina COMMVNIS, que vol dir “posar en comú quelcom amb altri”. Segons això, comunicar-se amb algú, és a dir, dialogar, intercanviar, compartir i correspondre's és el significat original de la comunicació, que recullen la primera i la tercera accepcions; en canvi, el sentit d'informar, transmetre o emetre quelcom a algú, segons la tesi de Kaplún (1998), aparegué gràcies a l'ús que els primers mitjans de comunicació social feren de la paraula (2002: 27).

Per a aquest cas en particular, tindrem en compte el que Kotler (2003) proposa quan diu que pot existir un equilibri entre les necessitats dels interessats i el respecte a la integritat artística, però coincideix amb els primers amb el fet que les estratègies triades han de desenvolupar-se a partir d'un factor clau, com seria en aquest cas comunicar el moment actual de l'educació artística amb el consegüent detriment de professors de Dibuix. Ja que malgrat les constants reculades que està patint l'educació en arts dins del

currículum oficial, existeixen nombrosos professionals i col·lectius que segueixen mantenint una aposta per la innovació i el desenvolupament amb la creació d'iniciatives com Second Round (Huerta, 2014b). Sanmartí considera que “una bona planificació de qualsevol activitat implica una major probabilitat d'èxit en la seua execució i, en tot cas, possibilita identificar més fàcilment aspectes en els quals convé millorar o canviar” (Sanmartí, 2008: 59).

Les grans empreses de la comunicació en l'àmbit cultural tracten de fer que els seus missatges ens arriben d'una manera adequada per a guanyar-se la nostra atenció. Els projectes orientats des de la perspectiva que se cerca en Second Round, de manera que s'abasta a tota la comunitat, solen desenvolupar i facilitar programes i serveis tan dins com fóra del centre, així com també abans i després de les accions (Graella Bategues, Muñoz-Cadavid i Sierra Martínez, 2014). L'obstacle més important per a la transformació i comunicació de l'ensenyament és la capacitat limitada de prendre decisions que caracteritzen les activitats dels docents i de les institucions (Vertecchi, 1993). Ja que el coneixement procedeix de la interacció entre els individus i el seu entorn, fent que l'aprenentatge es done a partir del diàleg, la recerca i la col·laboració. Per tant, preocupa especialment per l'educació en comunicació. Hi ha línies de recerca al respecte, ja que la sobreinformació, l'analfabetisme audiovisual i els seus efectes han canviat la nostra societat.

Per a obtindre una bona educació en comunicació s'ha d'ensenyar a comprendre i expressar-se amb el llenguatge audiovisual, a més de tindre una bona formació crítica dels valors que transmeten els mitjans de comunicació. Per aconseguir una formació adequada dels alumnes es necessiten bons professionals i de tot el material didàctic que siga requerit per al seu correcte funcionament (Ambrós, 2006) amb el que es pot reiterar la gran importància també en el terreny més visual de la comunicació, amb el que adquireix una major força el paper determinant del professorat especialitzat en arts visuals. En aquest context de relació entre educació i comunicació cal esmentar la paraula “educomunicació”, la qual és un moviment i camp d'estudis que es va crear a Amèrica Llatina fa més de 40 anys. S'entén en un context de canvi cultural, en la qual educadors i alumnes ensenyen i aprenen al mateix temps. Encara que l'educomunicació va més enllà de la tecnologia digital, implica intrínsecament noves formes d'ensenyar i

d'aprendre, es tracta d'una filosofia pedagògica que es basa a fomentar el pensament crític per a crear coneixement, a més d'utilitzar la interacció. Per a Roberto Aparici “els principis pedagògics i comunicatius de l'educomunicació basats en la participació, l'autogestió i la comunicació dialògica han sobreviscut als canvis tecnològics que hem experimentat en els últims anys” (Aparici, 2010: 18).

Endinsant-nos en la formació del concepte s'observa que comprèn educar i comunicar, encara que cal destacar que no és simplement la suma de les seues parts sinó que va més enllà, tot procés educatiu és un procés comunicatiu, per açò no es pot parlar de comunicació i d'educació com a processos diferents, ara més que mai hem de relacionar-los. Ens interessa especialment que dins de la cultura artística també s'obri la ment en l'aspecte comunicatiu, de manera que es tinga en compte el paper determinant que pot exercir la comunicació, com afirma “servir en el camp de l'educació i de l'art, és entendre que les idees noves requereixen grans dosis de paciència i obertura de mires” (Creemers, 1997: 119), ja que l'art és un llenguatge en si mateix que es reinventa i evoluciona com a mitjà que comunica idees que originen aquest esperit renovador. Per comunicar aquestes idees cal difondre, per propagar o divulgar coneixements, notícies, actituds, etc. com a continuació de la comunicació que és cerca. A partir de la comunicació de projectes educatius veiem que, l'educació en comunicació s'ha projectat des de diferents perspectives possibles i que l'única cosa que queda és conjuminar tots els esforços perquè el públic reba els missatges adequats i puga comprendre'ls, la qual cosa en definitiva és comunicar-se en el seu sentit més ple (Ambrós, 2005), “per això potser mai l'art s'ha distanciat, *a radice*, de la tasca comunicativa i s'ha ubicat habitualment en els contraforts del poder de conscienciació, que ha caracteritzat l'activitat humana” (Calle, 2016: 111).

II.6.2. Artista-Comunicador

Quan escoltem frases com “l'artista és comunicador del seu inconscient” o “l'artista és un bon comunicador per necessitat” comença l'associació de les dues paraules clau, artista i comunicador, de manera que unim ambdós conceptes com un element complet

amb grans possibilitats. Tal com explica Alba Ambrós “l’afirmació que fan els pedagogs que l’educació és comunicació és ben coneguda pels qui s’interessen per aquests dos mons” (Ambrós, 2006: 206). Segons Rodríguez (2014) encara que pel Cinquecento se li atorgava la qualitat de geni a Miquel Àngel, la veritat és que el culte a la personalitat de l’artista es remarca durant el segle XX. A Occident l’art no havia estat una expressió de l’univers intern de l’home, sinó que més aviat es tractava d’encàrrecs fets per gent poderosa als artesans. En l’actualitat, l’artista s’enfronta a certs problemes i beneficis nascuts arran de la tecnologia, tals com el fet de ser trobats amb facilitat en cercadors, blogs i xarxes socials, xarxes que s’han de manejar correctament per a crear la comunicació adequada, ja que en cas contrari la reputació de l’artista pot veure’s minvada en qüestió de dies. Una època que Najmanovich (2013) ha denominat l’Era de les tres C (per Crisi, Canvi i Complexitat). Amb crisi, l’autora puntualitza la sensació global que es viu dins de la cultura, donada per una pèrdua de valors i per la incapacitat de les teories actuals per a explicar aquests canvis. Amb aquestes tres C que comenta l’autora des d’un punt de vista pessimista, existeixen altres C que serien més adequades per al tema en qüestió que ací es tracta, serien la Comunicació, la Cultura i el Context. Amb aquests tres àmbits es formaria l’artista-comunicador. La comunicació des del seu punt més tecnològic fins a la part més íntima que es pot mostrar en les obres i dissenys confeccionats, abasta tot el procés creatiu. La cultura passa a ser part i producte de l’art en si mateix. La història que es viu sempre afectarà el procés i als resultats. Dins d’aquesta C existeixen diversos àmbits, partint del context propi que viu l’artista fins a la realitat que s’aprecia en l’àmbit educatiu, social i polític. Com afirma Rodríguez:

Un artista és, essencialment i inequívocament, un comunicador. Algú que ha de dialogar amb la seua realitat i interpel·lar-la, identificar necessitats i solucions, i moltes vegades, convertir aquestes solucions en projectes culturals. Tot açò, amb una coherència constant que ha de transcendir el seu treball, posat que la seua imatge també comunica i també és art (Rodríguez, 2014: 67)

Transmetre idees en el terreny cultural no és fàcil, aquesta comunicació s’adhereix a qui l’enuncia i per aquesta raó implica també un deure i un compromís. La figura de l’artista és necessària en la societat, açò ha succeït en qualsevol època, perquè es plantegen qüestions, renoven idees i produeixen cultura que desperta sensacions i sentiments en

els seus espectadors (Rodríguez, 2014). Eisner (2004) proposa la possibilitat que l'educació tinga com a objectiu que cadascun de nosaltres siga artista, però no com el que pinta, esculpeix o canta, sinó com el que és capaç d'incorporar les característiques que defineixen les activitats artístiques, d'imaginació i creativitat, tenint una ment més oberta que incorpore maneres de pensament que provoquen les arts. Aquesta ment oberta és la que ajudarà a ser un bon artista-comunicador, i és per tot açò pel que es proposa treballar la comunicació des d'aquest espai híbrid entre l'art i l'educació (Jové i Olivera, 2011). Rodríguez defineix a l'artista com una “persona que produeix obres artístiques, és a dir, qui efectua la creació de l'art en totes les seues classificacions sense importar la manifestació de la qual es tracte. Es pressuposa en ell una disposició especialment sensible enfront del món que ho envolta” (Rodríguez, 2014, 29). L'artista-comunicador s'avança al que succeeix, la seua part artística li fa anticipar-se a situacions que uns altres encara no han notat, els artistes solen ser uns avançats al seu temps gràcies a la seua ment oberta, i la seua part de comunicador li atorgarà la repercussió necessària abans de res allò que vulga reivindicar i/o impulsar. “Tots els artistes són marques comercials que ofereixen productes culturals” (Rodríguez, 2014: 51) i per tant s'ha de comunicar aqueix producte, aqueixa idea o aqueixa realitat que davant molts ulls no és encara palpable. La figura de l'artista-comunicador unirà la ment, els coneixements i les tècniques d'ambdues parts, s'anticiparà als fets i els sabrà comunicar amb antelació, desenvolupant un paper influenciador en la societat.

III. Metodologia de la Investigació

En la metodologia d'investigació s'observen els diferents mètodes i enfocaments que s'utilitzen al treball. De manera general és clau conèixer la *Investigació en Educació Artística*, seguidament de la concreció de *l'Estudi de cas*, mètode essencial en la investigació que presentem. Seguidament es comenta la investigació que es duu a terme dins l'estudi, amb *l'aproximació directa i la consulta de documents* i els diferents enfocaments. *L'enfocament qualitatiu* amb entrevistes, grups de discussió i històries de vida; *l'enfocament quantitatiu-descriptiu i l'enfocament artístic*, amb investigació basada en fotografies i narrativa personal. Amb tot, es tracta d'una metodologia amb una visió holística del fenomen investigat

III. 1. Investigació en Educació Artística

L'objecte investigat és un context educatiu; l'acció investigada és una acció educativa i els subjectes són investigats per la seua participació en aquesta acció educativa (Rueda, 2015, 119). Amb aquesta idea, Marín assenyala l'objecte d'estudi com a tret distintiu de la recerca en educació artística: “recerca en educació artística és l'activitat que ens porta a conèixer nous fets, noves idees i teories, i a comprendre amb major exactitud i profunditat l'aprenentatge i l'ensenyament de les arts i cultures visuals” (Marín, 2005: 24). Si considerem l'educació artística, com a part de les Ciències de l'Educació, i per tant de les Ciències Humanes (Gutiérrez, 2005), és hereva les dificultats intrínseques que pot contenir aquest camp científic. Justament aquesta proximitat a la realitat empírica que brinda aquesta metodologia és la que permet fer èmfasi en la validesa de la recerca. Com diu Vertecchi, després d'alguns començaments prometedors en l'era del positivisme, vam haver d'esperar fins a la segona meitat d'aquest segle per a presenciar tímides iniciatives de recerca en el camp de les ciències humanes amb l'objectiu de contribuir al coneixement educatiu (Vertecchi, 1993).

La situació de la recerca des del punt de vista de les art i l'educació és tan nova que la pregunta clau seria què compta en l'aprenentatge de l'educació artística, ja que en l'àmbit d'aquesta relació s'adverteixen indicis de canvi (Eisner, 1994; Gadsden, 2008; Jiménez, 2004). S'observa un canvi semàntic en l'àmbit de l'educació artística que es manifesta de forma directa amb el canvi del singular “art” al plural “arts” i en la focalització específica entre educació artística de xiquets, art infantil (fet per xiquets) i art per a xiquets (fet per adults). També s'observa un canvi epistemològic en la base existent dins de la relació entre arts-educació pel fet que la finalitat de l'educació artística no és inicialment fer artistes sinó una proposta general d'educació integral, que permeta comprendre-ho com una manifestació cultural de l'experiència humana i com a experiència individual que valora l'artístic (Tourrián-López, 2011).

La metodologia qualitativa utilitzada en aquest àmbit comença a desenvolupar-se de forma progressiva a partir del segle XIX, amb l'auge de les ciències socials. La

conveniència en l'elecció d'aquesta perspectiva de recerca es pot justificar amb la següent afirmació d'Ortiz quan cita a Wittrock:

“En aquest moment de recerca qualitativa s'ha establert com un mitjà idoni per a la recerca social i educativa. Wittrock, (1990) considera que els programes de recerca produeixen coneixements sobre l'ensenyament que són d'interès per als teòrics, per als quals formulen polítiques educatives i per als professionals. L'elecció d'un determinat mètode de recerca educativa determinarà sensiblement les qüestions que es plantegen per al seu estudi. La primera gran definició serà l'elecció del paradigma o perspectiva de recerca perquè cada enfocament general acostuma a usar un conjunt de mètodes definits en el mateix. El procediment següent, les variables considerades i la selecció dels subjectes per a l'anàlisi qualitativa de cada cas de la recerca, constitueixen l'anàlisi qualitativa de la recerca.”(2005: 2)

“Els estudis qualitius dedicats a l'ensenyament i l'aprenentatge en el camp de l'Educació Artística constitueixen una orientació metodològica adequada per a l'estudi de l'ensenyament” (Eisner, 2004: 264). En línia amb les preocupacions de menor visibilitat artística en les aules i menor professorat per a impartir-les es fomenta aquest tipus d'investigació, també en diverses publicacions tant a través de *EARI Educación Artística Revista de Investigación*, com organitzant reunions científiques i projectes d'innovació, i innovant en totes les possibilitats de l'educació en arts visuals (Huerta, 2017). L'interès per les pràctiques educatives actuals i aquesta interacció en les aules està marcada per tres canvis bàsics que han constituït una ruptura dels principis bàsics que de manera tradicional han estat en la recerca en aquest àmbit. El primer d'ells fa referència a la crisi del model de relació jeràrquica i unidireccional entre la recerca acadèmica i la pràctica professional. El segon, amb l'acceptació progressiva dels enfocaments socioculturals i de la cognició, aprenentatge i ensenyament. I el tercer d'ells es basa en la importància que està adquirint el context viscut en l'aula (Coll i Sánchez, 2008). A més, hi ha un compromís social i general amb les arts i l'educació artística que és molt més superior que la importància que se li dona en el currículum escolar, d'acord amb el percentatge de temps setmanal i d'orientació que se li dona a l'educació artística.

Existeix un nou espai social multicultural, multimèdia i pluralista en el qual la manifestació artística, gràcies entre uns altres al seu ús expressiu, aconsegueix un sentit reivindicatiu i de justícia social, que s'associa a certs moments generacionals que condicionen les pràctiques, creences i formes d'expressió. Des del punt de vista del coneixement de l'educació, especialment artística, una preocupació bàsica en la recerca de la disciplina és arribar a comprendre l'extensió del concepte en si. D'aquesta manera, podem identificar i definir conceptes possibles de les arts, en qualsevol de les seues expressions, com a problema d'educació i que donen significat a la relació arts-educació i justifiquen la diferència conceptual per a l'educació artística entesa com a educació general i com a educació professional (Tourinán-López, 2011).

La recerca en educació artística es troba entre la recerca en educació i la recerca en arts visuals, que estan relacionades amb la recerca en tots els camps de coneixement. En educació artística es compta amb un enfocament metodològic en recerca que proposa una via alternativa a aquestes dos tradicionals: la quantitativa-científica i la qualitativa-humanística. Es tracta de la recerca artística. Des d'aquesta perspectiva artística, la més usada és la basada en les fotografies, amb la relació de text i visualització fent més evident allò que es presenta habitualment solament de forma escrita (Saura, 2016b). Les possibilitats de la fotografia en la recerca en Educació artística posseeix nombroses possibilitats metodològiques i funciona com un llenguatge que és comprès entre diferents cultures amb molta major facilitat que les paraules. Cal destacar aquesta doble via d'acció cultural que ha conduït d'una banda, de les imatges als textos, per a crear-se d'igual manera, en el sentit contrari del trajecte, amb la qual condueix dels textos a les imatges (Calle, 2005).

III. 2. Estudi de Cas

Aquesta recerca es planteja com un estudi de cas, “entenent per açò no solament un tipus d'estratègies metodològiques, sinó com a perspectiva global amb uns pressupostos, finalitats, objecte i objectius específics” (Rueda, 2015: 120). La majoria d'investigadors que usen el mètode d'estudi de cas ho fan amb el presupòsit d'incertesa (Martínez, 2006). *Research Methods in Social Relations*, de Kidder et al. (1986) només es referia a l'estudi de cas com una tècnica amb un paper limitat en la recerca, amb un disseny preexperimental (Yin, 1993: 40). No obstant això, el mètode d'estudi de cas és una eina valuósíssima de recerca, i la seua major fortalesa resideix que a través del mateix es mesura i inspecciona la conducta de les persones involucrades en el fenomen estudiat, mentre que els mètodes quantitius només se centren en informació verbal obtinguda a través d'enquestes per qüestionaris (Yin, 1989). A més, en el mètode d'estudi de cas les dades poden ser obtingudes des d'una gran varietat de fonts, tan qualitatives com quantitatives; açò és, documents, registres d'arxius, entrevistes directes, observació directa, observació dels participants i instal·lacions o objectes físics (Chetty, 1996). Nosaltres optem per un estudi de cas que es nodreix des de diverses perspectives metodològiques.

Neiman i Quaranta (2006) distingeixen entre estudis de cas i estratègies de recerca basades en l'estudi de cas. Davant açò, Stake assenyalava que “l'estudi de casos no és una opció metodològica, sinó una elecció sobre l'objecte a estudiar. Com a forma de recerca, l'estudi de casos és tant el procés d'indagació sobre el cas com el producte de la nostra indagació” (Stake, 2005b: 443). Els estudis de casos tendeixen a focalitzar-se en un nombre limitat de fets i situacions o, com en aquest cas, en un estudi concret que per la seua magnitud és molt complex, envers açò podem abordar amb profunditat la seua comprensió holística i contextual. L'estudi de cas ve determinat per l'interès del mateix cas individual més que pels mètodes de recerca que s'hi utilitzen. Així és que mentre en les recerques que acullen estratègies basades en l'estudi de cas el disseny metodològic és crucial, en l'estudi de cas aquest passa a un segon pla, adquirint major protagonisme la formulació de preguntes, la recollida de dades i l'anàlisi i interpretació d'aquests (Rueda,

2015). L'origen de la recerca amb estudi de cas s'associa a les formes de recerca antropològica sorgides a principis del segle XX, amb la recollida de dades primàries a través de l'observació participant i la utilització d'informadors clau, cosa que permetia una comprensió minuciosa del conjunt dels subjectes abordats i de la seua vida cultural en les seues relacions quotidianes en el seu hàbitat natural. A partir de la dècada de 1960 es produeix una codificació dels dissenys de recerca qualitius i la seua revaloració, amb una renovació en la qual la recerca basada en l'estudi de cas va tindre un important protagonisme sent un dels principals enfocaments de la recerca qualitativa actual. Per a J.W. Best (1981), l'estudi de cas forma part de la recerca descriptiva, és a dir, la relativa al que es descriu, es registra, s'analitza i s'interpreta les condicions existents en el moment (Rueda, 2015).

L'estudi de cas s'interessa per una unitat individualitzada, la qual pot ser una persona, una família, un grup, una institució social o tota una comunitat. En aquest cas es tracta de l'estudi d'un projecte, Second Round, el qual dins d'ell comprèn moltes accions diferents i un ventall enorme d'estudi. Huerta assenyala que els estudis de cas són “recerques empíriques que estudien un fenomen contemporani dins d'un context real, per a açò s'utilitzen diferents fonts d'evidència” (Huerta, 2010: 18). En la nostra investigació, el fenomen estudiat és el projecte dut a terme en un context real en el qual l'educació artística no passa per un bon moment, i dins d'açò tenim diverses fonts d'evidència per observar el cas. També es destaca la importància de l'acostament a professors i alumnes en l'estudi com a font empírica i objectiva que aporta informació directa, és per açò que s'ha optat també per la realització d'entrevistes al professorat actiu en el projecte, a més del coneixement en primera persona de tot el succeït en els centres participants, coneixent el treball realitzat per alumnes i docents. L'estudi de cas és una important eina de recerca, a causa de la complexitat dels processos d'ensenyament i aprenentatge.

Aquesta complexitat requereix recerques de caràcter exploratori i comprensiu, més enllà de la cerca d'explicacions causals (Rueda, 2015: 121). Pérez Serrano (1998) assenyala com a característiques primordials en l'estudi de casos el fet de ser particularista, pel fet de centrar-se en una situació, esdeveniment o programa particular on el cas és important pel que revela sobre el fenomen en si i pel que representa; descriptiu, per la seua

descripció rica del fenomen estudiat que pot incloure variables que il·lustren la seua interacció, normalment al llarg d'un període de temps, motiu pel qual aquesta descripció sol ser de tipus qualitatiu; heurístic, perquè els estudis de cas il·luminen la comprensió del lector amb nous significats o confirmant el que ja se sap; i inductiu, ja que opera per mitjà de l'observació directa, de manera que s'arriba a conclusions a través d'observacions particulars. L'estudi de cas es caracteritza pel descobriment de noves relacions i conceptes. En aquestes característiques es troba el sentit de l'estudi de cas que ens concerneix, ja que se centra en una situació i cas particular, es descriu tot aquest fenomen de manera que es confirme l'esperat o apareguen noves visions, i es realitza totalment mitjançant una observació directa.

Stake (2005a) ofereix una nova classificació de l'estudi de cas qualitatiu, tot distingint en funció de la seua finalitat. Si es pretén una major comprensió d'un cas particular perquè desperta l'interès de l'investigador, en aquest cas l'objectiu de l'estudi no és generar una teoria sinó comprendre aquest cas concret; instrumental, que seria el contrari a l'anterior, no es tracta de comprendre-ho en si mateix sinó d'ampliar la visió sobre el problema o temàtica relacionada; col·lectiu, en el qual s'estudia un conjunt de casos com a fenomen o població, es tracta de l'estudi intensiu de diversos casos. Es tracta d'ampliar la visió amb l'estudi d'un fenomen, el projecte Second Round, emmarcat en una realitat. En aquest estudi la forma d'endinsar-nos a la problemàtica ha sigut acostant-nos a les opinions del col·lectiu afectat mitjançant l'observació i l'anàlisi de les seues opinions. En aquest sentit, la metodologia que seguim en aquest projecte és de tall qualitatiu, a partir dels estudis de cas. Tal com suggereix Stake:

La comesa real de l'estudi de casos és la particularització, no la generalització. Es pren un cas particular i s'arriba a conèixer-ho bé, i no principalment per a veure en què es diferencia dels altres, sinó per a veure què és, què fa. Es destaca la unicitat, i açò implica el coneixement dels altres casos dels quals el cas en qüestió es diferencia, però la finalitat primera és la comprensió d'aquest últim. (Stake, 1998: 20).

S'ha realitzat una aproximació basada en la praxi, elaborant una anàlisi des de l'observació més directa, i enllaçant l'experiència de manera específica al projecte

Second Round. Obtenint un estudi de cas a partir d'un projecte de tall artístic, educatiu, creatiu i experimental, en el qual s'han implicat nombrosos professors de Secundària amb els quals s'ha mantingut una relació estreta, cosa que ha permès conèixer de forma activa les seues opinions i problemes. Una qüestió detectada en aquests professors és l'edat, en termes generals alta arran del fet que la majoria dels casos van començar a treballar com a docents en les dècades de 1980 i 1990, anys en què va haver-hi una àmplia oferta pública de places de professorat (Huerta, 2017).

III.3. Investigació plural

Realitzar una recerca des de diverses perspectives ofereix una visió més àmplia del que s'ha viscut. Quan es tracta d'un fenomen de les característiques del nostre, on hi ha hagut una vivència directa i una participació sense pausa, és quasi impossible no comptar amb moltes visions d'un mateix fet. El disseny de la present recerca es realitza des de la premissa de la integració de diferents enfocaments metodològics, segons la pauta del que actualment es va nomenant com a investigació plural. Es recorre, a partir de l'estudi de cas com a mètode d'observació de tot el procés, la combinació de diversos enfocaments qualitatiu, narrativa personal, entrevistes i grups de discussió; enfocament quantitatiu que pren forma a partir de l'observació directa i dels documents obtinguts; i un enfocament artístic, per oferir una comprensió més profunda i global del fenomen estudiat. La triangulació ajuda a millorar el procés de recerca, com a eina que millora i aporta noves mirades a un mateix element d'estudi. En aquest cas existent moltes mirades per a un mateix fenomen; I permet acostar-se d'una manera millorada a la realitat i fa que la recerca siga més coherent amb el context. Tal com afirma Murillo (2003) un dels requisits que són imprescindibles per aconseguir que els resultats de la recerca siguen útils és que hagen sigut obtinguts a partir de l'anàlisi de la realitat que es vol millorar. Sent que en aquest projecte estan obtinguts directament pels individus participants. Existeixen diverses maneres de dur a terme la triangulació, Denzin (1970a) estableix diferents maneres d'utilitzar els procediments, establint possibilitats i alternatives per a triar i adoptar la que s'ajusta millor a l'estudi:

-Dades, en aquest cas es tenen en compte temps, espais i subjectes diferents en la recerca. Ací s'han tingut en compte diferents centres, amb diferents professorats i varietat d'alumnat, amb els quals parlar la seua situació i les seues impressions, observant com un mateix fet es viu de forma diversa en els diferents contextos, així com l'observació de diverses reacciones.

-Investigadors, la qual incorpora diversos observadors per a arreplegar les mateixes dades en lloc de confiar solament en un. En aquest cas tant la doctoranda com el seu director han sigut testimonis directes del que ha anat succeint, també es destaca ací la participació de més membres del mateix grup de recerca que han oferit les seues pròpies

visions, de manera que la visió final és un cúmul i una retroalimentació de la resta d'observadors.

-Mètodes, de manera que es recorre a diverses tècniques dins d'un mètode per a obtenir les dades i així analitzar-los. Aquesta categoria sol ser la forma més coneguda d'entendre la triangulació i en ella es reflecteix la disputa entre procediments quantitativus i qualitativus o de ferma associació entre ells. Com en la part quantitativa podem afirmar la gran participació, en aquest cas interessa, pel tema que tracta i el context obtingut, la seua part qualitativa observada amb diferents mètodes.

- Teories, per a utilitzar més d'un esquema teòric o teoria i així provar les diverses teories o hipòtesis rivals. En aquest cas en tractar-se d'una observació directa, les diverses hipòtesis es mostren a través de les mirades oposades de la resta de participants.

-Triangulació múltiple, ja que en aquest cas es proposa la utilització simultània d'almenys dos dels procediments esmentats (Betrián, Galitó, Garcia, Jové i Macarulla, 2013). Com Cohen i Manion, que la defineixen com "l'ús de dues o més mètodes de recollida de dades en l'estudi d'algun aspecte del comportament humà" (1989:331). Tal com ocorre en aquest cas, on especialment la part de recollida de gran quantitat de dades, observacions i mètodes conflueixen en un mateix sentit.

La triangulació és un control que garanteix la confiança entre els resultats de qualsevol recerca. Els resultats que han sigut objecte d'estratègies de triangulació poden mostrar d'una manera més clara la seua interpretació comparant amb els resultats que solament han estat sotmesos a un únic mètode (Donolo, 2009). Per a Blaikie (1991) aquesta triangulació pot estar present en les diferents fases d'una recerca, des de la recollida de dades fins a l'anàlisi dels resultats, aconseguint així una major fiabilitat i rigor a les dades obtingudes. Segons Olsen (2004) es crea un diàleg amb el contrast entre allò que sembla evident i els descobriments sobre un determinat objecte d'estudi, fent que no siga una estratègia orientada solament a la validació, sinó que persegueix una amplitud de comprensió de la realitat estudiada. Aquestes investigacions des de diverses perspectives donen una visió més creïble als resultats, ja que un dels aspectes que més es discuteixen en l'aplicació de la metodologia qualitativa és l'apartat dels criteris i procediments per obtindre credibilitat en les dades. Per això, la triangulació es converteix en un procediment fonamental per demostrar la confirmació de les dades.

Aquesta triangulació, com s'ha vist, tracta de recollir i analitzar les dades obtingudes des de diferents angles per contrastar-les i posteriorment interpretar-les. Amb els avantatges d'oferir a l'investigador l'oportunitat de comprovar que les dades generades no depenen de forma exclusiva d'un mètode escollit de manera que s'aconsegueix superar les limitacions que qualsevol mètode pot tindre (Ambròs, 2002).

Rodríguez (2005) destaca que per a aconseguir troballes complementàries i desenvolupar el coneixement és necessari combinar diferents tècniques d'indagació. El fet de triangular perspectives i coneixements, al costat de la triangulació de mètodes atorga riquesa, força i estabilitat a tot el procés dut a terme per la recerca. En aquest cas, les entrevistes i trobades amb professors i alumnes han servit per a establir contactes, comunicació sobre el procés que segueix cada centre i garantir una qualitat de projecte que ens arribe a tots. Segons Marín, Roldán i Pérez (2014), un dels avantatges d'aquest model tripartit és que permet visualitzar les interrelacions i les fronteres existents entre elles. Així és que mentre que l'enfocament quantitatiu cerca mesurar amb exactitud els resultats, el qualitatiu pretén comprendre en profunditat els processos. També segons els autors, l'ús dels mètodes qualitatius ho trobem en les ciències humanes i socials (on s'indaga als éssers humans, de manera individual i col·lectiva), i l'ús de les metodologies quantitatives ho trobem, entre altres, en les ciències naturals (s'indaga com és el món o l'univers). En aquest cas, per tant, trobem la combinació dels tipus de triangulació que contempla Denzin (1970b), la triangulació de fonts, per veure la visió dels diferents docents, tant de diversos centres com companys d'un mateix institut, amb la conseqüent quantitat de dades de diferents tipus, i la triangulació metodològica, que es concreta a través de dades obtingudes per observació, imatges, grups de discussió i entrevistes (Ambròs, 2002)

III. 3.1. Aproximació a la Investigació: Observació directa y consulta de documents.

Per a dur a terme aquesta recerca es tracta més d'indagar en certs temes i conèixer el pensament del col·lectiu afectat, especialment el dels professors de Dibuix dels centres

participants en Second Round, per a açò, l'observació directa i la participació activa serà clau. També entrarà en joc la consulta de documents, primerament com a via per al coneixement de l'ocorregut, així com també tots els documents que puguen estar relacionats amb el projecte, tan administratius com legislatius, posant especial èmfasi en tot el relacionat amb la comunicació. Ací obtenim dades derivades des de les institucions i centres, així com els obtinguts via digital. Aquest fet forma part de tot l'entramat i serà clau en la metodologia de tot el projecte, tractant-se així d'una activitat educativa viscuda en directe i en primera persona tant per la doctoranda com pel seu professorat. Un cas únic en el qual es viu en primera persona la tesi doctoral, tenint al seu torn un aprenentatge actiu on la persona construeix el seu propi coneixement a través de les experiències viscudes (Garcia i López, 2014).

Explicar a partir d'una recerca del tipus estudi de cas pot arribar a convertir-se en una qüestió molt complicada, sobretot si arribes a formar part del procés i no es pot observar el succeït com un espectador que més tard ho podrà explicar en tercera persona. Aquesta recerca basada en l'observació d'un fenomen se suposa objectiva acceptant la separació entre el subjecte que observa i l'objecte observat (Hernández, 2008), però la plena objectivitat és difícil, sobretot quan formes part d'allò que has d'explicar. La subjectivitat aflora sense voler-ho i és quasi impossible narrar els fets que van succeir en un dia en concret a una hora en particular sense arribar a reviure-ho. Per a Gutiérrez, l'observació és “una estratègia d'exploració en la qual la persona que investiga viu i s'involucra en l'ambient quotidià dels subjectes i informants, de manera que pot arregar dades d'una forma sistemàtica i no intrusiva” (Gutiérrez, 2005: 157)

En aquest projecte, quan s'aconsegueix dur a terme un projecte de la magnitud de “Second Round” i es viu en primera persona és difícil no implicar-se com un més de l'equip. Cada inauguració dels diferents centres participants, cada conferència dels professors universitaris, cada recorregut per les obres exposades en els instituts, cada performance dels alumnes, cada reunió organitzativa i cada entrevista realitzada a professors implicats, tenen un caire totalment diferent quan coneixes el dur treball realitzat pels centres, les hores de recerca dels professors universitaris, el temps emprat en les classes per a aconseguir les obres exposades, els nervis previs de l'alumnat, les dificultats administratives i el dur camí de molts professors de Dibuix per a dignificar el

seu treball. Quan s'ha de convertir en text una vivència és quasi impossible no narrar-la com a cosa pròpia, i per açò mateix és molt difícil obtenir una narració objectiva quan es tracta d'alguna cosa totalment subjectiva. No es pot comentar que unes obres realitzades per uns alumnes seran millor que unes altres amb la mateixa facilitat que algú que no coneix tot el treball i la il·lusió que hi ha darrere. S'és conscient que aquell institut que ha fet tantes activitats ho ha aconseguit gràcies a una dedicació extra del seu professorat, a un suport de l'institut i a unes ganes immenses del seu alumnat. L'entorn educatiu que es crea traspasa el merament institucional i la vivència juga un paper determinant, al subjectivar tot el que succeeix.

III. 3.2. Enfocament Qualitatiu

Aquesta part té una doble finalitat, realitzar les investigacions amb entrevistes personals amb posteriors grups de discussió, i tractar d'aconseguir amb tot conèixer les històries de vida dels professors de Dibuix com a figura essencial en tot l'entramat de la investigació. Com assevera Gutiérrez “es pretén no trair el tarannà flexible i obert que caracteritza al conjunt de les tècniques qualitatives, les quals no són susceptibles de sistematitzar-se o traduir-se en rígids procediments a partir dels quals l'investigador puga informar-se de la realitat observada” (2008: 12). Segons Callejo i Viedma “la pertinència de la perspectiva qualitativa es dona quan es tracta d'investigar motivacions, representacions i, en general, aquells objectius la principal manera dels quals de manifestar-se és a través del discurs de la gent” (2006: 102). És més, aquest tipus de metodologia té com a objectiu descriure diversos caràcters o maneres dins d'un fenomen cercant un concepte que abaste part de la realitat (Rueda, 2015).

No ens interessa una quantificació, més enllà de la participació en les accions desenvolupes, sinó la visió i el pensament del col·lectiu afectat per la situació de l'educació artística a partir de les noves reformes educatives, així com la seua posició davant qüestions relacionades i relacionant-ho amb el projecte Second Round i la seua comunicació. Respecte a l'actitud i manera d'afrontar el repte de realitzar la perspectiva qualitativa, com diu Gutiérrez “la manera d'afrontar les tècniques qualitatives des d'un

punt de vista analític suggereix, per tant, adoptar actuacions de l'investigador encaminades a tasques concretes relacionades amb els dos elements constitutius de tot diàleg: escoltar i parlar” (Gutiérrez, 2008: 23), per açò serà de gran importància parlar, encara que solament siga per a plantejar les preguntes oportunes, ja que no es vol influenciar gens ni mica, per a després donar pas a escoltar i enriquir-se de tot el que ens suggerisquen els investigats.

En la primera part es desenvolupa una sèrie d'entrevistes, de manera individual, i en la segona s'analitzen els grups de discussió sorgits en uns col·loquis organitzats en el projecte Second Round. D'aquesta manera entre les dues parts podrem completar millor totes les dades i perfils dels participants, així com tenir un mètode individual i un altre en manera col·lectiva. Les persones triades són subjectes directament relacionats amb l'objecte d'estudi. Tant en un mètode com en l'altre tots els subjectes investigats són professionals del món de l'educació artística, en la seua majoria professors de Dibuix en centres de Secundària valencians, ja que “són les persones implicades els qui poden aportar-nos una informació directa sobre aquest tema i per açò la valorem com a font eminentment empírica i objectiva” (Huerta, 2010: 19), de la mateixa manera que Sullivan (2004), quan destaca el paper d'alumnes i mestres com a font creïble de coneixements i praxi de l'aula com una base viable per a la teoria. Totes les persones que s'han entrevistat saben per endavant que es tracta d'una entrevista per a una recerca en la qual mantindran l'anonimat. Respecte a la segona part, els grups de discussió, queda també totalment en l'anonimat el que ha pogut opinar cadascun dels integrants.

III.3.2.1. Entrevistes

S'opta per les entrevistes perquè cada subjecte tinga el seu propi temps de manera individual i puga explicar-se totalment amb llibertat, ja que l'entrevistador serà passiu i es dedicarà exclusivament a realitzar les qüestions, utilitzant així les entrevistes com a mètode de recol·lecció d'informació. Es tracta de:

Un intercanvi verbal, que ens ajuda a reunir dades durant una trobada, de caràcter privat i cordial, on una persona es dirigeix a una altra i explica la seua història, dóna la seua versió dels fets i respon a preguntes relacionades amb un problema específic (Acevedo, 2000: 10).

L'entrevista presenta una estructura preparada, ja que tenim unes mateixes preguntes concretes per a realitzar a tots els subjectes. D'aquesta manera unifiquem els criteris dels entrevistats en un mateix punt sense desviar-se dels temes clau que ens interessa. No es tracta d'una entrevista molt extensa, són un total de 13 preguntes, dues d'elles amb doble pregunta per a obtenir major informació sobre aquest tema. S'ha decidit tenir una entrevista planificada des d'un inici seguint a Stake:

Com ocorre amb la recollida de dades d'observació, l'entrevistador necessita tindre un pla previ ben detallat. És extremadament fàcil no ser capaços de fer les preguntes adequades, i terriblement difícil dirigir als entrevistats que millor informen cap als temes triats. Ells tenen els seus. A molta gent li agrada que l'escolten. (Stake, 1998: 65).

És molt important no caure en una excessiva directivitat: el prioritari en aquestes entrevistes és transmetre interès cap a l'entrevistat i confiança per a ajudar a la seua reflexió espontània i a una comunicació fluida. Es proposa una entrevista amb converses individualitzades, enfocada als temes clau, tots ells relacionats amb la temàtica d'estudi, amb un cert control però sense rigidesa (Ruiz i Ispizua, 1989). Es recupera el concepte de rapport (Taylor i Bodgan, 1986), referit al bon clima que pot aconseguir-se en el context investigat gràcies a encertades accions i actituds de l'investigador en aquest entorn. Algunes de les estratègies a seguir per a aconseguir el rapport, segons aquests autors, són: reverenciar les rutines dels subjectes informants; establir el que es té en comú; ajudar a la gent; ser humil; interessar-se, etc. No es tracta de tenir una idea predeterminada de crear aquest concepte, encara que per trobar-se l'entrevista dins d'una situació particular pot crear-se automàticament aquest bon ambient.

Les preguntes es poden dividir en blocs temàtics obtenint així 3 àrees clau estructurades en diverses preguntes per a cadascuna, encara que es troben entre elles totalment relacionades:

Taula 2. Relació entre àrees i preguntes

<p>Àrea 1: Professors de Dibuix</p>	<p><i>Pregunta 1.</i> Per quins motius creus que eres professor de Dibuix? <i>Pregunta 5.</i> Que penses del fet d'haver-hi professors de Dibuix que vénen de diverses titulacions? <i>Pregunta 6.</i> Que creus sobre la consciència de col·lectiu en els professors de Dibuix? <i>Pregunta 13.</i> Quina imatge creus que té la gent del professorat d'educació artística?</p> <p>-----</p> <p><i>Pregunta 12.</i> Creus que és important investigar en educació artística des de la posició del docent? T'interessa la investigació?</p>
<p>Àrea 2: Situació de l'Educació Artística</p>	<p><i>Pregunta 2.</i> Com veus la situació actual de l'educació artística en Secundària? <i>Pregunta 3.</i> Explica'ns com es troba la situació d'educació artística al cas concret que coneixes (l'institut)? <i>Pregunta 4.</i> Que penses del fet d'haver restringit l'art als centres amb batxillerat artístic?</p>
<p>Àrea 3: Projecte Second Round</p>	<p><i>Pregunta 7.</i> Com va conèixer el projecte Second Round? <i>Pregunta 8.</i> Creus que s'haurien de fer més projectes d'aquesta manera? Fins a quin punt és necessari? <i>Pregunta 11.</i> Quins tipus de resultats creus que pot donar el projecte Second Round?</p> <p>-----</p> <p><i>Pregunta 9.</i> Com s'ha comunicat Second Round al centre i els col·lectius implicats (alumnes, pares, etc.)? <i>Pregunta 10.</i> Com penses que es podria millorar la comunicació que s'està fent de Second Round?</p>

Font: Elaboració pròpia

Analitzant els punts que es qüestionen; es veu que en l'àrea 1, la centrada en els professors de Dibuix, existeixen dues parts diferenciades dins del mateix punt, trobem les preguntes relatives a la figura del docent en dibuix posant l'accent en els motius, les titulacions, la consciència de col·lectiu i la imatge que té la gent. Relacionat amb la part de docent però des d'una altra perspectiva es troba la doble pregunta sobre la importància d'investigar en aquest àmbit i si li interessa com a docent, per açò i per la seua relació directa es troba en aquesta àrea. Respecte a l'àrea 2, sobre la situació de l'educació artística, les preguntes tracten el tema de manera general i específica amb la visió més àmplia de la situació de l'educació artística en Secundària a la situació específica del cas que coneix, per a després concretar amb la territorialitat dels centres que compten amb el Batxillerat Artístic. Finalment, en l'àrea 3 tenim també dues parts dins la temàtica de Second Round, en la primera hi ha 3 preguntes referides al coneixement del projecte i a la seua importància, necessitat i possibles resultats; per l'altra banda trobem les preguntes relatives a la comunicació que s'ha realitzat de Second Round, la que s'ha fet i la que caldria fer per a millorar. L'entrevista queda així:

- 1. Per quins motius creus que eres professor de Dibuix?*
- 2. Com veus la situació actual de l'educació artística en Secundària?*
- 3. Explica'ns com es troba la situació d'educació artística al cas concret que coneixes (l'institut)?*
- 4. Que penses del fet d'haver restringit l'art als centres amb batxillerat artístic?*
- 5. Que penses del fet d'haver-hi professors de Dibuix que vénen de diverses titulacions?*
- 6. Que creus sobre la consciència de col·lectiu en els professors de Dibuix?*
- 7. Com va conèixer el projecte Second Round?*
- 8. Creus que s'haurien de fer més projectes d'aquesta manera? Fins a quin punt és necessari?*
- 9. Com s'ha comunicat Second Round al centre i els col·lectius implicats (alumnes, pares, etc.)?*
- 10. Com penses que es podria millorar la comunicació que s'està fent de Second Round?*
- 11. Quins tipus de resultats creus que pot donar el projecte Second Round?*
- 12. Creus que és important investigar en educació artística des de la posició del docent? T'interessa la investigació?*

13. Quina imatge creus que té la gent del professorat d'educació artística?

L'ordre de les preguntes també té el seu propi sentit, que tal com es pot apreciar les preguntes no es troben unificades per les àrees temàtiques. Com totes segueixen la mateixa matèria que es podria englobar amb l'educació artística es tracta d'anar connectant matèries relacionades que fan als entrevistats connectar amb noves idees. Com diria Acevedo, es tracta d'“una sèrie d'idees connectades entre si, i que se sustenten unes amb unes altres respecte al perfil de l'entrevistat” (2000: 24). El fet que es trobe tot estructurat ens ajuda a conèixer les respostes que veritablement volem conèixer per a la recerca. Com s'ha comentat anteriorment, els subjectes investigats són professionals de l'art, a més pràcticament tots són professors de Dibuix en centres participants en Second Round, motius que centren les preguntes realitzades i l'ordre que s'ha decidit.

Comencem per la peça clau, els motius pels quals creu que és professor de Dibuix, els pocs que no ho són van comentar la seua relació amb l'art. D'aquesta manera ja entren en la matèria reflexionant sobre com van arribar a la seua situació actual en el món de la docència i de l'art. I se segueix amb el tema clau de tot el procés de Second Round, el motiu principal per què s'ha hagut de crear un projecte de defensa, la situació actual de l'educació artística en Secundària, per a seguir amb la situació dins de l'àmbit concret que coneix, per tant l'institut en el qual treballa com a docent. Una vegada introduïts dins el centre de Secundària es pregunta que es pensa de restringir l'art només als centres amb batxillerat artístic, d'aquesta manera l'entrevistat pot tindre una vivència o una altra dependent de la seua situació. Aprofitant aquest moment en el qual es parla de restringir, es pregunta per les possibles titulacions que pot tindre el professorat de Dibuix, en aquest cas també segons la seua titulació podran tindre contestacions molt diferents. Una vegada s'ha contestat, se segueix amb la pregunta de conscienciació de grup, cosa que té molt a vore amb la pregunta anterior, ja que dependent de la seua visió en les preguntes anteriors es pot haver observat un individualisme que si en aquesta pregunta no continue seria un tema a analitzar.

Si en les preguntes anteriors s'observa una visió de col·lectiu, en aquesta pregunta es potenciarà més encara. Una vegada es parla del col·lectiu es té present la recent Associació Valenciana de Professorat de Dibuix, nascuda gràcies a Second Round,

motiu pel qual les següents preguntes se centren en el projecte. Inicialment es pregunta sobre el moment en el qual va conèixer el projecte, després es reflexiona sobre si s'haurien o no de fer més projectes d'aquest tipus i fins a quin punt és necessari, així es relaciona amb les anteriors preguntes de la situació actual i del moment del professorat de Dibuix. Seguidament se centra l'atenció en la comunicació dins Second Round, en aquest cas cadascú parlarà sobretot dins del centre que conega o amb el qual estiga participant directament. Així com una reflexió posterior de com es podria millorar la comunicació que s'està fent, pregunta enllaçada amb els possibles resultats que pot donar el projecte Second Round, ja que amb major difusió pot arribar a més gent i per tant tindre uns majors resultats. Finalment, tornant a la posició del docent, es pregunta per la seua posició en la investigació, tema que dins Second Round també ens interessa especialment, ja que aquestes possibles investigacions crearan unes reflexions entorn les realitats. I es pregunta directament si l'interessa a l'entrevistat el món de la recerca. L'última pregunta ajuda a arrodonir l'entrevista perquè acabem amb una qüestió directa del professorat de Dibuix, en aquest cas referent a la imatge que l'entrevistat creu que la gent té d'ells.

La metodologia seguida va ser la més convenient per a cada cas, depenent de la persona entrevistada, per tant en algunes ocasions es va fer una entrevista gravada i posteriorment transcrita, algunes directament el dia de la inauguració de Second Round i en altres uns dies després; així com altres entrevistats van contestar de manera directament escrita. D'aquesta forma, encara que són un total de 12 els instituts participants a Second Round i en un inici només s'anava a entrevistar a alguns coordinadors, finalment s'han realitzat 15 entrevistes, motiu pel qual no tots són professors de Dibuix, encara que tots, sense excepció, estan relacionats amb Second Round. Com el tema de l'anonimat és clau, cal destacar que encara que per a l'anàlisi s'ha tingut en compte l'entrevista sencera, no es comenten certs detalls ni noms per a no desvetlar qui diu alguna cosa en particular. S'ha tractat d'unificar la llengua emprada sense mostrar distincions en els resultats, així com no mencionar certes dades que exemplificarien la persona que ho ha pogut comentar.

III.3.2.2. Grups de discussió

Dins de l'anàlisi qualitatiu és molt interessant oferir diverses mirades d'un mateix fet, existeixen ocasions on aquestes mirades canvien en funció del context, referint-nos a contestar una entrevista de forma individual o a contestar aquestes mateixes temàtiques amb persones davant. Una vegada realitzada tota la metodologia inicial, així com investigats els resultats, es necessitava arribar a unes dades més precises que arribaren al fons de la qüestió en les persones entrevistades. Primer s'ha tingut una presa de contacte de manera individual amb preguntes que ens ajudaven a entendre el pensament dels nostres subjectes per a entendre una mica la seua actitud davant la situació viscuda, açò s'aconseguiria amb una segona presa de contacte. Per aquest fet es pretenia des de l'inici realitzar aquesta part des d'ambdues perspectives.

En la segona etapa dins de la metodologia qualitativa triada, se centra l'atenció en els grups de discussió, passem així a una segona presa de contacte, aquesta vegada més oberta, amb la consecució d'aquests grups de discussió. Dins d'aquestes tècniques qualitatives el grup de discussió pot ser situat contrastant resultats amb l'entrevista, com a tècnica veïna i complementària,

El grup de discussió, com l'entrevista i les històries de vida, s'assumeix explícitament com una tècnica que té per objecte la parla. El que es diu, que algú diu, en determinades condicions d'enunciació, s'assumeix com el nus crític en què el social es reproduïx i canvia; com l'objecte de les ciències socials i l'objectiu de les recerques socials (Canales i Peinado, 1994: 287).

Fet que interessa especialment en aquesta recerca com a fenomen observat des de diversos àmbits, tots ells partint de la parla i de la vida dels seus participants, així com de les seues inquietuds, afectades pel context del qual es parteix. En el grup de discussió l'investigador parla amb un grup que conversa, qüestió directament relacionada amb el que ocorre en aquest cas, ja que el grup es forma com a “dinàmica de constitució d'un grup en una conversa” trobem que el grup de discussió es configura en un espai d'opinió grupal, on els participants usen el seu dret a la parla, regulat com a intercanvi grupal de

pensaments. De vegades s'ha confeccionat “en una escena en què diverses dinàmiques grupals i conversacionals han sigut utilitzades per al disseny d'una situació investigativa” (Canales i Peinado, 1994: 294) amb el que pot quedar constància que es tracta d'una tècnica que pot sorgir en certes situacions grupals que posteriorment han sigut investigades.

Com que partim d'una recerca peculiar poden succeir fets particulars. Una vegada realitzades les entrevistes inicials va arribar el moment de plantejar i planificar el grup de discussió. En els dies d'organització prèvia per a planificar els subjectes adequats, el perquè de l'adequació d'uns o altres subjectes, la temàtica exacta, l'ambient idoni i altres característiques importants en la seua realització. De forma paral·lela, durant aquell temps es van rebre els correus amb la programació de les jornades-col·loqui que es realitzaven els dies d'exposició de Second Round a la Nau (València), on apareixien els ponents i els títols de les taules redones i xarrades. Quan van passar uns dies, en estar en ple procés de recerca del projecte, vaig rebre també, de manera especial, la informació relativa a les preguntes que els moderadors i responsables de cada sessió tenien programades.

Llegint totes les dades s'observava que el lloc era perfecte, Centre Cultural La Nau de València; l'ambient idoni, eren els dies de l'exposició de Second Round en el mateix lloc; els organitzadors, ponents i convidats eren els subjectes adequats en la recerca, tot professionals de l'art amb gran majoria de professors de Dibuix, aquest últim col·lectiu com a peça essencial en l'estudi i en el projecte. Davant aquestes dues situacions inicialment paral·leles, planificar els grups de discussió i la realització de les jornades, es va decidir unir en un mateix fet tot, es tractava de seguir amb la mateixa dinàmica en el projecte. En una recerca en la qual la pròpia investigadora era part activa i observadora directa, es va pensar finalment que la millor decisió era realitzar uns grups de discussió diversos. D'aquesta manera, tot el que succeiria en les jornades formaria part de la metodologia de la recerca. El resultat eren diversos debats amb subjectes molt implicats que conferien un efecte més satisfactori que el realitzat en un grup de discussió organitzat, en aquest cas els subjectes estaven en el lloc perquè volien, i participaven de manera voluntària sense sentir cap pressió.

Seguint amb la part observadora com a àmbit principal de la recerca, es van aconseguir diversos grups de discussió i xarrades diverses, convertint unes jornades-col·loqui en part important de l'estudi. Cal dir que tots els assistents sabien que s'estaven arreplegant dades per a l'estudi, ja que era part de Second Round i l'observació es duia a terme en tots els actes, encara que pot ser que no arribaren a pensar que serien una part tan fonamental. No es tracta de grups de discussió a l'ús, els subjectes saben fins a cert punt que estan sent analitzats, ja que coneixen a la investigadora, escolten les seues preguntes i atenen en les seues aportacions i participació, així com observen la quantitat de notes que pren mentre es produeixen els debats. Algunes persones que ja van realitzar l'entrevista es trobaven en algun dels grups de discussió, cosa que feia més interessant i eficient les conclusions i debats que es realitzarien amb altres subjectes.

La planificació del que es parlaria venia fixada per la sessió, qüestió que la investigadora sabia per endavant per a conèixer així les temàtiques que s'abordarien. Es tracta de preguntes àmplies que abasten els aspectes clau en la recerca, “que no es donen moltes dades sobre aquest tema, n'hi ha prou amb un esment del tema a tractar perquè no es produïsquen importants implicacions del moderador” per açò el continu moviment del mètode i el que açò suposa, per a bé i per a mal en l'àmbit de recopilar el màxim que es puga de tot el que ocorrega, ja que, com comenta aquest autor “la intenció principal de la trobada és obtenir d'ells una informació. És a dir, que hi ha un programa i un únic objectiu o ordre del dia” (Gutiérrez, 2008: 56).

El programa del qual es partia es dividia per sessions, i cada sessió tenia diversos blocs de preguntes, en aquesta part metodològica observarem aquests blocs que configuren els grups de discussió.

BLOC 1- Presentació dels participants (10-15 min.) El moderador es presentarà, explicarà en poques paraules la dinàmica del col·loqui i després presentarà als participants, d'un en un, deixant que breument també cada participant complete la presentació com a millor estime oportú.

BLOC 2- L'educació artística en l'escola. (20-25 min.)

El moderador llançarà les preguntes a les quals respondran, d'un en un els contertulians. Al final de cada pregunta els contertulians podran comentar, confirmant, discrepant, etc. Les respostes dels altres o establir xicotets diàlegs.

- Quin és el teu record de l'educació artística que vas rebre en l'educació primària?*
- Considereu l'educació artística fonamental en aquesta etapa?*
- Què opineu de la qualitat de l'ensenyament artístic en aquest nivell, és suficient?*
- S'haurien de prendre accions per a millorar l'educació artística en primària?*

Quines?

- Quin és el teu record de l'educació artística que vas rebre en Secundària?*
- Considereu suficient la parcel·la a la qual es relega l'educació artística en Secundària per a la formació dels alumnes?*
- Creus que l'educació artística-plàstica està ben considerada dins dels àmbits educatius?*
- Consideres l'àmbit artístic escolar allunyat de la realitat de la teua professió?*
- Quins penses que haurien de ser els objectius de l'educació artística? Es redueixen a la formació de professionals de l'art o per contra considereu que l'educació artística afavoreix aspectes necessaris per al desenvolupament de la personalitat de l'individu?*

BLOC 3- Presència, influència i consideració de l'art, disseny i imatge en la societat (15-20 min.)

El moderador formularà cada pregunta a un contertulià específic, podent els altres fer comentaris, completar la resposta o dialogar després de cada resposta.

- Quina imatge crees que projecta la teua professió?*
- Consideres que la teua professió podria considerar-se prescindible o a un nivell de hobby?*
- Què va pensar o que et va dir la teua família el dia que els vas dir que volies dedicar-te al que et dediques o que volies estudiar belles arts?*
- Alguna vegada algú t'ha volgut llevar del cap la teua intenció de dedicar-te al que et dediques?*
- Tens coneixement que en altres països la teua professió estiga més valorada o tinga millors oportunitats?*
- Penses que hi ha altres professions o activitats humanes, al marge de l'art o disseny, que es veuen influïdes o es nodreixen del teu camp de coneixements o acció?*

BLOC 4- Les eixides professionals relacionades amb l'art, disseny, la imatge i la cultura visual (15-20 min.)

- *Com ha sigut el recorregut inicial de la teua carrera en relació a la teua formació artística inicial?*
- *Creatiu es naix o es fa?*
- *Creus que la teua carrera ha tingut o està tenint un més difícil desenvolupament que altres més assimilades socialment?*
- *T'han oferit o comanda treballar gratis per no considerar la teua professió un “treball seriós”?*
- *T'has trobat barreres a causa de la teua formació artística?*
- *Una pregunta complicada: penseu que ser professor o dedicar-se a la docència és una eixida per a artistes frustrats?*

BLOC 5- Preguntes i diàleg amb la resta d'assistents (10-20 min.)

Els diàlegs dels participants en les taules redones, ací vistos directament com a grups de discussió, comencen les seues aportacions a partir d'aquests blocs tematitzats. D'aquesta manera el bloc 1 és la presentació dels components del grup; el bloc 2 reflexiona sobre l'educació artística en l'escola, on en primària no hi ha especialista docent en arts i en Secundària si existeix aqueixa figura; el bloc 3 presenta la consideració de l'art en la societat; i el bloc 4 contempla les eixides professionals; finalment el bloc 5 dóna lloc a majors diàlegs i preguntes entre els assistents.

Aquests blocs es relacionen directament amb les àrees observades en les preguntes realitzades en les entrevistes:

Taula 3. Relació entre blocs, àrees i preguntes

Bloc 1: Presentació participants		
Bloc 2: Educació Artística	Àrea 2: Situació de l'Educació Artística	Entrevista, preguntes 2, 3 i 4
Bloc 3: Imatge de l'art en la societat	Àrea 3: Projecte Second Round	Entrevista, preguntes 7, 8, 9, 10 i 11
Bloc 4: Eixides professionals en l'art	Àrea 1: Professors de Dibuix	Entrevista, preguntes 1, 5, 6, 12 i 13
Bloc 5: Diàleg general		

Font: Elaboració pròpia

Com es pot comprovar a la taula 3, els blocs 1 i 5 s'han deixat de manera individual, ja que en les entrevistes també representen la presentació i la possible posterior conversa, que per al cas específic de les entrevistes no es contempla, encara que en els grups de discussió forma part important pel fet de conèixer la trajectòria dels participants així com l'enriquidor diàleg posterior amb més assistents.

Comprovem així que el bloc 2 del grup de discussió, el qual planteja l'educació artística en tot el context estudiantil es relaciona amb l'àrea 2, la situació de l'educació artística en l'actualitat. En aquesta part el docent de Dibuix estaria implicat, però el bloc 2 parla de tot el sistema educatiu de l'art i la situació existent, per tant el professorat de Dibuix es relaciona de forma directa amb el bloc 4, referent a les eixides professionals, ja que es comenta directament el tema artista-professor, els motius de voler formar-se en l'àmbit i el difícil desenvolupament social del col·lectiu. Respecte al bloc 3, la imatge de l'art en la societat es relaciona amb Second Round, projecte que serveix per visibilitzar l'art. Cal destacar que aquesta divisió per blocs i àrees ajude a simplificar les temàtiques tractades, tenint igualment moltes preguntes relacionades entre diferents temàtiques, especificant-les en un bloc o un altre dependent de la finalitat. Obtenim una coherència dins la metodologia que ajuda a la investigació a aprofundir en els temes clau que es tracten en el projecte Second Round i en el seu context directe.

III.3.2.3. Històries de vida

Gràcies a les altres parts dins la metodologia es poden transmetre les històries de vida del professorat de Dibuix i comprendre les seues inquietuds davant la situació, així com la seua trajectòria fins a arribar on es troben en l'actualitat. “La utilització d'històries de vida com a mètode de recerca i instrument de reflexió i anàlisi per part d'historiadors, antropòlegs, psicòlegs socials, sociòlegs, i escriptors, entre altres, té una llarga tradició”. (Sarabia, 1985: 165). Juan F. Marsal (1975), adverteix que la utilització de materials derivats de relats o documents biogràfics ha de vincular-se també a les circumstàncies històriques en què els materials es transformen en un tot teòric i metodològic obert al consum científic i públic. Amb el que trobem la designació de la situació actual d'injustícia que viuen aquests professors de Dibuix com a subjectes en les històries de vida. Existeixen investigadors que recolzen la triangulació en les tècniques d'observació, així com cada vegada hi ha més investigadors per als qui ja no són apropiades les indagacions d'un sol mètode. Les històries de vida ofereixen la possibilitat de concebre i desenvolupar recerques que consideren ambdues perspectives (Sarabia, 1985).

La confecció de les històries de vida és possible mitjançant l'anàlisi pluralista de la informació obtinguda en el camp i a través de processos reflexius i de col·laboració. La intenció en emprar mètodes relacionats amb la història de vida per a estudiar la vida i el treball dels docents en un context social més ampli consisteix clarament a desenvolupar, en col·laboració, noves perspectives ben fonamentades per a la construcció social de l'ensenyament (Goodson, 2003: 740). Aquestes perspectives són subjectives i poden haver-se transformat en records borrosos o irreal, qüestió que cal tenir en compte:

Els records que estudiem es troben en la memòria a llarg termini, que és el lloc en el qual s'emmagatzema la informació permanent. Hem de tenir en compte que a voltes els records són incorrectes, doncs la forma en què aprenem i processem la informació i el context físic i emocional afecta a la millor o pitjor recuperació posterior. Encara que el record, en contraposició en saber, és una informació

molt més pobra, és també organitzada i limitada a l'important (Barrantes i Blanco, 2004: 242).

La riquesa de les històries de vida procedeix de la sinceritat i l'altruisme amb que es comparteixen les experiències personals, d'aquesta manera es recopilarà la informació i s'interpretarà. A més, a través de les històries de vida es troben reinterpretacions d'imatges sobre les quals potser no es va reflexionar o no es va saber reflexionar adequadament en el moment en què es van visualitzar.

III.3.3. Enfocament Quantitatiu-Descriptiu

Seguint amb l'observació directa, s'utilitza un estil quantitatiu descriptiu, en el qual es comptabilitza a partir d'altres instruments de mesura dins un fenomen. Sovint s'utilitzen documents o imatges que fan reviure moments i ajuden a captar així l'essència de les xifres i les dades, tan importants en algunes disciplines, que en aquest cas ajuden a reiterar la mobilització trobada dins el projecte estudiat, a comprovar la participació i a obtenir així xifres clau obtingudes dins l'estudi gràcies a l'observació directa i el coneixement de l'objecte a estudiar. Quan parlem de quantificar, es tracta de tècniques experimentals aleatòries o quasi-experimentals, anàlisi estadístic multivariats, etc., en contrast amb les tècniques qualitatives amb l'estudi de cas, entrevistes i observació directa, totes contemplades en aquesta recerca.

Del paradigma quantitatiu es diu que posseeix una concepció global positivista, hipotètic-deductiva, particularista, objectiva, orientada als resultats i pròpia de les ciències naturals. En contrast, del paradigma qualitatiu s'afirma que postula una concepció global fenomenològica, inductiva, estructuralista, subjectiva, orientada al procés i pròpia de l'antropologia social (Reichardt, 1986: 4).

Aquest fet, “cerca els fets o causes dels fenòmens socials, prestant escassa atenció als estats subjectius dels individus”. Per tant, “no fonamentat en la realitat, orientat a la comprovació confirmatòria, reduccionista, inferencial i hipotètic” (Reichardt, 1986: 5).

Existeixen unes concepcions preconcebudes en les metodologies quantitatives i qualitatives que estan més entrelaçades del que pot parèixer en un inici. Reichardt és pregunta si “són necessàriament els mètodes qualitius vàlids però no fiables i són necessàriament els mètodes quantitius fiables però no vàlids? (1986: 7).

La precisió, depèn més aviat de la finalitat a la qual es fa servir l'instrument de mesurament i de les circumstàncies sota les quals es realitza aquest mesurament. A voltes els ulls i les oïdes d'una persona constitueixen l'instrument més precís i significatiu (Brickell, 1970; Shapiro, 1973) mentre que en altres casos un instrument més quantitatiu resultaria més vàlid així com més fiable (Reichardt, 1986: 7)

El mesurament de xifres realitzades des de la perspectiva descriptiva a partir de l'observació directa i de la cerca en documents confereix un instrument tan vàlid com uns altres, s'intenta demostrar així la importància de la quantificació en aquesta recerca, en la qual les xifres ens serveixen per a conèixer la participació percebuda.

III. 3.4. Enfocament Artístic

Dins aquest enfocament es treballa dónes de la recerca basada en els arts visuals a partir de fotografies preses entorn l'objecte d'investigació, el projecte Second Round. Així, les sèries d'imatges ens presentaran certes característiques que es volen analitzar des d'altres perspectives en els quals el text no pot explicar i sí que ho fa la imatge. També així s'estudiarà la Narrativa personal, on s'observa des de la subjectivitat de l'investigador.

Les Metodologies Artístiques de Recerca en Educació engloben diversos tipus d'estratègies, mitjans i enfocaments metodològics (recerca basada en imatges, recerca artístic-narrativa, perspectiva performativa, etc.). Inicialment, les metodologies artístiques de recerca naixen com una variant de les metodologies qualitatives (Marín, 2005). Aquesta Investigació Educativa Basada en les Arts (IBA) és un tipus de recerca d'orientació qualitativa que utilitza les arts com un mètode, una forma d'anàlisi que

permet accedir al que les persones fan i no solament al que diuen. Planteja que el coneixement deriva també de l'experiència; utilitza elements artístics i estètics, cerca altres maneres de mirar i representar l'experiència i tracta de desvetlar allò del que no es parla (Hernández, 2008).

La ekphrasis, parlant-nos de l'objecte artístic, ens parla simultàniament de l'objecte estètic que correspon a la seua percepció. Per açò és que la descripció d'un dispositiu suposa sempre, d'una manera o un altre, el coneixement dels seus efectes. L'objecte artístic com a dispositiu funcional i l'objecte estètic com un dels efectes pragmàtics d'aquell (Calle, 2005). “Ens decantem per la reflexió entorn de les imatges, es tracta de provocar la reflexió, actuant de manera conscient, gaudint amb l'actualització de coneixements, transmetent una major implicació” (Franco i Huerta, 2011). Una de les modalitats metodològiques d'aquest tipus de Investigació Educativa Basada en les Arts, es denomina ArteInvestigación Educativa. Un bon exemple d'açò són els manuals per a l'ensenyament i aprenentatge de les arts visuals realitzats per artistes. Consisteix en l'ús d'una imatge o un conjunt d'imatges que descobreixen noves idees o que plantegen preguntes sobre l'educació artística. “Si les paraules descriuen la imatge, també les imatges poden il·lustrar el suport verbal, convertit visualment en escriptura” (Calle, 2005: 71).

“El tret distintiu de la recerca en Educació Artística és el seu objecte d'estudi: l'ensenyament i l'aprenentatge de les arts i cultures visuals” (Saura, 2016b: 808). Es tracta d'un camp totalment interdisciplinari, ja que s'apliquen mètodes i tècniques de diversos orígens. Per a investigar en Educació Artística s'ha de conèixer, interpretar i valorar les recerques que es realitzen actualment, així com utilitzar teories i mètodes de treball de la comunitat professional investigadora en les recerques dutes a terme.

Si l'obra d'art dóna que parlar i necessita ser parlada (Lyotard), si les idees estètiques donen sempre molt que pensar (Kant) i si la crítica és pensament i llenguatge, sens dubte les relacions entre les imatges i els textos constitueixen una part efectiva del fonament de l'estatut epistemològic de la crítica. (Calle, 2005: 81).

Aquesta “ArteInvestigació Educativa” o “Investigació Basada en les Arts Visuals”, segons Marín, es nodreix de la unió de tres línies de desenvolupament:

1. La “Investigació Basada en Imatges”, on les imatges són un mitjà o sistema de representació del coneixement. En els debats d'aquest tipus de recerca es realitza un enfrontament entre el llenguatge verbal i el visual, els mètodes d'organització del discurs visual en la recerca i la difícil síntesi entre l'adequada formació i els coneixements per als investigadors. Encara que fins fa relativament molt poc aquest tipus de recerques no solia aparèixer en els manuals i revistes de recerca educativa hi havia excepcions de treballs en els quals les imatges eren independents del text i realitzaven noves aportacions al discurs.
2. Les “Narratives personals” i la “Autoetnografia”, on s'observa des de la subjectivitat de l'investigador. En aquesta modalitat investigadora es pretenen establir connexions entre el personal i el social o cultural. Amb un caràcter autobiogràfic que fa que es redacte en primera persona, procedeix d'un enfocament metodològic que investiga a través de la pròpia subjectivitat.
3. La “Investigació Basada en Art” està tenint un desenvolupament significatiu en camps de diversa procedència, des de la sociologia fins a la salut pública. El seu propòsit és el d'explorar diverses formes de recerca i representació de dades (Saura, 2016b).

La intervenció descriptiva realitzada amb gran intensitat des del text o fins i tot en el text mateix, es converteix en una representació imaginària de les dades i fets que s'evocuen en la lectura, presentant-se d'aquesta manera el potencial de les paraules com una quasi imatge (Calle, 2005).

III. 3.4.1. Investigació basada en imatges: Fotografies

Cal recalcar especialment en aquest estudi el paper de la metodologia de Investigació Educativa Basada en les Arts Visuals (Visual Arts Based Educational Research) (Marín 2005; Marín i Roldán 2008, 2009, 2010), que quedaria englobada dins de la Recerca

Educativa Basada en l'Art (Arts-Based Educational Research) (Eisner i Barone 2006). A través de fotoensayos es poden visibilitzar resultats, tenint com a propòsit el caràcter educatiu i l'activitat artística obtinguda, es presenten amb presència de qualitats estètiques o elements de disseny que impregnen el procés de recerca i els seus textos (Alonso-Sanz i Romero, 2014). “De fet, la presència de la imatge, com a il·lustració del text, s'ha convertit en una mica més que normalitzat” (Calle, 2005: 80).

La utilització d'imatges o representacions artístiques visuals o performatives és un element clau de la representació de les pràctiques dels subjectes dins de la recerca educativa en arts. De tota manera, la seua part estètica no se centra només en les representacions visuals, sinó que també es vincula a la utilització de textos, tan literaris com a poètics o de ficció, que permeten aconseguir la intenció heurística que aquesta perspectiva possibilita. Aquests textos ajuden a plantejar qüestions notables i mirar-se en ells a manera d'espill que els examina.

Pot recrear així una finalitat d'il·lustració complementària on el text il·lustra la imatge així com la imatge il·lustra el text (Hernández, 2008). No obstant això, Hernández pensa que “el desafiament investigador ha de ser més ambiciós i tractar de desenvolupar en paral·lel narratives autònomes (textual i visual) que es complementen, entrecreuen i permeten que sorgisquen espais des dels quals crear nous significats i relacions” (2008: 100). El sentit és trobar la complementarietat entre la imatge i el text, o entre imatges, o entre textos com a imatge, que el resultat siga aquesta recerca visual que faça reflexionar el significat del qual es té davant.

III.3.4.2. Narrativa personal

Respecte a la línia de desenvolupament referit a les narratives personals, realment seguim realitzant una recerca basada en imatges, encara que en aquest cas són imatges des de la retina de la investigadora, imatges que agafen el caire de l'ambient en el qual es troben. La narrativa no és només una metodologia; com va assenyalar Bruner (1988), és una forma de construir realitat, per la qual cosa la metodologia s'assenta, diríem, en

una ontologia (Bolívar, 2002). Connelly i Clandinin expliquen la narrativa tant com a fenomen com a mètode i diferencien entre relats (story), les històries de vida que naturalment expliquen les persones, i narratives (narrative), enteses com la recerca que les descriu (1990).

En aquest cas, les històries de vida les trobem des de les paraules de la figura dels docents en Dibuix, Sameshima explica que la recerca narrativa pot revelar els components que construeixen la identitat docent dels professors: a través de les històries de vida personal, els professors donen a conèixer les seues teories implícites, valors i creences que sustenten el seu ensenyament. Igualment, a través de la creació narrativa, el professor-investigador pot construir i reconstruir la seua identitat docent, utilitzant els textos per a analitzar les perspectives amb les quals guiar la pràctica professional (Sameshima, 2007). I en canvi la narrativa personal prové, en aquest cas, directament de la vivència de la investigadora. S'entén així com narrativa la qualitat estructurada de l'experiència viscuda com un relat, per un altre (com a enfocament de recerca), a partir de les accions temporals personals, a través de la descripció i l'anàlisi de les dades biogràfiques. Es tracta d'una reconstrucció particular de l'experiència per al que es realitza un procés reflexiu que li aporta significat a allò que s'ha viscut (Ricoeur, 1995). Narrativitzar la vida en un autorrelat pot ser una manera d'inventar el propi jo, donant-li una identitat (narrativa) (Bolívar, 1999).

La narrativa com a metodologia ha anat creixent fins a convertir-se en un procediment de recerca molt utilitzat. De tota manera, encara es necessita dins d'açò un major espai per a abastar diferents tipus de recerca, entre els quals trobem la narrativa autobiogràfica. Quan açò ocorre, l'investigador adopta el seu paper de narrador, fet fonamental en la cultura acadèmica (Alonso-Sanz, 2012).

En l'apartat d'estudi de cas es troba tot el seguiment i la investigació desenvolupada durant el procés des que va començar el projecte fins a l'actualitat. Primerament es realitza una *aproximació a l'entorn educatiu investigat* i s'observa el calendari d'activitats de Second Round des del 2015, amb l'inici del projecte, fins a tot el 2017. Seguidament es pren una especial atenció als *instituts de Secundària* participants en la itinerància de Second Round durant el curs 2015-2016, posant-li especial atenció als inicis i desenvolupament, a les inauguracions i conferències, als panells, a l'exposició d'obres i a la participació i altres accions programades, a més de la peculiaritat de transformar els centres en museus. En tercer lloc, se centra l'atenció en Second Round al Centre Cultural *La Nau*, amb l'explicació de la inauguració, l'exposició i el document inicial d'obres exposades. En quart lloc es comprova la *comunicació* trobada als mitjans de comunicació durant tota aquesta primera part. Després es passa a l'àmbit *internacional* amb una especial atenció a la Web MODE d'Itàlia, en la qual el projecte té el seu propi espai. A continuació es menciona la *pel·lícula* Second Round Movie: *Línies*, que com a materialització d'una col·laboració conjunta mereix el seu propi espai. Després es passa als resultats i anàlisis dels diferents enfocaments utilitzats, en primer lloc el relatiu a la part *qualitativa*, amb les entrevistes, els grups de discussió i les històries de vida. Seguidament la part *quantitativa-descriptiva* d'una manera totalment reivindicativa, en la qual s'utilitzen els números com a demostratius de la situació actual. Finalment la part *artística* amb les fotografies que il·lustren la investigació basada en arts, i la narrativa personal. Per concloure hi ha un apartat que parla del *futur* de Second Round amb les TIC.

IV. 1. Aproximació a l'entorn educatiu investigat

El professorat d'educació artística té un paper fonamental en la formació i consecució de projectes artístics realitzats en instituts de Secundària, amb una col·laboració desinteressada per a organitzar tot tipus d'accions. De tota manera, cal destacar que existeix un gran desconeixement d'aquesta realitat, motiu pel qual sorgeix Second Round, un projecte que, per descomptat, és també un homenatge al treball del professorat de Secundària. En aquest cas, gràcies a tots els voluntaris que s'han implicat s'ha aconseguit visibilitzar la problemàtica de les arts en aquesta important etapa educativa. Entitats col·laboradores, com el Cefire de Torrent, han estat totalment pendents de Second Round des dels seus inicis. La forma d'organitzar les activitats en els centres de Secundària on s'ha dut a terme el projecte es planteja valorant les possibilitats i els punts forts de cadascun. Huerta (2017) deixa clars els propòsits inicials que se cerquen des de l'inici amb Second Round, de manera que el projecte s'articula amb:

- a. Animar en Secundària al professorat, a l'alumnat i als equips directius per a potenciar l'educació artística, reivindicant al seu torn una major sensibilitat per part del terreny social i polític.
- b. Reflexionar sobre tot el que s'ha fet fins al moment per a orientar les accions futures amb un esperit creatiu adequat a la tecnologia actual.
- c. Investigar per a la millora de l'educació artística incidint en els elements que puguin influir.
- d. Enfortir la col·laboració fomentant equips de treball impulsant formació i generant nous reptes de futur.
- i. Visibilitzar la problemàtica actual en educació artística, ja que si es perd definitivament la branca artística en la formació de Secundària es destinarà a l'alumnat cap a un model de ciutadania sense opcions humanístiques.
- f. Protegir i considerar l'entorn digital per a la realització de webs corporatives del projecte, que estimulen la transmissió d'interessos entre diversos col·lectius.

Tot açò d'una manera reivindicativa, estimulant així la reflexió cap al futur de temàtiques clau, com la conciliació familiar i laboral (Alonso-Sanz, 2016), la trobada amb el disseny (Huerta, 2016b) o les derives artístiques dels entorns urbans (Ramon, 2015). A més, els reptes fixats s'especifiquen, creant 9 objectius i 3 prioritats:

1. Generar un lloc de trobada per als professionals de l'educació artística
2. Promoure un esperit col·lectiu entre docents de Secundària especialistes en art.
3. Acostar a l'alumnat del Màster de professorat de Secundària de Dibuix i al professorat en actiu dels centres de Secundària
4. Activar la comunicació (geogràfica i digital) entre la comunitat d'educadors i els col·lectius d'estudiants
5. Promoure l'educació artística en els instituts de Secundària
6. Animar a docents i estudiants per a innovar, visibilitzar-se i construir nous reptes
7. Crear una xarxa de centres per a estimular la recerca
8. Preparar al professorat en el camp de la recerca artística i educativa
9. Gaudir mentre aprenem, compartim, lluitem i ens fem visibles

Prioritat 1: promoure una xarxa de professors de Secundària conscients del seu paper en l'educació, gent amb ganes d'investigar i innovar en arts.

Prioritat 2: generar espais interactius de difusió en les xarxes socials (Facebook, Twitter, Instagram).

Prioritat 3: convocar trobades amb representants dels centres de Secundària per a organitzar xarxes participatives i bel·ligerants.

Es pot observar el gran fenomen que representa Second Round, la magnitud que s'arriba a desenvolupar i la participació ciutadana que maneja.

IV.1.1. Calendari activitats Second Round

S'observa l'activitat frenètica que suposa Second Round, amb quantitat d'actes i la realització, a la vegada, d'articles i altres investigacions.

2015

22 juliol: L'Associació Valenciana de Professors de Dibuix es registra oficialment gràcies a les idees del projecte Second Round

15 de setembre: Reunió Second Round

6 d'octubre: Inauguració de Second Round a l'IES Lluís Vives (València)

21 d'octubre: Inauguració a l'IES Juan de Garay (València)

4 de novembre: Inauguració a l'IES Clot del Moro (Sagunt)

18 de novembre: Inauguració a l'IES L'Estació (Ontinyent)

23 de novembre: Conferència en la II Setmana d'Activitats Complementàries de la Universitat de València.

4 de desembre: Inauguració a l'IES Laurona (Llíria)

2016

15 de gener: Inauguració a l'IES Tirant lo Blanch (Torrent)

20 de gener: Comunicació en les V Jornades sobre la Relació Pedagògica a la Universitat: Nous Entorns d'Aprenentatge. Universitat de València.

2 de febrer: Inauguració a l'IES Número 1 (Requena)

4 de febrer: Reunió Organització Second Round

17 de febrer: Inauguració a l'IES Benlliure (València)

2 de març: Inauguració a l'IES Josep de Ribera (Xàtiva)

15 abril: Inauguració a l'IES Ausiàs March (Manises)

15 d'abril: Comunicació en les III Jornades Internacionals sobre Diversitat. Florida Universitària, València

3 de maig: Inauguració a l'IES Sanchis Guarner (Silla)

18 de maig: Inauguració a l'IES Maria Enríquez (Gandia)

4, 11, 18, 25 maig i 1 juny: Curs Art i Educació: Second Round i altres estètiques innovadores (Universitat de València)

Maig-Juliol: Estada Internacional. Second Round a la Universitat di Bologna (Itàlia)

6 d'octubre: Inauguració Exposició Second Round al Centre Cultural la Nau (València)

6 d'octubre: Presentació pel·lícula Second Round Movie: Línies

13 i 14 d'octubre: Jornades-col·loqui Second Round a La Nau

24 i 25 novembre: Comunicació en les Jornades Nous Entorns d'Aprenentatge per a les Arts i la Cultura. Universitat de València

7 desembre: Second Round té la seua secció en la Web Mode de Bolonya (Itàlia)

12 desembre: Second Round al congrés internacional Spazi e tempi formativi tra musei, università e scuola. Università di Bologna (Itàlia)

Desembre: Fi dels serveis en l'antiga Web Second Round

2017

18 de gener: Creació Blog Second Round

2 de març: Conferències a la Taula redona Second Round, Art i lluita a Secundària. Universitat de Múrcia

28 d'abril: Second Round Ceràmica adquireix forma

18 de maig: Second Round en el Seminari del programa Doctorat Arts visuals i música. Redactar una tesi ¿Soledat o solidaritat? Universitat de València

19 i 20 de maig: Second Round en les I Jornades d'intercanvi d'experiències docents en l'àrea d'educació plàstica, visual i artística en l'IVAM (València)

Juny: Es comença a gestionar l'exposició dels panells itinerants a la Facultat de Magisteri o a l'Antiga Escola de Monteolivete, València.

23-28 de juny: Curs Second Round Ceràmica. Cefire Torrent (València)

28 de juny: Ponència en les I Jornades Innovació i TIC en educació. Universitat de València

5 de juliol: Comença la inscripció per al projecte Second Round Ceràmica, Cultivant les paraules. EASC (València)

10, 11 i 12 de juliol: Second Round al congrés internacional Matéria Prima. Lisboa (Portugal)

26 de juliol: Ponència en el seminari "La construcció d'un grup de recerca universitari". Facultat de Magisteri de la Universitat de València.

6 i 7 de setembre: Comunicació a les Jornades sobre la Relació Pedagògica a la Universitat. Universitat de Barcelona

Setembre: A la venda el llibre “Nous Entorns d'Aprenentatge per a les Arts i la Cultura”

Octubre: Comença a preparar-se el documental sobre Second Round. Facultat de Magisteri de la Universitat de València.

7, 14, 21 i 28 de novembre: Curs Second Round Ceràmica 2. EASC Manises (València)

3 de desembre: Comunicació a les VIII Jornades Internacionals d'Investigació en Educació Artística “Investigar i educar en disseny”. EASD València.

Articles d'investigació publicats en els quals es parla de Second Round i realitzats també entre 2015 i 2017:

Huerta, R., i Domínguez, R. (2015). *Investigar sobre los entornos educativos y abordar la problemática situación de la educación artística en secundaria. EARI. Educación Artística Revista de Investigación, (6)* 10-18.

Huerta, R., i Domínguez Ruiz, R. (2016). *Las reivindicaciones del profesorado de Educación Artística ante los nuevos obstáculos curriculares; el proyecto “Second Round: Art i Lluita a Secundària”.* EARI. *Educación Artística Revista de Investigación, (7)*, 10-18.

Huerta, R. (2017). Acciones para reivindicar el futuro de la Educación Artística en Secundaria: el proyecto Second Round. *Matèria Prima, 5(3)*, 179-192.

Huerta, R. (2017). Arte y lucha en Secundaria: el proyecto Second Round. *Aula de Secundaria, 24*, 16-21.

Capítols de llibres en els quals es parla de Second Round i realitzats també entre 2015 i 2017:

Gómez-Aguilella, M. J. (2017a). Transformar els instituts en museus. El projecte Second Round: Art i Lluita a Secundària. En R. Huerta. i A. Alonso-Sanz (Eds.), *Nous Entorns d'Aprenentatge per a les Arts i la Cultura* (pp. 67- 76). València: Tirant lo Blanch

Gómez-Aguilella, M. J. (2017b). Comunicar l'art com a construcció de la identitat dels joves. El projecte Second Round Movie: Línies. En J. Garcia-Raffi. i P. Jardón (Coords.), *Identidades, cine y educación. Didáctica de la pantalla IV. Espaicinema* (pp.107-124). València: Tirant lo Blanch

Gómez-Aguilella, M. J. (2017c). Proyecto Second Round: art i lluita als instituts valencians. *Rizomatrans: ser canvi educatiu* (pp 76-81). València: Florida Edicions

Pendents de publicació (2018):

Gómez-Aguilella, M. J. (2018). Mujeres Maestras del Perú. Situación de la educación artística desde la vocación docente peruana: maneras de reinventarse. En R.Huerta, *Mujeres Maestras del Perú*. Editorial del CISE Centro de Investigaciones y Servicios Educativos de la PUCP Pontificia Universidad Católica del Perú. (Pendiente publicación: 2018)

Gómez-Aguilella, M. J. (2018). Comunicar en las artes visuales para favorecer la implicación educativa en el cambio social. En A.I. Arévalo i G. Vilar (Eds.), *Comunicación, Conflictos y Cambio Social 2*. Editorial: Universidad Estadual Paulista de Brasil UNESP. (Publicación en 2018)

Materials visuals:

Película-taller Second Round Movie-Línies, realitzat entre diversos instituts valencians (2016).

Documental Educació artística i TIC: Second Round, realitzat per alumnes de Magisteri de la UV(2017)

Second Round com a projecte d'innovació educativa en la Universitat de València durant 2015-1017:

Second Round. Recursos per Impulsar l'Educació Artística a Secundària. Des del 30 de juliol de 2015 fins al 30 de setembre de 2016; i del 7 de juliol de 2016 fins al 30 de setembre de 2017.

Second Round. Art i Lluita en Ceràmica i Disseny, des del 31 juliol de 2017.

Pròximament es finalitzarà:

Treball Final del Màster Universitari en Professorat de Secundària, en desenvolupament, a càrrec de l'alumna Eva Martí, en Universitat de València.

IV.2. Second Round als Instituts de Secundària

A partir de les noves reformes educatives hi ha menys hores de dibuix i per tant menys professorat als centres de Secundària valencians. Açò ha creat una mobilització de tots els col·lectius implicats amb la realització de “Second Round: Art i lluita als instituts de Secundària valencians”. Per tal de visibilitzar la situació i el treball artístic han participat 12 IES, la Universitat de València i diferents entitats, centenars de professionals del sector i milers d'alumnes. El sentit del nom amb el canvi de llengua prové del joc amb la paraula *second* de Secundària i de segona oportunitat, i *round* com a segon assalt, s'obté així en les dues paraules el sentit que es busca amb el projecte, la segona oportunitat, la lluita en la Secundària.

El projecte expositiu s'articula a partir de 21 panells explicatius que cada 15 dies canviaven de centre. El dia que arribaven els panells a l'institut es realitzava la inauguració, consistia en un acte oficial. Hi havia una conferència d'un professor de la Universitat de València, diverses activitats i l'exposició de les obres d'alumnat, exalumnes i fins i tot professorat, que es trobaven al voltant dels panells, moltes vegades ocupant els corredors del centre. També durant eixa quinzena, el dia de la inauguració i altres dies, es feien més accions com per exemple performance de tot tipus, xarrades, exposicions alternatives i tallers. Tots col·laborant d'una manera reivindicativa i festiva. En acabar tot el curs amb un ritme vertiginós, les obres més representatives es van exposar al centre cultural La Nau (València). Amb tot, el projecte ha aconseguit convertir-se en un referent de lluita per l'art.

IV.2.1. Inicis i desenvolupament.

El projecte va nàixer gràcies a les col·laboracions entre universitat, instituts i entitats, però sobretot a partir del seu comissari, el professor Ricard Huerta, impulsant l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix, ideada des de Second Round. Com s'ha comentat, amb el context de la nova Llei Orgànica de Millora de la Qualitat Educativa (LOMQE), el moment que viu l'educació artística no és el millor. La pèrdua

d'hores lectives de dibuix als instituts ens transporta al terreny de l'optativitat, primer pas per a la desaparició total (Gómez-Aguilella, 2017a). Açò significa “una reculada en el terreny de la reflexió crítica i en les possibilitats de millora en l'àmbit cultural” (Huerta i Domínguez, 2015: 13). A partir d'aquesta pèrdua d'hores obtenim la conseqüent pèrdua de professorat de Dibuix, de manera que cada vegada hi ha menys professionals en educació artística als centres de Secundària. El desconeixement d'aquesta realitat per part del públic general, així com la necessitat d'investigar sobre aquestes accions, va animar el projecte Second Round. Un repte expositiu per a col·laborar des de diferents àmbits. El projecte també és un homenatge al treball del professorat de Dibuix de Secundària, ja que la seua tasca és remarcable, i convé donar-la a conèixer a través d'iniciatives com aquesta. L'àmbit universitari representa l'espai adequat per constatar aquest reconeixement de la feina feta pel col·lectiu dels docents de Secundària.

Davant aquesta situació no podem quedar-nos parats, s'ha de reivindicar el paper de l'educació en arts. Per a fer-ho s'ha optat per visibilitzar tot el treball que es fa entre professors i alumnes als centres de Secundària valencians. El projecte lluita perquè no es perda l'educació en arts, àmbit educatiu que pot proporcionar als joves una visió especialista per a conèixer la imatge i formar la seua capacitat crítica dins la cultura visual. Rebem al dia milers de missatges de manera visual, ens trobem més envoltats d'imatges que mai, un dels motius que fa necessari l'educació visual que ens proporciona l'educació artística.

En l'actualitat és quan més necessitem la figura d'un educador format en la imatge i en l'art en tota la seua grandària perquè és l'única figura que podran tindre els joves per ser bons productors d'imatges, per desenvolupar la crítica i per tindre una creativitat que després necessitaran durant tota la seua vida (Gómez-Aguilella, 2017a: 67).

El desenvolupament del projecte es realitza al voltant de vint-i-un panells explicatius que es transporten de forma itinerant pels dotze instituts participants, tots de la província de València. En cadascú dels centres es troben exposats uns quinze dies junt amb les exposicions d'obres i l'escenificació de diverses activitats i performance que

organitza cada institut. A més, en cada una de les inauguracions també hi havia conferències realitzades per professors de la Universitat de València, sempre amb temàtiques al voltant de l'educació artística. D'aquesta manera fixen el seu focus d'atenció dins la didàctica en arts visuals, es tracta de donar una major visió del que ofereix l'educació en arts i ajudar així a comprendre com projectar-ho a les classes des de diferents perspectives. En elles s'ha parlat des de la cultura visual fins a la tecnologia educativa, passant per la imatge a la publicitat, la ciutat o les identitats. A més, les activitats programades per Second Round ajuden tant als estudiants com als professors dels centres, ja que amb noves idees innovadores es plantejen les seues assignatures des de noves perspectives. Dins la part més tecnològica es pretén donar suport a noves maneres de fer les assignatures amb dispositius mòbils com a elements enriquidors de les classes tradicionals (Gómez-Aguilella, 2017a).

Per a fer una correcta organització i planificació en un projecte en el qual participa tanta gent de diferents àmbits, es van fer diverses reunions organitzatives durant el procés.

Fig. 1 i 2. Reunions organitzatives. Imatges preses per Amparo Alonso-Sanz a la Facultat de Magisteri de la Universitat de València (15/09/2015- 04/02/2016)

El projecte es va inaugurar en octubre del 2015 i durant tot el curs 2015/2016 realitzava la seua itinerància pels centres participants finalitzant amb l'organització de l'exposició final a la Nau (València) en octubre del 2016, on s'exposaven les obres més representatives de cada institut. Durant el següent curs es va començar la seua part més tecnològica amb la confecció d'un bloc i la difusió en congressos, jornades i investigacions. A partir de tot açò, el projecte segueix viu amb l'organització de més iniciatives, ja que no s'ha d'abandonar la reivindicació i la lluita per l'art.

Taula 4

Calendari General de les Exposicions

EXPOSICIÓ	CENTRE	LOCALITAT
1-15 OCT. 2015	Lluís Vives	València
15-30 OCT. 2015	Juan de Garay	València
1-15 NOV. 2015	Clot del Moro	Sagunt
15-30 NOV. 2015	L'Estació	Ontinyent
1-15 DES. 2015	Laurona	Lliria
15-30 GEN. 2016	Tirant lo Blanch	Torrent
1-15 FEB. 2016	Numero 1	Requena
15-28 FEB. 2016	Benlliure	València
1-15 MARÇ 2016	Josep de Ribera	Xàtiva
15-30 ABRIL 2016	Ausiàs March	Manises
1-15 MAIG 2016	Sanchis Guarner	Silla
15-30 MAIG 2016	Maria Enríquez	Gandia
OCT.-NOV. 2016	La Nau	València

Seguidament s'analitzen a partir de les premisses clau en el desenvolupament del projecte: inauguracions i conferències, panells, exposició d'obres, participació i accions, i els centres com a museus. També interessa especialment la part comunicativa, encara que es profunditzarà en un altre apartat més endavant. Inicialment aquestes premisses anaven a desenvolupar-se amb la divisió directa dels centres, explicant el que cadascú d'ells havia realitzat de manera global. Finalment aquesta concepció de treball ha

demostrat que no responia a les exigències que ací es tractaven, quedant quasi més com una competició entre el major o menor nombre d'accions que havien fet cadascú dels instituts quan la realitat és que per punts específics es pot observar d'una manera més clara tot el que s'ha aconseguit en cada àmbit amb una visió més específica de cadascuna de les parts essencials. A més, remarcar que inicialment també hi havia una premissa per a la comunicació, encara que finalment s'ha decidit que la capacitat per a comunicar l'art que ha tingut i segueix tenint Second Round és digna de menció, es tracta d'una de les parts essencials per a aconseguir que es conega la situació de l'educació artística i el projecte reivindicatiu que s'està realitzant. D'aquesta manera la comunicació en l'àmbit intern es pot conèixer millor gràcies a la part d'entrevistes realitzades al professorat, en la qual els docents expliquen com s'ha comunicat Second Round. I la comunicació a un nivell exterior es comprovarà en el seu propi apartat perquè, a causa de la gran implicació dels participants, es tracta d'una peça essencial dins la dinàmica que ha seguit Second Round.

Dades generals

Dels 12 Instituts de Secundària Valencians, tots pertanyen a la província de València però són de diverses comarques. Seguidament es nomenen junt amb la localització exacta de cadascú d'ells, per l'ordre del projecte: l'IES Lluís Vives de València (Carrer de Sant Pau, 4) l'IES Juan de Garay de València (Carrer Juan de Garay, 25), IES Clot del Moro de Sagunt (Carrer Clot del Moro, S/N.), IES L'Estació d'Ontinyent (Ctra. de l'Estació s/n), IES Laurona de Lliria (Calle Metge José Pérez Martínez, 6), IES Tirant lo Blanch de Torrent (Calle Fra Lluís Amigó, 41), IES Número 1 de Requena (Pl. Juan Grandía, 1), IES Benlliure de València (C/Convent dels Carmelites, 13), IES Josep de Ribera de Xàtiva (Carrer Acadèmic Maravall, 15), IES Ausiàs March de Manises (Carrer Teruel 4), IES Sanchis Guarnier de Silla (Carrer Cid Campeador, 2) i IES Maria Enríquez de Gandia (Carrer Literat Azorín 1). Tots ells tenen un departament de Dibuix, encara que dos d'ells, IES Juan de Garay i IES Laurona, no imparteixen el Batxillerat Artístic. En aquestos casos utilitzen més la transversalitat de l'art en altres matèries, tema que es tractarà més detingudament en un altre punt. Els espais que s'utilitzen per a les matèries d'art en els centres solen ser unes classes preparades a propòsit, amb major

espai de treball i amb instruments, mobiliari i certes necessitats que ajuden a realitzar una educació artística més correcta.

Fig. 3 i 4. Aules de dibuix. Imatges pròpies, preses (d'esquerra a dreta) a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015) i a l'IES Número 1 de Requena (24/02/2016)

La persona de contacte de cada centre ha sigut la responsable de mobilitzar el seu institut i de coordinar totes les accions que hi havia previstes, tant a escala específica del seu centre com a nivell col·laboratiu amb els altres participants. Els coordinadors principals han sigut: Carmen María, Aurora Moreno, Mavi Mezquita, Celia Vidal, Dolores Gil, Azulema Luque, Juan Ramón Serrano, Pepe Ivars, Xelo Piqueres, Pilar Blat, Lola Bosch, Carlos Martínez. Encara que cal mencionar que en la majoria dels centres s'ha implicat més d'un professor i hi ha hagut molts col·laboradors, els quals també acudien a les reunions informatives, com el cas d'Ismael Lozano, Pasqual Gómez i Jaume Gironés. Destacar també als membres dels departaments de Dibuix, en el cas de l'IES Lluís Vives amb la participació d'Ana Sáenz i especialment a tot el departament de Dibuix de l'IES Josep de Ribera, que es va bolcar per complet com a homenatge pòstum del professor que inicialment s'encarregava de Second Round a Xàtiva, Toni Garcia. També s'ha de mencionar a les directives més actives, sobretot en els casos en què el mateix director formava part del departament de Dibuix.

IV.2.2. Inauguracions i conferències.

IES Lluís Vives (València)

Inauguració: Dimarts 6 d'octubre 2015, a les 18.00 hores

Conferenciant: Romà de la Calle

Tema: Educació estètica per aproximar-nos a l'art

Fig. 5. IES Lluís Vives. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

En aquest primer cas, a més de ser la inauguració a l'IES també va ser l'acte inaugural del projecte Second Round. Es va decidir que tot començara en aquest institut tan emblemàtic de València. Per aquest motiu, a banda de tindre gran quantitat d'alumnat del centre, també hi havia moltes personalitats de la societat valenciana, així com representants d'altres instituts participants en Second Round.

Fig. 6. Les professores de l'IES Lluís Vives Carmen María i Anna Sáenz amb Ricard Huerta i Romà de la Calle. Imatge presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

A la inauguració de l'exposició, que es va realitzar al Saló d'Actes del centre, es trobaven a la taula presidencial, d'esquerra a dreta, el Vicerector de Participació i Projectió Territorial de la Universitat de València, Jorge Hermosilla; Ricard Huerta, com a comissari de Second Round i com a Director de l'Institut de Creativitat de la Universitat de València; la directora de l'IES Lluís Vives; Romà de la Calle, conferenciant de la inauguració i tot un referent acadèmic; i Ramon López, com a Vicerector de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa de la Universitat de València.

També estava en l'acte la presidenta del Consell Escolar Valencià, així com les professores de Dibuix de l'IES amb Carmen Maria com a coordinadora de Second Round. També van assistir a l'acte representants d'altres centres participants. En primer lloc va presentar l'acte la directora del centre, en les paraules inicials de l'acte inaugural es va comentar el sentit de reivindicar en positiu amb el treball als centres. Es va remarcar la importància de treballar col·laborativament els instituts i la Universitat, com a entitats juntes, ja que la universitat ha de ser el fil conductor dels alumnes. El comissari de Second round va parlar dels inicis del projecte, de com es va començar a pensar fa uns anys pel fet de formar professors de Dibuix. També va remarcar l'aparició de l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix com a col·lectiu per visualitzar i reivindicar l'art i el paper dels professors des de la Universitat.

Fig. 7. Taula inaugural de Second Round, a l'IES Lluís Vives. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 8. Fotografia des de la taula inaugural. Imatge presa per Ricard Huerta a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

El Vicerector de Participació i Projecció Territorial, Vicerectorat que s'encarrega de la itinerància dels panells, va explicar que havia estudiat al centre Tirant lo Blanch de Torrent, un dels instituts que també forma part del projecte. Va fer reflexionar als assistents sobre la importància d'acceptar realitzar aquesta exposició, com una visió domèstica dels tres vicerectorats implicats en un projecte comú, demostrant una universitat compromesa amb l'entorn. Per la seua part, el Vicerector de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, Vicerectorat encarregat de les inauguracions i de les activitats formatives del professorat, va dir que estava molt satisfet d'estar a la inauguració perquè en una mateixa sala estaven presents diferents nivells educatius treballant junts. I el fet de tindre a la Universitat, diferents instituts, entitats com el Cefire, professors i estudiants junts en un mateix projecte feia que tot fora molt més enriquidor. Es va demostrar en l'acte que la Universitat no dóna l'esquena a la resta d'educació. Després de les paraules inicials es va presentar al conferenciant, Romà de la Calle, Catedràtic d'Estètica i Teoria de les Arts, amb més de 40 anys de professió representa una figura essencial dins l'àmbit acadèmic.

Fig. 9. Conferenciant Romà de la Calle. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Romà de la Calle va començar recordant la Primavera Valenciana, un fet directament relacionat i molt representatiu de l'institut Lluís Vives, per a seguidament entrar en el tema de l'educació artística. Va ficar de manifest que molta gent que havia estudiat Belles Arts, i que en l'actualitat donava classes, no havia fet assignatures de docència als seus estudis perquè no hi ha matèries al respecte. En canvi, aquesta relació d'art i educació és la que s'ha de valorar més, perquè amb l'aprenentatge de l'educació artística podem saber fer i saber veure. Va comentar que hi havia gent que deia que algunes

assignatures distreien, referint-se a la música o el dibuix (tot rememorant les paraules del ministre), però va recalcar que eixe no és el concepte i s'ha de canviar.

Va explicar el terme educació, que ve de *educo, educare* que significa cuidar, reparar, que creix, és una paraula amb ambigüitat en la seua arrel (traure de dins i tirar de fora). I insta als assistents a reivindicar l'educació completa, la que no acaba mai. Segons Kant, l'art té una funcionalitat objectiva interna pel fet que tot artista busca la perfecció de l'obra i busca la perfecció externa. Respecte als diferents objectes artístics com a sinònim d'obra d'art, va explicar que cada persona farà una interpretació de l'objecte artístic com a funcionalitat subjectiva, del que fa o del que interpreta. Segons Gilet, la política, la tecnologia i l'estètica són parts de la pedagogia, així com va destacar que la cultura, l'economia i la política van de la mà, però es pregunta si això és art. L'art també està relacionat amb la política i l'economia, perquè bàsicament sols s'explica la totalitat amb tot. Es tracta de la importància del conjunt en l'àmbit estètic, orientat a la perfecció. En definitiva, baix l'explicació de l'educació en arts i la seua importància va recalcar el paper de la Universitat, que ha de fer de fil conductor i mirar per *l'espill retrovisor*, vore com venen els alumnes i com seran després professors.

IES Juan de Garay (València)

Inauguració: Dimecres 21 d'octubre 2015, a les 12.30 hores

Conferenciant: Paula Jardón

Tema: Educació en patrimoni i formació de ciutadania

Fig. 10. Mural del nom de l'IES Juan de Garay. Imatge pròpia (21/10/2015)

En aquest cas es tractava de la segona inauguració del projecte, també a la ciutat de València, al barri de Patraix, situat al sud-oest de la ciutat. Aquesta inauguració va ser a la Sala de Conferències i Exposicions Josep Renau, que té dues zones diferenciades, una part preparada per a conferències i una altra amb un escenari on realitzen representacions teatrals i diferents actes del centre.

Fig. 11. Nom de la sala de conferències. Imatge pròpia presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

A la inauguració la sala estava plena d'alumnes del centre. A la taula inaugural es trobaven Juan Carlos Serrano, director del centre; Paula Jardón, com a conferenciant de la Universitat de València; i Jorge Hermosilla, Vicerector de Participació i Projectió Territorial de la Universitat de València. L'acte el va presentar el director del centre donant les gràcies a tots els assistents i a tota la gent implicada, seguidament el Vicerector va parlar també de la importància de seguir amb el projecte i donant suport a l'art en els centres d'educació Secundària. Respecte a la conferència impartida, la conferenciant va parlar des de la perspectiva de l'educació, la ciutadania i el patrimoni amb la visió d'especialista, relacionant totes aquestes parts i els elements que els fan estar relacionats entre ells.

Fig. 12. Taula inaugural a l'IES Juan de Garay. Imatge presa a l'IES Juan de Garay de València (21/10/2015)

Fig. 13. Cartell Second Round a la porta de la Sala. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

IES Clot del Moro (Sagunt)

Dimecres 4 novembre 2015, a les 12.30 hores

Conferenciant: Paloma Rueda

Tema: Identitats adolescents i publicitat des de l'educació artística

Fig. 14. Mural Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

L'acte inaugural va tindre lloc a la sala multiusos del centre, en la qual estaven els alumnes. La presentació inicial la va realitzar la professora encarregada de Second Round al centre, Mavi Mezquita, que va fer la introducció parlant del treball que realitzen i de les accions proposades. A la taula principal estava Elena Uriel, ex professora de l'IES Clot del Moro; Jorge Hermosilla, Vicerector de Participació i

Projecció Territorial de la Universitat de València; i Paloma Rueda, conferenciant. Seguidament també van participar José Manuel Tarazona, Regidor de Cultura i Educació de Sagunt, així com el director del centre, aquestos van intervenir però no van ser part de la taula inaugural.

Fig. 15. Taula inaugural. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Va parlar primerament Elena Uriel, que havia sigut la persona encarregada d'escriure el panell d'aquest centre. Va mencionar el fet que els alumnes sempre són joves i en canvi els professors van envellint, però que això ajuda a canviar la mirada als docents. Ho va explicar amb exemples d'alumnes, ficant el motiu principal en la manera tan ràpida en la qual tot canvia, sobretot en les eines digitals, que quasi coneixen millor els alumnes que els professors. Va finalitzar llegint un resum del panell del centre. Seguidament va parlar el Vicerector Jorge Hermosilla, comentant sobre la Universitat de València, de la importància que tenen els joves dins l'ajuda de la docència de les arts plàstiques i les activitats artístiques dels IES. Emfatitzant el suport a la cultura, col·laborant entre

universitat i centres públics. Després també van participar en la inauguració el Regidor de Cultura i Educació de Sagunt, recordant el passat i comparant-lo amb l'actualitat; i el director del centre, el qual va agrair a tots els presents l'interès mostrat i va parlar del projecte que uneix als instituts i els té en contacte. A més, va comentar les tendències pedagògiques amb múltiples intel·ligències, la creativitat, el dibuix, la pintura, la música, etc. i va reiterar que tot és important, donant així força als alumnes per reinterpretar la realitat i obrir nous esquemes.

Després de les presentacions i les paraules dels membres més destacats va començar la conferència de Paloma Rueda, professora de la Universitat de València, que en aquest cas es va basar en les imatges que conferien les identitats des de la publicitat vistes amb l'educació artística i com a principal mitjà de comunicació. Ens va mostrar els canons de bellesa de diferents èpoques, des dels quadres de Rubens fins a l'actualitat, i com canvia la representació del feminisme, així com del cos masculí des del David de Miquel Àngel a l'actualitat. Es va tindre molt en compte com la publicitat transmet els rols socials i com s'actua des de la infantesa amb exemples de la factoria Disney. Continuant amb la publicitat, es va parlar de la idea de velocitat, ja que rebem molts missatges i no ens dóna temps a reflexionar-los, d'aquesta manera perpetrem els tòpics. Es va il·lustrar amb uns exemples de la televisió quan per a fer el paper d'adolescents s'elegeixen actors que en realitat són més majors, i així no es representa d'una manera real els cossos dels joves. A partir d'ací es va relacionar amb l'art com una altra dimensió que treballa sobre la imatge.

Va llançar una pregunta als alumnes, ¿Que passa quan una persona no sap res d'art? I els alumnes, mostrant-se molt actius, van comentar que això va en contra del desenvolupament humà. Va mostrar obres i accions de diferents artistes, com “Art al quadrat”, dos germanes bessones exalumnes d'aquest IES (Clot del Moro). Es van mostrar algunes de les seues fotografies juntament amb la història que representaven en elles, així com el moment en el qual les van realitzar. En un dels exemples qüestionaven els rols de la societat, i en un altre es tractava de mostrar els estereotips dels bessons.

Fig. 16. Conferència de Paloma Rueda. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Fig. 17. Conferència de Paloma Rueda amb *Art al quadrat*. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Una altra pregunta que es va llançar a l'alumnat va ser sobre la funció com artistes a la societat i la part crítica que hi ha en aquest sentit. Arran d'açò es va comentar que per això mateix es vol desplaçar del currículum. Els estudis d'educació artística serveixen al seu alumnat no sols com a formació tècnica sinó també com a consumidors i productors d'imatges, per tant és necessari saber moure's en un món visual i ser crítics. També van parlar del paper que té el seu centre i del seu àmbit enriquidor per a la vida com a peça clau en el desenvolupament humà. En conclusió, es va remarcar l'educació com a sistema que ajuda a desenvolupar-nos com a persones, les arts com a ajuda per a pensar més enllà, i el projecte Second Round com a naixement d'una reivindicació que connecta contextos diversos.

IES L'Estació (Ontinyent)

Inauguració: Dimecres 18 novembre 2015, a les 12.30 hores

Conferenciant: Ricard Huerta

Tema: Les trames de l'art per educar en la ciutat

Fig. 18. Detall en paret a l'IES l'Estació d'Ontinyent. Imatge realitzada per l'institut (11/11/2015)

A la taula inaugural estaven: Alma, ex alumna del centre que va estudiar Belles Arts i que actualment es troba preparant la tesi doctoral sobre “craftivisme”, Celia Vidal, professora de Dibuix del centre i la responsable de Second Round a l'IES; Ricard Huerta, comissari de Second Round, professor de la Universitat de València i conferenciant de la inauguració; Oscar Loredó, regidor d'educació que a més també ha sigut alumne de l'IES; i el director de l'IES L'Estació. Primerament el director del centre va presentar el projecte i a les persones de la taula inaugural, després va començar parlant Alma, recordant el moment en el qual va elegir estudiar el Batxillerat Artístic, no tenint en compte si tenia o no eixides, i de la gran importància de seguir reciclant-se després. Celia Vidal, responsable de Second Round al centre, va parlar del projecte i de la importància de seguir en el temps perquè s'ha de saber utilitzar l'art, ja que es tracta

d'un llenguatge que serveix per a conèixer la cultura visual i saber moure's en ella. A més va mencionar nous projectes que tenien, com nous murals al centre, que ajuden als alumnes a comunicar-se i saber els nous missatges existents a la societat. Seguidament el Regidor d'Educació va parlar de la seua experiència al centre quan era alumne.

Fig. 19. Taula inaugural a l'IES l'Estació d'Ontinyent (18/11/2015)

Posteriorment va començar la conferència realitzada per Ricard Huerta, en primer lloc va parlar d'implicar-se socialment a la ciutat i en les seues arts visuals, exemple per al qual va utilitzar la cultura visual que hi ha a Ontinyent. Es van mencionar accions artístiques realitzades allí, com l'anàlisi per part de xiquets d'infantil d'artefactes de la ciutat, amb més de 3.000 dibuixos aconseguits. També comenta l'exposició de la cal·ligrafia de la malaltia, que va tindre molta repercussió mediàtica. Després va comentar algunes lectures interessants com *Museo tipográfico urbano. Paseando entre las letras de la ciudad*, *Ciudadana letra*, *Lletres de ciutats*, *Maestros y Museos*, *La ciudad y sus docentes*, i *Educació artística i diversitat sexual*. També va mencionar

llibres d'altres autors com *Silvia Alderoqui*, *Walter Benjamin*, *Marco Romano*, *Kevin Lynch*, *Francesco Careri*, *Italo Calvino*, *Orhan Pamuk*, etc.

Fig. 20. Conferència de Ricard Huerta. Imatge pròpia, presa a l'IES L'Estació d'Ontinyent (18/11/2015)

A continuació va animar als assistents a revisitar la ciutat com a espai d'intervenció, fent fotos i descobrint racons nous per vore la teua mateixa ciutat d'una manera diversa, en la qual no val l'excusa de dir que no s'entén d'art, ja que representa només una excusa per no implicar-se en processos artístics. Ens va mostrar imatges de diverses ciutats, com Alacant, amb el port i casino, rètols de carrers, d'hotels i murals. Amsterdam, admirant la cultura “I Amsterdam” que era per a poc temps però finalment es va quedar, amb dos museus al lluny de la imatge. Berlín, on es veien museus innovadors. Buenos Aires, amb imatges de decoració de moda amb escriptura creativa. Madrid, amb museus, arquitectura i lletres a la ciutat. Milà, com a capital del disseny, amb imatges de museus i publicitat al carrer. Montevideo, com a ciutat menuda però amb presència, recalcant que és una ciutat reivindicativa. Nova York, amb imatges de la ciutat dissenyada, amb edificis molt verticals i molts senyals. Finalment acaba amb imatges de les ciutats més pròximes, València, amb fotografies del riu Túria com a jardí amb escultures. I amb més imatges d'Ontinyent. Després de comprovar que l'art el podem admirar en tota classe de ciutats, també en les més pròximes i directament en les nostres, hem de tractar de mirar-les de manera diferent a com les mirem sempre, ja que amb les presses no observem el que tenim al nostre voltant i ens podem perdre característiques úniques.

IES Laurona (Llíria)

Inauguració: Divendres 4 desembre de 2015, a les 12.30 hores

Conferenciant: David Mascarell Palau

Tema: Aportacions de l'educació artística als entorns online: Apps

Fig. 21. Detall senyalant l'exposició de Second Round. Imatge pròpia, presa a l'IES Laurona de Llíria (04/12/2015)

Aquest IES té dues parts relacionades, una d'elles és l'institut antic i l'altre és el que van construir més recentment, obtenint així una unió entre el centre passat i el centre futur, aconseguint les dues parts com a conjunt. La inauguració i conferència es realitzava al centre multiusos del poble de Llíria, ja que té Wifi integrat i es tractava d'una qüestió necessària per a la conferència, a més l'edifici es troba davant del centre. Allí es van apropar els alumnes i personalitats del poble, com l'alcalde, representants, professors, personal del Cefire, etc. A la taula inaugural estava Alfred, director del centre; Manolo Civera, alcalde de Llíria; Josep Montesinos, professor d'història de l'art; i la directora del Cefire de Torrent. El director del centre va ser l'encarregat de presentar a tots els membres de la taula i va introduir el projecte Second Round; l'alcalde de Llíria va recalcar que ells recolzen el projecte i va parlar de la importància de la joventut i de la unió de la Universitat, dels IES i de les alcaldies dels Ajuntaments. També va explicar que els alumnes que imparteixen educació artística després són millors en l'aprenentatge i els estudis; Josep Montesinos va parlar de la importància de la Primària i la Secundària, que ara hi ha àrees de coneixement que no tenen visió econòmica però que són àrees que ajuden a crear ciutadans crítics, com és el cas de l'art, la filosofia, el pensament humà de cadascú, etc. Per la seua part, la directora del Cefire de Torrent, va comentar que a partir del centre hi ha repercussió a la societat, i això també els ajuda a ser més crítics en la vida en general i sobretot també davant de l'art. També va parlar del paper que fa el Cefire com a centre de formació del professorat, i que aquestos projectes, com Second Round, que obliguen a pensar més, són una vinculació entre l'art i l'educació que aconsegueix que estiguen presents.

Fig. 22. Taula inaugural a l'IES Laurona. Imatge pròpia, presa a l'IES Laurona de Llíria (04/12/2015)

Fig. 23. Conferència David Mascarell. Imatge pròpia, presa a l'IES Laurona de Llíria (04/12/2015)

Posteriorment es va passar a la conferència impartida pel professor de la Universitat de València, David Mascarell, especialista en dispositius mòbils relacionats amb l'educació.

Primer va explicar que es necessita coneixement de llenguatge visual i audiovisual per entendre les imatges que tenim al nostre voltant, per pensar i reflexionar el que veiem, com la publicitat, i així saber captar els missatges subliminars que ens diuen, llegint també entre línies. Va contar que actualment ens trobem a l'era de les pantalles i dels dispositius mòbils arribant fins i tot al *phubbing*, per referir-se a quan estem en persones però no els mirem perquè estem utilitzant el mòbil. Per arribar a entendre el nostre temps ens va explicar els mòbils des dels inicis, quan *Martin Cooper* va fer la primera cridà en mòbil pel carrer, l'any 1973 amb la marca *Motorola*, i que després ja eren dispositius sense antena, amb missatges anomenats SMS i amb diferents categories d'imatge segons el moment. Tots aquests canvis i evolucions han contribuït al fet que actualment siguem reporters gràfics d'una manera instantània. Va ser *Philippe Kahn* el que va inventar enviar imatges per telèfon mòbil el 1997 aconseguint la comunicació

visual instantània. L'any 2007 va arribar el multifuncional tàctil (*iPhone*). Relacionant-lo directament amb l'educació va parlar de la metodologia educativa amb els dispositius mòbils, *Mobile learning*, i de com en l'informe *Horizon* de l'any 2014 es van crear les tendències d'educació utilitzant els telèfons intel·ligents i tauletes per als alumnes, ja que hi ha molts dispositius entre l'alumnat i es tracta d'una qüestió que es pot aprofitar per a les classes.

Després es va centrar a comentar diverses aplicacions i webs interessants per a l'alumnat i professorat en matèria artística; com crear un avatar (*crearunavatar.com*) i així treballar la percepció, realitzar caricatures (*momentcamp*), dibuixar a llapis amb *sketch guru*, les grans possibilitats de dibuix digital que hi ha amb *autodesk sketch book*, *artflow*, *medibang Paint-drawing*, etc. Així com editors d'imatges com *picsart o autodesk pixlr*, que és un estil de *photosoft* però en línia. També la possibilitat de crear collages d'imatges amb *Photogrid*, *Pic Collage*, *Photolab* en editor de fotos, *fotorus photo collage*. I audiovisuals com *vivavideo*, editor de vídeo estil *moviemaker*, *magisto* com a editor màgic que crea en només 3 passos, *miidio recorder* com a gravador de so en arxiu mp3 amb veu en off i altres efectes, *Alfred labs INC* com a càmera de seguretat Wifi en el mòbil, es pot fer amb moviment i gravat, fins i tot d'una manera més professional. Així com altres Apps com *Fxguru* amb vídeos i efectes especials audiovisuals que van sorprendre a tots els alumnes o *ForeNoel (Kringl)*, *Action Movie Fx Creator*, *Movie Effect Creator* i més recursos audiovisuals professionals en línia com *eltalleraudiovisual.com*, *profesordedibujo.com* que es tracta d'una web molt interessant en matèria artística. A part també va comentar les grans possibilitats de l'aplicació *Kahoot!*, com a joc educatiu interactiu amb els mòbils per utilitzar a les classes i fer partícips de l'app als estudiants i als professors que van acudir a la conferència. I va acabar dient que *Si enseñamos a los alumnos de hoy como enseñábamos en el pasado, les estamos robando el futuro*.

IES Tirant lo Blanch (Torrent)

Inauguració: Divendres 15 de gener 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: Francesc Jesús Hernández Dobón

Tema: Educació, art i ciutadania

Fig. 24. Detall ceràmic de l'IES Tirant lo Blanch. Imatge pròpia (15/01/2016)

La sala d'actes es trobava al corredor on estava l'exposició d'obres, allí va tindre lloc la presentació. Hi havia alumnes del centre, però també d'altres instituts participants a Second Round que van voler formar part d'aquest dia i conèixer com organitzava la seua inauguració el centre de Torrent. També hi havia representats d'altres instituts, així com exalumnes del centre, alguns dels quals participaven en el projecte. A la taula inaugural estaven, de dreta a Esquerra: Àngel Moreno, director del centre; Azulema Luque, cap del Departament de Plàstica i a més la professora responsable de Second Round al centre; Patrícia Sáez, Regidora d'Educació; Ricard Huerta, comissari de Second Round; Jorge Hermosilla, Vicerector de Participació i Projecció Territorial de la Universitat de València; i Francesc Jesús Hernández Dobón, professor de la Universitat de València i persona encarregada de la conferència. Primer va parlar el director del centre, recalcant que la dedicació a l'art per part d'ells no faltará mai, motiu pel qual es fa costat al batxillerat artístic. A continuació la professora Azulema Luque va comentar que els professors havien gaudit mostrant obres que exalumnes havien confeccionat al centre quan estudiaven allí, i que amb tot açò els alumnes s'han conscienciat del fet que les obres han d'eixir de les aules per mostrar-se més enllà. Després, la representant de l'ajuntament de Torrent va parlar del suport que donen amb aquest projecte, a més d'aprofitar per donar l'enhorabona per aquesta iniciativa tan important. Seguidament, Ricard Huerta va remarcar la iniciativa de defensa de l'art des de la Universitat de València, que no té Belles Arts però té un departament d'educació artística on hi ha una gran implicació. Finalment, el Vicerector de la Universitat de València, Jorge Hermosilla, va parlar des de la seua experiència pel fet que va ser estudiant d'aquest institut, a més va comentar la importància que té a la Universitat la innovació i la

creativitat. Va explicar la col·laboració, el compromís i la complicitat que han de tindre tant professors com estudiants, instituts, institucions públiques, etc. I tots junts realitzar una unió que forma projectes com Second Round.

Fig. 25. Taula inaugural de l'IES Tirant lo Blanch. Imatge pròpia (15/01/2016)

Després de la inauguració va començar la conferència del professor de la Universitat de València, Francesc Jesús Hernández Dobón, que parlava de l'educació, relacionat amb l'art i la ciutadania. Va començar afirmant que som una espècie que camina, que ens agrada saber i això és el que ens distingeix de les altres espècies. A partir d'aquesta idea va comentar algunes dades com el fet que els pictòrics van descobrir la saviesa i tenen la teoria de la bellesa, així com la importància de l'angle recte amb el teorema de Pitàgores. Van descobrir que determinades combinacions de números feia angles rectes, és un saber absolut que no depèn de res més. També passe a la natura, que hi ha certes proporcions que produeixen bellesa i que a partir d'ací comença la teoria de la bellesa. Per tant, ens va ajudar a comprendre que la història de l'art és cercar la bellesa. Després ja passem a un altre nivell, no és només les coses belles sinó que reflecteixen altres coses, com ara un quadre que parla del quadre i del que hi ha fora. Això ens indica que l'art com a llenguatge pot expressar patiment millor que res més perquè és capaç de mostrar el sofriment. Com en les pintures de Caravaggio, Rembrandt i Goya, en diferents dels seus quadres, des de Saturn devorant als seus fills com en altres amb la figura d'Abraham, o quadres on apareix Judit o en altres casos Leocàdia, així com aquellarres o romeries, tenint en tots ells uns mateixos personatges però des de la visió religiosa o no. També en aquesta línia apreciem el patiment de la història de la humanitat a través de la música o de les fotografies de grans artistes, i fins i tot dins del fotoperiodisme, ja que el llenguatge escrit es podria entendre d'una forma més local però, en canvi, el de la imatge és internacional.

Fig. 26. Imatge des de la taula inaugural, presa per Ricard Huerta a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent (15/01/2016)

IES Número 1 (Requena).

Inauguració: Dimarts 2 febrer 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: Paloma Rueda

Tema: Les acadèmies d'art i els entorns informals d'aprenentatge

Fig. 27. Façana IES Número 1 de Requena. Imatge pròpia (02/02/2016)

La inauguració de Second Round va tindre lloc a la Sala Gran que es troba només entrar al centre, allí estaven els alumnes, sobretot d'àrees artístiques, disposats a participar en la inauguració. A la taula inaugural estaven d'esquerra a dreta, Paloma Rueda, professora de la Universitat de València i conferenciant al centre; El cap d'iniciatives del Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial de la Universitat de València, Àngel Morales, que va parlar del projecte; i el director de l'IES, Juan Ramón Serrano, que també és professor de Dibuix i el coordinador de Second Round al centre, cosa que el feia estar totalment implicat amb el projecte, és més, ho havia organitzat tot ell mateix amb una altra professora del centre, Rosalia. Va explicar Second Round per tal que els alumnes tingueren més informació del que ja s'havia realitzat fins ara, així com va mencionar les altres iniciatives d'altres centres participants conclouent amb la reflexió que per a dibuixar bé s'ha de canviar el sistema des de la base.

Fig. 28. Taula inaugural a l'IES Número 1. Imatge pròpia (02/02/2016)

A continuació va començar la conferència impartida per Paloma Rueda, sobre entorns no formals i informals d'aprenentatge. Va començar parlant de l'art actualment, dient que es troba marginat al currículum escolar, i que també succeeix amb les arts visuals en general, que no tenen la seua importància en l'educació. Per això hi ha necessitat de coordinar diferents àmbits educatius, amb la integració d'àrees i sectors relacionats. Obtenint així tres educacions relacionades: l'educació formal, reglada a partir de les institucions; l'educació no formal, d'institucions i iniciatives educatives amb la seua pròpia programació però no reglada, per tant en aquest cas no és oficial o homologada, podria ser el cas de l'educació a les biblioteques, sales d'exposicions, etc. on en finalitzar no tens un títol però pots estar tota la vida fent-les, com les didàctiques que fan paral·lelament a les exposicions dels museus per desenvolupar l'educació artística en altres llocs. I l'educació informal, és aquella que directament es dona en situacions i actes en els quals aprenem, realitzant-se al llarg de tota la vida. Seguidament va comentar les característiques físiques de les aules, que configuren la manera en què es pot aprendre, com la tipologia de les cadires, taules, parets, i en definitiva tots els elements que integren l'aula. És molt important tindre en compte com utilitzem els llocs que tenim a les aules de treball, als tallers municipals, a les cases de cultura, etc., entorns on podem treballar de forma intergeneracional, tant adults com més menuts.

Els entorns no formals de vegades són pràcticament invisibles perquè no es coneixen tant, encara que són molt importants, sempre tenint en compte que la reglada és la bàsica i fonamental. A continuació, es va centrar a parlar d'aquest tema però centrada en el que hi ha a la ciutat de Requena, ja que hi ha molt d'aprenentatge no reglat d'arts

audiovisuals, com *L'Escola d'Arts Plàstiques de Requena* i *el Cercle Artístic Requenenc*, amb visites a museus, cursos de pintura i actes per promoure les arts. També tenen *L'Espai Cultural Feliciano A. Yeves*, la *Beca Pedro Marco* i algunes altres propostes de participació en les arts. En tots aquests entorns i iniciatives es promou l'educació artística i la col·laboració amb els entorns, on un bon exemple era la col·laboració entre un professor de Requena i la col·laboració amb el seu taller. En definitiva, tot ens modela a la nostra vida i ens construeix el que som. Tot el que veiem diàriament, el cinema, internet, etc. forma part de nosaltres. Les xarxes socials ens mostren models de vida que anem adquirint, a escala visual és molt potent el que veiem cada dia i juntament amb l'aula s'ha de valorar tot com un conjunt i potenciar-ho. Fins i tot al centre comercial, la tenda de roba, la figura, la moda, els sons, els colors, tot ens arriba i ens crea sensacions. Tot aquest oci es pot enfocar de moltes maneres, podria vindre marcat per l'ensenyament reglat i seria un influència positiva entre els entorns i les arts visuals.

IES Benlliure (València)

Inauguració: Dimecres 17 febrer 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: Amparo Alonso Sanz

Tema: Allò que no veiem en el cinema d'animació

Fig. 29. Imatge pròpia, presa a l'IES Benlliure de València (17/02/2016)

La inauguració de Second Round es va fer al saló que tenen a l'institut, el qual és molt adequat per a aquest tipus d'actes, amb un gran escenari i possibilitats de tindre gran quantitat de públic. La presentació es va realitzar a l'escenari, on estaven Pepe Ivars, professor del centre i coordinador de Second Round a l'IES Benlliure; Ricard Huerta, comissari de tot el projecte; i Amparo Alonso, professora de la Universitat de València i conferenciant. Van presentar i parlar del projecte i de tot el recorregut que ja portava des que es va començar a pensar.

Posteriorment va començar la conferència de la professora Amparo Alonso, que tractava el tema d'allò que no veiem al cinema d'animació, per tal de mostrar que estem exposats a les imatges que ens diuen i que ens contenen les seues pròpies històries. Les definicions de cultura visual dictaminen com som, per això l'actitud crítica i la mirada desperta són necessàries per mantindre l'ordre i el poder de la cultura visual que fa que estem parats i no ens qüestionem res. Ens va demostrar alguns dels estereotips en els dibuixos, però va puntualitzar que no podem resignar-nos a

açò, perquè veiem representada la cultura nord-americana i no la nostra. Va mostrar exemples de Disney, *Dina Goldstein*, *Adam Ellis*, *Alexsandro Palombo* i més artistes peculiars amb obres que calia mostrar als alumnes. En alguns exemples de la factoria *Disney* es podia apreciar com les dones adopten un tipus de paper i els homes un altre, molt estereotipat, encara que a la sala també es va especificar que a poc a poc estan canviant aquestes visions.

Fig. 30. Presentació inaugural a l'IES Benlliure. Imatge pròpia (17/02/2016)

Fig. 31. Conferència de Amparo Alonso-Sanz. Imatge presa per Eva Martí a l'IES Benlliure de València (17/02/2016)

Hem de tractar una crítica social a partir d'imatges per canviar la visió de la societat. Aquesta imatge és molt potent i la cultura visual té molt a dir per ser crítics amb tot el més essencial, com per exemple el cas de *Hello Kitty* i altres dibuixos, que no tenen boca perquè ens insten a estar callats. Es va comentar també la importància de l'autoestima i de construir la nostra pròpia identitat i va mostrar unes imatges d'artistes que tenen les dones com a protagonistes. En general va ser una conferència en la qual el públic, alumnat del centre, es va mostrar molt actiu creant un debat molt interessant al voltant dels estereotips que ens mostren les imatges dels dibuixos animats.

IES Josep Ribera (Xàtiva)

Inauguració: Dimecres 2 març 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: Ricard Huerta

Tema: Estètiques revisades per educar en la cultura visual

Fig. 32. Façana de l'IES Josep de Ribera. Imatge pròpia (02/03/2016)

La inauguració va tindre lloc al saló d'actes. Primerament el director del centre, Jacint Martínez, va presentar el projecte Second Round relacionant-lo amb la necessària renovació del món educatiu, de manera que l'alumne no siga passiu sinó actiu, que siga un actor de l'educació. La professora Xelo Piqueres, coordinadora del projecte al centre, va fer la presentació del conferenciant i de la iniciativa, va comentar les performances que havien estat preparant els alumnes a classe amb molta il·lusió i ganes de treballar per defensar l'art. També es va fer un emotiu recordatori de qui fora professor de dibuix al centre fins als seus últims dies, Toni Garcia, una de les persones més implicades en el projecte Second Round a Xàtiva.

Seguidament va ser el torn de Ricard Huerta com a comissari i conferenciant a Xàtiva, que va centrar la seua intervenció en les estètiques revisades per educar en la cultura visual. En primer lloc, va recalcar que ell havia estudiat Secundària a aquest institut de Xàtiva i va citar Max Aub, per a qui la persona és del lloc on ha estudiat la Secundària, demostrant la seua vinculació amb el poble i especialment amb aquest centre, ja que va destacar que forma part de les qüestions que t'afectaran a la vida. Va destacar el nom del centre, Josep de Ribera, i va explicar que hi ha nombroses obres de l'artista al *Museu del Prado* de Madrid, i que hi ha també obres seues a Nàpols i a tots els museus importants del món. I també la importància d'aquest centre contant anècdotes personals, com ara que Manuel Sanchis Guarner, filòleg, historiador i escriptor, va visitar l'institut i va vore ballar les danses al grup en el qual ell mateix hi participava. Així com també va explicar algunes parts importants de la història de Xàtiva, coneguda pel nom de la socarrada, perquè el rei Felip V la va cremar. I ens va narrar històries de vida, com Rafael Pérez Conte, que feia llibres amb gravats dels alumnes. Va comentar el fet que

investigar en educació és normal, encara que no tant en educació artística, es tracta d'un àmbit més nou. Va explicar que ara tenim revistes per fer la difusió adequada, com EARI. En canvi la situació al Brasil és ben diferent, ja que allí l'educació en arts és obligatòria.

Fig. 33. Inauguració a l'IES Josep de Ribera. Imatge pròpia (02/03/2016)

Fig. 34. Conferència de Ricard Huerta. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 35. Imatge des de la taula inaugural, presa per Ricard Huerta a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Va anomenar alguns autors i els seus treballs, com l'artista *Del Lagrace Volcano* o *Judith Butler*, vinculats a la teoria *Queer*. També dins l'àmbit més actual de les imatges, va especificar que una foto demostra que has estat en un lloc, i ara amb la moda de les selfies es veu una part de nosaltres, sol ser la cara, però si apareix una altra part com una mà, un peu o qualsevol altra part del nostre cos ja es pot denominar selfie. Amb aquesta

cultura visual que compartim, els sentiments són molt importants i l'art funciona en aquest sentit perquè ens fa recapacitar. La frase “Jo no entenc d'art” no serveix perquè no es tracta sols d'entendre, sinó que pot servir en la vida, i encara que no som conscients tenim art a totes hores.

IES Ausiàs March (Manises)

Inauguració: Divendres 15 abril 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: Ricard Huerta

Tema: Els reptes socials de l'educació artística

Fig. 36. Ceràmica amb el nom de l'IES Ausiàs March. Imatge pròpia (15/04/2016)

A la sala principal del centre es va realitzar la inauguració i posterior conferència. Primer va parlar el director Joan Carles Andrés que va agrair la presència dels assistents per acompanyar-los en l'esdeveniment cultural de gran magnitud que estaven presentant. Primer perquè estaven orgullosos de ser un centre públic i comptar en la seua oferta amb estudis artístics com el Batxillerat o la formació en ceràmica. Segon perquè els agrada l'art i els artistes, es mostra orgullós del viver de joves promeses i de la plantilla de professors que encarnen a la perfecció el que anomenen l'esperit de l'Ausiàs: creativitat, discreció i feina ben feta. Tercer perquè més enllà dels vaivens polítics, socials o econòmics, els centres educatius, especialment els dedicats a l'ensenyament artístic han de mantindre viva la flama dels valors més elevats: la del compromís cívic i social, la de la lluita per la llibertat ideològica i de pensament, i sobretot, la de l'educació i el desenvolupament intel·lectual com a pilars bàsics de la dignitat individual i col·lectiva. I quart perquè amb iniciatives com Second Round s'ha començat a caminar, el repte és encoratjador però perquè els joves puguin canviar el món necessiten adults conscienciats al seu costat. Per tant, les aportacions que es puguin fer sempre seran benvingudes, perquè tota pedra fa paret, i aquesta il·lusió ha de guiar-nos en contra de la ignorància, la incomprensió, la intransigència o l'oblit. Va concloure dient que com a docents, l'obligació que hi ha és de donar llum a la foscor amb

confiança i sense por, perquè la lluita continua i l'art és el nostre més potent i meravellós aliat.

Fig. 37. Discurs inaugural a l'IES Ausiàs March. Imatge pròpia (15/04/2016)

Fig. 38. Conferència de Ricard Huerta. Imatge pròpia, presa a l'IES Ausiàs March de manises (15/04/2016)

Després del discurs encoratjador, finalment va presentar la conferència de Ricard Huerta, centrada en els reptes socials en l'educació artística, ja que l'art transforma la societat. Primerament va fer una presentació d'algunes de les activitats que es fan a la Universitat i que estan relacionades amb l'art, així els alumnes van poder conèixer algunes de les iniciatives artístiques per les quals treballa la Universitat. Es va estructurar en 3 apartats, la Universitat que treballa per l'educació artística, les ciutats i les lletres, i la diversitat sexual. Va començar recalcant que el poble de Manises té una tradició de ceràmica i és molt coneguda a escala mundial. Va comentar el fet que a Finlàndia estan mirant de llevar l'escriptura a mà perquè serà tot en tauletes i diferents dispositius, però el conferenciant va manifestar que no estava d'acord amb aquest pensament. Ens va instar a fer fotos de carrers que tenim com habituals, de carrers molt nostres, i així veure les coses des de diferents perspectives i no deixar les fotografies només per als viatges. En l'actualitat fem moltes imatges al dia, es gasten per a explicar moltes coses entre nosaltres.

Va dir als alumnes que quan escrivim estem dibuixant, l'escriptura és un dibuix i tots sabem dibuixar. A més, amb el dibuix es demostren els sentiments, podem emocionar i emocionar-nos, entusiasmar-se i, en definitiva, els sentiments fan que estiguem vius, per això mateix va recomanar als alumnes que s'enamoren. El cos és un camp de batalla perquè al cos naix el desig, que no el podem controlar, encara que el poder intenta

controlar el cos i el desig. Va mostrar per finalitzar unes figures en les quals es tapaven les parts íntimes, més als homes que a les dones perquè les pintures de dones les pintaven els homes, ara amb les selfies tenim un autoretrat, de com ens veiem i com volem que ens veja la gent, podem dir així que tenim el cos com a possibilitat de llibertat.

IES Sanchis Guarner (Silla)

Inauguració: Dimarts 3 de maig de 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: David Mascarell Palau

Tema: Dispositius mòbils i tecnologies online per a l'educació artística

Fig. 39. Escultura en defensa de l'art, davant la porta principal de l'IES Sanchis Guarner. Imatge pròpia (03/05/2016)

La inauguració es va fer a una sala habilitada per a aquest tipus d'actes, primerament va parlar Lola Bosch, professora encarregada de Second Round al centre, que va explicar algunes de les qüestions que es reivindiquen amb el projecte. Seguidament Ricard Huerta, com a comissari del projecte va donar les gràcies al centre i va reiterar que aquest institut ha fet moltes iniciatives per defensar l'art. A continuació era el torn del

director del centre, Jaume Tortosa, que ens va sorprendre a tots realitzant una acció poètica en el seu discurs inaugural. Va començar retallant uns fulls on tenia redactades les seues paraules de presentació a l'acte, quan ja tenia els fulls convertits en desenes de diferents trossets va començar a llegir segons anava agafant els papers retallats quedant així un discurs inaugural totalment artístic.

Fig. 40. Resultat de l'acció poètica del discurs del director de l'IES Sanchis Guarner. Imatge pròpia (03/05/2016)

La conferència inaugural era a càrrec del professor David Mascarell, sobre els dispositius mòbils i els entorns en línia a l'educació. El professor és un defensor de la utilització dels dispositius mòbils, compostos per telèfons intel·ligents, netbooks, tauletes, mp4 i agendes electròniques, utilitza sobretot a les classes les tres primeres, però sempre utilitzant-lo amb unes normes bàsiques i de forma adequada, de manera que siga una activitat didàctica.

Va parlar que les TIC propicien la nova cultura de l'aprenentatge, i cada vegada es parla més del *Mobile learning* o aprenentatge en mobilitat, fins i tot va recalcar que en qüestió de poder accedir a internet en les classes ara va davant el mòbil que l'ordinador. Va comentar algunes aplicacions interessants per a l'alumnat, com *Handbrake*, que des de la Web es pot utilitzar perquè així el vídeo ocupe menys espai; *Fxguru* com a app d'efectes especials, on s'afegeixen artefactes damunt de les imatges reals; *Kringl*, on pots per exemple afegir al Pare Noel en la teua casa o en qualsevol lloc que preferisques; *Alfred Labs Inc*, que pots aconseguir transformar els mòbils en càmeres de seguretat per a casa; *Sketch Guru*, que fa fotos artístiques; a més d'altres webs com *eltalleraudiovisual.com* i *crearunavatar.com* on et pots crear a tu mateix en dibuix, així com en *Medibangpaint*. En general van ser unes aplicacions que van interessar tant a alumnes com als professors per a la possible introducció a les classes.

Fig. 41. Conferència de David Mascarell. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

Fig. 42. Públic de la conferència de David Mascarell realitzant una fotografia. Imatge presa per David Mascarell a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

IES Maria Enríquez (Gandia)

Inauguració: Dimecres 18 de maig de 2016, a les 12.30 hores

Conferenciant: Amparo Alonso Sanz

Tema: Cultura visual i referents televisius per a la docència de l'art

Fig. 43. Nom de l'IES Maria Enríquez de Gandia. Imatge recuperada d'Internet.

La inauguració es va celebrar en la sala habilitada per a aquests actes, on hi havia alumnes sobretot de l'àmbit d'educació artística. Primerament el director del centre va parlar del projecte Second Round com a oportunitat de mostrar l'art. També Carlos Martínez, com a professor de Dibuix i coordinador del projecte al centre de Gandia, va realitzar la presentació de l'acte. Seguidament la conferenciant, professora de la Universitat de València, Amparo Alonso Sanz va parlar de la cultura visual i dels referents televisius per a la docència de l'art. Centra la seua temàtica en la cultura visual, incidint en els referents televisius per a la docència de l'art i en la conferència anterior s'especificava amb el que no veiem en animació. En aquest cas, amb gran quantitat d'imatges com a exemples del que es volia representar, il·lustra la conferència amb figures televisives que apareixen a la cultura visual però que també serveixen com a referent en el terreny educatiu.

IV.2.3. Panells

En el següent punt es fixa l'atenció en els 21 panells itinerants que representaven l'arribada de Second Round al centre de Secundària. En aquesta part s'observaran un a un els diferents panells des de la seua lectura interior, per tant, en aquesta premissa ens interessa conèixer el text que cada una de les diferents entitats va preparar, més que la situació i disposició, que es comenta molt breument. El tema de la situació dels panells per a cadascú dels casos s'estudiarà també des d'una altra perspectiva en la investigació per imatges, per a observar així els diferents ambients i com uns mateixos objectes canvien depenent del lloc, la llum i la disposició. Com es recalca, ací ens interessa el contingut i més endavant, en un altre punt de la investigació, ja ens centrarem amb el context. Les característiques de les quals es partia per a la confecció dels panells de cada centre era que cada institut a partir dels panells podia incorporar materials adients com fotos, vídeos, produccions de l'alumnat, treballs de fa temps o bé creacions actuals, etc. I que en el text es devia tindre en compte un moment de la història de la democràcia recent i el que ha suposat per les accions educatives i artístiques, en seccions vinculades, moments històrics o bé aspectes puntuals que cada centre podria destacar. Així és que com a possibles èpoques en les quals centrar-se podien ser:

Les darreries dels anys '70 i el mite del Gernika. Amb el final de la dictadura i l'arribada de la democràcia s'activen les reivindicacions socials, tenint com a referent el retorn del Gernika de Picasso. Primers Aplecs d'Estudiants del País Valencià. Un dels instituts de referència del moment seria el Josep de Ribera de Xàtiva.

La movida i la ruta, els camins dels anys '80. La dècada dels anys '80 està marcada pels moviments més atrevits, des del punk fins als inicis de l'electrònica. Als instituts es viu un moment de rebel·lia estètica i creativa. L'Institut Juan de Garay de València podria ser un referent d'aquella època. Disposen de nombrosos materials que aporten els professionals del claustre que durant aquells anys van generar multitud d'iniciatives artístiques al centre.

L'eclosió europea, una bandera per als anys '90. Durant la dècada de 1990 es va viure un moment àlgid de reconeixement democràtic, tant en l'àmbit intern com des de la perspectiva internacional. Els projectes europeus van afavorir intercanvis amb altres països, i l'art va ser un dels factors detonadors de l'èxit d'aquelles iniciatives. Un Institut

com el Benlliure de València estaria entre els més característics per definir aquell moment.

El boom del disbarat, les primeries del segle XXI. L'inici del segle coincideix amb la proliferació del negoci immobiliari i de les polítiques neoliberals més extremes. Els canvis dràstics en els aspectes socials estan representats pels mateixos canvis polítics, i si bé l'eclosió econòmica degenera en una invasió neocapitalista, el ben cert és que l'esperit dels més joves es va concentrar en la participació i el voluntariat. L'arribada de noves veus des de diferents parts del món s'evidencia en la presència de cultures diferents també als instituts de Secundària.

Les xarxes socials i els darrers anys. La paraula clau i el concepte predominant dels darrers anys és evidentment la “crisi”. Però justament els moments de crisi passen per ser els moments més creatius. L'impacte de les xarxes socials i la revolució de les tecnologies ha canviat molts preceptes. El professorat ha passat a ser més col·laboratiu, i l'alumnat utilitza dispositius tecnològics que permeten generar i difondre immediatament multitud d'imatges i idees. L'institut Lluís Vives de València s'ha convertit en un referent clar de la lluita pels drets dels estudiants. Les manifestacions de 2012 van suposar un revulsiu mai vist abans en la història de la democràcia, amb un impacte mundial d'aquest imaginari.

A més, es va tindre en compte expressar les possibles intencions de l'espai educatiu al voltant dels panells, la intenció inicial ja era muntar un espai educatiu en el qual podrien participar tant l'alumnat de Secundària com la resta dels públics. Un espai interactiu, generat tant en la mateixa sala com en l'espai digital. Dissenyant materials educatius per a les diferents edats dels visitants: evidentment alumnat de Secundària, però també escolars de primària, gent major, famílies, i grups. Així com activitats paral·leles de cinema, conferències, taules rodones, workshop, tallers i/o experiències d'innovació docent.

Taula 5

Ordre definitiu de panells participants

Panell n°	Entitat
1	Institut de Creativitat i Innovacions Educatives UV
2	Vicerektorat de Participació i Projecció Territorial UV
3	Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa UV
4	Vicerektorat de Cultura i Igualtat UV / Itinerari Expo Mapa
5	Vicerektorat d'Estudis de Grau i Política Lingüística UV
6	Delegada del Rector per a la Incorporació a la Universitat UV
7	Revista Futura UV
8	Màster de Professor/a de Secundària
9	Cefire Centres de Professorat
10	IES Lluís Vives València
11	IES Juan de Garay València
12	IES Clot del Moro Sagunt
13	IES L'Estació Ontinyent
14	IES Laurona Lliria
15	IES Tirant lo Blanch Torrent
16	IES Numero 1 Requena
17	IES Benlliure València
18	IES Josep de Ribera Xàtiva
19	IES Ausiàs March Manises
20	IES Sanchis Guarner Silla
21	IES María Enríquez Gandia

Font: Elaboració de Ricard Huerta.

-Panell 1: Reivindicar l'educació artística amb accions en positiu. Ricard Huerta

SECOND ROUND

ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

Reivindicar l'educació artística amb accions en positiu

Ricard Huerta
 Comissari de l'exposició Second Round i director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives (Universitat de València)

Professor Toni Garcia de l'Institut Jooep de Rivera de Gaià.

Diana Ferrer de Eca, presidenta municipal d'Alzira, a la Universitat de València.

Dedicat a Toni Garcia. In memoriam.

Second Round. Art i lluita als instituts valencians és una iniciativa de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València. La idea va nèixer com a resposta a la situació de fragilitat en la qual es troba l'educació artística dins del sistema educatiu. Pensem que cal defensar la necessitat de l'aprenentatge de les arts en els diferents nivells de l'ensenyament obligatori i, per tal de portar endavant aquest argument, la primera acció consisteix a determinar el que s'ha viscut de positiu als instituts durant les dècades de la democràcia. Second Round permet donar visibilitat a tot allò que s'ha impulsat al voltant de les arts en el món educatiu i que ha generat una trajectòria rica i poderosa, molt poc coneguda pel públic en general. El Gernika de Picasso va omplir d'arguments i de murals la dècada de 1980 i va donar imatge a la democràcia en els anys posteriors a la dictadura franquista. La feina que s'ha fet des d'aleshores és molta, si bé s'evidencia una pèrdua continuada de presència curricular de les arts visuals. Resulta imprudent ubicar la formació dels joves només en els escassos centres amb oferta de batxillerat artístic, ja que això suposa deixar la resta de la ciutadania sense formació en cultura visual.

L'altre argument que motiva aquesta exposició és l'oferta educativa de la Universitat de València, que inclou des de fa cinc anys la formació del professorat de Dibuix al Màster de Professor/a en Educació Secundària, una especialitat ben nombrosa dins del conjunt del màster. Aquest alumnat es mereix la nostra solidaritat, ja que estem formant professionals que seran responsables de generar interès per l'art i la cultura entre les joves generacions. L'educació artística pot convertir-se en motor de canvi social, i la necessitat de plasmar en fets aquest argument resulta tan important com la possibilitat de generar entre el professorat de dibuix un sentit de col·lectiu. La resposta dels docents al projecte Second Round ha estat generosa i positiva. Cal reconèixer l'esforç que s'està fent des de cada centre, i vull agrair de manera molt especial el treball seriós i entusiasta que està duent a terme el professorat que s'ha implicat en la iniciativa. Durant el curs 2015-2016 l'exposició visitarà ciutats com València, Sagunt, Ontinyent, Llíria, Torrent, Requena, Xàtiva, Manises, Silla i Gandia, i conclourà amb una retrospectiva al Centre Cultural La Nau al novembre de 2016. Tres vicerectorats i moltes més entitats s'hi han involucrat de forma decidida, donant així suport a l'ensenyament de les arts i a l'enfortiment de l'educació artística.

Grup d'alguns dels membres de Professorat en Educació Secundària de la Universitat de València.

Portada del llibre La mirada inquieta i Mentres sentibles.

Portada del llibre Mentres sentibles.

Català Cugatón Art, Moneta i Museu.

www.reivindicat.org

Portada del llibre Puntinos Migrantis.

Portada del llibre Educación Artística y Diversidad Sexual.

La formació permanent dels docents amb a qui se recorre. La investigació i el treball de camp de l'exposició Second Round.

Emma Martí, presidenta municipal de CECA-ICERB, a la Universitat de València.

La Promotora de Magisteri al Campus de Turisvíngers.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Fig. 44. Panell 1.

-Panell 2: La projecció territorial de la Universitat de València. Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

La projecció territorial de la Universitat de València

Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial. Universitat de València

Semana a Gandia: 'Vitrines de la cultura sobre la gran agenda territorial' agost 2014

Inauguració del Pla Municipal d'Espais de Gestió Territorial a Sagunt

Exposició de programes Erasmus al Territori a Sagunt

Col·lecció editorial 'Universitat i Territori'

La Universitat de València té una ferma voluntat de ser present al territori i transferir coneixement a la societat valenciana a través dels seus investigadors. Per això ha arrelat una estratègia territorial que pretén fer visible la institució acadèmica i els seus professors en el seu entorn geogràfic mitjançant activitats de diversa naturalesa.

Aquesta tasca es canalitza a través del Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial, que ha impulsat una línia d'acció, Universitat i Territori, basada en la realització de jornades, cicles de conferències i cursos de formació als municipis valencians, exposicions itinerants, així com diverses accions específiques com UniSocietat, Erasmus al Territori i un programa editorial que disposa ja d'una quinzena de publicacions referides a aquesta temàtica. Així mateix, el Vicerectorat coordina les activitats acadèmiques del Centre Universitari de Gandia i del Campus d'Ontinyent.

Ara com ara, el Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial té nombrosos convenis de col·laboració amb municipis i mancomunitats a la província de València, així com amb associacions municipals, comarcals i supra-comarcals. En suma, la Universitat de València manté relacions de caràcter institucional amb més de cent poblacions diferents al territori valencià.

L'estratègia territorial de la Universitat es materialitza especialment a través del programa

Inauguració al Pleu Provincial de l'aportació '775 Aniversari de la Carta Magna Oficial' Realització del Ripa #Xispapa'

Conferència d'apertura a UNISOCIETAT a Sagunt

Tabla redonda a Albufera sobre 'Agricultura valenciana: Una activitat més a la crisi socioeconòmica de les zones rurals'

Exposició del programa 'Erasmus al Territori' a Sagunt

450 alumnes del primer curs d'UNISOCIETAT visiten Sagunt

VICERECTORAT DE PARTICIPACIÓ I PROJECCIÓ TERRITORIAL

VICERECTORAT DE CULTURA I LLUITA

VICERECTORAT DE FORMACIÓ DE DOCTORS I DOCTORATS

VICERECTORAT D'INTERNACIONALITZACIÓ I COOPERACIÓ

Fig. 45. Panell 2.

-Panell 3: Una universitat entroncada amb la resta del sistema educatiu. Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat educativa

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

Una universitat entroncada amb la resta del sistema educatiu
Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, Universitat de València

El Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, des de la seua creació a l'abril de 2014, assumeix quatre grans objectius en paral·lelisme d'identitat amb els espais d'intervenció competencial que li són propis: la cerca d'una adequada vertebració de les polítiques de formació no reglada dirigides a la comunitat universitària i la seua extensió a la resta de la societat valenciana; la millora de la qualitat docent a través de l'impuls d'activitats d'innovació educativa i el foment d'accions que faciliten al docent la reflexió sobre la seua pròpia pràctica; l'acreditació de les titulacions de grau, postgrau i doctorat, al costat de l'adquisició de segells internacionals de garantia de la qualitat; i, finalment, l'establiment de relacions de convergència i escenaris de treball comú de la universitat amb la resta de nivells del sistema educatiu.

Aquesta exposició, que no té cap altre objectiu sinó fer valer tot el potencial artístic que han generat els centres de secundària valencians durant les últimes dècades de la nostra democràcia i subratllar la importància de la creació artística per a una educació integral de l'ésser humà, constitueix, sens dubte, un exemple del quart dels objectius expressats, en el marc competencial d'entroncar la nostra Universitat amb la resta de nivells del sistema educatiu.

La Universitat de València, de conformitat amb el mandat de l'article 3 dels seus Estatuts, que estableix com una de les seues funcions "l'actualització permanent del coneixement i de la formació del seu personal i del professorat de tots els nivells d'ensenyament", no només ofereix al professorat de secundària un pla de formació compost per diverses activitats d'actualització pedagògica i de reciclatge professional, sinó que està decididament compromesa en la construcció d'espais de col·laboració, tant en l'àmbit de la docència com en el de la recerca, propis d'un sistema educatiu de qualitat; una universitat, en definitiva, integrada en la comunitat educativa, a la qual pertany de manera inequívoca.

Per tot això, el Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, conscient de la fragilitat actual en què es troba l'educació artística i la incòmoda situació del seu professorat en el marc d'unes polítiques educatives gens propícies, al costat de la provada necessitat que els nostres joves adquirisquen aquestes competències vinculades al món de l'art i l'educació, se sent especialment satisfet de poder col·laborar i participar en aquest projecte expositiu.

El Centre de Recerca i Qualitat Manuel Sanchis Guarner organitza en col·laboració amb la resta dels centres autònoms de la Universitat de València.

innovació educativa
La innovació educativa al servei de la qualitat docent.

El Vicerektorat col·labora en l'organització de jornades.

Sistemes del Pla de Formació i Qualitat del professorat de secundària.

La política de Formació no reglada i el Pla de Formació del Vicerektorat.

La innovació educativa passa per l'ús de materials educatius.

Alumnes del Programa La Man Gra.

El Servei d'Estudi Universitari.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Fig. 46. Panell 3.

-Panell 4: Formació per a transformar la societat, per a fer-la més culta i avançada.
Vicerectorat d'Estudis de Grau i Política Lingüística

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

Formació per a transformar la societat, per a fer-la més culta i avançada

Vicerectorat d'Estudis de Grau i Política Lingüística. Universitat de València

Una Universitat que involucra passió per l'argum.

Una Universitat per a fer una societat més literària.

Des de fa més de cinc segles la Universitat de València imparteix docència i genera recerca en totes les àrees del coneixement. Oferir un ensenyament superior que done resposta als reptes als quals s'enfronta la societat actual forma part de la funció docent de la nostra Universitat, que és conscient de la importància i de la transcendència de la difusió del coneixement per tal de generar una societat més culta i avançada.

Els estudis vinculats a les arts i a les ciències de l'educació constitueixen una part important de la nostra àmplia oferta universitària, tant en el nivell de grau com en el de postgrau. Però la Universitat és ben conscient que en la tasca d'inculcar passió per les lletres, interès per les arts i de fer divulgació científica és necessària la col·laboració de tota la societat en el seu conjunt i, d'una manera destacada, dels diferents nivells del sistema educatiu.

Conscienciar de la importància de l'art i la cultura, de la ciència i la tecnologia són claus per a construir una societat amb un futur millor, partint del

coneixement del nostre passat, dels nostres orígens i de la nostra pròpia identitat. Sobretot en un territori com el nostre, que atresora una variada riquesa artística tant en termes de patrimoni històric com en béns culturals de caràcter immaterial, incloent-hi molt especialment la nostra llengua pròpia.

En aquest compromís per incorporar els valors de les arts i de l'educació per a transformar la nostra societat és fonamental treballar en els nivells de l'ensenyament primari i secundari aspectes com el respecte pel patrimoni històric, la sensibilitat artística i l'impuls a l'emergència del talent. Com també ho és formar els futurs educadors per tal de traslladar aquests valors als més joves.

Per realitat una societat més oberta i cohesionada, millor formada i informada, més culta i desenvolupada, continua essent, avui en dia, la funció social d'una universitat pública, valenciana, cosmopolita i oberta al món, com és la Universitat de València.

Una Universitat estropejada i oberta al món.

Una Universitat que genera recerca en totes les àrees.

Una Universitat que forma béns culturals.

Una Universitat compromesa amb el desenvolupament.

Una Universitat que involucra passió per la música i les arts.

Una Universitat culta i participativa.

Una Universitat que vol saber més sobre els seus estudiants.

Una Universitat que treballa pel nostre patrimoni històric.

Fig. 47. Panell 4.

-Panell 5: Incorporació a la Universitat i ensenyament secundari. María José Lorente Carchano

Incorporació a la Universitat i ensenyament secundari

María José Lorente Carchano
Delegada del rector per a la incorporació a la Universitat. Universitat de València

La profesora M. Teresa Piquer amb estudiants de batxillerat en la palestra de Ciències ABA. Quedada Rosales a la Paredes de Química.

La Universitat de València, en la seua aposta per la qualitat de la formació i innovació, i en el marc del Pla Estratégic, ja va posar de manifest la rellevància i la necessitat de replantejar la relació entre els diferents nivells educatius. En aquest context es va crear la Delegació del Rector per a la Incorporació a la Universitat, que, a través del projecte denominat FUTURA, abordava de forma global tant els processos de transmissió d'informació com el procés d'admissió a la Universitat i la incorporació durant el primer curs. Durant aquests anys, el que es va iniciar com un projecte actualment constitueix una realitat per a la nostra universitat i per a l'ensenyament secundari. Açò es materialitza en el Programa de Cooperació amb Secundària, els objectius del qual són: a) difondre i coordinar les accions que realitza la Universitat de València en el marc de l'orientació en secundària per augmentar el coneixement que els sectors educatius tenen de la realitat universitària; b) facilitar la transició de l'estudiant des de secundària a la Universitat; c) contribuir a la millora de la qualitat en el sistema universitari.

Les accions que es duen a terme des del Programa de Cooperació amb Secundària estan dirigides fonamentalment als estudiants de secundària, que constitueixen l'eix central, i al professorat, que són subjectes –clau en el procés de formació dels estudiants. Exemples:

Olimpiades de la Universitat de València: Per a estimular l'estudi de diferents matèries entre els joves, premiar l'esforç i l'excel·lència acadèmica i servir de punt de trobada entre l'ensenyament secundari i la universitat. Es convoquen anualment olimpiades de biologia, geologia, geografia, història, economia, física, matemàtiques, química, llengües clàssiques, filosofia i valencià.

Fes ciència a la Universitat de València: Grups d'estudiants de secundària i batxillerat i els seus professors i professores realitzen pràctiques i activitats als laboratoris de la nostra universitat: La Biologia a les Teues Mans, Gaudint la Química, Aula Experimenta, Tallers a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria.

Ciència ara: Vol respondre a la demanda de centres de secundària que plantegen la necessitat d'atendre estudiants amb altes capacitats i/o alt rendiment mitjançant activitats que els afavorisquen l'enriquiment curricular i en el desenvolupament de les capacitats. S'ofereixen activitats al campus de Burjassot-Paterna.

Concursos: Per a estudiants de secundària i cicles formatius. Experimenta, Projecte Empresarial en la Formació Professional, Debats a la Facultat de Dret, Filologia: Relats i Microrelats Digitals i Sociologia.

Jornades i cursos adreçats al professorat: Jornades d'actualització científica, com ara la Matinal de l'Evolució, Jornada de Biologia a l'Ensenyament, DoCiència, Jornada de Convivència i Mediació Escolar, Sessions Informatives als Centres de Batxillerat.

Amb tot això hem aconseguit obrir la Universitat als centres de secundària i afavorir les relacions estretes i el treball conjunt entre ambdós nivells educatius.

Marta José Lorente Carchano, Teresa Martínez García, IRE

La Biología en tus manos

2ª edición

PUV

Període del llibre La biología en tus manos, pràctiques per a estudiants de batxillerat, a la Facultat de Ciències Biològiques.

El professor Pere Tiso amb estudiants de batxillerat en la IV Olimpiada Nacional de Biología, Facultat de Ciències Biològiques.

Cursil de DoCiència. Secció de Formació del Professorat.

Cursil del programe Fes Ciència a la UV 2015.

Cursil de les Olimpiades de la UV 2015.

Jornada de Convivència i Mediació Escolar. Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació.

Universitat de València
Departament de Formació i Orientació Educativa

Universitat de València
Departament de Ciències i Qualitat

Universitat de València
Departament de Formació i Qualitat Educativa

Universitat de València
Facultat de Ciències i Innovació Educativa

Fig. 48. Panell 5.

-Panell 6: De l'ensenyament secundari a la universitat. Ferranda Martí i Eva Llorenç

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

De l'ensenyament secundari a la universitat

Ferranda Martí i Eva Llorenç
Revista FUTURA. Universitat de València

Periodes de la revista FUTURA, número 24, 25, 26 i 27.

El disseny és molt important en qualsevol publicació. Així se veu una part del procés creatiu del número 28 a través d'entrevistes.

Després d'entrevistar a l'autoria de FUTURA en se condicions tres al·lucinatòries: el text, la maquetació i les imatges.

La Guia d'activitats i la Guia d'accés a la Universitat de València són els dos suplementos que s'editen anualment amb la revista FUTURA.

FUTURA és la revista de divulgació educativa de la Universitat de València que edita el Servei d'Informació i Dinamització (Sedi). Fundada en 2004, naix amb la intenció de mantenir un canal de comunicació obert amb la resta de nivells educatius, en especial, amb l'ensenyament secundari.

L'objectiu d'aquesta publicació és proporcionar una eina que done suport als orientadors dels centres de secundària en la seua tasca d'assessorament i que actualitze el coneixement que el professorat té de la formació superior universitària. Per això, l'eix bàsic d'aquest projecte és oferir informació sobre el món universitari i sobre l'oferta formativa de la Universitat. A més, busca afavorir un espai d'intercanvi d'experiències i de pràctiques educatives entre les diferents etapes de l'ensenyament i reflexionar sobre temes d'actualitat educativa amb experts i professionals del sector.

L'organització dels continguts en seccions –«El tema», «L'entrevista», «Carpeta d'experiències», «Diàlegs», «Publicacions», «Campus d'informació» i «A2columnes»– i la diversitat de temes i de personatges entrevistats al llarg d'una dècada, mostren l'afany de combinar la reflexió i la crítica amb informació de primera mà per a un millor coneixement del sistema d'educació superior que facilite la presa de decisions dels futurs estudiants universitaris així com també l'acompanyament que els fan docents i professionals de l'orientació.

D'altra banda, una publicació periòdica com ara la revista FUTURA és sempre una obra col·lectiva que demana la intervenció de molts professionals i una feina minuciosa des de la concepció de cada número fins al producte final (tasques de redacció, correcció i edició, maquetació, disseny, fotografia, etc.). Al llarg dels quasi onze anys que la capçalera FUTURA s'edita, la direcció, coordinació, redacció i administració de la revista han tingut i tenen al costat molts col·laboradors que amb les seues aportacions i textos l'han feta possible.

Actualment, FUTURA té una periodicitat semestral i edita cada curs acadèmic els suplementos Guia d'activitats i Guia d'accés a la Universitat de València. En 2013 llançà la col·lecció «Els materials de FUTURA», on s'han publicat els títols Llegir per triar, Guia per a aprofundir en el coneixement dels graus i Amb peu ferm. Consells per a fer una bona entrada a la Universitat.

L'edició gratuïta en paper es completa amb el blog <http://revistafutura.uv.es>, on es poden consultar els continguts de FUTURA en línia.

Print: d'algunes temes centrals de la revista, més a través via des primers subratges de la col·lecció "Els materials de FUTURA".

Fig. 49. Panell 6.

-Panell 7: Art d'innovar en la formació del professorat. Javier Bascuñán i Amparo Alonso-Sanz

SECOND ROUND

ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

Art d'innovar en la formació del professorat

Javier Bascuñán¹ i Amparo Alonso-Sanz²
¹ Director del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària. Universitat de València
² Coordinadora de l'especialitat de dibuix. Universitat de València

Boneses. Comparteix per establir vincles entre el cursat. Antena: Paula Prats.

Fotomontatge. Belarjari literària, motivació a la lectura. Antena: Pírcima Pérez.

Instrumenta per a l'aprenentatge i l'enganyament de la música en l'aula de música. Antena: Argelia Garcia-Morales.

Fotomontatge. La intèl·ligència del Mestre. Antena: Teresa Blesa-Aznar.

Graffiti polític en les parets del pati de l'edifici del Màster. Antena: Argelia Garcia-Morales.

Pagina principal de la web del Màster en Professorat d'Educació Secundària. Antena: Argelia Garcia-Morales.

Parlar d'innovació educativa des d'una plataforma com el Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària és referir-se a la responsabilitat que assumim envers la societat i el seu creixement.

En aquest context de formació inicial del professorat, procurem transmetre la consciència sobre la necessària assumpció de compromisos respecte a l'alumnat dels instituts, els companys de treball, les famílies i tota la comunitat educativa. Per això amb aquest projecte professionalitzant tractem de capacitar els futurs docents per a educar des del respecte; intentem fomentar la capacitat reflexiva, crítica i discursiva, perquè cada docent pugua repensar la seua situació en un món canviant; i els donem eines, no només per a conèixer els últims avenços en innovació educativa, sinó per a investigar i ser capaços d'aquesta manera de generar noves alteracions en el sistema.

La nostra lluita, en qualsevol de les especialitats d'aquest màster, comparteix diversos fronts oberts. D'una banda, ser un exemple com a professors especialistes en didàctica i/o en secundària, referents que ajuden el discent a trobar models pedagògics per al seu futur treball als instituts. D'altra banda, traslladar a les aules les noves tecnologies com a mitjans que poden coadjuvar en la innovació. Per descomptat, fomentar les relacions interpersonals entre estudiants a través del treball col·laboratiu. Finalment, ser creatius en cadascuna de les fases del nostre treball: programació, preparació de materials, disseny de metodologies i mètodes didàctics, posada en escena, disseny d'avaluacions i el seu desenvolupament...

Particularment, l'especialitat de Dibuix una de les que participa amb una major quantitat de egressats reuneix diverses particularitats que la fan especialment interessant. Recull professionals de diverses disciplines, és a dir, provinents de graus que poden ser en major o menor mesura tant tècnics com artístics. De manera que hi conviuen graduats en Belles Arts, Arquitectura, Disseny, Arquitectura Tècnica, Enginyeria... Aquesta diversitat enriqueix la formació dels futurs professors, ampliant les perspectives amb què inicialment accedien, gràcies a la interacció i la relació amb altres companys experts en àrees diferents. A més, des d'aquesta especialitat de Dibuix, fomentem una metodologia específica d'investigació que va emergir en els anys 80 del segle XX i comença a consolidar-se a Espanya, la investigació basada en les arts.

Per tot això ens sentim orgullosos de mostrar la nostra contribució a l'art de la innovació en aquesta exposició.

Universitat de València

Universitat de València

Universitat de València

Universitat de València

Fig. 50. Panell 7.

-Panell 8: La xarxa CEFIRE. Gabriela Vera Lluch

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

**SECOND
ROUND**

ART I LLUITA
ALS INSTITUTS
VALENCIANS

La xarxa CEFIRE

Gabriela Vera Lluch
Assessoria àmbit humanístic. CEFIRE Torrent

CEFIRE Torrent.

Curs d'aula virtual.

Exposició de treball de del projecte Apadrina una escultura.

Itinerari didàctic.

Taller de ceràmica.

Taller d'empoderament.

Entrega de diplomes als participants d'Aquadrino.

Taller de ceràmica.

Taller d'espaldaració.

Els centres de Formació, Innovació i Recursos Educatius, CEFIRE, de la Comunitat Valenciana són els òrgans de l'administració educativa per a la formació permanent del professorat d'ensenyança no universitària de règim general i especial, i tenen com a finalitat afavorir la formació contínua del docent com a professional. L'assessoria d'educació artística, plàstica i visual es troba englobada dins del anomenat Àmbit Humanístic. La seua actuacions desplega d'acord amb el Pla Anual de Formació i es du a terme de manera coordinada amb els centres educatius i de vegades en col·laboració amb altres entitats i serveis. La col·laboració del CEFIRE de Torrent en el projecte *Second Round. Art i lluita als instituts de secundària valencians*, que és una iniciativa de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València, ens brinda l'oportunitat d'incidir en un dels nostres objectius, fomentar el sentiment de comunitat docent.

Aquest projecte suposa una ocasió més que oportuna per a donar visibilitat al col·lectiu de docents de Dibuix d'educació secundària, una assignatura que s'ha vist molt afectada per la gradual pèrdua de continguts en les successives lleis d'educació.

És per això un moment idoni per a mostrar al públic les múltiples iniciatives culturals i artístiques que en les últimes dècades s'han dut a terme en nombrosos IES de la província de València. En aquestes exposicions podem valorar amb un cert grau de perspectiva la influència i la repercussió que la tasca d'aquest col·lectiu ha tingut en el seu alumnat i reconèixer així un treball ben fet. El projecte *Second Round* pretén reivindicar la importància de l'educació artística, vinculada a la cultura de les imatges, que considerem una matèria imprescindible en la formació de l'alumnat.

Aquest esdeveniment té programades al llarg del curs 2015-2016 una sèrie d'activitats, conferències, cicles de cine, taules de debat, etc. en què es compartiran reflexions, es divulgaran experiències i bones pràctiques en l'àmbit de l'educació artística, a les quals invitem tot el públic en general a participar i, molt especialment, el professorat. En el marc de les col·laboracions del CEFIRE de Torrent amb diferents entitats, cal fer menció del projecte escolar municipal de la UNESCO *Apadrina una Escultura*, que convoca i invita la comunitat escolar a conèixer el parc escultòric de la ciutat.

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

Fig. 51. Panell 8.

-Panell 9: Itinerari de l'exposició Second Round. Unitat de Suport al Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial

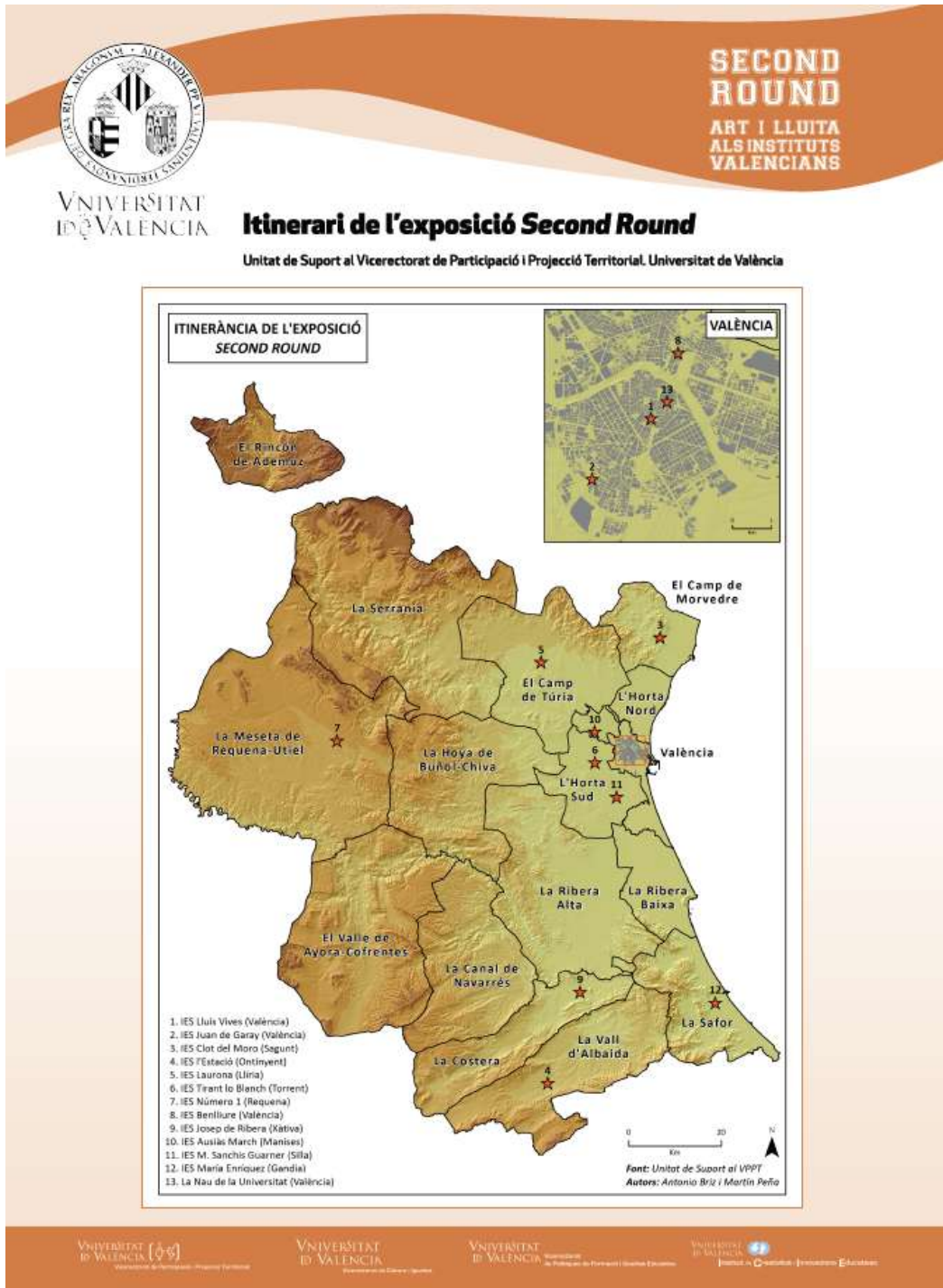

Fig. 52. Panell 9.

-Panell 10: Art en el Vives. Ana Sáenz, Carmen Mª Belmonte, Mª Jesús Ferragut, Josep Marí Gómez i José Vicente Gómez.

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

Art al Vives

Ana Sáenz Allaga, Carmen María Belmonte, Mª Jesús Ferragut, Josep Marí Gómez Lozano i Jose Vte. Gómez Herraiz
Professors del Departament de Dibuix i Arts Plàstiques i Visuals. Institut Lluís Vives

Visita a la Ciutat d'Alger. Donat del Llar de les Cortes de Múrcia García, 2013.

Visita a l'IVAM en 2007. Grup de Clàssics.

Dancing Music, vídeo 2013. classe de l'Institut (The Big Draw).

Participació al projecte europeu Creative en cap Sèria, Sevilla, 2014.

Alumnes realitzant la políglota d'Iniciació Aportar.

Alumnes guanyadors del concurs de cinema Fílmic en Tardor 2015. Teatre i cinè de Sagunt.

Rotunda de la políglota d'Iniciació. Ajuda als dirigida per Mª Verónica, de FGA Bina, l'Institut Martí.

Fotograma de la políglota Aportar, resum del projecte europeu, coordinada per Estela Martí.

Visita a l'exposició de Josep Borras a la sala La Mar, en 2007.

L'IES Lluís Vives està ja anys treballant en la tasca docent d'educar a través de l'art. El professorat fomenta les expectatives de l'alumnat que acudeix al centre. La resposta de la ciutadania valenciana a l'oferta artística del Vives ha sigut tan gran que ara mateix al centre hi ha sis grups de batxillerat d'arts.

Amb la nova llei educativa, la LOMCE, ens trobem davant d'un pla educatiu sense sentit, que tracta d'anul·lar la formació artística en l'educació secundària. La llei, si no es remeia, farà que l'alumnat passe tota l'etapa de l'ESO sense una sola pinzellada d'educació artística. Encara així, el Departament de Dibuix no ha deixat de treballar per dotar de principis intel·lectuals el nostre alumnat.

A l'IES Lluís Vives s'ha tractat de potenciar la creativitat de l'alumnat organitzant exposicions, participant en concursos, organitzant xarrades i tallers, adaptant-nos a les necessitats del nostre alumnat i els temps que viuen, dominats per la cultura de la imatge.

Açò ens ha portat a treballar per projectes i integrar-los en els diferents currículums d'assignatures i nivells:

Projecte internacional Young Artists in Emergency, CriticART, en el qual hem reflexionat sobre aspectes dolorosos de la crisi econòmica des del punt de vista artístic (pintura, dibuix, performance, instal·lació, fotografia, audiovisual, escultura).

Tallers d'animació i de realització d'una falla anti-crisi. Drawing Music és un projecte dins del marc de la web britànica The Big Draw, que promou l'ús del dibuix com a instrument educatiu en què s'impliquen el MuVIM i el Centre del Carme.

Projecte d'Alfabetització Audiovisual, en què fem animació fotograma a fotograma i amb el qual hem guanyat dues vegades el primer Premi Nacional Educatiu convocat per l'ICAA. Tot açò ens ha portat a realitzar produccions audiovisuals assessorades per professionals de la imatge, així com a visitar els estudis valencians de Clay Animation, que han professionalitzat la vocació de fer cine amb figures de plastilina.

Concurs artístic Drets Fonamentals Constitució Espanyola, convocat per AJPV.

Concurs de Cartells de Falles, convocat per l'Ajuntament de València, en què hem resultat guanyadors en les tres últimes convocatòries.

Concurs de Còmic Fílmic, organitzat per Compitàlia, en el qual el nostre alumnat sol resultar guanyador.

Fresh Art DKV, amb alumnes seleccionats en diferents edicions.

Concursos de pintura a l'aire lliure Pintar el Vives; d'animació; disseny del logo de l'AMPA, per a tots els alumnes del centre.

Activitats conjuntes amb altres departaments, conferències, audiovisuals i xarrades.

Fig. 53. Panell 10.

-Panell 11: L'equip Hoz i la seua aportació a les arts en Secundària. IES Juan de Garay (València)

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

L'equip Hoz i la seua aportació a les arts en secundària

IES Juan de Garay (València)

Imagineria d'Antoni Gaudí. Antoni Gaudí. 1885.

Agrupació de Saura. Antoni Gaudí. 1885.

Imagineria de Picasso.

Alzavanes pintant el mural del 1984 a Sabadell.

Antoni Gaudí. 1885.

Presentem l'experiència realitzada per l'Equip Hoz des de la dècada dels anys 70 fins a l'any 1997, en què es va jubilar el professor Ferran Moredó i Perelló.

S'inicia a Conca i sorgeix com un grup d'alumnes motivats pel seu professor de dibuix. Quan obté trasllat definitiu a València, continua amb el seu projecte. Va ser pioner en aquell moment per la seua metodologia didàctica en l'ensenyança de les arts plàstiques. Difereïa de la visió acadèmica convencional, encara que complia amb el currículum oficial. També anava més enllà del pur caràcter d'ensenyar habilitats tècniques: utilitzava les arts com a mètode de pensament.

La metodologia es caracteritzava per:

- Ensenyança activa, aprenentatge per descobriment. Falta de manuals: raonament i autonomia. Utilització de material visual d'elaboració pròpia. Avaluació contínua i supressió d'exàmens. Foment de la col·lectivitat i convivència. Visites a museus i galeries.
- Defenia la figura del professor democràtic enfront del professor autoritari, utilitzant el llenguatge artístic. Es plantejava un tema que s'investigava profunditzant en el pensament artístic. Se centrava en el desenvolupament de projectes en què l'alumne era responsable de la seua creació des de la idea original fins al final, on es valorava l'evolució global del projecte.
- Es desenvolupaven dinàmiques grupals de discussió i raonament i el professor actuava com a activador d'experiències.

Moltes sèries i projectes els portaren a la cultura del moment i a conèixer artistes com Saura, Renau i Mompó. Ferran fou un visionari pedagog modern.

Es produïren 400.000 dibuixos en A4, donats en 2012 al Museu d'Etnologia de València. Existeixen 1.262 obres (format 80 x 100) de diferent temàtica i tècnica molt interessants sobre escriptors com Lorca, artistes com Picasso, Matisse i Picabia; obres d'art significatives, com el Guerníco; sèries que aprofundien en la història de l'art, Egipte, el romànic, Grècia... N'hi ha moltes dipositades a l'IES Juan de Garay.

Actualment, les noves professores ens sentim participants d'aquest esperit i elaborem projectes, treballant temàtiques de la nostra actualitat sociocultural, així com l'educació en la no-violència i la coigualtat, potenciant el respecte i el desenvolupament de les individualitats dins de la diversitat i defenent el reconeixement que la nostra àrea d'expressió, de pensament i de treball mereix.

Ferran Moredó pintant el Mural del 1984 a Sabadell de l'IES Juan de Garay.

Saura en classe VIII Atrorcs. Miquel Barceló.

Pisces de la pau Atrorcs. Gaudí. 1885.

Imagineria de Picasso. Antoni Gaudí. 1885.

Ferran Moredó i l'Alba Gaudí.

Antoni Gaudí. 1885.

Imagineria del Romànic. Antoni Gaudí. 1885.

Mural del 1984 a Sabadell de l'IES Juan de Garay.

Fig. 54. Panell 11.

-Panell 12: Alguna cosa passa al Clot del Moro de Sagunt. Elena Uriel Latorre

SECOND ROUND
ART I LLUITA
ALS INSTITUTS
VALENCIANS

Alguna cosa passa al Clot del Moro de Sagunt

Elena Uriel Latorre
Catedràtica de Dibuix. Professora al Clot del Moro

Cartel de l'exposició del taller d'artista.

Sí! El nostre institut té vida pròpia. Ningú no sap com ni quan va passar, perquè va ser a poc a poc, però ha anat convertint-se en una espècie d'organisme pluricel·lular i des de llavors està en contínua transformació, i sempre creixent.

Com a bon organisme pluricel·lular, el nostre centre té cèl·lules diferenciades. Hi ha: edificis, alumnes, personal, ordenances, pares i mares, professorat, programacions, arbres... que funcionen a l'uníson, amb l'intercanvi, la col·laboració, l'art. I per què passa això al Clot?

He donat moltes voltes a aquest tema i he arribat a una conclusió molt simple: les coses bones també es contagien.

Qualsevol que entra al Clot i hi arriba desarmat, sense prejudicis, sense manies i amb ganes d'aprendre, es va contagiant lentament, com per osmosi, del treball ben fet, dels somriures, de l'esforç, de la col·laboració, la llibertat, l'esforç, la dedicació, la imaginació... i els beneficis d'aquest contagi són meravellosament imprevisibles. És enorme el nombre de connexions que sovint s'estableixen entre aquestes cèl·lules, de manera que resulta inabastable i, per tant, impossible fer una descripció breu del que passa al nostre centre, de tot el que passa al Clot del Moro.

Solament se m'acut compartir amb vosaltres, desordenadament, una sèrie de paraules que vénen al cas per tal de definir el Clot del Moro: acceptació, recerca, cooperació, descoberta, expressió, felicitat, humor, intenció, joc, misteri, novetat, observació, participació, reflexió, solució, treball, aprenentatge, creació, diversitat, estudi, facilitat, horitzó, respecte, imaginació, coneixement, solidaritat, tolerància, acció, estima, disciplina, empatia, improvisació, oci, risc, somriure, alegria, conflicte, diversió, esforç, interacció, reivindicació, sorpresa, adaptació, companyia, decisió, experimentació, innovació, amor, curiositat, dubtes...

Com veieu, és viu, és de colors i porta la música incorporada!

Carnaval de Vesúcia, Palau Ducal.

Obrs Rousec amb Joliet.

Festool.

Festool.

Obrs Leub.

Performance contra la violència de gènere.

Performance contra la violència de gènere.

Obrs Leub.

Carnaval de Vesúcia.

Taller al vestit.

Obrs Teos i climatització.

Vint-i-nou.

Universitat de València

Universitat de València

Universitat de València

Universitat de València

Fig. 55. Panell 12.

-Panell 13: IES L'Estació d'Ontinyent, batecs de creativitat. Vicent Enric Belda, Joana Rufino, Vicent Lladosa, Reme Pérez, Cèlia Vidal i Joan Cogollos

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

IES L'Estació d'Ontinyent, batecs de creativitat

Vicent Enric Belda¹, Joana Rufino², Vicent Lladosa³, Reme Pérez¹, Cèlia Vidal¹ i Joan Cogollos¹
¹ Professor de valencià de IES L'Estació
² Professora del Departament de Matemàtiques i membre de l'equip directiu de IES L'Estació
³ Professors del Departament de Dibuix de IES L'Estació

L'IES L'Estació d'Ontinyent, construït en un marc bucolic, als peus del paratge muntanyenc del Turroner, va ser inaugurat en 1970. És un edifici espaiós i lluminós, d'arquitectura racionalista; un institut amb hagatge històric que ha sabut conservar una ànima jove i desperta; un espai inclinat tant cap als aprenentatges més formals com apassionat per totes les expressions creatives.

La història del nostre centre ha anat creixent amb el treball del professorat que ha passat durant els quaranta-cinc anys d'existència per les notres aules, però no podem oblidar-nos dels mateixos anys de vitalitat i d'energia que ens ha proporcionat el nostre alumnat. Al nostre centre han impartit docència artistes com Pepe Venta, Miquelín Rodríguez, Mariàngela Mora o el desaparegut Joan Martí. Quant als ensenyaments artístics, al principi dels anys 90 es va incorporar la ceràmica com a Ensenyament i Activitat Tecnico-professional (EATP), i es van començar en 2002 amb la incorporació del batallerat d'art, que actua com un veritable focus d'atracció per a tot el jove creatiu de la Vall d'Albaida.

En aproximar-nos a IES L'Estació, les nombroses intervencions artístiques que omplien tots els espais ens deixen indici clar de com s'inquieta el nostre alumnat. Als corredors s'han exhibit ocu-

tures mòbils, pinnes objectes, llibres objectes, anamorfoses... Al pati s'han celebrat les falles amb geniele i crítics minimevents fallers. Els murs exteriors s'han enriquit amb enorme murals, com el que ara hi ha en una façana principal i que és la més viva imatge del nostre centre, i igualment podem trobar grafitis que recorren el món del genial Banksy. Però l'obra del nostre centre ha trascendit al recinte educatiu, ja que s'ha col·laborat sempre amb les institucions locals per a la realització d'intervencions en espais públics emblemàtics. També ens agrada molt col·laborar amb altres centres tan inquietos com el nostre, com ho mostra l'organització el 2015 de la Trobada dels Batallers Artístics, en què participaren prop de 100 estudiants provinents de Dénia, Manises, Sagunt i Sueca. En fi, un enorme ventall de publicacions, intervencions i col·laboracions que mostren clar i net que l'art és un dels nostres més importants senyals d'identitat.

En un món sempre amenaçat per totalitarismes de tota mena, a IES L'Estació creiem en l'art com un dels motors fonamentals per a potenciar i traure a la llum la part millor de l'espècie humana. "Si em preguntes què vinc a fer a aquest món, jo, un artista, un respondre: "Vinc a viure en vosaltres", afirmava sovintament el gran escriptor Emilia Zola.

CURS - 94-95

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Fig. 56. Panell 13.

-Panell 14: Trajectòria historicoartística de l'IES Laurona de Lliria. Dolores Gil

SECOND ROUND

ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

Trajectòria historicoartística de l'IES Laurona de Lliria

Dolores Gil
Vicedirectora del IES Laurona

Fotografia de: El mundo de los 2000

Fotografia de: Ana María Torres

Obert com a Institut de FP el curs 1968-69, pocs anys després, la implantació de la LOGSE va fer que l'IES Laurona es convertira en Institut d'ensenyament secundari, tant dels cicles formatius ja existents com de la nova ESO i batxillerat. L'aplicació de la llei va suposar l'ampliació i la remodelació del centre, ateses les noves necessitats i l'increment d'alumnat. Durant l'estiu de 2008 professorat, material i alumnat van iniciar l'èxode cap a la zona coneguda com el Prat, on s'havien instal·lat els barracons que albergarien el centre durant dos anys. L'any 2010, també a l'estiu, tornàvem al nou edifici. Entre els nombrosos avantatges de les noves instal·lacions destaquem les dues aules de dibuix a la planta baixa de les quals disposa l'IES actualment.

A la comarca la tradició artística es remunta fins a l'època llibera, amb manifestacions com la ceràmica esotana, de la qual trobem exemples al MALL (Museu Arqueològic de Lliria). Lliria és coneguda com a Ciutat de la Música i compta amb dues bandes de renom: La Primitiva i la Unió. Tradicionalment, aquestes societats han sigut les catalitzadores de la vida social i cultural de la localitat. El centre participa en moltes activitats culturals en totes les seues variants: concerts, representacions teatrals, projeccions cinematogràfiques i lliçons magistrals per part de directors coneguts, com

Daniel Mouada, visites a museus com el de Belles Arts i ITVAM, exposicions itinerants, visites a la València medieval i del modernisme, etc. L'assignatura d'Història de l'Art en segon de batxillerat és de les més demandades per l'alumnat de la modalitat humanística.

Entre les activitats realitzades pel Departament de Plàstica cal destacar la represa de la tradició fallera (paralitzada des del trasllat als barracons) gràcies a la iniciativa de les companyes Ester i Noèlia, de Plàstica i Tecnologia. La tasca va implicar el treball de molts grups de l'ESO i PQPI. La temàtica en 2014: les retallades en educació. L'experiència s'ha repetit en 2015 i el tema elegit pel Departament de València (Ximo, Joana, Pilar i Eva) ha sigut les rondalles valencianes. El Departament d'Orientació va aportar un imponent "Cuerners de Moixent".

Al llarg de tots aquests anys el Departament de Plàstica de l'IES Laurona i el seu cap, Robert, han sigut els responsables de tirar endavant projectes com les tradicionals exposicions de targetes de Nadal, un concurs per a triar el logo del 25è aniversari (2013), visites a tallers i d'altres activitats. La darrera exposició *El corredor de l'art*, de treball de dibuix fets pels alumnes del centre amb motiu del final de curs, ha sigut tot un èxit.

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Fig. 57. Panell 14.

-Panell 15: 2016: per molts anys en el 50è aniversari a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent!. Azulema Luque.

SECOND ROUND

ART I LLUITA
ALS INSTITUTS
VALENCIANS

2016: per molts anys en el 50è aniversari a l'IES Tirant lo Blanc de Torrent!

Azulema Luque
Departament de Dibuix. IES Tirant lo Blanc

Diferents cartells de l'exposició anual de 2n de Batxillerat artístic, anys 2005, 2008, 2009.

Exposició de Batxillerat Artístic

Alumnes 2n Batxillerat Artístic

Ubicat al centre històric de Torrent, des de la seua creació l'any 1966, l'Institut és un centre cultural de referència de la comarca de l'Horta Sud, obert al poble i les seues manifestacions artístiques, musicals o esportives. El batxillerat es desenvolupa en tres modalitats diferents: Arts, amb la via d'Arts Escèniques, Música i Dansa; Ciències i Tecnologia; Humanitats i Ciències Socials. Existeix també la possibilitat de cursar-los en règim nocturn.

Des de l'any 2012 i durant dos cursos, en coordinació entre els departaments de Dibuix i Anglès, el batxillerat artístic de l'IES Tirant lo Blanc ha participat en una associació multilateral europea Comenius juntament amb altres països europeus. El projecte ha sigut Crazy Crisis Artists, que pren la crisi com a punt de partida i genera així noves propostes artístiques, com la torre de Babel construïda amb llibres de diferents llengües com a símbol de la unitat europea i de l'entesa comuna. Gràcies a aquest projecte, els nostres alumnes han pogut viatjar a diferents ciutats, com Florència, París i Heusenstamm (Alemanya) i això els ha permès comunicar-se en diferents llengües mitjançant diversos intercanvis.

Una altra de les activitats en què participa el nostre centre cada any juntament amb el CEFIRE de Torrent, és el projecte Apadrina una Escultura. Els alumnes d'ESO, batxillerat i FP Bàsica treballen cada curs escolar i a partir de diferents assignatures, com Geografia i Història, Valencià i Educació Plàstica i Visual, una escultura ubicada al poble. El projecte comença investigant al voltant de l'escultura escolida: el context històric, la biografia de l'escultor, el procediment escultòric i els materials emprats. Visitem l'escultura i en realitzem apunts del natural. Després, fem la nostra interpretació artística del monument i, finalment, el projecte conclou cada any amb una exposició en què participen diferents centres educatius de la ciutat de Torrent.

Així, també destaquem l'exposició anual que realitzen els nostres alumnes de batxillerat artístic. En aquest 2016 en fem la 12a edició: els alumnes de 2n de batxillerat exposen durant una setmana del mes d'abril les seues obres a la sala d'exposicions de la Caixa Rural de Torrent. Per promocionar aquest esdeveniment, el centre realitza un díptic amb les obres i els noms dels participants, així com un cartell, alguns dels quals exposen en aquest plafó.

Creació tèxtil realitzada per alumnes de 1r de Batxillerat.

Exercici de Disseny creatiu a la 10a exposició de 2n de Batxillerat, any 2014.

Projecte Geografia, Torre de Babel, alumnes de Batxillerat, any 2014.

El gresol, treball realitzat pels alumnes de 1r de Batxillerat, any 2013.

Mural pintat pels alumnes de 2n de Batxillerat d'Arts, any 2013.

Apadrina una Escultura, A la para del camp, A. Giron, Barcelona, any 2008-2012.

Fig. 58. Panell 15.

-Panell 16: 87 anys d'ensenyança de Dibuix a l'IES 1 de Requena. Departament d'Arts Plàstiques de l'IES Número 1 de Requena

SECOND ROUND

ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

87 anys d'ensenyança de dibuix a l'IES 1 de Requena

Departament d'Arts Plàstiques de l'IES Número 1 de Requena

Dib. de l'Altre. Alumnat de 1r d'ESO. 2013.

Llibre. 2012.

Dibuix de l'Alumnat del batxillerat d'Arts.

Mural de l'Alumnat de 2a de batxillerat d'Arts. 2006-2012.

Mural de paper. Alumnat d'ESO.

Mural de l'Alumnat de 2n de batxillerat d'Arts. 2010-2015.

Mural de l'Alumnat de 2a de batxillerat d'Arts. 2010-2015.

Palla feta per alumnat del Programa de Diversificació Curricular, amb la col·laboració del batxillerat d'Arts. 2013.

L'institut local de segona ensenyança de Requena va ser inaugurat el dia 22 d'octubre de 1928 a les antigues dependències del convent del Carme, del segle XVII. S'hi podia cursar el batxillerat elemental. En 1934 ja hi ha constància d'un professor de dibuix dins d'un claustre d'11 professors. En 1935, època de la Segona República, se li concedeix la categoria d'institut nacional.

Des de la seua inauguració, vigent el pla de la dictadura de Primo de Rivera (1926), fins a la implantació en l'ESO i el batxillerat de la Llei orgànica 8/2013 per a la millora de la qualitat educativa, del ministre José Ignacio Wert, ha impartit ensenyança secundària sota les directrius de 14 plans d'estudis. Les arts plàstiques sempre han estat presents en la vida del centre.

José Antonio Pinós, en el seu estudi de l'evolució de l'ensenyança del dibuix des de 1836 fins a 1990, 54 anys, fa una classificació de tres etapes: de 1836 a 1899 (63 anys, 19 plans), de 1900 a 1936 (36 anys, 7 plans) i de 1936 a 1990 (54 anys, 6 plans). D'aquesta divisió, el primer període és el de major inestabilitat, "on cada ministre pareixia tenir la necessitat de modificar les ensenyances mitjanes". L'assignatura de Dibuix passa de voluntària a obligatòria,

apareix i desapareix. En el pla de 1970, com en els de 1957 i 1963, el dibuix era present en quasi tots els cursos. La LOMCE és el quart pla des de 1990 (13 anys, 4 plans). Ens trobem en un període tan inestable com el viscut en el segle XIX i de nou es posa en dubte la nostra assignatura, condemnant-la quasi a la desaparició. És paradoxal que, immersos en l'era digital, on la transmissió amb imatges d'informació té més pes que mai, es condemnem generacions futures a l'analfabetisme visual.

L'IES 1 de Requena rep l'alumnat dels altres centres de la comarca que decideixen estudiar el batxillerat d'Arts. Als instituts Oleana, de Requena, i Alameda i Miguel Ballesteros, d'Utiel, també les arts plàstiques són presents en una gran part de les seues activitats. Realitzem i col·laborem en nombroses activitats amb presència de les arts plàstiques, de les quals destaquem per la seua prolongació en el temps: el concurs literari Cal y Sarmiento (32 edicions), l'Open Matemàtic (27 edicions) i el concurs comarcal d'arts plàstiques. Des del Departament d'Arts Plàstiques reivindicuem l'ensenyança del dibuix com a part fonamental per a la formació dels ciutadans del segle XXI.

Vista aèria de l'IES en 1979.

Primeres propostes de l'IES des de 1926-23.

Llibre del Pons de la Biblioteca de l'IES del 1924.

Segona Guerra d'Antonio Tomás Zamora.

Fig. 59. Panell 16.

-Panell 17: La capacitat del professorat de l'IES Benlliure per a motivar des de l'art.
 José Mª Ivars.

SECOND ROUND
 ART I LLUITA
 ALS INSTITUTS
 VALENCIANS

La capacitat del professorat de l'IES Benlliure per a motivar des de l'art

José Mª Ivars
Llicenciat en Belles Arts en 1979 i catedràtic d'Institut de Dibuix des de 1982

Obra de Joan Mª Pellicer.

La història de la pedagogia del dibuix a l'Institut Benlliure és també la història del professorat que hi ha participat i l'ha feta possible. Els professors més integrats en el món artístic han amerat profundament els sentiments creatius de l'alumnat, compaginant la seua tasca artística amb la pedagògica. L'IES Benlliure es va inaugurar el 1968. Durant la dècada de 1970 es va viure un canvi social i polític que va culminar amb les eleccions democràtiques de 1977. Els docents protagonistes d'aquesta dècada al Benlliure van ser Rafael Fernández, Miguel Calatayud, Eva Mus, Miguel Silvestre, José Mª Pellicer i Rosa Torres. El 1982 s'aprova l'Estatut d'autonomia i es transfereixen les competències en educació i el 1983 comença un pla experimental d'ensenyament obligatori fins als 16 anys. Durant aquesta dècada s'incorpora al claustre Rafael Martí Quinto. La dècada de 1990 marca un canvi en l'organització del sistema educatiu arreu del país. El 1993 els serveis d'arquitectura de la Generalitat Valenciana confirmen la deterioració del centre, i el 22 de juliol de 1998 es comença a demolar l'edifici. En el curs 1999-2000 s'entra per fi en el nou edifici. L'etapa dels anys 90 la protagonitzen Rosario Marsilla, Miguel Silvestre, Rafael Martí Quinto i Eva Mus. Ja a la primera del segle XXI els protagonistes són Rosario Marsilla, Miguel Silvestre i Francisco Calatayud. El 2004 arriba una nova remesa de professors al batxillerat

d'Arts: Lino García Codonyer, Consuelo Mencheta i Felip Baldó, Jesús Manuel Moreno, José Mª Ivars i Silvia Centelles Soler.

Escribia Manuel Molins en el catàleg de l'exposició dedicada als quaranta anys del Benlliure un text titulat "Educació, art i vida":

L'educació artística és prou més que classes, exàmens, instrucció, informació, coneixement de tècniques, pintors, corrents o moviments artístics. I més, molt més encara que mercat, fires, licitacions, marxants, galeries, museus, fama o diners. L'educació artística és una profunda formació per a la vida, el goig, el treball, el joc, l'amor i l'amistat; un equipament per a l'alegria, la llibertat, la pluralitat, la responsabilitat i la pràctica d'una altra mirada sobre el món, les persones i les coses. Una mirada que veu tots els tònics, deslliurada, crítica i interactiva [...].

Tota estètica és una ètica. I viceversa. Per això, la formació artística no és una formació en el concepte suat de la bellesa, el decorativisme o el complement superficial, sinó una indagació i una aventura apassionant i apassionada en la construcció d'una vida artística. [...] La vida artística és el triomf d'una humanitat oberta i dinàmica, esforçada i dialogant en permanent metamorfosi.

Tot aqueix foc, l'aventura apassionant i apassionada és el que van contagiar els professors d'aquells anys i que avui dia procurem continuar fent.

Exterior de l'antic Institut.

La capella projectada per Miguel Ponce.

Escala exterior del centre.

José Manuel Moreno.

El catedràtic de l'antic Institut.

Aula de dibuix.

Eva Mus al seu estradi.

Miguel Silvestre.

El pati del vell Institut.

Exposició sobre la dona a l'antic capella.

Aula d'algunes.

Consuelo Mencheta.

UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

Fig. 60. Panell 17.

-Panell 18: L'ensenyament artístic al Ribera de Xàtiva del S.XXI. Xelo Piqueres, Laura Montalvà, Rosa Martínez i Ernest Garcia.

SECOND ROUND

ART I LLUITA
ALS INSTITUTS
VALENCIANS

L'ensenyament artístic al Ribera de Xàtiva del S.XXI

Xelo Piqueres, Laura Montalvà, Rosa Martínez i Ernest Garcia
Departament d'Arts Plàstiques. IES Josep de Ribera de Xàtiva

Treballa les classes artístiques IES Josep de Ribera IES 'Rimacó d'Ontinyent.

Tràilers: taller de gravat de l'IES Josep de Ribera. Treballa d'ètica en València.

Participació de l'artista al festival del Grup d'Instituts de Ribera (GIR), diputació de València.

A l'aula de València...

Activitats de l'IES 'Rimacó d'Ontinyent' i València.

Exercici de Miquel Ferrer. Cada dia sup... i crear gràfic del 10 al 20 d'octubre.

Disseny de carrells del Dia de la dona.

Mural en homenatge al nostre autor company Toni Garcia. Realitzat per l'alumnat d'Arts i el professorat.

Una proposta de la Universitat de València: Second Round. Una oportunitat per a fer-nos sentir. Un plafó en blanc... un llenç per emplenar amb elements visuals que construeixen imatges i caràcters tipogràfics amb un objectiu: posar de manifest el valor de l'ensenyament artístic.

Vivim en un món hipervisual però no es potencien les competències necessàries per a entendre aquestes imatges i es fomenta així l'analfabetisme visual.

Les emocions són les que ens mouen i les diferents manifestacions artístiques són vehicles de comunicació per a expressar el que sentim i per aprendre d'aquelles.

L'hemisferi dret del nostre cervell ens connecta amb la dimensió artística, l'emocional, la intuïció i la creativitat. Treballa amb "temps present"—únic lloc des d'on es pot transformar la realitat— i fa possible la nostra capacitat de canviar.

Llavors és del tot necessari un canvi del paradigma educatiu que no sols es fonamenta en la lògica i la raó sinó també en la creativitat i en la gestió de les emocions. Aleshores són essencials les aportacions des de l'ensenyament artístic i és per això que formem part activa en el pla d'innovació educativa al nostre centre.

D'altra banda, l'educació artística ha estat considerada una matèria que "distrae de les assignatures importants" pels diferents sistemes educatius. Si bé, en el dia a dia, a "peu d'aula", la tasca portada a terme pel professorat d'Arts Plàstiques en els darrers anys està contribuint que es valoren les assignatures que impartim. També és primordial, en aquest sentit, la sensibilitat respecte al fet artístic i el reconeixement que rebem pel que fem per part dels alumnes i dels companys d'altres departaments. Gràcies!

Al Josep de Ribera es respira art i innovació! Realitzem assíduament intervencions i exposicions, tant de creacions d'alumnes d'ESO com dels del batxillerat artístic, i fomentem així la motivació i l'autoestima dels alumnes. Dissenyem i participem en projectes sobre diferents temàtiques, com ara la violència de gènere, l'assetjament escolar, la solidaritat, l'estima per la lectura... i col·laborem així a crear una comunitat educativa més humana.

Reactivem l'energia de la reivindicació cap a l'ensenyament artístic! Aquella energia que es canalitzava en la defensa de la llengua als aplecs d'estudiants del País Valencià en els anys en què s'encetava la democràcia i on la ciutat de Xàtiva i l'institut Josep de Ribera vam ser subjectes actius. Amb humilitat, acceptem el repte i assumim la veu de les imatges.

Universitat de València

Universitat de València

Universitat de València

Universitat de València

Fig. 61. Panell 18.

-Panell 19: La marxa cap al futur des de l'IES Ausiàs March de Manises. Joan Carles Andrés Raga, Pasqual Gomes, Salvador Rubio i Pilar Blat.

SECOND ROUND
ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

La marxa cap al futur des de l'IES Ausiàs March de Manises

Joan Carles Andrés Raga, Pasqual Gomes, Salvador Rubio i Pilar Blat
Professors de l'IES Ausiàs March de Manises

Visita a la Galeria d'Art Uffizi.

IES Ausiàs March, espai de reflexió i creatiu.

Dinamització Josep Renau.

Mestre de Dibuix, espai de treball realitzat pels alumnes en la Casa de Cultura.

Mestre de Dibuix, en Ca Penya, València.

Exercici cultural amb l'Institut Statale d'Arte di Firenze (Firenze).

Mural realitzat en un col·legi de Manises.

Clàssic d'Àstoria per Miquel Guillen.

Allà per l'inici dels anys noranta, quan la postmodernitat s'esllanguia en cercaviles olímpiques i els microrrelats filosòfics enginyosos -però desconcertants- s'ensenyorien del discurs social, començaven tímidament a caminar, ingenus i farcits d'il·lusió, els primers batxillerats artístics a casa nostra.

En el nostre cas, fruit de la pressió veïnal d'anys i adobada amb la voluntat dels primers claustrers de lluitar per casar la tradició artística local amb l'avenir laboral del nostre alumnat, l'IES Ausiàs March de Manises nasqué a les acaballes de l'esmentada dècada amb una vocació inequívoca: omplir un buit en infraestructures educatives en aquest municipi de sòlida i antiga arrel artística i industrial.

Val a dir que l'IES Ausiàs March de Manises imparteix estudis artístics des de l'inici del nou segle i, des de fa ara quasi una dècada, també ofereix Programes de Qualificació Professional Inicial de Ceràmica i Vidre. En la mateixa línia, es troba en fase d'estudi, en col·laboració amb l'Escola Superior de Ceràmica de Manises, una futura oferta de cicles formatius de grau mitjà de l'esmentada família professional.

Com es pot veure, és ben palesa la nostra voluntat d'imbricar acadèmicament i professionalment la tradició ceramista local -secular i de fama mundial-

amb l'oferta formativa del nostre projecte educatiu de centre.

Alguns del projectes més importants realitzats pel Departament de Dibuix serien:

Intercanvi cultural amb l'Institut Statale d'Arte di Firenze.

Murals ceràmics: *La marxa de la joventut cap al futur*, de Josep Renau. L' "univers de l'Ausiàs, mural ceràmic en relleu amb engalbe (engobe) sota coberta transparent, inspirat en l'obra de Joan Miró.

Visites a estudis i tallers d'artistes: Vicente Pallardó, Xavier Sambonet, etc. Cicles d'Animació pel director del Departament d'Animació de la Facultat de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València: Miquel Guillem.

Vampirs a l' Havana, llargmetratge d'animació cubana presentat pel productor de l'Institut Cubà d'Art i Indústria Cinematogràfica (ICAIC), Paco Prats. Taula redona d'homenatge a Josep Renau. Xerrades de "Pintura" per Esteve Adam, "Disseny de Moda" per Tonuca, "Fotografia" per Eduard Ibáñez, etc.

La professora Estrella Ros guanya el primer premi al millor guió en Cinema Jove de l'any 2005 pel seu curt *Entre cultures*.

Projecte europeu Comenius a Delft (Països Baixos). Intercanvi amb Montelupo (Itàlia).

Xerrada d'Institucions, que expliquen les seues oportunitats.

Mural ceràmic L' "Univers de l' Ausiàs.

Fig. 62. Panell 19.

-Panell 20: L'art en l'IES Manuel Sanchis Guarner de Silla. Departament de Dibuix de l'IES Manuel Sanchis Guarner.

SECOND ROUND

ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS

L'art en l'IES Manuel Sanchis Guarner de Silla

Departament de Dibuix de l'IES Manuel Sanchis Guarner. Silla

Mostrant l'espaiació per al Dia de la Dona.

Currículum aplicacions mòbil (app).

Atracció al Teatre de la Plaça de Silla.

Realitzant la figura central de la falla.

L'art és permanència... L'art és resistència... L'art és evolució... L'art és transgressió...

L'art és permanència dins la fugacitat quan forma part del testimoni humà, però també és resistència perquè la creativitat forma part de la nostra capacitat d'adaptació a les condicions de vida, d'invents i progressos. I és evolució com un flux bidireccional quan va i torna als clàssics i es reinterpreta. És transgressió inventant nous mons possibles.

La passió i la lluita per portar l'art, la creativitat, la sensibilitat, l'opinió i el respecte a la seua màxima expressió han sigut la nostra guia, així com el fet d'aconseguir que els nostres estudiants tinguem cap però també cor, i que siguem ciutadans amb criteris estètics i ètics. Entre tots hem fet educació pública i de qualitat.

L'IES Manuel Sanchis Guarner de Silla inicià la seua permanència-resistència el curs 1989-1990 i ha esdevingut un centre capdavanter en l'ensenyament artístic.

Ens interessa poder transferir al llenguatge gràficoplàstic, bidimensional o tridimensional qualsevol tema que ens ajude a desenvolupar-nos com a éssers socials per entendre'ns, comprendre'ns i respectar-nos, per compartir i gaudir, en definitiva, per viure i créixer com a individus en la societat que ens toca viure, i que volem col·laborar a construir. Des de l'educació podem generar una

societat millor, un present i un futur més justs per a tots, un món en què cadascú de nosaltres puga desenvolupar-se sense entrebancs i en què tots tinguem el nostre lloc.

Projectes

- Treballem al voltant dels dies D la igualtat: cartells anunciadors per al Dia de la Dona i cartells per a dir prou a la violència de gènere.
- Amb tot el cor, va ser l'enregistrament d'un CD i va obtenir el Premi de la Comunitat Valenciana per al foment i recuperació de les tradicions.
- La creació artística i musical com a àmbit d'integració en secundària per a discapacitats intel·lectuals va ser un treball conjunt (Dibuix, Música, Orientació, Llengua i Imatge) amb el Centre Ocupacional Tola de Silla.
- Foment de la lectura i transferència de llenguatges: V. A. Estellés i R. M.ª del Valle-Inclán.
- Aprenem a editar els nostres primers dibuixos animats i participació en la plataforma artística Water-Whell.
- La falla de l'IES: festa i crítica.

Pensem que en un futur pròxim hem de donar més importància a allò que la creativitat pot aportar en totes les disciplines. En el treball cooperatiu i col·laboratiu està una part del futur de l'educació artística.

Realització del mòdul per al nostre equipament TSA.

El cartell de la posada de Vicent Andrés Ballester.

Món i mental.

Reproducció de Vicent Andrés Ballester.

Món i mental de la posada.

Il·lustració de la posada de Vicent Andrés Ballester.

Disseny per a vestuari del repere dels Lutzes de Sagunto.

Disseny per a vestuari de Guadalupe.

Presentació de la primera exposició d'art dels IES i TOLA.

La sarraga de la falla.

Organització de l'exposició del treball del CD Anònim el Cor.

Maqueta de la falla.

Senda D'Alvaroz III.

Senda III.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Fig. 63. Panell 20.

-Panell 21: Animant l'educació artística a la Safor des de l'IES Maria Enríquez de Gandia. Carlos Martínez.

SECOND ROUND
ART I LLUITA
ALS INSTITUTS
VALENCIANS

Animant l'educació artística a la Safor des de l'IES Maria Enríquez de Gandia

Carlos Martínez
Departament de Dibuix. IES Maria Enríquez de Gandia

L'Institut Maria Enríquez de Gandia fou el primer centre de la Safor a implantar en els seus plans d'estudi el batxillerat d'arts.

Des d'aleshores són centenars els joves que hi han passat, amb un resultat plenament satisfactori, tant en l'àmbit acadèmic com en l'humà, per permetre'ls desenvolupar una activitat vocacional que sens dubte marca el futur professional en la majoria d'ells.

Per al Centre és un gran orgull comprovar el grau de satisfacció de totes i tots els qui han cursat aquesta opció i que en la actualitat se senten plenament realitzats en les seues activitats professionals.

Són incomputables els exemples d'artistes que ja comencen a despuntar en el difícil món de l'art i d'altres que optaren per ensenyances superiors de disseny i avui estan considerats com a bons professionals que despleguen la seua creativitat en empreses d'àmbit nacional i internacional.

Eliminar aquesta possibilitat des de la base seria un gran error que frustraria moltes vocacions i ens privaria a tots com a societat d'aqueixos artistes i creatius que ens fan apreciar la vida des d'un punt de vista més feliç.

Fig. 64. Panell 21.

Respecte a la situació, com s'ha comentat, s'explicarà en aquest apartat breument pel fet que formarà part de la investigació basada en fotografies, en la qual es tracta la continuïtat d'uns mateixos elements emplaçats en diversos llocs.

A *l'IES Lluís Vives* es trobaven al claustre en l'ordre que inicialment s'havia dissenyat, amb les entitats col·laboradores i després els diferents instituts per l'ordre de recepció del projecte. A *l'IES Juan de Garay* es trobaven al voltant del saló i estaven en un ordre divers a l'estipulat de manera inicial. Això sí, es tenia en els llocs més accessibles els del centre en particular i els referents a les explicacions inicials per comprendre el projecte Second Round. A *l'IES Clot del Moro* hi havia un hall molt lluminós, en l'entrada, allí es trobaven els panells explicatius amb un ordre aleatori de l'inicial, ja que no hi havia molt d'espai, però disposats amb coherència. A *l'IES L'Estació* els panells estaven exposats en el corredor principal del centre, des de la porta inicial cap a dins, al costat de la paret que representa un mur del Guernica de Picasso, el qual feia que l'ambient creat al voltant dels panells tinguera encara més l'art per totes bandes. Es trobaven en un ordre diferent de l'estipulat en un inici perquè es trobava en primer lloc el panell del centre. Els panells de *l'IES Laurona* estaven a l'entrada del centre amb un ordre perfecte, en primer lloc es trobava el panell de l'institut, i seguidament es trobaven en l'ordre estipulat en un inici, per tal de llegir en primer lloc els referits a les institucions i organismes participants en el projecte, els quals es trobaven en una part del hall, tenint com a destacat el panell del comissari Ricard Huerta, a més, a continuació es podien llegir els referits als dels centres participants en l'ordre en què Second Round arriba a ells. A *l'IES Tirant lo Blanch* els panells es trobaven directament en entrar al centre, mostrant-los amb l'ordre cronològic adequat i tenint-los de manera que totes les persones que entraven al centre podien llegir els panells i per tant conèixer Second Round. A *l'IES Número 1* en entrar al centre et trobaves amb espais amplis, on davant ja podies apreciar alguns dels panells explicatius que estaven per tot el gran hall del centre amb un ordre aleatori, ja que amb el gran espai que hi havia podien estar molt repartits. A *l'IES Benlliure* els panells es trobaven també a l'entrada del centre, directament podies llegir-los tots només entrar. Se situaven en files on estaven en un ordre correcte, tenint en un lloc principal el panell de Ricard Huerta, com a comissari. A *l'IES Josep de Ribera* els panells estaven al voltant del pati, en el claustre del centre, d'aquesta manera era una zona molt agitada de l'institut i es trobava envoltat d'obres dels alumnes. Era una

zona de pas central on hi havia estudiants al seu voltant a cada canvi d'hora. A *l'IES Ausiàs March* els panells formaven una fila a l'entrada del centre, creant un corredor. Apareixia en primer lloc i d'un mode destacat el panell del centre en qüestió. La resta es trobaven en l'ordre correcte inicialment estipulat per seguir un ordre cronològic. A *l'IES Sanchis Guarnier* els panells es podien apreciar just a l'entrada del centre, era impossible no parar-se a llegir almenys algú d'ells com es va comprovar amb l'alumnat del centre, que miraven detingudament totes les explicacions que allí apareixien, a més, en el centre dels panells hi havia una obra d'art que representava les lletres agafades per un fil. A *l'IES María Enríquez* els panells es trobaven ben disposats a l'entrada de l'institut.

IV.2.4. Exposició d'obres

De forma general, l'exposició d'obres als instituts es realitzava de dos possibles maneres, o bé hi havia un espai especialment dedicat, el qual solia ser prop o al voltant dels panells; o bé les obres es trobaven repartides per tot el centre, normalment amb algunes de les peces més especials en llocs més vistosos. En aquesta part, encara que moltes obres s'explicaran en la part de participació i altres accions per formar part de rutes didàctiques, hi ha dues característiques a tindre en compte, són la transversalitat i la retrospectiva. En bona part de les exposicions es podien apreciar obres realitzades entre diferents assignatures, de manera que en un mateix treball utilitzat per a Second Round els alumnes havien treballat des de diverses perspectives realitzant així una sinergia molt valorada en l'aprenentatge. La transversalitat entre matèries feia als alumnes relacionar conceptes, i als professors treballar conjuntament amb altres especialistes, nodrint-se així de la formació integral. A més, gràcies al projecte s'ha fet la vista enrere cap als antics alumnes dels centres. En molts casos, s'ha pensat a tindre en compte eixos exalumnes que van passar per les aules de dibuix i que han seguit les seues trajectòries amb tota mena d'activitats. Doncs bé, aquests antics alumnes es van mostrar molt participatius col·laborant amb obres seues, algunes realitzades en els seus anys de Secundària i d'altres confeccionats fa menys temps, o bé per voluntat pròpia, pel seu treball o directament per al projecte en qüestió.

A l'IES Lluís Vives, després de l'acte inaugural es va passar a l'exposició dels treballs d'alumnes amb tot un recorregut des del saló principal. En el claustre, amb els panells, hi havia gran quantitat d'obres, en aquesta part sobretot es tractava de quadres pintats. A part d'una sala més menuda on hi havia diverses obres en una vitrina, ja que eren peces més menudes que feien de collars i altres elements decoratius.

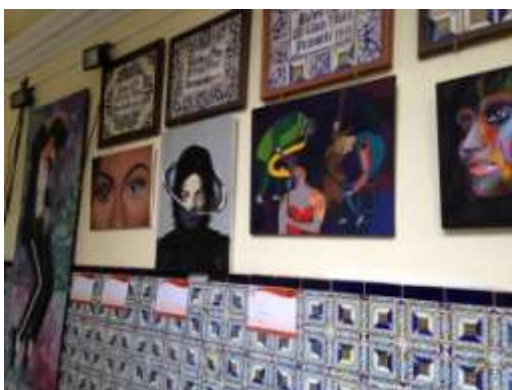

Fig. 65. Vitrina amb peces diverses. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 66. Quadres en el claustre. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 67. Obres amb la capella de l'IES al fons. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Al primer pis, l'antic cor, on directament es podia contemplar la Capella del centre, hi havia molta varietat d'obres. Es podien apreciar peces de tot tipus, des de pintures al carbonet, diferents collages amb revistes, i fins i tot un audiovisual a la paret on parlaven d'un projecte educatiu en el qual participen. També hi havia ninots de falles, així com altres tipus d'activitats que havien fet els alumnes, com diferents tipus de mans, on cada alumne l'havia expressada com va preferir, d'esquelet, de colors, etc.

Fig. 68. Modelatge i creacions diverses. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 69 Creacions de tot tipus al cor. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 70. Creacions de mans. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 71. Ninots de falles. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

A l'IES Juan de Garay les obres principals es trobaven al saló d'actes, encara que hi havia obres artístiques per tot l'institut com si fóra un museu, recorregut que es podia fer amb la ruta didàctica que formava part de les accions complementàries preparades per l'IES. Així és que en aquest apartat centrarem la mirada en les obres que hi havia al saló principal, on també estaven els panells entre les peces de l'alumnat. En el cas d'aquestes obres de la sala es podia apreciar l'estil característic de l'*Equip Hoz*, com a grup que va viure una experiència educativa en l'àmbit de les arts plàstiques.

Fig. 72. Obres amb l'estil de l'Equip Hoz al saló principal. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

Fig. 73. Quadre de l'Equip Hoz. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

Cal explicar més detalladament aquest *Equip Hoz*, que va nàixer a partir de la iniciativa de Ferran Morell Perelló l'any 1977, sent professor de Dibuix de l'Institut Alfonso VIII a Conca, va decidir proporcionar als seus alumnes una àrea de treball per a l'expressió artística que anara més enllà de la classe de Dibuix que es realitzava en el mateix institut, ja que van ser els mateixos alumnes els que volien seguir treballant en hores no lectives. Va sorgir així l'anomenat equip, format per joves artistes que eren estudiants del centre en el qual treballava en eixe moment el professor. Per això mateix cal destacar que aquest equip es troba present tant a Conca com a altres municipis de la Comunitat Valenciana, com Benetússer i València, on també va treballar aquest professor. És justament a la capital del Túria on va formar part de l'IES Juan de Garay, on va realitzar la seua labor docent

com a catedràtic de Dibuix. Quan el professor va rebre el seu trasllat definitiu a València, va entrar a treballar en aquest IES, on va continuar amb la seua forma particular d'entendre l'educació artística, ja que ho feia com a mètode actiu, de raonament, deixant als alumnes la possibilitat d'expressar els seus pensaments mitjançant l'art. Amb aquesta dinàmica es van realitzar molts projectes de treball col·lectiu amb la confecció de sèries temàtiques derivades a partir de pintors famosos. Mencionar especialment la sèrie de tapissos, entre els quals destaquen els de l'exposició "No a la guerra", centrada en l'obra de Picasso *El Guernica*, es tracta de la peça més famosa, ja que el quadre creat va tindre gran repercussió en el terreny de l'art per la seua manera característica de representar-ho.

Fig. 74. Guernica de Ferran Morell i Equip Hoz. Imatge d'Internet.

Amb aquest recorregut, aquest grup d'artistes va tindre una vida d'uns 20 anys, des dels seus inicis en 1977 a la jubilació del professor *Ferran Morell*. En aquests anys es van dur a terme 83 exposicions a Conca, Catalunya i part de la Comunitat Valenciana. Per tot açò es veu la importància de *l'Equip Hoz*, raó per la qual aquest centre té tant en compte el seu estil inconfusible d'estudi i pintura. La manera de crear les obres també és molt original, es tracta de crear un estudi inicial, per exemple el més representatiu són les cares. L'alumne observa des de diverses perspectives, d'un costat, de l'altre, una visió més alta, una visió més baixa, etc. Amb tot un conjunt de dibuixos es passava ja a la part final en la qual es realitzava la visió general que et formaves a partir de les diverses perspectives que havies observat, de manera que es tractava d'un ensenyament actiu, emprant el descobriment com a forma d'aprenentatge.

Una vegada coneixem la importància d'aquest grup s'entén que a la sala principal les obres siguen totes amb la tècnica específica que utilitzaven. Encara que es destaca el treball que es realitza també en altres disciplines i estils.

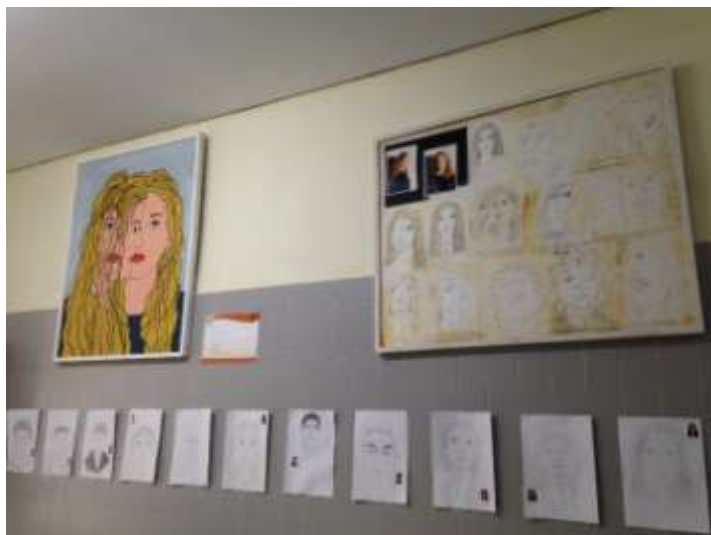

Fig. 75. Quadre amb l'estil de l'Equip Hoz i l'estudi anterior que es realitza. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

Fig. 76. Vitrina amb marionetes. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

Fig. 77. Quadres estil *socarrat*. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

A l'IES Clot del Moro les obres dels alumnes es trobaven repartides per tot l'institut, pels corredors hi havia obres en faristols, i en vitrines hi havia moltes obres fetes pels alumnes segons els diferents cursos.

Fig. 78. Obres en cavallets. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Fig. 79. Dibuixos al carbonet. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Fig. 80. Creacions lliures realitzades de manera transversal. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Fig. 81. Creacions geomètriques realitzades de manera transversal. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Cal destacar que en aquest centre s'havien realitzat de manera especial diferents obres pensades de forma transversal, és a dir, que les havien confeccionat treballant en diverses assignatures, com era el cas d'uns ninots i altres obres que estaven fetes des del pensament filosòfic, treballant una mateixa obra en dues matèries: dibuix i filosofia. En aquest cas s'obtenien unes obres que, a part de ser peces artístiques, estaven confeccionades amb pensaments filosòfics particulars que evocaven certes corrents filosòfiques impartides a les classes. També havien treballat altres maneres de pintar i de crear, dependent del nivell que tenien els alumnes i de la destresa i interès que demostraven a les classes.

A l'IES L'Estació, les obres dels alumnes i també d'exalumnes es trobaven a un dels corredors principals del centre, de manera que a continuació dels panells es podia veure l'exposició. Es tractava de pintures realitzades en les diferents assignatures d'art, també seguint diverses temàtiques.

Fig. 82. Creacions en l'assignatura de cultura audiovisual. Imatge pròpia, presa a l'IES l'Estació d'Ontinyent (18/11/2015)

Fig. 83. Creacions en l'assignatura de Dibuix artístic. Imatge pròpia, presa a l'IES l'Estació d'Ontinyent (04/11/2015)

També hi havia peces per a recalcar, com un gran collage molt treballat, així com la confecció d'una casa amb globus, imitant la casa de la pel·lícula de Disney-Pixar *Up*.

Fig. 84. Collage. Imatge pròpia, presa a l'IES l'Estació d'Ontinyent (18/11/2015)

Fig. 85. Globus i casa. Imatge pròpia, presa a l'IES l'Estació d'Ontinyent (18/11/2015)

A l'IES Laurona, encara que cal destacar que aquest centre no és l'institut de Lliria que imparteix el Batxillerat Artístic, es respirava l'art per tots els passadissos del centre, motiu que explica la seua gran implicació en el projecte Second Round. En aquest cas, es treballa el dibuix des de diferents assignatures, com història, matemàtiques, música o filosofia, i generalment en totes les assignatures provinents de les ciències socials. Així els alumnes del centre treballen l'art de manera transversal, amb dibuixos i diferents activitats que relacionen les assignatures. Com és el cas de la realització de quadres d'artistes famosos amb fotografies dels alumnes imitant aquests quadres; o dibuixos de l'art Bizantí amb la confecció dels mosaics que trobem a Ravenna (Itàlia), en els quals apareixen Justinià i Teodora. D'aquesta manera per exemple l'alumnat treballa la història, l'art i el dibuix.

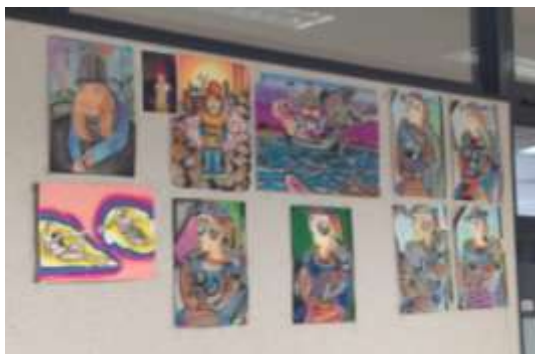

Fig. 86. Dibuixos. Imatge pròpia, presa a l'IES Laurona de Lliria (04/12/2015)

Fig. 87. Muntatges reals que imiten quadres famosos. Imatge pròpia, presa a l'IES Laurona de Lliria (04/12/2015)

Fig. 88. Composicions bizantines. Imatge pròpia, presa a l'IES Laurona de Lliria (04/12/2015)

També el cas dels dibuixos geomètrics de matemàtics cridaven l'atenció pels corredors, així com les peces tridimensionals i els ninots que relacionaven història, filosofia i dibuix. A més, hi havia diversos collages de fotografies de l'aniversari del centre, que indicaven que l'art estava present en tot el que se celebrava allí.

Respecte a l'IES *Tirant lo Blanch*, les obres dels alumnes del centre estaven per tot el corredor principal de l'institut, algunes d'elles estaven realitzades a propòsit per al projecte expositiu, però d'altres ja estaven confeccionades anteriorment i gràcies a l'acte es van exposar per primera volta. Hi havia molts quadres pintats amb diferents estils, des dels més realistes fins a l'estil surrealista i abstracte, de manera que es va aconseguir

desenvolupar tota la imaginació de l'alumnat. També va haver-hi algunes escultures que cridaven molt l'atenció de tots per la seua dificultat i les seues formes.

Fig. 89. Quadres diversos al corredor. Imatge pròpia, presa a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent (15/01/2016)

Fig.90. Composició colors. Imatge pròpia, presa a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent (15/01/2016)

Fig. 91. Obres. Imatge pròpia, presa a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent (15/01/2016)

Fig. 92. Escultures i pintura. Imatge pròpia, presa a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent (15/01/2016)

A l'IES Número 1 podies observar algunes obres al hall, tan bon punt entraves a l'institut es podien apreciar peces diverses, obres de tota mena realitzades pels alumnes, des de modelatge amb diferents materials a escultures i diverses tècniques i obres. Després, seguint pel corredor principal es podien apreciar els quadres i diferents gravats confeccionats pels alumnes, així com algunes obres fetes per exalumnes que van voler col·laborar.

Fig. 93. Escultures i modelatge. Imatge presa per Eva Martí a l'IES Número 1 de Requena (02/02/2016)

Fig. 94. Creacions amb plastilina. Imatge presa per Eva Martí a l'IES Número 1 de Requena (02/02/2016)

Fig. 95. Pintures al corredor. Imatge pròpia, presa a l'IES Número 1 de Requena (02/02/2016)

Fig. 96. Pintures al corredor. Imatge pròpia, presa a l'IES Número 1 de Requena (02/02/2016)

En *l'institut Benlliure* les obres es trobaven a l'entrada, estaven totes perfectament exposades, en unes vitrines hi havia diferents peces confeccionades per l'alumnat. Hi havia obres molt originals penjades, tant d'alumnes com de professors de l'IES, entre ells el responsable de Second Round al centre, Pepe Ivars, que va exposar alguns dels seus quadres.

Fig. 97. Diverses peces en vitrines. Imatge pròpia, presa a l'IES Benlliure de València (17/02/2016)

Fig. 98. Diverses obres. Imatge presa per Eva Martí a l'IES Benlliure de València (17/02/2016)

Fig. 99. Quadres exposats, vista general. Imatge presa per Eva Martí a l'IES Benlliure de València (17/02/2016)

Fig. 100. Quadres exposats. Imatge presa per Eva Martí a l'IES Benlliure de València (17/02/2016)

A l'IES Josep de Ribera hi havia obres per tot l'institut, sobretot al voltant del claustre, amb diferents representacions artístiques, quadres amb estil pop art, *photocalls* d'obres d'art i peces de tota mena. A part, també estava decorat pels altres pisos i fins i tot a les escales principals del centre.

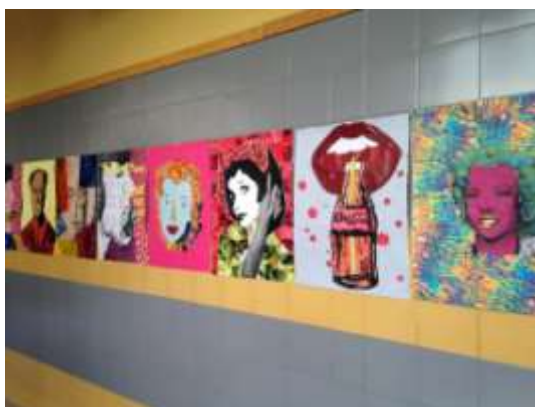

Fig. 101. Estil Pop Art. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 102. Emoticones. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig.103. Creació. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig.104. Dibuixos diversos. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

A l'institut *Ausiàs March* les obres estaven per pràcticament tot el centre, al voltant dels panells, i també sobretot al primer pis, on a part de quadres realitzats amb diferents tècniques hi havia escultures i altres obres utilitzant la ceràmica, molt representativa de la zona.

Fig. 105. Diverses peces en vitrina. Imatge pròpia, presa a l'IES Asiàs March de Manises (15/04/2016)

Fig. 106. Creacions geomètriques i Pop Art. Imatge pròpia, presa a l'IES Asiàs March de Manises (15/04/2016)

Fig. 107. Obres ceràmiques. Imatge pròpia, presa a l'IES Asiàs March de Manises (15/04/2016)

Fig. 108. Modelatge. Imatge pròpia, presa a l'IES Asiàs March de Manises (15/04/2016)

Fig. 109. Dibuixos. Imatge pròpia, presa a l'IES Asiàs March de Manises (15/04/2016)

A l'IES Sanchis Guarner les obres es trobaven per tota la planta baixa i el pati. A l'IES es podien apreciar tota mena d'obres, amb pintures a partir de grans obres conegudes, pintures que representaven als alumnes, escultures, modelatge, pintures a llapis, activitats transversals juntament amb l'assignatura de música i tota mena d'iniciatives. Fins i tot, cartells publicitaris que reivindicaven certes situacions, com la col·lecció que es manifestava en contra del assetjament escolar o *bullying*.

Fig. 110. Quadres. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

Fig. 111. Creacions al corredor. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla , (03/05/2016)

Fig. 112. Cartells contra el *bullying*. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

Fig. 113. Dibuixos. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

IV.2.5. Participació i altres accions programades.

Els centres de Secundària participants en el projecte Second Round van estar molt actius en les seues accions, van organitzar gran quantitat d'actes i d'iniciatives per visibilitzar el treball que fan cada dia als centres, tant professors com alumnes. En aquest apartat s'observarà la participació que va haver-hi i les accions que van programar els centres, totes per pròpia iniciativa de l'institut, que a banda de tindre els panells i l'exposició d'obres van decidir, cadascú dins les seues possibilitats, que havien d'organitzar activitats paral·leles a banda de les estipulades en un inici. En aquest punt s'observaran eixes activitats paral·leles que van fer alguns dels centres participants.

L'institut Lluís Vives tenia a la porta d'entrada del saló principal una caixa plena de xapes amb el logo de Second Round en diferents colors, els havien confeccionat els alumnes. Ells mateixos eren els encarregats de donar-los a tots els que entraven a la inauguració, així com proporcionaven el tríptic explicatiu del projecte.

Fig. 114. Xapes de Second Round. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

El recorregut que anàvem seguint per vore les obres del centre finalitzava al pati, on ens van sorprendre coneixent que enmig d'ell i hi havia un antic refugi que s'utilitzava a la guerra. Allí vam viure de primera mà un *Guernica*, ja que juntament amb una batucada a fosques, teníem imatges de la *Primavera Valenciana* que es va viure al centre, junt amb altres imatges de conflictes bèl·lics, de manera que tot d'una et feia sentir l'horror. En 'acabar aquesta primera part es va projectar la imatge del quadre de Picasso, *Guernica* i els alumnes imitaven les figures esquinçadores que apareixen.

Fig. 115. Audiovisual de la *Primavera Valenciana*. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 116. Batucada en el refugi. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Fig. 117. Dramatització Guernica. Imatge pròpia, presa a l'IES Lluís Vives de València (06/10/2015)

Per la seua part, a l'IES Juan de Garay en acabar la conferència d'inauguració es va realitzar una guia didàctica pel centre a càrrec de Jaume Gironès, la qual va consistir en la realització d'una ruta per l'institut com si fóra quasi un museu. Es va començar per explicar les obres que hi havia al saló principal, on també estaven els panells entre les obres de l'alumnat, i es va finalitzar a la biblioteca Henar Aguado, on va mostrar el projecte d'impressores en 3D. A part de la sala inaugural, la ruta didàctica va seguir per tot el centre, el qual s'havia convertit en un veritable museu, ple d'obres per tots els corredors, les escales, i fins i tot en les zones de consergeria i secretaria. En cada part estaven les obres creades pels cursos que tenien les classes en eixa zona del centre. Just a la sala de reprografia, una de les més concorregudes pels estudiants i un lloc de pas dins el centre, hi havia un projector que durant tot el dia mostrava obres realitzades a l'institut.

Fig. 118. Audiovisual. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

Una de les dinàmiques creades per alguns cursos van ser les poesies visives o poesies visuals, la metodologia és senzilla i els resultats són admirables. Es tracta de confeccionar una poesia però amb imatges, els alumnes no han de saber quin és el poema complet per a no deixar-se influenciar. Es realitza de la següent manera, cada alumne té una de les oracions que conformen una poesia, així és que entre tots els alumnes tenen el total de la poesia, encara que cadascú només coneix la seua part. Una vegada repartides les oracions, cada u realitza un dibuix que representa per a ell eixa oració, junt amb l'escrit de la seua part de poesia, o escriure directament l'oració de manera que evoque la forma d'un dibuix relacionat. D'aquesta manera aconseguim finalment entre tots els alumnes formar el poema però d'una manera totalment visual i enriquidora. Una vegada es tenen tots, es disposen per l'ordre correcte i es comprén el poema des de la seua part visual segons els alumnes, així com vore també la poesia escrita.

Fig. 119. Poesia visual. Imatge pròpia, presa a l'IES Juan de Garay de València (28/10/2015)

A part, aquest centre tenia més activitats per desenvolupar en els següents dies, ja que anaven a fer un acte de donació, anaven a donar part del seu arxiu a les biblioteques. Açò ho feien perquè amb *l'Equip Hoz* havien confeccionat moltíssimes obres que es troben guardades entre el centre i la pròpia casa del professor Ferran Morell, tantes obres tenen en el seu material que havien decidit fer la donació d'algunes d'elles. A partir de la donació estaven pensant en realitzar una futura col·laboració amb els museus de la zona. Per altra part, en les següents setmanes tenien una important visita des de Dinamarca, el centre *Arhus Statsgymnasium* anava una setmana a València per formar part d'aquesta experiència docent a Secundària, tenien previstes fer unes accions als dos centres i després comparar resultats per fer més enriquidores les experiències.

L'institut Clot del Moro el dia de la inauguració era un esclat de soroll i colors. Els alumnes d'artístic anaven amb la cara pintada, tots vestits amb camisetes que havien pintat ells, juntament amb pantalons de colors, i fins i tot alguns anaven disfressats. En passar el hall hi havia una televisió que mostrava a tota hora vídeos de diferents activitats que havien sigut realitzades al centre, des de concerts a teatres, passant per balls i performance que havien fet al gran pati del centre, tot relacionant-lo junt amb el logo de Second Round.

Fig. 120. Televisió amb performance. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

Els professors del centre van comentar que algunes de les obres les tenen durant tot l'any als corredors del centre, creant així un ambient més creatiu també per a la resta d'alumnat. En entrar pel gran pati podies vore alguns alumnes realitzant un grafiti que deia *Jo sóc artista* el lema que van decidir per a aquest dia. Es van passar tot el matí de la inauguració confeccionant-lo, es tracta d'una obra que recordarà sempre el dia que va arribar Second Round a l'IES i que ja forme part de l'entorn del centre per als pròxims anys.

Fig. 121. Grafiti. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

A més, just abans d'entrar a l'edifici hi havia un *photocall* on estaven els alumnes i animaven a tots a realitzar-se les fotografies pertinents. A part de totes aquestes accions, després de la conferència inicial, els alumnes van realitzar una performance relacionada en la temàtica de la identitat en els joves.

Fig. 122. Performance. Imatge pròpia, presa a l'IES Clot del Moro de Sagunt (04/11/2015)

A l'institut *L'Estació* en acabar la conferència inaugural es va realitzar al saló d'actes una activitat grupal que va proposar Alma, antiga alumna del centre, en la qual tots els assistents, tant alumnes, com professorat i diferents personalitats que estaven en la presentació, ens vam unir ajuntant les mans realitzant un cercle de manera que ocupàvem tota la sala, i així en silenci vam connectar els uns amb els altres i ens vam sentir units per l'energia que l'art havia creat.

Fig. 123 Acció d'unió. Imatge presa per Ricard Huerta a l'IES l'Estació d'Ontinyent (18/11/2015)

A més, en acabar totalment l'acte inaugural es va fer una xicoteta festa amb vi espanyol a la cafeteria del centre on estaven invitats tant alumnes com professors, creant així un ambient entre companys que lluiten per l'art. A part d'açò, s'ha d'esmentar que quan van passar els quinze dies de Second Round al centre es va inaugurar a Ontinyent una

exposició amb obres d'exalumnes. A més a més, es tenien previstes masterclasses organitzades pels exalumnes des de les seues diferents perspectives i treballs actuals a partir dels estudis artístics que van realitzar al centre, d'aquesta manera els actuals alumnes coneixen més eixides professionals i camins que no imaginem dins l'art. Totes aquestes idees van sorgir a partir de l'organització de Second Round.

A l'IES Laurona va coincidir que com es tractava de la setmana d'activitats contra la violència de gènere, els alumnes havien ideat i gravat uns curtmetratges per reflexionar sobre el tema, per això mateix en començar l'acte es van apreciar els diferents vídeos que havien realitzat els alumnes per conscienciar a la societat sobre el tema en qüestió. Després de la inauguració, es va fer gala de perquè el poble de Llúria és tan conegut per la seua part musical i pel talent dels seus músics, ja que en aquest cas 4 alumnes ens van delectar amb un concert a partir de 3 violins i un violoncel. Van tocar la cançó *Roxanne*, de la pel·lícula *Moulan Rouge*, a ritme de tango, i també la cançó *Entertaining*, de la pel·lícula *El golpe*.

Després de l'acte es va fer una celebració especial en el dinar per festejar que havia començat Second Round a Llúria.

Fig. 124. Concert. Imatge presa per l'IES Laurona a Llúria (04/12/2015)

IES Tirant lo Blanch, una part important de l'exposició era la participació d'antics alumnes del centre, es tractava d'un fet únic, i per això mateix van realitzar dos tipus de tríptics que es podien agafar davant l'entrada de la sala on es realitzava la inauguració. El tríptic de Second Round, i un tríptic especial on explicava el 50 aniversari del centre i l'exposició d'antics alumnes, ja que van aprofitar Second Round i el seu aniversari per fer uns actes especials destinats a tota la comunitat educativa de l'IES. Ja a la sala principal es podia també sentir l'art per totes bandes, ja que es trobava plena de diferents cartells d'altres projectes que havien fet a l'institut, molts amb un to cinematogràfic. A l'entrada de la sala es trobaven fotografies i cartells, després hi havia un gran escenari, i a part també tenia una part alta per gestionar els llums, el so, i fins i tot un cor per a altres celebracions.

Fig. 125. Tríptics. Imatge pròpia, presa a l'IES Tirant lo Blanch de Torrent (15/01/2016)

A l'IES Número 1 en acabar la conferència inicial i realitzar la visita per les obres mostrades es va realitzar una activitat peculiar. Com Requena és terra de vins, a una sala

gran amb molta llum natural i tenint al voltant uns grafitis fets pels alumnes, es va disposar d'una taula gran per pintar amb vi i el sarment de la vinya, els assistents mullaven els pinzells amb el vi per pintar. Allí vam gaudir de l'activitat junt amb alguns alumnes que van participar demostrant el seu gran potencial.

Fig. 126. Pintar amb vi. Imatge pròpia, presa a l'IES Número 1 de Requena (02/02/2016)

A més, tenien altres activitats programades, van confeccionar un altre cartell a banda del cartell principal de Second Round, tots dos cartells es trobaven en diferents punts del centre, com a l'entrada. Als cartells estaven escrites les altres exposicions que feien, emplaçades al *centre Número 1 de Requena*, a la *Casa de la Cultura d'Utiel* i al *Museu Florencio Lafuente de Requena*, durant els dies que Second Round visitava el poble, aprofitant perquè el projecte arribara també a altres poblacions veïnes, passant també de Requena a Utiel.

Fig. 127. Cartells. Imatge pròpia, presa a l'IES Número 1 de Requena (02/02/2016)

Respecte a l'IES Josep de Ribera, el centre tenia una programació molt ampla que va fer partícip a tot el poble de Xàtiva, ja que van començar el dia de la inauguració amb una cercavila pel poble, on els professors portaven samarretes confeccionades expressament per a aquest acte. Després al centre van organitzar diferents performances, realitzades al saló d'actes abans de la conferència. Primer pintant de manera espontània en l'escenari, amb uns músics que van estar tota l'estona tocant.

Fig. 128. Programa. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 129. Passacarrer. Imatge presa per Xelo Piqueres als carrers de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 130. Muses posant a la cercavila. Imatge presa per Xelo Piqueres als carrers de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 131. Samarreta confeccionada per a Second Round. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 132. Performance. Imatge presa per Ricard Huerta a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 133. Músics. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Després van representar diferents escenes amb alumnat vestit de muses, i finalment van llegir un manifest que havien redactat els alumnes, on van reivindicar la lluita per l'art i la seua importància, finalment molta gent va saltar a l'escenari per donar suport a l'art.

Fig. 134. Alumnes i professors amb Gabriela Vera i Ricard Huerta. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

A continuació de la conferència la professora Xelo Piqueres ens va fer un recorregut didàctic pel centre explicant-nos algunes de les obres exposades, hi havia obres per les escales i directament per tot l'institut.

Fig. 135. Recorregut didàctic. Imatge presa per Xelo Piqueres a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Cal destacar els murals que decoren el centre, entre ells el més emotiu és un mural que van pintar els alumnes per al seu professor Toni Garcia, d'aquesta manera recordaven moments que havien viscut junts i estaven reflectides algunes de les característiques més rellevants de la seua personalitat i del seu dia a dia al centre.

Fig. 136. Detall mural de Toni Garcia. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 137. Portes del mural de Toni Garcia. Imatge pròpia presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

Finalment, la jornada va continuar amb el menjar de calçots característic de l'institut. Participaven tots els professors de l'IES, els quals van confeccionar uns davantals molt particulars dissenyats pel departament de dibuix. En aquest acte es podia apreciar el bon ambient i la bona sintonia que hi ha al centre.

Fig. 138. Davantal de la calçotada. Imatge pròpia presa a Xàtiva (02/03/2016)

Fig. 139. Calçotada. Imatge pròpia presa a Xàtiva (02/03/2016)

A l'IES Ausiàs March, en entrar podies admirar als alumnes abillats elegantment, els quals eixien a rebre a la porta als assistents, com uns autèntics majordoms. I també hi havia alumnes vestits amb models confeccionats per ells mateixos. Després es passava per una taula gran que hi havia al hall i es podien obtenir postals, detalls artesanals com uns imants ceràmics de diferents formes i colors amb les inicials del centre i tot tipus de regals. També destacar unes pintures que van realitzar els alumnes i que, dins uns sobres, donaven als assistents. Aquestes obres eren de gran qualitat, fet pel qual calia felicitar als seus autors.

Fig. 140. Alumnes amb models fabricats per ells. Imatge pròpia presa a l'IES Ausiàs March de Manises (15/04/2016)

Fig. 141. Obsequis. Imatge pròpia presa a l'IES Ausiàs March de Manises (15/04/2016)

Fig. 142. Obra d'art com a obsequi únic. Imatge pròpia presa a l'IES Ausiàs March de Manises (15/04/2016)

També en entrar hi havia un *photocall* molt particular, a part de les obres expositives,

"La marxa cap al futur des de l'IES Ausiàs March de Manises"

Divendres 15 d'abril (INAUGURACIÓ A L'IES)

- 10,45h **Actuació** del mag Andrés Lluch, al pati del centre
- 11,30 **Fotocall:** "Art de l'Hosta"
- 11,50 **Video Fashion Show**
- 12,00 **Concert** de guitarra acústica: "Días sin huella" (Ángel Moya i Javier González)
- 12,30 **Presentació:** Joan Carles Andrés Raga (Director de l'IES)
Conferència: "Els reptes socials de l'Educació Artística" per Ricard Huerta (Director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives)
Video de Sara Muñoz: "Que tinguem sort"
- 13,30 Inauguració de l'exposició d'obres de alumnes i ex-alumnes
- 14,00 **Picaeta**

Dimecres 20 d'abril

- 12,20h **Conferència:** "Dissony i publicitat" per Àngel Martínez (Vicepresident de ADCV)
- 13,30 **Inauguració** del mural realitzat per Luis Llacer

Divendres 22 d'abril

- 12,20h **Conferència:** "Les dones a la Història de l'Art: les oblidades", per Vicent Ibiza i Dysca (Escriptor i professor d'Història de l'Art)

Dilluns 25 d'abril

- 10,45h **Graffiti** de David Carrasco i Yaiza Guerra al pati del centre

Dijous 28 d'abril CLOENDA

- AL IES
- 11,20h **Conferència:** "La natura en l'art" per Martí Domínguez (Escriptor, assagista i doctor en Biologia)

A LA CASA DE CULTURA

- 12,30h **Actuació musical**
Lectura d'odes i pirades en l'art
Desfilada de moda: "Art i lluita" al claustre de la Casa de Cultura de Manises
- 13,30 **Picaeta**

que estaven per totes bandes. A més, hi havia un llibre de firmes on escriure oracions motivadores per als organitzadors. Definitivament l'equip del centre havia demostrat el seu esforç i treball. Van confeccionar un tríptic especial, a part del de Second Round, en el qual explicaven la gran quantitat d'actes que havien preparat, ja que hi havia un programa especial per als dies posteriors.

Fig. 143. Programa d'activitats. Imatge pròpia presa a l'IES Ausiàs March de Manises (15/04/2016)

Quan va finalitzar la conferència es va visualitzar un vídeo amb la cançó de Lluís Llac sota el títol *Que tingues sort*, el vídeo l'havia fet l'alumna Sara Muñoz. També es va mostrar darrerament un altre vídeo sobre el *fashion show* que estaven preparant, el qual es tractava d'una desfilada de models en la qual els alumnes dissenyen els seus propis vestits, fent-lo amb col·laboració i creativitat, inspirat en pel·lícules i artistes de l'art. Eixe dia va continuar l'ambient en una picadeta posterior per als alumnes participants, professors i en general persones implicades en el projecte.

Cal destacar la desfilada de moda que es va organitzar dins les accions del Second Round de Manises. Aquest acte és d'especial menció ja que va paraitzar tot el poble creant molta expectació, cosa que es va comprovar en la gran quantitat d'assistents que va anar a l'acte. Aquesta iniciativa va nàixer a partir de les inquietuds dels alumnes, els quals estaven especialment interessats en l'àmbit del modelatge, per tant els seus professors d'artístic van decidir que realitzarien una gran proposta en aquest terreny tan interessant.

Fig. 144. Presentació de l'acte. Imatge presa pel departament de Dibuix de l'IES Ausiàs March, a la Casa de Cultura de Manises (28/04/2016)

Fig. 145. Desfilada de models. Imatge presa pel departament de Dibuix de l'IES Ausiàs March, a la Casa de Cultura de Manises (28/04/2016)

Fig. 146. Desfilada de models. Imatge presa pel departament de Dibuix de l'IES Ausiàs March, a la Casa de Cultura de Manises (28/04/2016)

Fig. 147. Desfilada de models. Imatge presa pel departament de Dibuix de l'IES Ausiàs March, a la Casa de Cultura de Manises (28/04/2016)

Fig. 148. Finalització de la desfilada de models. Imatge presa pel departament de Dibuix de l'IES Ausiàs March, a la Casa de Cultura de Manises (28/04/2016)

El poble de Silla es va mobilitzar el dia que va arribar Second Round a l'IES Sanchis Guarner, va ser una autèntica festa per l'art des de ben entrat el matí, ja que quan era quasi l'hora de la inauguració el poble es trobava tot engalanat. Tot el centre estava ple d'obres d'art amb quadres penjats, pintures a terra i tota mena de representacions artístiques.

Fig. 149. Carrers de Silla amb cartells de Second Round. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Tot va començar directament des de la plaça principal del poble, en l'Ajuntament. Allí estava l'Alcalde de Silla, Vicente Zaragoza, la Regidora d'Educació, Raquel Sánchez.

Junt amb altres personalitats que es van sumar a tots els actes i les reivindicacions que van organitzar des de l'institut amb la participació dels alumnes.

Fig. 150. Interior de l'Ajuntament de Silla (d'esquerra a dreta) Vicente Zaragoza, Ricard Huerta, Raquel Sánchez i Lola Bosch. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Des del balcó de l'Ajuntament, l'alcalde del poble va oferir unes paraules per recolzar l'art i l'educació artística en totes les seues etapes, i seguidament uns alumnes van llegir el manifest que havien estat preparant a les classes, centrant-lo a remarcar tot eixe potencial que té l'art i la seua importància a la societat. A continuació es van organitzar uns actes a la plaça, primer una acció de pintura espontània en el qual uns alumnes van començar a pintar per terra al so de la música.

Fig. 151. Action Painting a la plaça de l'Ajuntament de Silla. Imatge presa per Ricard Huerta des del balcó de l'Ajuntament de Silla (03/05/2016)

Fig. 152. Ricard Huerta i María José Gómez en el balcó de l'Ajuntament de Silla. Imatge presa per Lola Bosch (03/05/2016)

En acabar, mentre els dolçainers i tabalers tocaven algunes de les cançons típiques de la zona, un grup d'alumnes feia balls disfressats de cabuts que representaven diferents artistes com *Van Gogh*, *Frida Kahlo*, *El Greco*, *Picasso* o *Matisse*, entre altres. Va ser una actuació molt treballada, ja que els mateixos alumnes eren els que havien confeccionat els cabuts per representar els diferents artistes, a més de preparar el conjunt i assajar els balls.

Fig. 153. Ball de cabuts a la plaça de l'Ajuntament de Silla. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Fig. 154. Ball de cabuts a la plaça de l'Ajuntament de Silla. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Quan va finalitzar, es va fer una cercavila on participaven tots els alumnes del centre, professors, personal de l'Ajuntament i altres personalitats, seguint la música dels tabalers i dolçainers mentre tots junts caminaven pel poble de Silla reconvertit en un museu a l'aire lliure.

Fig. 155. Cercavila i al fons l'Ajuntament. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Fig. 156. Cercavila. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Així, abans d'arribar a l'IES es va fer una parada al col·legi que es troba just al costat, allí es van desenvolupar més accions artístiques. Uns alumnes van pintar un quadre enmig del pati baix l'atenta mirada de tots els xiquets de l'escola, que estaven meravellats del que estava succeint. També es van representar les lletres que formen la paraula ART i FART. Finalment els alumnes disfressats d'artistes cabuts van ballar algunes cançons.

Fig. 157. Accions artístiques en el col·legi. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Fig. 158. Ricard Huerta i Gabriela Vera amb alumnes que havien fet accions artístiques. Imatge presa a Silla (03/05/2016)

Fig. 159. FARTs. Imatge pròpia, presa a Silla (03/05/2016)

Fig. 160. Balls dels cabuts al col·legi. Imatge presa per Ricard Huerta a Silla (03/05/2016)

Després es va arribar a l'IES, on es va acabar de muntar una escultura que representava la reivindicació de l'art.

Fig. 161. Escultura. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

A continuació, pel pati hi havia una exposició d'escultures fetes pels alumnes, cadascuna amb la seua temàtica i estil diferent.

Fig. 162. Escultures. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

En arribar dins del centre es va oferir una explicació de les obres exposades i les tècniques utilitzades, apreciand així tot el treball que es podia comprovar en la gran quantitat d'art que hi havia. Seguidament es va realitzar l'acte inaugural amb l'acció poètica convertida en discurs, ja que el director de l'institut va sorprendre amb la creació d'un discurs amb paraules clau i ordre aleatori. Finalment, a continuació de la conferència i abans del vi espanyol a la cafeteria del centre, van interpretar al saló principal la cançó el cor del poble.

Fig. 163. Cor cantant. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner de Silla (03/05/2016)

IV.2.6. Centres com a museus

Amb les accions impulsades des del projecte, amb les obres realitzades durant el curs, així com les activitats i exposicions generades pel projecte, s'ha aconseguit convertir als instituts de Secundària en vertaders museus o centres d'art provocant un ambient propici a la reivindicació (Huerta, 2017). Es creava un entorn participatiu on es respirava l'art per totes bandes, es realitzava una transformació dels entorns educatius. Es van realitzar activitats especials per a les inauguracions que queden impregnades en la història del centre i que formaran part continua, com grafitis als patis, dibuixos als corredors o escultures a les classes. Els participants confeccionaven un entorn col·laboratiu al voltant de l'art, apostant directament per una educació artística com a motor de canvi social. Cal destacar que com s'utilitzava l'art de manera transversal en altres matèries com història, filosofia, geografia o matemàtiques, es podien observar tot tipus d'obres pels diferents departaments del centre. D'aquesta manera tot el centre quedava impregnat d'art, “des dels halls dels instituts fins als murs exteriors, passant pels corredors i les escales, es transmetien unes sensacions enriquidores per al personal i per als alumnes, ja que l'ambient no tenia res a envejar a un veritable museu” (Gómez-Aguilella, 2017a: 70).

Fig. 164. Escales de l'IES Josep de Ribera. Imatge pròpia, presa a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva (02/03/2016)

El fet de generar art dins de les instal·lacions dels centres crea un ambient més propici a la creativitat i un espai més obert a la imaginació de l'alumnat. Actualment, els centres s'enfronten al desafiament de construir espais creatius per a generar situacions d'ensenyament-aprenentatge en els quals es genera un aprenentatge productiu, per a açò es proposa incorporar l'anomenat espai total. Es tracta d'una estratègia que afavoreix un espai obert a les possibilitats de la imaginació de l'espectador o de l'habitant ocasional del lloc (Ruiz de Velasco i Abad, 2011). Confeccionant estratègies artístiques tant a l'interior dels centres com en els seus voltants s'aconsegueix un espai immers en art. Aquest espai total està obert a tot el que pugui succeir, a la realitat espaciotemporal que pugui anar emergint de manera que depenent dels participants es van concretant diversos tipus de situacions creant diversos significats. En aquest espai s'afavoreix una imaginació il·limitada gràcies al fet d'ensenyar, aprendre i comunicar-se de formes diferents, permetent comprendre com podem generar aquests espais creatius per a desenvolupar experiències col·lectives des de la mateixa crítica de cada individu, de manera que el coneixement es pugui construir des de la interacció (Betrián et al., 2017). L'afavoriment de les transformacions i les reconstruccions de l'arquitectura contribueix a la formació més completa de l'alumnat, que serà capaç de donar resposta a l'heterogeneïtat. L'espai possibilitador que s'ofereix en aquests centres és l'espai total, a partir de les noves formes de relació que sorgeixen quan es treballa a través de l'art s'afavoreixen les transformacions i millores dels espais. Sorgeixen de la llibertat que proporciona l'art, confeccionant espais originals, creatius i manipuladors, on les vivències prenen forma i adquireixen significats gràcies al seu sentit col·lectiu i dinàmic, fet pel qual estan en contínua transformació. Així és que es crea un espai públic en el qual tots participen, aprenen i es comuniquen (Betrián et al., 2017).

IV. 3. Second Round a La Nau

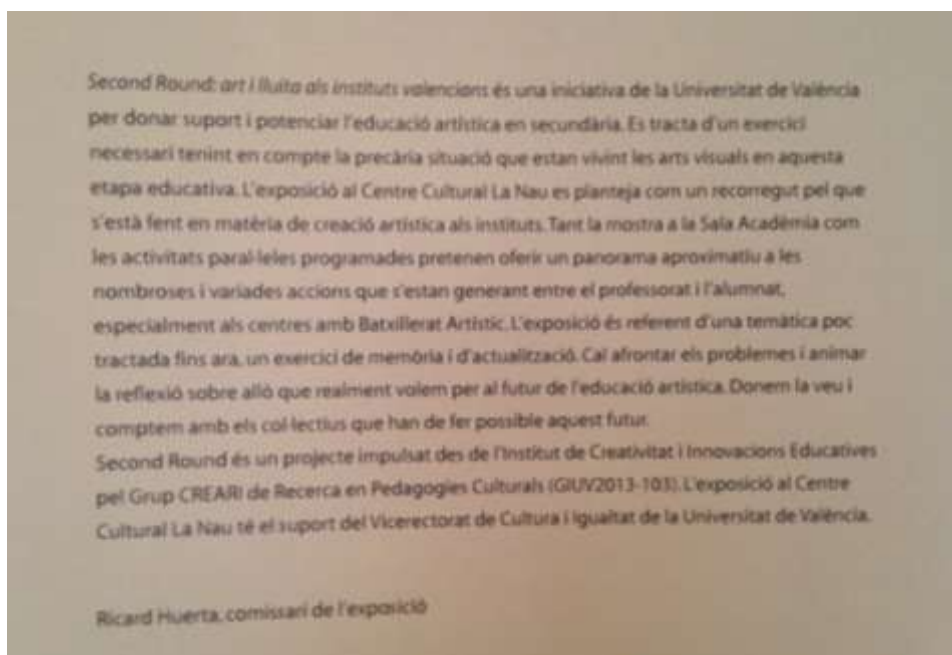

Fig. 165. Escrit de Ricard Huerta en l'exposició de Second Round al Centre Cultural La Nau (València). Imatge pròpia, presa a La Nau.

IV.3.1. Inauguració.

El 6 d'octubre de 2016, just un any després de la inauguració inicial de Second Round, es va fer l'acte inaugural de Second Round a la Nau (València). L'exposició celebrada va ser una recopilació de les obres més representatives dels diferents centres participants en el projecte i va arrodonir el primer curs de Second Round.

Fig. 166. Logo de Second Round a La Nau

Fig. 167. Muntatge de l'exposició. Imatge de Ricard Huerta, la Nau, València (10/2016)

Fig. 168. Muntatge de l'exposició. Imatge de Ricard Huerta, la Nau, València (10/2016)

Fig.131. Invitació del rector per al Second Round a La Nau

En la inauguració hi estaven moltes de les persones que havien estat connectades amb el projecte, com els professors de Dibuix dels instituts participants, professors d'universitat encarregats de les conferències, professionals del món de l'art i alumnes dels centres de Secundària. Per a fer la inauguració oficial van parlar Ricard Huerta, com a comissari de Second Round, Gabriela Vera, com a assessora del projecte en el Cefire de Torrent, i Antonio Ariño Villarroya, Vicerector de Cultura i igualtat de la Universitat de València, encarregat de portar l'exposició al Centre Cultural La Nau.

Fig. 169. Inauguració de Second Round a La Nau. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (06/10/2016)

Es va recordar l'inici del projecte, de la situació per la qual es va proposar realitzar-ho i, tots ells, van destacar el paper que Second Round havia estat realitzant durant tot el curs, la mobilització que havia generat per on havia passat i la visibilització artística que estava mostrant a la societat. Aquesta era la culminació d'un any ple de reivindicació per l'educació artística.

Fig. 170 i 171. Discurs inaugural de Ricard Huerta. Imatges preses per Eduardo Alapont, a la Nau de València (06/10/2016)

Fig. 172. Discurs inaugural de Antonio Ariño, Vicerector de la Universitat de València. Imatge presa per Eduardo Alapont, a la Nau de València (06/10/2016)

Fig. 173. Gabriela Vera, Ricard Huerta i Antonio Ariño, dins l'exposició. Imatge presa per Eduardo Alapont, a la Nau de València (06/10/2016)

IV.3.2. Exposició.

L'exposició retrospectiva en el Centre Cultural La Nau es va plantejar com un recorregut per la creació artística en la Secundària. Comptava amb el suport del Vicerectorat de Cultura i Igualtat, i es tractava d'una mostra on dominava la gran varietat de realitats que conviuen en els centres en matèria de creació artística. Es podia contemplar la riquesa de materials, tècniques i formats plantejats en les classes, així com les diferents perspectives i expressions creades per l'alumnat com a oportunitat per a utilitzar diferents registres de l'art. L'organització de l'exposició estava pensada per contemplar visualment la riquesa dels plantejaments, organitzats a partir de dues línies que resumeixen la idea de duplicitat. D'una banda, el Cos, que ens presentava la zona composta per peces en les quals domina l'interès per la representació del cos humà. I per l'altre costat, l'Ànima, en la qual s'oferien treballs amb unes intencions més geomètriques o conceptuals. Entre aquests dos recorreguts es van instal·lar muntatges audiovisuals, performances i tot tipus de dissenys, tant tèxtils com industrials, d'interiors i de joies. (Huerta, 2017). A l'exposició també estaven els següents materials:

- 7 panells explicatius amb textos i imatges

1. El paper de l'educació en el món de la cultura.
2. La importància de l'educació artística a Secundària
3. El projecte Second Round
4. Els Instituts i col·lectius participants
5. El recorregut de l'exposició.
6. Un itinerari pels nous compromisos socials de l'art.
7. Els reptes del futur.

- 70 obres.

- Estrena de l'audiovisual "Second Round Movie La Línia", dirigit per Emilio Martí.

Fig. 174. Visió general de l'exposició i dels assistents. Imatge presa per Eduardo Alapont, a la Nau de València (06/10/2016)

Fig. 175. Part exposició línia del Cos. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (06/10/2016)

Fig. 176. Part exposició línia de l'Ànima. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (06/10/2016)

Fig. 177. Vitrines i imatge general de l'exposició. Imatge presa per Hèctor Gil Pallarés, a la Nau de València (06/10/2016)

Per a l'alumnat va ser un fet peculiar i motivador observar les seues obres en un espai exterior a les parets del seu institut. Sentien així que la seua obra i la seua creació servia per a alguna cosa més transcendent, i per tant, sentien el valor d'un instrument com és l'art convertit en element d'acció, interpretació, construcció i reconstrucció de les seues pròpies identitats. Per a ells, era una oportunitat per expressar-se dins un entorn real emmarcat en un projecte. Posar en relació les visions dels diversos instituts en conjunt oferia un ampli ventall de reflexió per les diferents visions oposades i la consecució de l'art des d'alumnes dispers. Açò els va permetre comprendre també la pluralitat de formes d'entendre i comunicar-se posant en joc conceptes com la diversitat, pluralitat, comprensió mútua i tolerància respecte a la diferència (Ramón, 2013). Per tal de tindre una millor visió de l'exposició,

també es van realitzar fotografies durant la setmana en algun moment en el qual es poguera disfrutar amb més tranquil·litat de la sala, ja que el dia de la inauguració hi va haver molta afluència, va ser veritablement una inauguració multitudinària.

Fig. 178. Sala exposició des de l'entrada principal. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (13/10/2016)

Fig. 179. Sala exposició des de dins. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (13/10/2016)

Fig. 180. Detall vitrines. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (13/10/2016)

Fig. 181. Part central. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (13/10/2016)

Fig. 182. Obra que reflexa la lluita amb Second Round. Imatge pròpia, presa a la Nau de València (13/10/2016)

Fig. 183. Ricard Huerta, comissari de Second Round, en el centre de l'exposició de la Nau de València

IV.3.3. Document d'obres exposades (extracte)

A continuació es troba part del document inicial que es va entregar al Centre Cultural La Nau per mostrar peces que s'anaven a exposar, es mostra ací un extracte amb algunes de les obres elegides en l'exposició:

Exposició a la Sala Acadèmia del Centre Cultural La Nau, de la Universitat de València
Del 6 al 16 d'octubre de 2016

Fig. 184. Pintura de Joan Llorca Peiró (IES María Enríquez de Gandia)

Fig. 185. Títol: *Drama!*. Autora: Gemma Alonso (IES Ausiàs March de Manises)

Data: 2014. Tècnica: Transferència i acrílic s/fusta. 100x80 cm.

Fig. 186. *Sense títol*. Grup Mix 16 (IES Ausiàs March de Manises). Data: 2016

Tècnica mixta. 50x70 cm.

Fig. 187. Instal·lació presentada per l'IES l'Estació d'Ontinyent.

Fig. 188. Escultura presentada per l'IES l'Estació d'Ontinyent

Fig. 189. Peça de disseny tèxtil presentada per l'IES Sanchis Guarner de Silla.

Fig. 190. Il·lustració de Marta Michelena de l'IES Tirant lo Blanch de Torrent

Fig. 191. Pintura d'Irene Cobos i Guillem Chanzà de l'IES Lluís Vives de València
9 llenços de 40x40, tècnica a l'oli

Fig. 192. Martin Ivaylov, alumne de l'IES Lluís Vives. 41 x 38 cm. Retolador sobre fusta.

Fig. 193. Escultura de Lara Vila de l'IES Josep de Ribera de Xàtiva

Fig. 194. Dibuixos d'alumnat de l'IES Josep de Ribera de Xàtiva

Fig. 195. Departament de Dibuix (1 professor) (IES Laurona de Lliria)

Fig. 196. Cartell de l'IES Sanchis Guarnier de Silla

IV. 3.4. Jornades AVPD

Jornades a La Nau organitzades per l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix

Un punt molt important que s'ha aconseguit gràcies a Second Round ha sigut la creació de l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix (AVPD). Des d'on volen insistir en la necessitat d'obrir un debat actiu que done arguments per defensar l'especialitat de Dibuix i els llocs de treball. L'AVPD està començant a caminar i ha participat molt activament en les activitats dins de Second Round fent visible l'existència de l'associació amb accions que ajuden a crear debat i col·laboració amb tots els associats i diversos professionals de l'àrea.

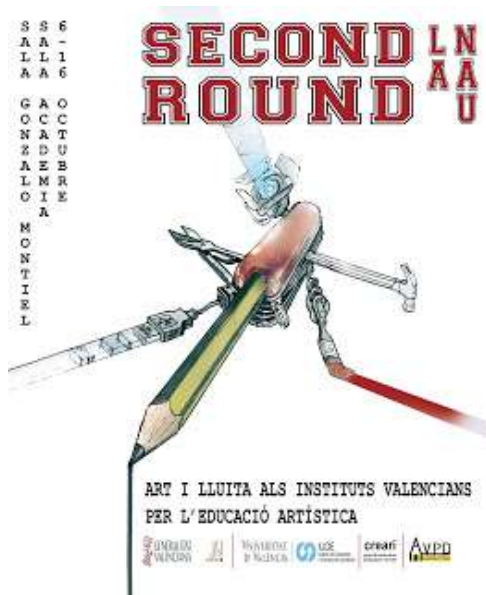

Fig. 197. Cartell de les jornades de Second Round a la Nau.

Durant els dies que es trobava exposada l'exposició del projecte a La Nau (València) també es van celebrar en un altra sala els “Col·loquis Second Round: Art i lluita per l'educació artística”. Organitzada per la pròpia AVPD, a més de CREARI, IUCE i Generalitat Valenciana, en col·laboració amb el CEFIRE de Torrent i la Universitat de València. L'Associació Valenciana de Professors de Dibuix va impulsar aquests col·loquis com a activitat complementària en l'exposició “Second Round” a La Nau.

Els col·loquis es van celebrar els dies 13 i 14 d'octubre a la sala Gonzalo Montiel de l'edifici La Nau de la Universitat de València. En ells es van dur a terme taules redones, col·loquis i xerrades on es va exposar la importància de la Cultura Visual i la seua transmissió mitjançant les pràctiques educatives.

COL·LOQUIS I ACTIVITATS OCTUBRE 13, 2016		COL·LOQUIS I ACTIVITATS OCTUBRE 14, 2016	
INAGURAL	17:00-17:30 h Vicerector UV Ricard Huerta Óscar Chico	Taula Rodona	17:00-18:00 h Què volem per al futur de l'educació artística? La formació del futur.
Taula Rodona	10' - DESCANS 17:40-19:10 h D'ARTISTES I PROFESSIONALS DE LES ARTS Salvador Carbonell (Web art) Celo Carratalá (Pintor) Sergio González (Dissenyador) Regina Quesada (Il·lustradora i pintora) Sandra Coronado (Firma Andra Cora, disseny moda) Marta Negra (Artista Visual, dissenyadora publicista a la UJI) Diego Fortea (Director de curtmetratges, Locutor de ràdio)	Taula Rodona	10' - DESCANS 18:10-18:45 h Palma Verdejo Ismael Lorano Carmen Maria Alba Navarro
Xerrada Col·loqui	10' - DESCANS 19:20-20:00 h Salvador Carbonell Sustos L'era tecnològica com a punt cap als nous models d'educació artística.	Xerrada Col·loqui	10' - DESCANS 18:55-19:40 h Carlos Gimeno Ferrer S'està lliurant una batalla.
Performance Recital Poetry	10' - DESCANS 20:10-21:00 h Laboratori de valors a càrrec de Juan Manuel Vera.	Xerrada Col·loqui	10' - DESCANS 19:50 h Dolores Cano Garcia Per què cal educar en les arts plàstiques?
		Projecció i Cinema	10' - DESCANS 19:50 h "SECOND ROUND MOVIE" - "LINEAS" Emilio Martí López

Fig. 198. Díptic de les jornades de Second Round a la Nau.

Com en les jornades es va aconseguir gran quantitat d'informació rellevant, en aquest apartat s'observaran de la primera jornada les xerrades-debats per conèixer més accions del món artístic i una performance poètica. De la segona jornada s'especificaran dues xerrades-debat amb noves visions de lluita i de defensa per l'art, i la presentació de la pel·lícula de “Second Round Movie: Línies” D'aquesta manera, deixem les dues taules redones com a grups de discussió, per la informació complementària que va suposar com a continuació de les entrevistes realitzades, gràcies a la participació directa i als components que les formaven.

Primera jornada

Fig. 199. Espai exterior de la sala Gonzalo Montiel de l'edifici la Nau. Imatge presa per l'AVPD (13/10/2016)

La sessió inaugural

Va estar presidida per Òscar Chico, president de l'AVPD, que va donar les gràcies a les persones que van presentar propostes i en general a tota la gent implicada, que ho feia “per amor a l'art”. Com a representant del Vicerector de Cultura i Igualtat, Antonio Ariño, estava Maite Ibáñez, que va parlar des de la seua visió com a professora, comentant que en alguns moments és molt gratificant l'educació. Va citar a Romà de la Calle quan recordava el verb *educare* com a créixer, i que a més a través de l'art és una manera de mirar el món. L'educació estètica pot capacitar a l'individu per mirar diferent amb l'art com a fenomen popular, i també integrat dins Second Round amb el seu aspecte més crític, productiu i sociocultural de cada centre participant. Enfortir les arts,

valors, gustos, que com va dir a la inauguració de feia un any el vicerector Antonio Ariño, és important formar artistes però més encara formar a persones lliures.

Fig. 200. Interior de la sala Gonzalo Montiel de l'edifici la Nau. Imatge presa per l'AVPD (13/10/2016)

Primera Xarrada Col·loqui

Va estar protagonitzada per Salvador Carbonell, qui ens va presentar la seva experiència personal, la qual s'ha vist convertida en uns projectes de web i de revista col·laborativa en xarxa. Va explicar la seva vivència dient que hi ha valors que s'han de mostrar des de menuts. Va mencionar a Sergio Martínez, fotògraf, com la persona que li va descobrir la tecnologia i que quan el va conèixer es va donar compte que la tecnologia podia ajudar molt a l'art. Va esmentar la web “the lighting mind” <http://www.thelightingmind.com/>, de cultura i art, però amb llibertat per a parlar de qualsevol tema relacionat per tindre presència en una època que, va dir, tot és ràpid, visual i la gent no llegeix a penes. Ara ja fa dos anys del començament de la web, amb 30 col·laboradors, quasi tots escriptors i amb molts lectors al dia. Després va explicar el cas de la revista *Atelier* <http://www.thelightingmind.com/atelier/>, que va tindre molt d'èxit en l'entorn digital. La revista *Atelier* és una realitat ara com ara, com a plataforma de visualització d'art que permet la difusió directa d'obra d'artistes. Els usuaris típics són sobretot estudiants d'art, artistes i en general gent que li agrada l'art. Fins i tot hi ha professors que han utilitzat materials de la web per a les seues classes. També es van presentar a un programa d'emprenedors per presentar l'aplicació nomenada *Àgora*, com a plataforma d'artistes que estan ocults dins Internet. Així, des del mòbil pots trobar processos artístics reivindicant que no només l'art està al museu sinó també al carrer, i als centres, com en Second Round. A l'APP es pot veure un mapa a temps real de què està passant

relacionat amb l'art, gràcies a l'aplicació no hi ha intermediaris entre artista i comprador. Actualment han d'anar als EUA per fer difusió de l'APP. El seu pròxim projecte artístic és una web de vídeos d'artistes mostrant els problemes, per ara sense mostrar publicitat per diferenciar-se dels altres, dient que així els usuaris veuen una web més neta als ulls.

Performance-Recital poètic a càrrec de “Laboratorio de valores”

Es va concloure la jornada amb una performance i una lectura de poemes amb intenció interdisciplinària. Van parlar de l'educació en un format pràctic, dient que la pintura és poesia, i nomenant la geometria, els pinzells i diversos elements que interaccionen amb l'acció de pintar. Així com van nomenar quadres molt famosos, com la Gioconda, i diversos artistes, com Picasso. En general van nomenar moltes formes d'art: teatre, manga, jazz, ciència-ficció, tango, grafitis,... Van parlar del que és ser artista per a la societat i de la necessitat d'haver-hi. També que és necessària igualtat d'hores a l'alfabetització que a la creativitat. Van apuntar la importància de seguir amb l'art, encara que en el moment siga molt dur lluitar, ara que estem més deshumanitzats és quan és imprescindible l'art. Van recitar una peça titulada *temps per a l'art* dedicant-lo als assistents als col·loquis i en general als que somien i construeixen un camí de llibertat. Finalment es va fer una intervenció conjunta amb el públic, per mostrar l'art

més reivindicatiu amb motiu del projecte Second Round, fent dir al públic “Artistas plásticos pintan en áticos” i “Arte sintáctico con fin didáctico”.

Fig. 201. Performance-Recital poètic a càrrec de “Laboratorio de valores”. Imatge presa per Ricard Huerta a la Nau de València (13/10/2016)

Segona jornada

Xarrades-col·loquis

Es van realitzar dos xarrades, la primera titulada *S'està lliurant una batalla*, va ser de Carlos Gimeno, professor de Dibuix en la Secundària. El nom de la xarrada estava molt relacionat amb el projecte d'investigació, el ponent va afirmar que estem en una batalla, encara que no ho sabem, en l'educació artística i en l'educació en general. Va explicar que és una llàstima que la matèria artística estiga quedant-se òrfena, ja que l'origen de la disciplina, va explicar, sorgeix del dibuix de les acadèmies al renaixement. Després, amb la revolució industrial es converteix en necessària fins a mitjans del segle XIX, en canvi, ara que venim de la societat de la informació, i tenim ara una societat hipervisual, és quan més importants som, no s'entén que no ho consideren. Per això mateix va explicar com hem arribat fins aquí, i totalment relacionat amb l'inici d'aquest projecte, va explicar que en la LOMQE no es té en compte la plàstica i l'audiovisual, i que el futur que ens espera és d'una hora setmanal en primària i de dues hores en Secundària, els dos anys que puga ser obligatòria, els altres dos directament és optatiu. Encara que ja es comença malament quan en primària el mestre que ho dona no és especialista i ho fa dins del poc que pot saber, cosa que no és gens profitosa per als alumnes que han de veure l'educació artística des de tots els àmbits.

Una altra qüestió que va comentar, relacionada directament amb una de les preguntes de l'entrevista, és les diferents especialitats que tenen els professors de Dibuix, artístic o tècnic. Cosa que comente que és molt bona perquè no s'ha de fragmentar, es necessiten les dues parts. Dins la reivindicació diu que l'enemic pot estar en casa, parlant des del més gran al més petit: el sistema, els centres educatius, el departament del centre, el professor sense motivació i les persones de la societat. Per replicar dient que si l'educació en arts ara està malament potser siga perquè no s'ha fet bé des de l'inici. No té sentit que es lleven les assignatures d'imatges quan tenim la societat amb imatges. I cite a Imanol Aguirre comentant que en el terreny visual diu que ensenyar art i formar individus crítics no és bo per al sistema. Per tant, el ponent es planteja, ¿què fer ara? I va contestar dient que era necessari: reivindicar una disciplina del llenguatge visual a la cultura visual, introduir i reforçar els processos de comunicació, reflexió i anàlisi, fugir de la improvisació sense mètode, desterrar la supervivència (CEIPs) i desterrar els

personalismes (IESs). Estem en un món visual que se superposa al verbal. Però es tracta de fer un canvi de nomenclatures per adequar-se a la societat actual, per exemple canviar noms, de Belles Arts a dir cultura digital o altres noms de l'estil. No es tracta de formar artistes sinó fer a l'alumnat crític i productor d'imatges incloent-lo directament a la programació. Realitzant activitats escoles i instituts junts, amb mestres especialitzats a l'escola, i més unitat dels professors dels instituts, passar del jo al nosaltres. Així com investigar sobre els mestres de primària que donen dibuix i consolidar la matèria.

La segona xarrada, titulada *Per què educar en les arts plàstiques?* de Dolors Cano, també professora de Secundària, va servir per donar-li el sentit a veure que val la pena la reivindicació amb el projecte, perquè les arts són bàsiques per a l'individu. Va mostrar alguns arguments de *perquè som importants?*, ja que molts dels problemes venen pel fet que no se sap tota la importància de l'art. Ja que com es reivindica amb Second Round, el primer llenguatge que tenim és el visual, i s'ha de seguir treballant. Va començar parlant de l'estudi del cervell i va explicar que el procés mental dels xiquets a nivell plàstic i visual va per diferents estadis, en el primer són nadons i només observen i imiten, en el segon estadi tenen el seu propi llenguatge i en els dibuixos que confeccionen es pot endevinar si veuen molta televisió o no segons el que dibuixen. Destaque que fins als 7 o 8 anys no llegeixen en altres països perquè és important el coneixement maduratiu. Els xiquets aprenen gran quantitat de matèries, aprenen d'una manera despreocupada quasi sense adonar-se'n, són com esponges que volen atendre, però en les classes de primària són massa generalistes i només fan fitxes tancades. En el tercer estadi, el xiquet o xiqueta ja representa el que l'envolta, fa dibuixos més detallats. I en el quart estadi, ja en l'adolescència, quan per l'educació actual quasi pensen que pintar és infantil. Ocorre perquè no saben que dels 14 als 17 anys és quan tenen un pensament abstracte i una visió espacial, habilitats impossibles d'adquirir en l'etapa adulta, i que si no la desenvolupen quan poden ja no es desenvoluparà. A més, en esta etapa es troba la necessitat d'autoconfirmació i necessiten l'art per a afirmar-se. Especificant, afirma que les teories actuals sobre el desenvolupament del cervell diuen que l'educació artística és necessària. Comenta que per als sistemes tot allò de l'educació visual no té el mateix crèdit que les llengües o les matemàtiques, sense tindre en compte que la imatge mou la societat actual i som nadius digitals. Per altra banda, comente que

si l'estat vol saber si és rentable l'educació visual i plàstica ha de saber que si ho és, ja que a l'anuari d'estadístiques culturals de 2015 apareixia com a líder el turisme cultural. Va recalcar que necessitem un canvi, amb un ensenyament personalitzat, amb recursos, en el qual és necessària la voluntat per part de tots i que la carrera professional docent ha de millorar.

A continuació es va obrir un debat de tot el que s'havia parlat a les xerrades col·loqui, on es va instar a tindre un manifest d'actitud i a ser ambiciosos per reivindicar-se a través per exemple de Second Round, que dóna les accions possibles per fer-ho d'una manera conjunta. Van remarcar que hi ha arguments científics que demostren la importància de l'art. Un dels assistents va comentar un exemple de la seua importància en tots els nivells, parlava d'un alumne que estudiava aeronàutica i que al seu equip hi ha gent de totes les rames universitàries per tindre diferents perspectives. Es reclama de forma general una altra manera de fer les coses en educació i ahí es troba l'art, per donar nou punts de vista. Els especialistes s'han d'imposar a la burocràcia existent. Però els Mestres de primària necessiten les eines correctes per fer bé la seua classe d'art, necessiten idees i mètodes. Es va parlar de les sinergies i de relacionar institut i col·legis per col·laborar, que coneguen com donar la matèria, eixir de les aules encara que siga de manera desinteressada. Es pregunten perquè llevar l'educació visual en un món visual? Des de la percepció visual a la geometria és bàsic saber dibuixar per expressar-se en un llenguatge universal que traspassa totes les fronteres. Diuen que s'ha de vendre l'art com a manera de comunicar, una assignatura que és una comunicació perquè ensenya a comunicar de manera universal.

Pel·lícula

Per finalitzar, es va projectar el curtmetratge d'animació "Second Round Movie: Línies" del director Emilio Martí. Ricard Huerta va explicar que l'inici del projecte era donar suport des de la Universitat de València a l'ensenyament de Secundària, i que per això s'han estat visitant els 12 instituts i també s'ha visibilitzat el departament de la universitat. Respecte a la pel·lícula, explica que és com el moment de canvi entre la primera part de Second Round i la segona, que és més tecnològica i es realitza online. La pel·lícula es crea a partir de dues perspectives, l'art a partir de les línies i la idea de diversitat a través de dos alumnes (dues xiques). S'han fet dues versions, una versió

llarga i una més curta, segons la finalitat es pot elegir projectar una o l'altra. Després de parlar Emilio Martí, director de la pel·lícula-taller, que després de comentar alguns treballs que havia realitzat anteriorment va comentar el procés d'aquesta pel·lícula feta pels alumnes. Ha sigut un procés artístic del qual es mostra molt satisfet perquè s'ha dissenyat com una cadena de muntatge en la qual tots han participat. Fins i tot es va sumar un IES italià que va tindre una estada en un dels centres participants, el Lluís Vives de València, i també va decidir contribuir al projecte fent-lo internacional.

En total han col·laborat 300 alumnes, 300 directors d'animació que han treballat a partir dels objectius que el director va explicar als professors, comentant les diferents escenes possibles per què treballaren en les que preferiren, creant així una pel·lícula més instintiva i no tan meditada com el cine. Amb 10 dibuixos mínim per segon fent un total de més de 3000 dibuixos. De manera que fan dibuixos pareguts però que van canviant. S'hi ha transmet el que és Second Round, la reivindicació de l'educació artística. Es mostra l'art a través de la història de la pel·lícula-taller. El director comenta que el dibuix i l'art són essencials, amb diversos exemples com és el cas que sense el dibuix no s'entenen tampoc els mapes. La pel·lícula s'ha fet amb llicència Creative Common perquè siga del món, així es pot utilitzar, canviar, etc. I es pot compartir perquè es troba digital.

Fig. 202. Presentació pel·lícula Second Round Movie: Línies. Imatge presa per l'AVPD, a la Nau (14/10/2016)

IV. 4. Comunicació de Second Round

Dins aquest apartat s'ha d'aclarir que, vista la gran quantitat de notícies en les quals es parlava de Second Round, es realitza ací una visió general amb les notícies, la majoria de les quals són extractes del que apareix, així com imatges que il·lustren la premsa i les xarxes socials. Per tal de fer-ho d'una manera més visual davant tanta informació es senyalitza sempre l'inici i el final de cada notícia, amb l'aclariment de la paraula extracte. A més, a la part final de cadascuna de les notícies apareix l'enllaç web per poder accedir directament a la notícia en qüestió. No es pot finalitzar aquest apartat sense mencionar la comunicació realitzada a la Web Mode de l'Universitat di Bolonya (Itàlia), entorn virtual en el qual apareix el projecte Second Round (tota la informació es troba en l'apartat Internacional). Aquest fet internacionalitza el projecte i li dona major visibilitat per dos motius, primer perquè es tracta d'una Web italiana, i així Second Round traspasa fronteres, i segon perquè és un espai en línia al qual tots poden accedir des de qualsevol lloc del món i en qualsevol moment. A més, dins la Web es poden trobar alguns vídeos penjants des dels diferents instituts participants, els quals es visionen al web o en *youtube*, d'aquesta manera representa també uns documents possibles per a ser compartits per les xarxes socials. Per tant, s'ha de mencionar que en aquestes pàgines no apareixen ni es nomenen totes les notícies aparegudes, encara hi va haver més repercussió mediàtica, però es tracta de notícies que són molt similars a algunes de les exposades ací i per la quantitat d'informació que es maneja en l'apartat ja no s'han nomenat. També a la web *youtube* es recalca que hi ha diversos vídeos de Second Round, a més de la pel·lícula-taller de *Second Round Movie: Línies*, ja que alguns dels IES i Ajuntaments van filmar vídeos, la majoria d'ells, com s'ha comentat, també es poden visualitzar al Mode, dins cadascú dels centres. En definitiva, s'ha tractat de confeccionar aquest apartat de la manera més adequada tenint en compte la facilitat de lectura, l'accessibilitat a la informació que es dona i la quantitat de notícies aparegudes, que significa una molt bona notícia per la repercussió comunicativa que ha significat.

IV.4.1. Per part de la Universitat de València

La Universitat de València està recolzant totalment el projecte des de l'inici, motiu que es demostra en la gran difusió que ha fet de Second Round.

Fig. 203. Portada de la Web de la Universitat de València el 6 d'octubre de 2015.

El dia de la inauguració

El 6 d'octubre de 2015, va aparèixer a la portada del Web Corporatiu de la Universitat de València (www.uv.es)

Fig. 204. Notícia a la Web de la Universitat de València (06/10/2015)

A més, també estava dins el calendari com a esdeveniment destacat

Fig. 205. Second Round a l'agenda de la Web de la Universitat de València (06/10/2015)

Fig. 206. Second Round a l'agenda de la Web de la Universitat de València (06/10/2015)

Per altra banda, també dins la pròpia Universitat es va enviar un correu Flash info, en el qual es podia llegir la informació bàsica i més rellevant de la inauguració:

EXPOSICIÓ ITINERANT

'Second Round: art i lluita als instituts valencians'

De 6 a 14 d'octubre de 2015 IES Lluís Vives, València

Conferència inaugural impartida per Romà de la Calle

La Universitat de València, en col·laboració amb 12 instituts de Secundària valencians, presenta l'exposició 'Second Round: art i lluita als instituts valencians'.

21 panells expositius donen visibilitat a tot allò que s'ha impulsat al voltant de les arts en el món educatiu amb la intenció de defensar l'aprenentatge de les arts en els diferents nivells de l'ensenyament obligatori.

La inauguració serà el 6 d'octubre de 2015 a les 18 hores i comptarà amb la conferència del catedràtic Romà de la Calle.

Organitza: Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València, Vicerektorat de Participació i Projectió Territorial, Vicerektorat de polítiques de Formació i Qualitat Educativa, Vicerektorat de Cultura amb la col·laboració del IES Luis Vives, Valencia.

El dia després de la inauguració

Esta vegada hi havia una explicació més extensa, pel fet que a part de la introducció al projecte és podia llegir informació relativa a la inauguració:

<<L'exposició 'Second Round' s'inaugura a l'institut Lluís Vives de València 7 d'octubre de 2015

La Universitat de València, en col·laboració amb 12 instituts de Secundària valencians, presenta l'exposició itinerant 'Second Round: art i lluita als instituts valencians'. 21 panells expositius donen visibilitat a tot allò que s'ha impulsat al voltant de les arts en el món educatiu amb la intenció de defensar l'aprenentatge de les arts en els diferents nivells de l'ensenyament obligatori.

El passat dimarts, 6 d'octubre, l'exposició 'Second Round' es va inaugurar a l'IES Lluís Vives de València, la primera de les 13 parades de la mostra itinerant fruit del treball col·lectiu de la Universitat i 12 instituts de Secundària. Van presidir l'acte els vicectors Jorge Hermosilla i Ramón López; Ricard Huerta, comissari de la mostra, professor de la Universitat de València i director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives; i la directora de l'IES Lluís Vives, Carmina Valiente Ochoa.

El projecte 'Second Round: art i lluita als Instituts valencians' també inclou conferències als centres de Secundària. El catedràtic d'Estètica jubilat de la Universitat de València, Román de la Calle, va oferir la ponència al Lluís Vives, on va reivindicar la relació entre art i educació, una connexió "fonamental des de la primària a la universitat", assenyala Román de la Calle. En cadascun dels instituts que

alberguen l'exposició s'oferirà, de forma complementària, una conferència que aprofundisca en aquesta temàtica (eixides professionals dels ensenyaments artístics, mecanismes de promoció per a un artista, cinema, fotografia, audiovisual, lluita social, crítica social, performance...). Totes aquestes ponències seran impartides per docents de la Universitat de València.

Els 21 panells que componen l'exposició seran comuns per a tots els instituts, però cada centre incorporarà aquell material expositiu que considere adient. En la inauguració a l'IES Lluís Vives, els alumnes van exposar les seues obres, van protagonitzar performances, videoprojeccions... també es van mostrar treballs artístics d'ex alumnes que han continuat amb la seua formació artística, etc.

Segons el comissari, 'Second Round' evidencia el fet que la Universitat de València "està al costat dels centres de Secundària per reactivar l'aprenentatge de les arts i reivindicar el lloc que aquesta matèria mereix al sistema educatiu". Un objectiu que s'albira necessari en un moment delicat, en el que les normatives curriculars i la legislació oficial han anat eliminant pràcticament aquesta opció formativa, "si continua la tendència, la ciutadania del futur acabarà sense cap formació en arts, per això és tant important dur a terme iniciatives com aquesta", assegura Ricard Huerta, i afegeix: "el projecte també vol ser un homenatge al treball del professorat de Dibuix de Secundària, ja que la seua tasca és incommensurable".

La mostra 'Second Round' estarà al Lluís Vives fins el 20 octubre, després començarà un recorregut itinerant pels instituts que han participat al projecte: IES Juan de Garay de València (21 octubre), IES Clot del Moro de Sagunt (4 novembre), IES L'Estació d'Ontinyent (18 novembre), IES Laurona de Llíria (4 desembre), IES Tirant lo Blanch de Torrent (15 gener), IES Numero 1 de Requena (2 febrer de 2016), IES Benlliure de València (17 febrer), IES Josep de Ribera de Xàtiva (2 març), IES Ausiàs March de Manises (15 d'abril), IES Sanchis Guarner de Silla (3 de maig) i IES María Enríquez de Gandia (18 de maig). Una vegada conclòs l'itinerari, el Vicerectorat de Cultura i Igualtat organitzarà una exposició final al Centre Cultural La Nau de la Universitat de València on s'exhibiran, a banda dels panells, una selecció del material artístic dels centres de Secundària participants.

La mostra ha estat organitzada per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives en col·laboració amb els Vicerectorats de Participació i Projecció Territorial, Polítiques de Formació i Qualitat Educativa i Cultura i Igualtat. En l'elaboració dels panells

també han participat altres entitats: el *Vicerektorat d'Estudis de Grau i Política Lingüística*, la *Delegació del Rector per a la Incorporació a la Universitat*, la *Revista FUTURA*, el *Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària*, el *Centre de Formació, Innovació i Recursos Educatius (CEFIRE) de Torrent*, així com diversos equips directius, professorat i alumnat de 12 centres de Secundària (*IES Lluís Vives de València*, *IES Juan de Garay de València*, *IES Clot del Moro de Sagunt*, *IES L'Estació d'Ontinyent*, *IES Laurona de Llíria*, *IES Tirant lo Blanch de Torrent*, *IES Numero 1 de Requena*, *IES Benlliure de València*, *IES Josep de Ribera de Xàtiva*, *IES Ausiàs March de Manises*, *IES Sanchis Guarner de Silla* i *IES María Enríquez de Gandia*).

Els 21 panells que componen la mostra han sigut produïts per la *Unitat de Suport al Vicerektorat de Participació i Projectió Territorial*, que també es farà càrrec de la itinerància de l'exposició pels instituts. Paral·lelament, el *Vicerektorat de polítiques de Formació i Qualitat Educativa* organitzarà el programa de conferències complementari.>>

Recuperat de: <http://www.uv.es/uvweb/universitat/ca/llista-noticies/exposicio-second-round-inaugura-institut-lluix-vives-valencia-1285846070123/Noticia.html?id=1285948993672>

Durant tot el curs

SECONDO ROUND. Art i Lluita als Instituts de Secundària Valencians

Període de l'esdeveniment:
Del 15 de gener de 2016 a 20 de gener de 2016. Dilluns, dimarts, dimecres, dijous i divendres de 12:30 a 20:00.

Lloc de realització: IES TIRANT LO BLANCH (TORRENT), C/ Fr. Lluís Vives 41

Descripció:
La inauguració serà el 15 de gener de 2016 a les 12:30 hores i comptarà amb la conferència de Francisco José Hernández Torres. La mostra natiu de la il·lustració i el disseny a la cultura entre les dues generacions. L'educació artística pot convertir-se en motor de canvi social.

Organització:
Institut de Qualitat i Innovació Educativa de la Universitat de València, Vicerektorat de Participació i Projectió Territorial, Vicerektorat de Formació i Qualitat Educativa, Vicerektorat de Cultura amb la col·laboració de IES TIRANT LO BLANCH (TORRENT).

<http://www.uv.es>

Senyalant al calendari els esdeveniments, es marcava cada dia que s'inaugurava Second Round en un centre participant, com per exemple:

Fig. 207. Second Round a l'agenda de la Web de la Universitat de València (15/01/2016)

Fig. 208. Second Round a l'agenda de la Web de la Universitat de València (27/01/2016)

Més notícies

<<La Universitat de València presenta exposicions a Alzira, Ontinyent, Gandia, València y Alicante (extracte)

24/10/2015

El Vicerrectorado de Participación y Proyección Territorial ha inaugurado esta semana en distintos territorios valencianos 5 muestras sobre diversas temáticas: sobre las comarcas de 'la Ribera del Xúquer', en Alzira; y 'la Safor', en Gandia; 'Memoria y Patrimonio Vivo', en Ontinyent; Cartografía del Instituto Geográfico Nacional en la ciudad de Alicante; y 'Second Round' en el IES Juan de Garay de València.

Second Round: Arte y lucha en los institutos valencianos

El Instituto de Educación Secundaria Juan de Garay de València recibió el miércoles 21 el proyecto 'Second Round', con una conferencia de la docente de la Universitat de València, Paula Jardón (Departamento de Didáctica y Organización Escolar y vicedecana de la Facultad de Filosofía y Ciencias de la Educación), centrada en educación y formación en patrimonio para la ciudadanía.

La muestra ha sido organizada por el Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas en colaboración con los Vicerrectorados de Participación y Proyección Territorial, Políticas de Formación y Calidad Educativa y Cultura e Igualdad. Se trata

de un proyecto colectivo en el que la Universitat de València ha trabajado conjuntamente con algunos de los institutos de secundaria con bachillerato artístico. Los 21 paneles pretenden poner de manifiesto la importante actividad artística realizada en estos centros.>>

Recuperat de: <https://www.uv.es/uvweb/universidad/es/listado-noticias/universitat-valencia-presenta-exposiciones-alzira-ontinyent-gandia-valencia-alicante-1285846070123/Noticia.html?id=1285950148905>

<<Dues exposicions de la Universitat arriben a Ontinyent i Benifairó de la Valldigna (extracte)

16 de novembre de 2015

La mostra itinerant 'Second Round: Art i lluita als instituts valencians' s'exposa des d'aquest dimecres 18 a l'IES L'Estació d'Ontinyent. Aquest divendres 20, l'exposició sobre la comarca de la Safor s'inaugura a Benifairó de la Valldigna. Ambdues exposicions itinerants són promogudes pel Vicerektorat de Participació i Projecció Territorial en col·laboració amb altres entitats.

L'exposició 'Second Round' s'inaugura aquest dimecres, 18 de novembre, a l'IES L'Estació d'Ontinyent, la quarta dels 13 parades de la mostra itinerant fruit del treball col·lectiu de la Universitat i 12 instituts d'educació Secundària. Els 21 panells que componen l'exposició seran comuns per a tots els instituts, però cada centre incorporarà aquell material expositiu que considere adequat (obres artístiques d'alumnes i exalumnes, 'performances', videoprojeccions, etcètera).

A més, la inauguració comptarà amb una conferència del comissari de la mostra, Ricard Huerta (director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives i Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal), que tractarà la temàtica de les trames de l'art per a educar en la ciutat.

La mostra ha sigut organitzada per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives en col·laboració amb tres vicerektorats: Participació i Projecció Territorial, Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, i Cultura i Igualtat. Es tracta d'un projecte col·lectiu en el qual la Universitat de València ha treballat conjuntament amb alguns dels instituts de Secundària amb especialitat en batxillerat artístic. Els panells pretenen posar de manifest la important activitat artística realitzada en aquests centres.>>

Recuperat de: <https://www.uv.es/uvweb/universitat/ca/lLista-noticies/dues-exposicions-universitat-arriben-ontinyent-benifairo-valldigna-1285846070123/Noticia.html?id=1285951537159>

<<Exposicions de la Universitat de València arriben a Burjassot, Alaquàs, Lliria i Faura (extracte)

30/11/2015

El Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial inaugura aquesta setmana en diferents municipis valencians un total de 4 mostres: la Ribera del Xúquer s'exposa en la Facultat de Farmàcia del campus de Burjassot; la representació pictòrica de Gerardo Stübing arriba a Alaquàs; l'IES Laurona de Lliria acull 'Second Round'; i l'exposició sobre esport tradicional valencià s'inaugura a Faura.

- 'Second Round: Art i lluita als instituts valencians' -

L'Institut d'Educació Secundària Laurona de Lliria rebrà el divendres 4 de desembre el projecte 'Second Round', amb una conferència inaugural del professor de la Universitat de València, David Mascarell Palau (Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal), centrada en la temàtica de les aportacions de l'educació artística en els entorns online (Apps).

La mostra, el comissari de la qual és el professor Ricard Hurta (Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal), ha sigut organitzada per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives, en col·laboració amb els vicerectorats de Participació i Projecció Territorial, Polítiques de Formació i Qualitat Educativa i Cultura i Igualtat. Constitueix un projecte col·lectiu en el qual la Universitat ha treballat conjuntament amb alguns dels instituts de Secundària amb batxillerat artístic. Els 21 panells persegueixen posar de manifest la important activitat artística i formativa realitzada en aquests centres.>>

Recuperat de: <https://www.uv.es/uvweb/vicerectorado-participacion-proyeccion-territorial/es/novetats/exposicions-universitat-valencia-arriben-burjassot-alaquas-lliria-faura-1285923466184/Novetat.html?id=1285952597782>

<<Gandia, Carcaixent y Torrent reciben exposiciones de la Universitat de València (extracte)

El Vicerrectorado de Participación y Proyección Territorial inaugura 4 muestras en varias localidades del territorio valenciano: la exposición sobre la comarca de la Ribera del Xúquer, en Carcaixent; 'Second Round', en el IES Tirant lo Blanc de Torrent; y Gandia alberga dos colecciones: 'Memoria y Patrimonio Vivo' y la muestra sobre Cartografía del Instituto Geográfico Nacional.

- 'Second Round: Arte y lucha en los institutos valencianos' -

El Instituto de Educación Secundaria Tirant lo Blanc de Sagunto recibió el miércoles 4 de noviembre el proyecto 'Second Round', exposición acompañada de una conferencia del profesor de la Universitat de València, Francesc Jesús Hernández i Dobon (Departamento de Sociología y Antropología Social), centrada en la educación, el arte y la ciudadanía.

La muestra, cuyo comisario es el profesor de la Universitat de València Ricard Huerta, ha sido organizada por el Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas en colaboración con tres vicerrectorados: Participación y Proyección Territorial, Políticas de Formación y Calidad Educativa y Cultura e Igualdad. Se trata de un proyecto colectivo en el que la Universitat ha trabajado conjuntamente con algunos de los institutos valencianos de secundaria con especialidad en bachillerato artístico. Los 21 paneles pretenden poner de manifiesto la importante actividad artística realizada en estos centros. >>

Recuperat de: <http://www.uv.es/uvweb/universidad/es/listado-noticias/gandia-carcaixent-torrent-reben-exposicions-universitat-valencia-1285846070123/Noticia.html?id=1285954722840>

<<Exposicions itinerants de la Universitat de València s'inauguren a Requena, Sollana, Ontinyent i Rafelcofer (extracte)

5 de febrer de 2016 10:00.

Les mostres organitzades pel Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial continuen amb el seu itinerari per les comarques valencianes. El dimarts 2 de febrer, 'Second Round' va arribar a l'institut número 1 de Requena; el dijous 4, Sollana va rebre l'exposició de la Ribera del Xúquer; i Ontinyent va acollir 'Un camí, dues

mirades. Cavanilles/Stübing'. Aquest divendres dia 5, l'exposició de la comarca de la Safor es va obrir al públic a Rafelcofer.

- 'Second Round: Art i lluita als instituts valencians' -

La mostra 'Second Round' es va inaugurar el dimarts 2 de febrer a l'IES número 1 de Requena (Altiplà de Requena-Utiel), amb l'assistència de representants del govern municipal i el cap d'iniciatives del vicerektorat, Ángel Morales. A més, l'acte es va tancar amb una conferència de la professora Paloma Rueda (Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la Universitat de València).

L'exposició, composta per 21 panells, pretén posar de manifest la important activitat artística realitzada des dels centres de Secundària valencians. 'Second Round' constitueix un projecte col·lectiu, comissariat per Ricard Huerta (Departament d'Expressió Musical, Plàstica i Corporal), en el qual la Universitat de València ha treballat conjuntament amb els instituts de Secundària. Ha sigut organitzada per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives, en col·laboració amb els vicerektorats de Participació i Projecció Territorial, Polítiques de Formació i Qualitat Educativa i Cultura i Igualtat.>>

Recuperat de: <https://www.uv.es/uvweb/vicerektorat-participacio-projeccio-territorial/ca/vicerektorat-participacio-projeccio-territorial/exposicions-itinerants-universitat-valencia-inauguren-requena-sollana-ontinyent-rafelcofer-1285875118019/Novetat.html?id=1285956916887>

<<La Nau inaugura l'exposició 'Second Round', una reivindicació de l'educació artística als instituts de Secundària

6 octubre 2016

La Universitat de València inaugura aquest dijous, 6 d'octubre, a les 19 hores, a la Sala Acadèmia del Centre Cultural La Nau, l'exposició 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians', un projecte que reivindica els estudis d'educació artística en la Secundària, amb la implicació de 12 centres valencians i la Universitat de València.

Comissariada per Ricard Huerta, professor de la Universitat de València i coordinador de CREARI Grup de Recerca en Pedagogies Culturals, l'exposició exhibeix 120 obres elaborades pels 12 instituts d'educació Secundària que han participat en el projecte: IES Lluís Vives, IES Juan de Garay i IES Benlliure, de València; IES Clot del Moro, de Sagunt; IES L'Estació, d'Ontinyent; IES Laurona, de

Llíria; IES Tirant lo Blanch, de Torrent; IES Número 1, de Requena; IES Josep de Ribera, de Xàtiva; IES Ausiàs March, de Manises; IES Sanchis Guarner, de Silla; i IES María Enríquez, de Gandia.

‘Second Round’ és un projecte acadèmic que va arrancar el curs passat amb la col·laboració dels vicerektorats de Participació i Projecció Territorial, amb la producció i itinerància d’una mostra composta per 21 panells explicatius; de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, amb l’organització de cicles de conferències que reuniren centenars d’alumnes als diferents centres educatius; i de Cultura i Igualtat, que acull l’exposició ‘Second Round. Art i lluita als instituts valencians’.

La mostra, que es podrà visitar fins el pròxim 16 d’octubre, reuneix totes les manifestacions artístiques a través de 120 peces realitzades per l’alumnat de Secundària, exalumnes dels centres participants i professorat, entre elles, dibuix, pintura, instal·lació, escultura, poesia visual i ‘performance’.

“Aquest és el resultat d’un projecte que parteix amb la idea de visibilitzar els estudis de creació artística en l’etapa Secundària, després de detectar que aquests tendeixen a la seua desaparició. El que volem amb ‘Second Round’, des de la Universitat i amb la implicació dels instituts valencians, és donar suport a l’educació artística davant aquesta situació salvatge i extrema”, explica Ricard Huerta.

I sembla que la visibilització ha estat un dels assoliments, doncs han treballat en el projecte milers de persones entre estudiants, exalumnes i professorat; la mostra itinerant ha recorregut 12 instituts d’una desena de municipis del territori valencià; i fins i tot ha promogut el naixement de l’Associació Valenciana de Professorat de Dibuix (AVPD).

L’exposició ‘Second Round’ que es pot visitar a La Nau es divideix en dues parts anomenades ‘El cos’ i ‘L’ànima’, que descriuen dues línies de treball: una primera, que ofereix representacions del cos humà a través de dibuixos i pintures, i una segona, que es fa càrrec de geometries i mapes que reflecteixen les essències més conceptuals, respectivament. Segons assenyala el comissari, aquest relat es relaciona amb la formació del professorat de Dibuix procedent de les especialitats de Belles Arts i d’Arquitectura.

‘Second Round’ es converteix així “en referent d’una temàtica poc tractada fins ara: l’activitat artística als centres de Secundària valencians, i serveix per a reflexionar sobre allò que volem realment per al futur de l’educació artística”, apunta Huerta, qui

aposta per la recerca com a clau de futur. En aquest sentit, anuncia que, a partir d'ara, el projecte 'Second Round' se centrarà, amb el suport de la Universitat de València, en l'impuls de la investigació acadèmica a través d'una xarxa en línia amb la qual es crearà un espai comú de debat entre les persones, institucions, organitzacions i agents afectats i implicats en l'ensenyament de la creació artística.

Així, 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians' esdevé un projecte de recerca acadèmica i d'innovació educativa, impulsat per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València, que ha començat ja a generar investigacions (tesis doctorals, TFM del Màster de professorat de Secundària o articles en revistes especialitzades) sobre la temàtica de l'impacte de les activitats artístiques als centres de Secundària valencians en les darreres dècades. I, en l'actualitat, ja ha començat a preparar-se un web amb les incorporacions més remarcables del projecte d'innovació educativa.

Col·loquis Second Round a La Nau

A l'exposició de La Nau, a més, es projectarà un vídeo recopilatori del que ha estat l'activitat artística i la seua repercussió educativa als instituts, un audiovisual dirigit per Emilio Martí que es presentarà oficialment i en obert, amb el títol 'Second Round Movie – Líneas', el 14 d'octubre, a les 19:50 hores, en el marc del cicle acadèmic 'Col·loquis Second Round a La Nau', que tindrà lloc a la Sala Gonzalo Montiel els pròxims dies 13 i 14.>>

Recuperat de: <http://www.uv.es/uvweb/universitat/ca/l·lista-noticies/nau-inaugura-exposicio-second-round-una-reivindicacio-educacio-artistica-instituts-secundaria-1285846070123/Noticia.html?id=1285981410552>

Web UV amb més informació de la mostra a la Nau:
<http://www.uv.es/uvweb/cultura/es/exposiciones/presentacion/exposiciones-preparacion/second-round-div-arte-lucha-institutos-valencianos-/div-1285866236311/Activitat.html?id=1285969464196>

IV. 4.2. Premsa i xarxes

IV.4.2.1. Instituts de Secundària

Premsa dia abans

Per part de la premsa, va aparèixer en diferents periòdics, en la versió en paper i la digital.

Fig. 209. Notícia en el diari *20 minutos* (05/10/2015)

<<La UV y una docena de IES reivindican la educación artística con la exposición 'Second round'

La Universitat de València (UV) y 12 Institutos de Enseñanza Secundaria (IES) valencianos reivindican la importancia de la educación artística en la exposición 'Second Round: arte y lucha en los institutos valencianos', que acoge el IES Lluís Vives desde este martes.

EUROPA PRESS. 05.10.2015 La Universitat de València (UV) y 12 Institutos de Enseñanza Secundaria (IES) valencianos reivindican la importancia de la educación artística en la exposición 'Second Round: arte y lucha en los institutos valencianos', que acoge el IES Lluís Vives desde este martes. Ampliar foto La exposición es un proyecto colectivo en el que la Universitat de València ha trabajado conjuntamente con los institutos y del que han surgido 21 paneles que combinan texto e imagen para poner de manifiesto la importante actividad artística realizada en los centros. El comisario de la muestra es Ricard Huerta, profesor de la Universitat de València y director del Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas, ha informado la institución académica en un comunicado.

Según el comisario, 'Second round' evidencia el hecho de que la Universitat de València “está junto a los centros de secundaria para reactivar el aprendizaje de las

artes y reivindicar el lugar que esta materia merece en el sistema educativo". Un objetivo que se ve necesario en un momento delicado, en el que las normativas curriculares y la legislación oficial "han ido eliminando prácticamente esta opción formativa". A su juicio, "si continúa la tendencia, la ciudadanía del futuro acabará sin ninguna formación en artes, por eso es tan importante llevar a cabo iniciativas como esta". Además, "el proyecto también quiere ser un homenaje al trabajo del profesorado de Dibujo de secundaria, puesto que su tarea es inconmensurable". Los institutos que han participado en el proyecto y por los que itinerará la exposición son: IES Juan de Garay de Valencia (21 octubre), IES Clot del Moro de Sagunt (4 noviembre), IES L'Estació de Ontinyent (18 noviembre), IES Laurona de Lliria (4 diciembre), IES Tirant lo Blanch de Torrent (15 enero), IES Número 1 de Requena (2 febrero), IES Benlliure de Valencia (17 febrero), IES Josep de Ribera de Xàtiva (2 marzo), IES Ausiàs March de Manises (15 abril), IES Sanchis Guarner de Silla (3 mayo) e IES María Enríquez de Gandía (18 mayo). Los 21 paneles serán comunes para todos los institutos, pero cada centro incorporará aquel material expositivo que considere adecuado (fotos, vídeos, producciones del alumnado, trabajos artísticos antiguos y actuales). Una vez concluido el itinerario, el Vicerrectorado de Cultura e Igualdad organizará una exposición final en el Centre Cultural La Nau de la Universitat de València donde se exhibirán, además de los paneles, una selección del material artístico de los centros de secundaria participantes. Además, en cada uno de los institutos que albergan la exposición se ofrecerá, de forma complementaria, una conferencia que profundice en esta temática (salidas profesionales de las enseñanzas artísticas, mecanismos de promoción para un artista, cine, fotografía, audiovisual, lucha social, crítica social, performance). Todas estas ponencias serán impartidas por docentes de la Universitat de València y el profesor honorario de la Universitat de València Román de Calle ofrecerá la primera de las conferencias, en el IES Lluís Vives. Consulta aquí más noticias de Valencia. Síguenos en Facebook para estar informado de la última hora>>

Recuperat de: <http://www.20minutos.es/noticia/2572382/0/uv-docena-ies-reivindican-educacion-artistica-con-exposicion-second-round/>

<<Europa press, Comunitat Valenciana, sota el títol de *Second Round, una exposición por la educación artística*>>

Fig. 210. Notícia de EuropaPress (06/10/2015)

Recuperat de: <http://www.europapress.es/comunitat-valenciana/noticia-second-round-exposicion-educacion-artistica-20151005142500.html>

<<Projecte *Second Round* a l'IES l'Estació

L'IES l'Estació participarà durant aquest curs en el projecte *Second Round*, una exposició itinerant que pretén reivindicar la importància de l'educació artística en Secundària. Hi participaran també altres onze centres que imparteixen la modalitat del Batxillerat Artístic, a més de la Universitat de València, el CEFIRE de Torrent i altres associacions com ara AVALEM (Associació Valenciana d'Educadors en Museus) i EARI (Educació Artística Revista d'Investigació).

Aquest projecte se centra en el desenvolupament de l'activitat artística en els nostres centres educatius durant les dècades de democràcia, ja que, com podem constatar, l'estudi de les arts i el foment de la creativitat artística van sempre unides al desenvolupament de les societats més lliures i avançades.

Aquestes exposicions *Second Round* faran èmfasi en l'activitat artística a les aules, referida especialment al treball de l'alumnat, les accions artístiques als centres i el paper del professorat en la gestació i la consecució de projectes artístics que han tingut repercussió tant als centres com en altres àmbits locals i comarcals.

El projecte es concretarà en les accions següents: una exposició itinerant, una exposició completa al Centre Cultural La Nau de València, un catàleg de l'exposició, una investigació sobre la temàtica de l'impacte de les activitats artístiques als centres de Secundària valencians en les darreres dècades, una web amb les incorporacions més remarcables, un vídeo sobre el que ha estat l'activitat artística i la seua repercussió

educativa a Secundària en els darrers anys, a més de conferències i cicles de cinema sobre art als centres educatius.>>

Fig. 211. Notícia Web (16/09/2015)

Recuperat de Web Bloc:
<http://landanadelestacio.blogspot.com.es/2015/09/proyecto-second-round-lies-lestacio.html>

Prensa dia inauguració

En el diari *Lo campus*, diari universitari independent:

Fig. 212. Notícia en el diari *Lo Campus* (06/10/2015)

Prensa durant la itinerància dels IES

Hi ha hagut molta repercussió en premsa, diaris en paper i digitals, plataformes, blocs, xarxes socials i Webs d'actualitat valencianes han participat en la comunicació de Second Round durant tot l'any que es va realitzar el projecte expositiu. Molts dels instituts participants tenien notícies del projecte en les seues Webs, blocs i xarxes socials, com Facebook i Twitter. S'ha realitzat una investigació minuciosa per arribar a totes les notícies i mencions realitzades a Second Round. Tota la informació de la inauguració al Lluís Vives va aparèixer al diari Levante, el Mercantil Valenciano, tan en la versió en paper com en la digital.

Fig. 213. Notícia en el diari *Levante El Mercantil Valenciano*, versió digital (07/10/2015)

Fig. 214. Notícia en el diari *Levante El Mercantil Valenciano*, versió paper (07/10/2015)

<<Second Round. Art i lluita als instituts valencians

Exposició i activitats en defensa de les arts plàstiques en l'educació amb la universitat de valència: second round. art i lluita als instituts valencians

El projecte SECOND ROUND. Art i Lluita als Instituts Valencians, està organitzat per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València, amb el recolzament del vicerektorats de Participació i Projectió Territorial, de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, de Cultura i Igualtat, amb dotze instituts valencians de Secundària, entre els quals hi som.

La Universitat de València demostra així el seu recolzament a les arts i l'educació artística, en un moment de dificultats com l'actual.

El projecte consisteix en una exposició itinerant que reivindica la importància de l'educació artística a Secundària, ficant en valor el que s'ha fet durant les dècades de la democràcia i el que s'està fent ara mateix als instituts. A més a més de diferents activitats, com ara xarrades i conferències impartides per especialistes de l'educació artística del món universitari de la cultura (Román de la Calle, Didier Eribon, Imanol aguirre, María acaso, Roser Juanola, Ricardo Marín i altres), tallers, creació d'un audiovisual conjunt, i moltes més que anirà definint cada centre.

El dimarts 6 d'octubre per la vesprada, a l'IES Lluís Vives inaugurarem la primera exposició d'aquest projecte, que després anirà a l'IES Juan de Garay, Clot del Moro (Sagunt), l'Estació (Ontinyent), Laurona (Lliria), Tirant lo Blanc (Torrent), Número 1 (Requena), Benlliure, Josep Ribera (Xàtiva), Ausias March (Manises), Sanchis Guarner (Silla), Maria Enriquez (Gandia), i per a finalitzar, en juny de 2016, una exposició conjunta a La Nau, la sala d'exposicions de la Universitat de València.

L'exposició al nostre centre consistirà en una mostra de treballs del nostre alumnat i exalumnat. Aprofitem per fer una crida a l'antic alumnat per que colaboren amb la seua obra i ens mostren la evolució artística.

També hi haurà diferents manifestacions artístiques com performance, instal·lacions, cabalgada de l'art, conferències...

L'exposició romandrà oberta fins al 15 d'octubre. VOS ESPEREM>>

Recuperat de Web Lluís Vives, València: <http://luisvives.edu.gva.es/>

<<L'IES l'Estació participa en una exposició conjunta per l'educació artística (extracte)

Dilluns 5.10.2015

Redacció/EP L'IES Lluís Vives de València acull des d'aquest dimarts l'exposició 'Second Round: art i lluita en els instituts valencians', un projecte col·lectiu en què ha participat l'institut l'Estació d'Ontinyent juntament amb la Universitat de València i onze Instituts d'Ensenyament Secundari més.

L'exposició és un projecte que reivindica la importància de l'educació artística, formada per 21 panells que combinen text i imatge per posar de manifest la important activitat artística realitzada als centres. El comissari de la mostra és Ricard Horta, professor de la Universitat de València i director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives.

Segons el comissari, 'Second round' evidencia el fet que la Universitat de València 'està al costat dels centres de Secundària per reactivar l'aprenentatge de les arts i reivindicar el lloc que aquesta matèria mereix en el sistema educatiu'. Un objectiu que es considera necessari en un moment delicat, en el qual les normatives curriculars i la legislació oficial 'han anat eliminant pràcticament aquesta opció formativa'.

Al seu entendre, 'si continua la tendència, la ciutadania del futur acabarà sense cap formació en arts, per això és tan important dur a terme iniciatives com aquesta'. A més, 'el projecte també vol ser un homenatge al treball del professorat de Dibuix de Secundària, la tasca del qual és incommensurable'.>>

Recuperat de Web Ontinyent VilaWeb: <http://ontinyent.vilaweb.cat/noticies/les-lestacio-participa-en-una-exposicio-conjunta-per-leducacio-artistica/>

<<'Second Round', una exposición por la educación artística en la que participa l'IES l'Estació d'Ontinyent y el IES Josep de Ribera de Xàtiva (extracte)

06 / 10 / 2015

Esta muestra visitará los institutos que han participado en el proyecto entre ellos IES L'Estació de Ontinyent que acogerá la muestra a partir del 18 noviembre y el IES Josep de Ribera de Xàtiva donde esta exposición llegará el 2 marzo.

Los 21 paneles serán comunes para todos los institutos, pero cada centro incorporará aquel material expositivo que considere adecuado (fotos, vídeos, Además, en cada uno de los institutos que albergan la exposición se ofrecerá, de forma complementaria, una conferencia que profundice en esta temática (salidas profesionales de las enseñanzas artísticas, mecanismos de promoción para un artista, cine, fotografía, audiovisual, lucha social, crítica social, performance). Todas estas ponencias serán impartidas por docentes de la Universitat de València.>>

Recuperat de Web Radio Ontinyent:
<http://www.radioontinyent.com/ampliada.php?id=16290>

<<Exposició temporal “EL EQUIPO HOZ i la seua aportació a les arts en Secundària” del 21 d’octubre al 3 de novembre

20 octubre 2015

La Universitat de València, en col·laboració amb 12 instituts de Secundària valencians, presenta l'exposició itinerant ‘Second Round: art i lluita als instituts valencians’. 21 panells expositius donen visibilitat a tot allò que s’ha impulsat al voltant de les arts en el món educatiu. El Departament de Dibuix, l’equip directiu i l’AMPA del IES Juan de Garay han organitzat l’acte d’inaguració el dia 21 d’octubre a les 12:30 amb la conferència de Paula Jardón “Educación en patrimonio y formación en ciudadanía” i “Contra tot: El Equipo Hoz” a carrec del ex alumne Jaume Gironés i membre del Equipo Hoz. També assistirán el Ramón López (Vicerector de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa) i Jorge Hermosilla (Vicerector de Participació i Projectió Territorial)>>

Recuperat de l’antiga Web del centre Juan de Garay, València: <http://jgaray.es/>

Web actual: <http://juandegaray.es/>

Dins la Wikipedia i Viquipèdia apareix L’Equip Hoz, que forma part de l’IES Juan de Garay, motiu pel qual, en l’últim apartat apareix Second Round amb explicació del projecte i fotografies.

Web: https://ca.wikipedia.org/wiki/Equipo_Hoz

Fig. 215. L'Equipo Hoz en Second Round a la Viquipèdia

<<L'Equip Hoz en l'actualitat

Actualment l'Equip Hoz és considerat una experiència educativa digna de tenir en compte per la seva rellevància pedagògica. Així, quan el 6 d'octubre de 2015 a l'institut d'educació Secundària Lluís Vives de València, es va iniciar una exposició itinerant anomenada “Second Round: art i lluita en els instituts valencians”, comissariada per Ricardo Huerta, professor de la Universitat de València i director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives; consistent en un projecte col·lectiu en el qual participaven centres de Secundària amb especialitat en arts i la Universitat de València; es va permetre la participació de l'IES Juan de Garay de València, per haver desenvolupat aquesta experiència educativa durant tants anys, així, va plasmar la seva visió educativa de les arts en un dels 21 panells en els quals l'exposició consistia i en el qual es destacava la tasca realitzada per l'Equip Hoz.

- *Acte d'inauguració de l'exposició el 21 d'octubre de 2015*

L'exposició consisteix en 21 panells que combinen text i imatge per posar de manifest la important activitat artística realitzada en els centres, cada centre engrandirà i personalitzarà l'exposició, amb el material expositiu que consideri oportú (fotos, vídeos, produccions de l'alumnat, treballs artístics antics i actuals), de manera que cada exposició serà diferent, encara que mantingui els 21 panells que configuren el seu centre. Un cop conclòs l'itinerari, el Vicerectorat de Cultura i Igualtat organitzarà una exposició final al Centre Cultural La Nau de la Universitat de València on s'exhibiran,

a més dels panells, una selecció del material artístic dels centres de Secundària participants. En l'acte inaugural es va comptar a més amb la presència i participació amb una xarrada del catedràtic d'Estètica i Teoria de l'Art de la Universitat de València-Estudi General, President de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles (València), assagista i crític d'art, Román de la Calle.

L'acte d'inauguració de l'exposició a l'Institut Jua de Garay fou el 21 de setembre de 2015, i comptà amb la presència de Paula Jardón, vicedegana de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, de la Universitat de València; Joan Carles Serrano, director de l'IES Juan de Garay, i Jordi Hermosilla Pla, Vicerector de Participació i Projectió Territorial, de la Universitat de València. L'expòsició hi va estar a aquesta seu durant quinze dies, fins que el 3 de novembre es traslladà a un institut de Sagunt.>>

Recuperat de Web Wikipedia: https://ca.wikipedia.org/wiki/Equipo_Hoz

Facebook IES Clot del Moro, Sagunt. Abans i després d'inaugurar Second Round. I uns dies després van realitzar una altra notícia, hi havia un text juntament a diverses fotografies de la inauguració:

6 novembre 2015

<<¡El Clot está vivo, es de colores y lleva la música incorporada!"(Elena Uriel). Inauguració Second Round. (extracte)

Amb diferents activitats i un acte central que va aglutinar a tots els protagonistes es va donar per inaugurada l'exposició SECOND ROUND: ART I LLUITA ALS INSTITUTS VALENCIANS .

Aquest acte va comptar a la presència d'Elena Uriel, Catedràtica de Dibuix i professora del nostre centre durant molts anys, que a més a més de fer-nos reflexionar sobre com canvia la perspectiva dels alumnes respecte al fet docent a mesura que van madurant, ens va llegir el text que ella ha escrit per a aquesta exposició on parla del seu centre: "todo aquel que entra al Clot, y acude desarmado, sin prejuicios, sin manías y con ganas de aprender, se va contaminando, poquito a poco, como por

ósmosis con el trabajo bien hecho, con las sonrisas, la colaboración, la libertad, el esfuerzo, la dedicación, la imaginación...”

Per a finalitzar, Paloma Rueda, professora de la Universitat de València en va oferir a tots els presents, una interessant conferència: «Identitats adolescents i publicitat des de l'educació artística.» on va descriure al detall un fet: que la publicitat està al servici d'uns interessos, però que a més a més crea identitats i actituds que marquen la vida de les persones que no tenen una actitud crítica front a aquesta realitat cada vegada més invasiva i poderosa. Com a contrapunt estan els artistes que utilitzant el mateix canal comunicatiu, la cultura audiovisual, que busquen fer reflexionar al ciutadà i despertar el seu esperit crític.

Ficant exemples de treballs i artistes que estan en aquesta línia va aplegar a Art al Quadrat, una dupla d'artistes formada per dos exalumnes del nostre centre, Mònica i Gemma del Rey. Aquesta última va estar present i es va dirigir als assistents explicant la seua visió sobre que significa ser creadora i com d'important i difícil és fer art compromés i crític.

Mavi Mezquita professora del Departament de Dibuix del Clot del Moro i coordinadora del Projecte Second Round ens comentà: “un dia molt complet amb uns col·laboradors de luxe per celebrar i reivindicar la importància de l'ensenyament artístic. El nostre centre i els seus alumnes s'han bolcat perquè tot haja anat molt bé!!”

#fentClot #elClotmola #elClotEsArtista>>

Recuperat de Facebook IES Clot del Moro:

<https://www.facebook.com/clotdelmoro/>

Fig. 216. Facebook IES Clot del Moro (02/11/2015)

<<Second Round reivindica l'educació artística a l'IES l'Estació d'Ontinyent (extracte)

19.11.2015

L'IES l'Estació d'Ontinyent acull des d'aquest dimecres l'exposició 'Second Round: art i lluita en els instituts valencians', en què hi col·labora juntament amb la Universitat de València i onze Instituts d'Ensenyament Secundari més.

L'exposició és un projecte que reivindica la importància de l'educació artística, formada per 21 panells que combinen text i imatge per posar de manifest la important activitat artística realitzada als centres. El comissari de la mostra, Ricard Huerta, professor de la Universitat de València i director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives, va participar en la inauguració de l'exposició al centre ontinyentí, juntament amb el regidor d'Educació, Òscar Borrell; Àngela Montesinos, coordinadora de la Unitat de Suport del Vice-rectorat de Participació i Projectió Territorial; i Pere Vañó, director de l'IES. També hi van assistir Maria José Gómez, qui fa el seu doctorat sobre el projecte Second Round, i Almudena Rodríguez, ex-alumna de l'institut col·laboradora com a professora en la Facultat de Belles Arts i qui ara realitza un Màster relacionat amb les arts visuals.

Al seu entendre, 'si continua la tendència, la ciutadania del futur acabarà sense cap formació en arts, per això és tan important dur a terme iniciatives com aquesta'. A més, 'el projecte també vol ser un homenatge al treball del professorat de Dibuix de Secundària, la tasca del qual és incommensurable'..>>

Fig. 217. Vilaweb (19/11/2015)

Recuperat de Web Ontinyent VilaWeb: <http://ontinyent.vilaweb.cat/noticies/second-round-reivindica-leducacio-artistica-a-lies-lestacio-dontinyent/>

<<El proper dia 18 s'inaugura l'exposició 'Second Round' a l'IES l'Estació (extracte)
Com ja apuntàvem en L'ANDANA, La Universitat de València, en col·laboració amb 12 instituts de Secundària valencians, presenta aquesta exposició itinerant 'Second Round: art i lluita als instituts valencians'. Els 21 panells expositius donen visibilitat a tot allò que s'ha impulsat al voltant de les arts en el món educatiu amb la intenció de defensar l'aprenentatge de les arts en els diferents nivells de l'ensenyament obligatori.>>

Web RadioOntinyent:
<http://landanadelestacio.blogspot.com.es/2015/11/el-proper-dia-18-sinaugura-lexposicio.html>

Fig. 218. Notícia Radio Ontinyent (15/11/2015)

<<La exposición Second Round se inaugura en el Instituto l'Estació d'Ontinyent (extracte)

18/11/2015

Este mediodía se inauguraba la exposición 'Second Round' en el IES L'Estació de Ontinyent, la cuarta de las 13 paradas de la muestra itinerante fruto del trabajo colectivo de la Universitat y 12 institutos de educación secundaria. Los 21 paneles que componen la exposición serán comunes para todos los institutos, pero cada centro incorporará aquel material expositivo que considero adecuado (obras artísticas de alumnos y exalumnos, performances, video proyecciones, etc.).

Según Ricard Huerta, el proyecto 'Second Round' evidencia el hecho que la Universitat "está junto a los centros de secundaria para reactivar el aprendizaje de las artes y reivindicar el lugar que esta materia merece en el sistema educativo". Un objetivo que se divisa necesario en un momento delicado, en el que las normativas curriculares y la

legislación oficial han ido eliminando prácticamente esta opción formativa, “si continúa la tendencia, la ciudadanía del futuro acabará sin ninguna formación en artes, por eso es tan importante llevar a cabo iniciativas como esta”, asegura el profesor Huerta, y añade: “el proyecto también quiere ser un homenaje al trabajo del profesorado de Dibujo de Secundaria, puesto que su tarea es inconmensurable”. La exposición ‘Second Round’ estará en el IES L’Estació de Ontinyent hasta el 1 de diciembre, después continuará el recorrido itinerante por los institutos que han participado en el proyecto.>>

Notícies similars en TV Digital Ontinyent:
<http://tvdigitalontinyent.com/general/sinaugura-a-la-uv-lexposicio-second-round-on-participa-lies-lestacio/>

*<<El IES Laurona de Lliria participa en el proyecto de la Universitat de València ‘Second Round’ Presentación del proyecto en el Multiusos(extracte)
04/12/2015*

El centro ha inaugurado hoy esta exposición con una charla

La Universitat de València y el IES Laurona de Lliria han presentado hoy la exposición itinerante ‘Second Round: arte y lucha en los institutos valencianos’. El centro, junto a otros 11 institutos, participa en este proyecto que pretende dar visibilidad a todo aquello que se ha impulsado alrededor de las artes en el mundo educativo con la intención de defender su aprendizaje en los diferentes niveles de la enseñanza obligatoria.

La muestra estará en el IES Laurona hasta el 16 de diciembre. El profesor del departamento de Didáctica de la Expresión Musical, Plástica y Corporal de la Universitat, David Mascarell, ha ofrecido la charla inaugural en el edificio Multiusos, en la que ha tratado la temática de las aportaciones de la educación artística en los entornos online (Apps).

El alcalde de Lliria, Manolo Civera, ha estado presente en esta jornada junto al director del centro, Alfred Rodilla, y representantes de la Universitat y del CEFIRE de Torrent. Igualmente, Manolo Civera ha destacado “el dinamismo del IES Laurona en todas sus iniciativas” y ha valorado “la línea de colaboración entre la universidad y los institutos de secundaria, como en este caso, y que hay seguir potenciando también con la participación de las administraciones públicas”.>>

Fig. 219. Notícia Ajuntament de Llíria (04/12/2015)

Recuperat de WebLlíria:

<http://www.lliria.es/es/content/el-ies-laurona-de-lliria-participa-en-el-proyecto-de-la-universitat-de-valencia-second-round>

<<El IES Laurona participa en el 'Second Round' de lucha por el arte en la educación (extracte)

4 diciembre, 2015

El profesor del departamento de Didáctica de la Expresión Musical, Plástica y Corporal de la Universitat de València, David Mascarell, ha ofrecido la charla inaugural en el edificio Multiusos de Llíria, en la que ha tratado la temática de las aportaciones de la educación artística en los entornos online (Apps).

Manolo Civera ha defendido que “la presencia de estas expresiones en nuestro sistema educativo contribuye a la progresión de los alumnos”.

Por último, el alcalde de la capital edetana ha destacado “el dinamismo” del IES Laurona en todas sus iniciativas y ha valorado “la línea de colaboración entre la universidad y los institutos de secundaria, como en este caso, y que hay seguir potenciando también con la participación de las administraciones públicas”.>>

Recuperat de: <http://www.infoturia.com/lliria/7054-el-ies-laurona-participa-en-el-second-round-de-lucha-por-el-arte-en-la-educacion.html>

<< *El IES Laurona de Lliria se suma al proyecto de la Universitat de València «Second Round»*

El alcalde apuesta por potenciar «las enseñanzas artísticas en la formación de los estudiantes»

07.12.2015

LEVANTE-EMV VALENCIA La Universitat de València y el IES Laurona de Lliria han presentado recientemente la exposición itinerante «Second Round: arte y lucha en los institutos valencianos». El centro, junto a otros 11 institutos, participa en este proyecto que pretende dar visibilidad a todo aquello que se ha impulsado alrededor de las artes en el mundo educativo con la intención de defender su aprendizaje en los diferentes niveles de la enseñanza obligatoria>>

Fig. 220. Notícia en el diari *Levante El Mercantil Valenciano* (07/12/2015)

Recuperat de Web Levante <http://www.levante-emv.com/comarcas/2015/12/08/ies-laurona-lliria-suma-proyecto/1351904.html>

Amb informació molt similar també va aparèixer a:

Web ValenciaNews: <http://valencianews.es/comarcas/la-muestra-itinerante-second-round-llega-a-lliria/>

Web Bloc: http://panageos.com/noticias/lliria_3145/

Web La red comarcal: <http://laredcomarcal.com/not/18787/el-ies-laurona-de-lliria-participa-en-el-proyecto-de-la-universitat-de-valencia-lsquo-second-round>

Web El periódico de Aquí: <http://www.elperiodicodeaqui.com/noticias/El-IES-LauronaLliria-participa-enproyecto-deUniversitatValencia-Second-Ro/99494>

Web El periódico de Aquí, altra notícia:
http://www.elperiodicodeaqui.com/noticias_completa/35419864/99494

Web Portal de tu ciudad: http://betera.portaldetuciudad.com/es-es/noticias/el-ies-laurona-de-lliria-participa-en-el-proyecto-de-la-universitat-de-valncia-second-round-betera-006_2_4_569020_192.html

<<La Universitat de València i l'IES Laurona de Lliria han presentat hui l'exposició itinerant 'Second Round: art i lluita en els instituts valencians', per a donar visibilitat a tot allò que s'ha impulsat al voltant de les arts en el món educatiu amb la intenció de defensar el seu aprenentatge en els diferents nivells de l'ensenyança obligatòria.

La Universitat de València y el #IESLaurona de #Lliria han presentado hoy la exposición itinerante 'Second Round: arte y lucha en los institutos valencianos', para dar visibilidad a todo aquello que se ha impulsado alrededor de las artes en el mundo educativo con la intención de defender su aprendizaje en los diferentes niveles de la enseñanza obligatoria.>>

Recuperat de Facebook IES Laurona: <https://www.facebook.com/aytolliria/>

<<Exposició i conferència SECOND ROUND

Vicedirecció del centre - dilluns, 14 desembre 2015, 11:57

La direcció de l'IES Laurona informa que el nostre centre acollirà entre els dies 4 i 15 de desembre de 2015 l'exposició Second Round: Art i Lluita als Instituts Valencians.

La inauguració de l'exposició Second Round de l'IES Laurona serà el proper dia 4 de desembre a les 12.30 hores al saló d'actes de l'Edifici Multiusos amb la conferència Aportacions de l'Educació Artística als entorns Online: Apps, del professor David Mascarell Palau de la UV, i comptarem amb l'assistència de diverses personalitats del món universitari, així com d'autoritats municipals.

Es tracta d'una reivindicació de la formació artística en un moment de canvis en la legislació educativa que s'estan produint, al mateix temps, dins d'un entorn tecnològic dominat per la cultura visual.>>

Web IES Laurona, Lliria: <http://ieslaurona.edu.gva.es/>

Fig. 221. Tweet en el Twitter de l'Ajuntament de Llíria (04/12/2015)

<<Second Round

Gener

El IES Tirant Tirant lo Blanc de Torrent vos convida a la inauguració de l'exposició "Second Round. Art i lluita als instituts valencians" que tindrà lloc el proper Divendres 15 de Gener de 2016 al nostre centre a les 12:00 hores del matí. C/ Fray Luis Amigo, 41, Torrent.

Amb la inauguració es realitzarà juntament una conferència inaugural sobre art i crítica social de la mà de:

Francesc Jesús Hernández Dobon professor de la Universitat de València

(Departament de Sociologia i Antropologia Social) i director de l'Institut de Creativitat.

Aquest és un projecte expositiu que reivindica la transcendència de l'educació artística als centres d'ensenyament secundari i la importància de denunciar la reduïda presència de les arts als instituts tras la llei Wert. La mostra, composta de 21 panells informatius, està realitzant un itinerari pels dotze instituts valencians que han donat suport a aquest projecte impulsat per l'institut de creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València i pel Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la Facultat de Magisteri a la Universitat de Valencia.

A més a més el IES Tirant lo Blanc afegeix diferents treballs dels seus antics alumnes, on podrem disfrutar tant de treballs antics realitzats durant els darrers anys, com altres realitzats en la seua actual carrera artística.

Atentament,

IES Tirant lo Blanc>>

Recuperat de Web IES Tirant Lo Blanch, Torrent: <http://www.iestirantloblanc.com/>

<<Second Round. Art i Lluita als Instituts Valencians

El IES Tirant lo Blanc de Torrent com a representat dels instituts de la comarca de 'Horta, va inaugurar el passat 15 de Gener la exposició Second Round. Art i Lluita als Instituts Valencians, coincidint aquest any amb els 50 aniversari del centre. Aquesta inauguració fou acompanyada per una conferència oferida per Francesc Jesús Hernández Dobón professor del Departament de Sociologia i Antropologia Social i Director de l'Institut de Creativitat i innovacions Educatives.

La Universitat de València demostra així el seu recolzament a les arts i l'educació artística, en un moment de dificultats com l'actual. L'exposició reivindica la importància de l'educació artística a Secundària, ficant en valor el que s'ha fet durant les dècades de la democràcia i el que s'està fent ara mateix als instituts.

La exposició itinerant de Second Round consta de dotze panells que representen entitats molt importants per a la Universitat de València, així com a diversos instituts amb una trajectòria artística important, entre ells el IES Tirant lo Blanc.

Aquesta exposició es complementada amb una sèrie de treballs exposats que pertànyen a antics alumnes del IES Tirant lo Blanc. Els participants són els següents: Cristina Bartual Murgui , Jaume Mora Rodríguez, Mariam Salcedo Soria, Mariam Salcedo Soria, Daniel Dent Murgui , Marta Michelena Rubio, Nazaret Blanch Martínez, Paula Llamas Lorente, Andrea Crespo Barreña, Irene Andreu Aliaga, Oreto Vicent Campos, Magda Mora Martínez, María Lloret Bivia, Miquel Ponce Díaz, Ferrán Nogués Nogués.

A l'acte d'inauguració assistiren: Ricard Huerta, comisari de l'exposició Second Round i Professor del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la Facultat de Magisteri a la Universitat de Valencia, Jorge Hermosilla com a representat institucional universitari, Vicerector de Participació i Projecte Territorial, Francesc Jesús Hernández Dobón professor del Departament de Sociologia i Antropologia Social i Director de l'Institut de Creativitat i innovacions Educatives i encarregat d' oferir la conferència d'apertura a la inauguració sobre les Arts. Com a representant de l'ajuntament de Torrent Dª Patricia Saez Regidora d'Educació, representants del Cefire de Torrent, representats de l'AMPA. També assistiren a l'acte els propis alumnes de 1r i 2n de Batxillerat artístic del Tirant lo Blanc, antics alumnes, així com antics professors del Departament de Dibuix , alumnes de l'Institut de Manises Ausiàs March.>>

Recuperat de Web IES Tirant lo Blanch, Torrent:http://www.iestirantloblanc.com/index.php?option=com_content&view=article&id=256%3Asecond-round-cronica&catid=1%3Alatest-news&Itemid=124&lang=ca

<<L'IES Tirant lo Blanc acull el projecte Second Round

19 enero, 2016 torrent al dia

instituto, second round, tirant lo blanc, torrent

L'exposició es complementa amb una sèrie de treballs exposats que pertanyen a antics alumnes de l'IES Tirant lo Blanc

L'IES Tirant lo Blanc de Torrent, com a representant dels instituts de la comarca de l'Horta, acull el projecte Second Round des del 15 de gener fins al 30 del mateix mes, el qual coincideix enguany amb el 50 aniversari del centre.

El projecte sorgeix des de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València, i té el suport dels vicerektorats de Participació i Projecció Territorial, de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, de Cultura i Igualtat. Hem de destacar la positiva resposta i el suport incondicional del professorat de dotze instituts de Secundària que també participen i configuren el projecte SECOND ROUND. Art i Lluita als Instituts Valencians. Durant el curs 2015-2016, l'exposició visita ciutats com València, Sagunt, Ontinyent, Lliria, Torrent, Requena, Xàtiva, Manises, Silla i Gandia i conclourà amb una retrospectiva al Centre Cultural La Nau al novembre del 2016.

A l'acte de inauguració assistiren: Ricard Huerta, comissari de l'exposició "Second Round" i professor del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la Facultat de Magisteri a la Universitat de València, Jorge Hermosilla com a representat institucional universitari, vicerector de Participació i Projecció Territorial, Francesc Jesús Hernández Dobón, professor del Departament de Sociologia i Antropologia Social i Director de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives i encarregat d'oferir la conferència d'obertura a la inauguració sobre les arts.

També hi van assistir representants del Cefire de Torrent, representants de l'AMPA i els mateixos alumnes de 1r i 2n de batxillerat artístic del Tirant lo Blanc, antics

alumnes, així com antics professors del Departament de Dibuix i alumnes del institut de Manises Ausiàs March.

L'exposició itinerant de "Second Round" consta de dotze panells: Institut de Creativitat i Innovacions Educatives UV, Vicerektorat de Participació i Projecció Territorial UV, Vicerektorat de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa UV, Vicerektorat de Cultura i Igualtat UV, Vicerektorat d'Estudis de Grau i Política Lingüística UV, delegada del rector per a la Incorporació a la Universitat UV, Cefire Centres de Professorat i Revista Futura UV, Màster de professor de Secundària, Departament d'Història de l'Art UV, IES Lluís Vives València, IES Juan de Garay València, IES Clot del Moro Sagunt, IES L'Estació Ontinyent, IES Laurona Lliria, IES Tirant lo Blanc Torrent, IES Número 1 Requena, IES Benlliure València, IES Josep de Ribera Xàtiva, IES Ausiàs March Manises, IES Sanchis Guarner Silla, IES Maria Enríquez de Gandia. L'exposició es complementa amb una sèrie de treballs exposats que pertanyen a antics alumnes de l'IES Tirant lo Blanc, alguns dels treballs els feren durant els seus estudis a l'institut i altres pertanyen a obres de pintura, escultura i dibuix que estos alumnes estan fent en l'actualitat als seus estudis universitaris o cicles formatius>>

Recuperat de Web Torrent al dia: <http://torrentaldia.com/ies-tirant-lo-blanc-acull-el-projecte-second-round>

Fig. 222. Tweet en el Twitter de l'Ajuntament de Lliria (04/12/2015)

Recuperat de Web la opinió de Torrent:
<http://laopiniondetorrent.es/not/56497/l-rsquo-ies-tirant-lo-blanc-acull-el-projecte-second-round/>

<<Exposición de arte en el IES Tirant lo Blanc (extracte)

El IES Tirant lo Blanc de Torrent inaugurarà hoy, a las doce y cuarto del mediodía, la exposición 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians', que recoge una muestra de los trabajos realizados por los alumnos y antiguos alumnos de bachiller de arte de todos los institutos valencianos. Esta exposición cuenta con la colaboración de la Universitat de València y, estará quince días en cada uno de estos centros.>>

Recuperat de Web Las provincias: <http://www.lasprovincias.es/hortamorvedre/201601/15/exposicion-arte-tirant-blanc-20160115000906-v.html>

Diari Levante, en versió impresa:

Fig. 223. Notícia en el diari Levante en versió impresa (15/01/2016)

Fig.. 224 Entrada en el bloc de l'IES Número 1 de Requena (28/01/2016)

Recuperat de Web Bloc:

<http://biblioblogies1.blogspot.com.es/2016/01/exposicion-second-round.html>

Més notícies similars en Web IES Número 1, Requena:

<http://ies1requena.edu.gva.es/gestor/index.php/actividades/510-exposicion-second-round>

<http://ies1requena.edu.gva.es/gestor/index.php>

Fig. 225. Web d'Utiel (02/02/2016)

Recuperat de Web Utiel: <http://www.utiel.es/es/event-page/exposicion-antiguos-alumnos-bachillerato-artes-comarca-second-round>

<< *La Universitat expone en el IES n°1 de Requena*

Las muestras organizadas por el Vicerrectorado de Participación y Proyección Territorial continúan con su itinerario por las comarcas valencianas. El martes 2 de febrero, 'Second Round' llegó al instituto Número 1 de Requena; el jueves 4, Sollana recibió la exposición de la Ribera del Xúquer; y Ontinyent acogió 'Un camí, dues mirades. Cavanilles/Stübing'. El viernes día 5, la exposición de la comarca de la Safor se abrió al público en Rafelcofer.

La muestra 'Second Round' se inauguró el martes 2 de febrero en el IES Número 1 de Requena (Meseta de Requena-Utiel), con la asistencia de representantes del gobierno municipal y el cap d'iniciatives del Vicerrectorado, Ángel Morales. Además, el acto se cerró con una conferencia de la profesora Paloma Rueda (Departamento de Didáctica de la Expresión Musical, Plástica y Corporal de la Universitat de València). La exposición, compuesta por 21 paneles, pretende poner de manifiesto la importante actividad artística realizada desde los centros de secundaria valencianos. 'Second Round' constituye un proyecto colectivo, comisariado por Ricard Huerta (Departamento de Expresión Musical, Plástica y Corporal), en el que la Universitat de València ha trabajado conjuntamente con los institutos de secundaria. Ha sido organizada por el Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas, en colaboración

con los vicerrectorados de Participación y Proyección Territorial, Políticas de Formación y Calidad Educativa, y Cultura e Igualdad.>>

Recuperat de Web Requena Revista Local: <https://requena.revistalocal.es/la-universitat-expone-en-el-ies-no1-de-requena/>

Fig. 226. Notícia Web IES Josep de Ribera (26/02/2016)

Recuperat de Web IES Josep de Ribera, Xàtiva: <http://iesjribera.edu.gva.es/?p=839#more-839>

Second Round

El IES Ribera se sumerge de lleno en la creación con las actividades del Second Round

2016-03-02 El IES Josep de Ribera de Xàtiva inaugura hoy la exposición Second Round, Art i lluita als instituts valencians. La conferencia inaugural de la actividad, a cargo del artista plástico Ricard Huerta, titulada Estilístiques revisades para educar en la cultura.

El IES Laurona de Llíria se suma al proyecto de la Universitat de València «Second Round»

2015-12-08 El alcalde apuesta por potenciar «las enseñanzas artísticas en la formación de los estudiantes»

Proyecto

Profesores y alumnos de 12 institutos de Secundaria luchan con arte por el arte

2015-10-07 El proyecto ideado por la Universitat es un homenaje al profesorado de Dibujo «machacado» por la Lomce.

Fig. 227. Diverses notícies de Second Round en el *Levante*

Web Levante:

<http://www.levante-emv.com/tags/ies-josep-de-ribera-de-xativa.html>

<http://www.levante-emv.com/tags/second-round.html>

Fig. 228. Blog de l'artístic en l'IES Josep de Ribera de Xàtiva

2 de març

<<Inauguració Second Round al Ribera (extracte)

Aquest matí ha sigut frenètic, calia ultimar detalls de la exposició i teníem una agenda apretada. Inauguràvem Second round al centre!

El programa per a hui s'ha iniciat amb una cercavila molt sonora, visual i divertida.

Mira com, ens hem animat i, hem arribat fins a la porta de l'ajuntament quan teníem previst quedar-nos pel Gran teatre>>

Recuperat de Web Bloc IES Josep de Ribera:
<http://somlartistic.blogspot.com.es/2016/03/inauguracio-second-round-al-ribera.html>

<<Commemoració del dia de la dona en el Second Round (extracte)

8 de març

Hui hem tingut un dia especial per a commemorar el dia de la dona. Des de primera hora ja lluïem en la solapa els mini cartells plastificats que ens havien preparat en Disseny.

I, amb aquest acte i el reportatge fotogràfic posterior (n'hi havia que aprofitar el moment: l'escenari, vestuari, complements, maquillatge,...) hem conclòs el dia de la dona en el Second round>>

Recuperat de Web Bloc IES Josep de Ribera:
<http://somlartistic.blogspot.com.es/2016/03/commemoracio-del-dia-de-la-dona-en-el.html>

<<Cloenda Second Round (extracte)

15 de març

Hui hem assistit a la cloenda del Second round al Ribera. Diferents treballs editats pels alumnes en mitjans audiovisuals recopilatoris de tot allò realitzat ens han servit per apreciar la nostra reivindicació vers les ensenyances artístiques.>>

Recuperat de Web Bloc *IES Josep de Ribera*:

<http://somlartistic.blogspot.com.es/2016/03/cloenda-second-round.html>

Fig. 229. Notícia en nouhorta (02/05/2016)

Recuperat de Web Nou Horta: <http://www.nouhorta.eu/index.php/val/horta-sud/silla/item/10736-silla-acull-dema-dimarts-la-second-round-art-i-lluita-als-instituts-valencians>

<<Silla acull al Second Round

Dimarts, 03 Maig 2016. Escrit per Redacció. Publicat en Silla. Vist 356 vegades
Second Round a Silla

Silla ha acollit hui la jornada Second Round organitzada per la Universitat de València. Es tracta d'un projecte d'apropament de l'art a la ciutat i als instituts de la mà de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat en el que participen centres de Secundària amb batxillerat artístic i comissariat per Ricard Huertas.

A la comarca de l'Horta només el Sanchis Guarner ofereix la modalitat artística seent el pioner i únic al nostre territori durant tres anys. El departament de plàstica ha coordinat els treballs dels estudiants que al llarg d'una quinzena han desenvolupant projectes per tal de convertir el poble en una instal·lació artística.

A les 11 del matí s'iniciava una painting col·lectiva a la plaça del Poble per donar pas a la lectura del manifest "Art i Lluita als Instituts de Secundària Valencians" amb la

col·laboració de l'Alcalde de Silla Vicente Zaragoza i la regidora d'Educació Raquel Sánchez. Seguidament un ball de cabuts ha obert la cercavila fins al centre escolar Verge dels Desemparats on els artistes han acabat la col·lectiva. A la porta del Sanchis Guarner s'ha muntat l'escultura i seguidament han visitat l'institut convertit en un museu obert a tot el públic que ho desitge.

Un concert de la coral de l'Institut i una xarrada sobre Conferència Dispositius mòbils i tecnologies on line per a l'educació artística, a càrrec de David Mascarell ha arredonit la jornada. El projecte "Second Round. Art i Lluita als Instituts de Secundària Valencians", un repte expositiu també vol ser un homenatge al treball del professorat de Dibuix de Secundària.

Al Sanchis Guarner el projecte expositiu ha estat coordinat per la cap de departament Lola Bosch i pels professors M^aJosé Expósito i Ferran Masià.>>

Recuperat de Web Nou Horta: <http://www.nouhorta.eu/index.php/val/horta-sud/silla/item/10768-silla-acull-al-second-round>

Fig. 230. Notícia en Web de l'Ajuntament de Silla (04/05/2016)

Recuperat de Web Ajuntament Silla: <http://www.silla.es/actualitat/agenda-cultural/i/83244/2056/second-round>

Recuperat de Facebook Ajuntament Silla: <https://www.facebook.com/ajuntamentsilla/posts/1321672101181560>

<<Second Round

Dilluns 2 de maig

Institut de Creativitat i Innovacions Educatives/ IES Manuel Sanchis Guarner

La concentració serà a l'Ajuntament a les 11:15 h, on es realitzarà la lectura d'un manifest en defensa del Batxillerat Artístic, i després en cercavila ens dirigirem a l'IES Sanchis Guarner, on es faran les activitats programades.

Durant la cercavila, encapçalada per dolçaina i tabal, es realitzaran balls de cabuts. Tot el recorregut estarà decorat per l'alumnat del Batxillerat artístic de l'IES Sanchis Guarner de Silla, i a la porta del CEIP Verge Desemparats, l'alumnat d'infantil i/o primària, participarà amb una activitat.

Aquesta exposició pretén convertir-se en referent d'una temàtica poc tractada fins ara: l'activitat artística als centres de Secundària valencians durant les dècades de la democràcia fins a l'actualitat. Elaborant un discurs històric construïm el nostre passat. Fent un exercici de memòria podem afrontar els problemes actuals.

Tant a la ciutat de València com a la resta de ciutats del nostre territori, com és el cas del nostre municipi, Silla, els instituts de Secundària han generat una ingent activitat artística, sobretot els que imparteixen la modalitat d'arts, accions que podríem detectar en els següents àmbits:

- Activitat artística a les aules, referida especialment al treball de l'alumnat.*
- Les accions artístiques als centres, en base a les activitats generades tant des dels departaments de Dibuix com per part de les direccions de centre.*
- El paper del professorat en la gestació i consecució de projectes artístics que han tingut repercussió tant als propis centres com en altres àmbits locals i comarcals.*

Per tot açò, com a element reivindicador s'ha organitzat una desfilada artística el proper 3 de maig al nostre municipi. El seu recorregut començarà a l'Ajuntament i finalitzarà al nostre Institut, el Sanchis Guarner, on s'inaugurarà una exposició i tindrà lloc la conferència de cloenda.

Comissari: Ricard Huerta >>

Recuperat de Web Ajuntament Silla: <http://www.silla.es/actualitat/agenda-cultural/i/83244/2056/second-round>

<<«Second Round, art i lluita als instituts valencians»

04/05/2016

El matí del dimarts dia 3 de maig, els ciutadans de Silla pogueren contemplar l'activitat artística de l'alumnat de plàstica i Batxillerat Artístic de l'IES Sanchis Guarner. La música, la pintura, l'escultura i la dansa en cercavila des de la plaça fins a l'institut on s'ha inaugurat l'exposició «Second Round, art i lluita als instituts valencians».

El matí del dimarts dia 3 de maig, els ciutadans de Silla pogueren contemplar l'activitat artística de l'alumnat de plàstica i Batxillerat Artístic de l'IES Sanchis Guarner. La música, la pintura, l'escultura i la dansa en cercavila des de la plaça fins a l'institut on s'ha inaugurat l'exposició «Second Round, art i lluita als instituts valencians».

Aquest projecte, dirigit per la professora del batxillerat artístic, Lola Bosch, és un projecte dels instituts de Secundària valencians i que gira al voltant de l'activitat artística que s'hi realitza.

A la plaça del Poble de Silla tinguérem la sort de gaudir del treball que es presentà perquè els ciutadans del poble pogueren contemplar en directe l'activitat artística. La música, la pintura, l'escultura i la dansa són representacions que s'escapen de la vida diària de les persones.

Les activitats que tingueren lloc a la plaça del Poble començaren a les 11.00 h amb un Action Painting (pintura en directe, amb música), al qual va seguir immediatament el parlament d'inauguració del projecte Second Round i la cercavila de l'ART amb el lliurament del nostre tresor a tres personalitats presents. Durant la cercavila, el grup de tabals i dolçaines, dirigit per David Reig, acompanyà la primera dansa dels cabuts, ballada pels alumnes de primer de batxillerat coordinats per Jesús Sevilla. Al mateix temps, i abans de començar l'itinerari de la cercavila pel carrer de València, es va lliurar l'esmentat tresor a les autoritats i es mostrà l'inici d'una escultura col·lectiva. La dansa es tornà a ballar a la cantonada del carrer Santa de Teresa i a la del carrer dels Forns.

Més tard, la cercavila va fer una parada al col·legi Verge dels Desemparats on es realitzà el segon Action Painting. Allí es va repartir una altra part del tresor i s'hi ballà la dansa dels Cabuts.

Finalment, la cercavila arribà a l'institut on aquelles persones que van rebre part del tresor tingueren l'honor d'acabar l'escultura col·lectiva. Tot seguit va tindre lloc un recorregut didàctic per l'Exposició acompanyats de l'alumnat i el professorat de dibuix.

En acabar el recorregut, al Saló d'Usos Múltiples, tingué lloc una actuació del cor del centre, un primer parlament del director, Jaume Tortosa, i un segon a càrrec de Ricard Huerta, del Departament de Didàctica de la Universitat de València (UV), i Jorge Hermosilla, vicerector de Participació i Projecció Territorial de la UV. La cloenda d'aquesta activitat tingué lloc amb una conferència a càrrec de David Mascarell, del Departament de Didàctica de l'Expressió Artística de la UV, sobre dispositius mòbils i tecnologies en línia per a l'educació artística i, finalment, unes paraules a càrrec de la vicedirectora, Fani Garcia>>

Recuperat de Web Ajuntament de Silla:

<http://www.silla.es/noticies/i/83266/1342/second-round-art-i-lluïta-als-instituts-valencians>

Més notícies amb informació similar en:

Facebook Ajuntament Silla:

<https://www.facebook.com/ajuntamentsilla/posts/1321672101181560>

Web IES Sanchis Guarner, Silla:<http://iessanchisguarner.edu.gva.es/wp/?p=2850>

Web Silla Cultural: <http://www.sillacultural.com/agenda-cultural/i/19694/51/second-round-art-i-lluïta-als-instituts-valencians>

Web El periòdic: http://www.elperiodic.com/silla/noticias/436639_silla-acull-second-round.html

Web El periódico de aquí: <http://www.elperiodicodeaqui.com/noticias/Silacull-amb-exitSecod-Round-organitzada-perUniversitatValencia/108553>

<<*Second Round acaba a València la ronda d'exposicions (extracte)*

El projecte compta amb la col·laboració de l'IES l'Estació d'Ontinyent

04.10.2016

Aquest dijous s'inaugura al Centre Cultural La Nau de la Universitat de València l'exposició final del projecte 'Second Round: art i lluita en els instituts valencians', en la qual hi col·labora l'IES l'Estació d'Ontinyent, on s'hi va poder contemplar el mes de novembre passat.

Per al comissari, l'exposició evidencia el fet que la Universitat de València 'està al costat dels centres de Secundària per reactivar l'aprenentatge de les arts i reivindicar

el lloc que aquesta matèria mereix en el sistema educatiu'. Un objectiu que es considera necessari en un moment delicat, en el qual les normatives curriculars i la legislació oficial 'han anat eliminant pràcticament aquesta opció formativa'>>

Recuperat de Web VilaWeb Ontinyent: <https://ontinyent.vilaweb.cat/noticies/second-round-acaba-a-valencia-la-ronda-dexposicions/>

IV.4.2.2. La Nau

Fig. 231. Notícia en 20 minutos (06/10/2016)

<<La mostra 'Second Round' reivindica amb 120 obres l'educació artística als instituts valencians

La Universitat de València (UV) inaugura este dijous en La Nau l'exposició 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians', un projecte compost per 120 obres que reivindica els estudis d'educació artística en la Secundària, amb la implicació de 12 centres valencians i la pròpia universitat.

EUROPA PRESS. 06.10.2016 La mostra, que s'inaugurarà a les 19.00 hores a la Sala Acadèmia del Centre Cultural La Nau, està comissariada pel professor de la UV i coordinador de CREARI Grup d'Investigació en Pedagogies Culturals, Ricard Huerta, segons ha informat la universitat en un comunicat. L'exposició exhibix 120 obres elaborades pels 12 instituts d'educació Secundària que han participat en el projecte: IES Lluís Vives, IES Juan de Garay i IES Benlliure, de València; IES Clot del Moro, de Sagunt; IES L'Estació, d'Ontinyent; IES Laurona, de Lliria; IES Tirant lo Blanch, de Torrent; IES Número 1, de Requena; IES Josep de Ribera, de Xàtiva; IES Ausiàs March, de Manises; IES Sanchis Guarner, de Silla; i IES María Enríquez, de Gandia. 'Second Round' és un projecte acadèmic que va arrancar el curs passat amb la col·laboració dels vicerektorats de Participació i Projecció Territorial, amb la

producció i itinerància d'una mostra composta per 21 panells explicatius; de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, amb l'organització de cicles de conferències que van reunir a centenars d'alumnes en els diferents centres educatius; i de Cultura i Igualtat, que acull l'exposició 'Art i lluita als instituts valencians'.

La mostra, que es podrà visitar fins al pròxim dia 16 d'octubre, aglutina totes les manifestacions artístiques a través de 120 peces realitzades per l'alumnat de Secundària, exalumnes dels centres participants i professorat, entre les quals hi ha, dibuix, pintura, instal·lació, escultura, poesia visual i 'performance'.

“DESAPARICIÓ” D'ESTOS ESTUDIS, Ricard Huerta ha explicat que l'exposició és el resultat d'un projecte “que part amb la idea de visibilitzar els estudis de creació artística en l'etapa Secundària, després de detectar que estos estenen a la seua desaparició”. Així, ha indicat que el que volen amb 'Second Round', des de la Universitat i amb la implicació dels instituts valencians, és “donar suport a l'educació artística davant d'esta situació salvatge i extrema”. La mostra itinerant ha recorregut 12 instituts d'una desena de municipis del territori valencià i fins i tot ha promogut el naixement de l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix (AVPD).

'EL COS' I 'L'ÀNIMA'. L'exposició 'Second Round' es dividix en dues parts titulades 'El cos' i 'L'ànima', que descriuen dues línies de treball: una primera, que oferix representacions del cos humà a través de dibuixos i pintures, i una segona, que es fa càrrec de geometries i mapes que reflectixen les essències més conceptuals, respectivament. Segons el comissari, este relat es relaciona amb la formació del professorat de Dibuix procedent de les especialitats de Belles Arts i d'Arquitectura. Així, 'Second Round' es convertix “en referent d'una temàtica poc tractada fins ara: l'activitat artística en els centres de Secundària valencians, i servix per a reflexionar sobre allò que volem realment per al futur de l'educació artística”, ha apuntat Huerta, qui ha apostat per la investigació com a clau de futur. En este sentit, ha anuncia que el projecte se centrarà, amb el suport de la Universitat de València, a l'impuls de la investigació acadèmica a través d'una xarxa en línia amb la qual es crearà un espai comú de debat entre les persones, institucions, organitzacions i agents afectats i implicats en l'ensenyament de la creació artística.

INVESTIGACIÓ ACADÈMICA 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians' es configura així com un projecte d'investigació acadèmica i d'innovació educativa, impulsat per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la UV, que ha

començat ja a generar investigacions (tesis doctorals, TFM del Màster de Professorat de Secundària o articles en revistes especialitzades) sobre la temàtica de l'impacte de les activitats artístiques en els centres de Secundària valencians en les últimes dècades. Alhora, en l'exposició de La Nau, es projectarà un vídeo recopilatori del que ha estat l'activitat artística i la seua repercussió educativa als instituts, un audiovisual dirigit per Emilio Martí que es presentarà oficialment i en obert, amb el títol 'Second Round Movie - Línies', el 14 d'octubre en el marc del cicle acadèmic 'Col·loquis Second Round a La Nau', que tindrà lloc a la Sala Gonzalo Montiel els pròxims dies 13 i 14.>>

Recuperat de Web 20 minutos: <http://www.20minutos.es/noticia/2856321/0/mostra-second-round-reivindica-amb-120-obres-leducacio-artistica-als-instituts-valencians/#xtor=AD-15&xts=467263>

<<La Nau inaugura 'Second Round', una reivindicació de l'educació artística als instituts

Dijous, 6 d'octubre de 2016 10:30h

La Universitat de València inaugura aquest dijous, 6 d'octubre, a les 19 hores, a la Sala Acadèmia del Centre Cultural La Nau, l'exposició 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians', un projecte que reivindica els estudis d'educació artística en la Secundària, amb la implicació de 12 centres valencians i la Universitat de València. Es podrà visitar fins al pròxim 16 d'octubre.

Comissariada per Ricard Huerta, professor de la Universitat de València i coordinador de CREARI Grup de Recerca en Pedagogies Culturals, l'exposició exhibeix 120 obres elaborades pels 12 instituts d'Educació Secundària que han participat en el projecte.

'Second Round' és un projecte acadèmic que va arrancar el curs passat amb la producció i itinerància d'una mostra composta per 21 panells explicatius; de Polítiques de Formació i Qualitat Educativa, amb l'organització de cicles de conferències que reuniren centenars d'alumnes als diferents centres educatius; i de Cultura i Igualtat, que acull l'exposició 'Second Round. Art i lluita als instituts valencians'.

"Aquest és el resultat d'un projecte que parteix amb la idea de visibilitzar els estudis de creació artística en l'etapa Secundària, després de detectar que aquests tendeixen a la seua desaparició. El que es pretén amb 'Second Round', des de la Universitat i amb la

implicació dels instituts valencians, és “donar suport a l'educació artística davant aquesta situació salvatge i extrema”, explica Ricard Huerta.

‘Second Round’ es divideix en dues parts anomenades ‘El cos’ i ‘L'ànima’, que descriuen dues línies de treball: una primera, que ofereix representacions del cos humà a través de dibuixos i pintures, i una segona, que es fa càrrec de geometries i mapes que reflecteixen les essències més conceptuals, respectivament. Segons assenyala el comissari, aquest relat es relaciona amb la formació del professorat de Dibuix procedent de les especialitats de Belles Arts i d'Arquitectura.

A l'exposició de La Nau, a més, es projectarà un vídeo que recopila el que ha estat l'activitat artística i la seua repercussió educativa als instituts, el 14 d'octubre.

Entre els instituts participants figuren: IES Lluís Vives, IES Juan de Garay i IES Benlliure, de València; IES Clot del Moro, de Sagunt; IES L'Estació, d'Ontinyent; IES Laurona, de Lliria; IES Tirant lo Blanch, de Torrent; IES Número 1, de Requena; IES Josep de Ribera, de Xàtiva; IES Ausiàs March, de Manises; IES Sanchis Guarner, de Silla; i IES María Enríquez, de Gandia.>>

Recuperat de Web Diari la veu: <https://www.diarilaveu.com/noticia/22458/la-nau-inaugura-second-round-una-reivindicacio-de-leducacio-artistica-als-instituts-de-sec>

Programa coloquis a La Nau:
http://www.uv.es/gpremsa/ProgramaCol_loquisSecondRoundLaNau

Facebook La Nau: https://www.facebook.com/lanauuv/?ref=page_internal

En el periòdic El Mundo Comunitat Valenciana-Suplement de Cultura nº 31, en versió paper i en digital va eixir un reportatge de Second Round.

Fig. 232. Reportatge de Second Round en el diari El Mundo, suplement de cultura de la Comunitat Valenciana (13/10/2016)

<<Més art a l'insti

13 d'octubre 2016

Arts-

EXPOSICIONS>>

Fig. 233. Reportatge de Second Round en el diari El Mundo, versió digital (13/10/2016)

Web El Mundo: <http://www.elmundo.es/comunidad-valenciana/2016/10/15/5801f32922601de6158b4599.html>

<<Second Round. Art i lluita als Instituts valencians

Col·lectivitat amb cos i ànima

Una dotzena de centres de Secundària valencians, en col·laboració amb la Universitat de València, han dut endavant un projecte expositiu itinerant, complementat amb conferències, actuacions artístiques i concerts, que culminà en una mostra final al Centre Cultural La Nau. L'impulsor d'aquesta iniciativa per a reivindicar la transcendència de l'educació artística ha estat el professor Ricard Huerta, que ha treballat estretament amb el col·lectiu docent de Secundària.

Maria Ramis

Herbert Marcuse va escriure en 1960: «El divorci de pensament i acció, de teoria i pràctica és en si mateix part d'un món sense llibertat». Aquestes paraules són la llavor d'una anàlisi profunda de diferents mètodes pedagògics que, de fet, incitarien diversos estudis posteriors en l'àmbit de la teoria de l'educació. L'educació artística ha estat, i continua sent, una eina d'aplicació de diferents metodologies i es converteix en un clar

exponent del problema conceptual sobre la pedagogia. El major obstacle és potser la realitat d'un context educatiu, social i cultural que dista de la teoria crítica.

Second round. Art i lluita als instituts valencians sorgeix arran d'una necessitat imminent de denunciar la precària situació de l'educació artística, així com també la dels seus agents. Després d'una itinerància pels instituts participants que ha estat clau per al projecte, la Sala Acadèmia del Centre Cultural La Nau, lloc gens aleatori, ha albergat un resultat final que és la prova dels fets que s'han esdevingut. L'exposició és fruit del treball d'estudiants que transmeten, per damunt del sentit estètic i de la personalitat palesa en cada peça, una col·lectivitat difícil d'observar en el món de l'art. El recorregut expositiu s'ha configurat entorn de la multidisciplinarietat de les peces, dividides en dues parts principals, titulades L'ànima i El cos. Mentre que en L'ànima podem trobar abstracció, tipografia, cartelleria i una curiosa animalística amb tints kafkians, El cos se centra en la retratística, el realisme i fins i tot la deconstrucció d'elements corporals. La majoria d'obres donen pas a altres disciplines com l'escultura o l'actuació artística. Malgrat l'heterogeneïtat tècnica, queda patent en tot moment una forta base de dibuix, matèria quasi imperativa en els estudis artístics, i que es relaciona amb l'esforç que han realitzat els professors dels departaments de dibuix dels dotze instituts participants. L'animació, una altra disciplina més que deriva del dibuix, posseeix una significació especial en la mostra amb la pel·lícula Línies. Second Round Movie, del realitzador Emilio Martín, que ha tingut la participació dels alumnes i en la qual la frase «Ensenyar art és ajudar a tenir veu pròpia» ressalta en els primers minuts i dóna sentit a tota la mostra.

Second round. Art i lluita als instituts valencians ha estat un exemple de coordinació i d'unió d'esforços per una mateixa causa. Un projecte que demostra que acció i educació han d'anar junts, on dibuixar, crear, créixer i ensenyar (amb cos i ànima) promouen l'emancipació de pensament, aqueixa anhelada llibertat a la qual es referia Marcuse, objectiu de qualsevol traspàs de coneixement i màxima principal de la nostra capacitat individual de raciocini. Unió d'esforços Si bé el projecte ha estat impulsat per l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives de la Universitat de València, Second round ha tingut el suport de tres vicerektorats, del Màster de professorat d'educació Secundària, de l'Associació Valenciana de Professors de Dibuix (AVPD) i de l'Associació Valenciana d'Educadors de Museus (VALEM) i la participació de l'alumnat, el professorat, els equips directius i les famílies dels centres següents: IES

Lluís Vives de València, IES Benlliure de València, IES Juan de Garay de València, IES Clot del Moro de Sagunt, IES de l'Estació d'Ontinyent, IES Laurona de Lliria, IES Tirant lo Blanch de Torrent, IES Número 1 de Requena, IES Josep de Ribera de Xàtiva, IES Ausiàs March de Manises, IES Sanchis Guarner de Silla i IES María Enríquez de Gandia.>

Fig. 234. Notícia de Second Round en la revista Futura, versió digital número 33, any 2016

Recuperat de Web Revista Futura (UV):
<http://revistafutura.blogs.uv.es/2016/12/29/second-round-art-i-lluita-als-instituts-valencians/>

També va apareixer la mateixa notícia a la versió impresa de la revista Futura número 33.

IV.5. Second Round Internacional

IV.5.1. Museo Oficina dell'Educazione.

Dins el desenvolupament de la tesi doctoral es va realitzar una estada internacional amb la finalitat d'exportar el projecte Second Round i utilitzar nous mitjans per difondre'l. El lloc elegit va ser *l'Università degli Studi di Bologna (Itàlia), en la Scuola di Psicologia e Scienze della Formazione, Dipartimento di Scienze dell'Educazione "Giovanni Maria Bertin"*, sota la supervisió de Chiara Panciroli. Es va decidir que era el lloc idoni pel fet que allí treballen amb el Mode (Museo Oficina dell'Educazione) com a entorn virtual orientat a l'exhibició, valorització i difusió dels objectes de les Ciències de l'educació, contestant així a algunes necessitats bàsiques:

- Reconeix que l'educació, així com les seues múltiples branques (escola, fora de l'escola i la família), té una substància tangible, històrica i cultural amb camps d'estudi i recerca molt variats, per a crear una fita de gran valor institucional en un museu específic.
- Proporciona recursos en diferents contextos d'aprenentatge per a experimentar un ensenyament innovador que assegure als estudiants, professors i formadors l'ús de la tecnologia, amb especial referència al potencial de la e-learning per a construir l'intercanvi de coneixements.
- Ofereix un espai de recerca per a conèixer, experimentar i compartir els testimoniatges tangibles i intangibles de la cultura educativa, que implica la participació d'una extensa comunitat composta d'experts en el camp de l'educació museística i el patrimoni cultural (Panciroli i Macaudo, 2016)

El Mode és resultat d'un Projecte de Recerca iniciat en 2008, dins del *Dipartimento di Scienze dell'Educazione "Giovanni Maria Bertin" de la Università di Bologna*. Es troba sota la responsabilitat científica de Chiara Panciroli i la Comissió Científica del Centre de Recerca i Educació en Contextos Museístics, compost d'un gran grup de més de 40 membres provinents del món acadèmic, educatiu i d'institucions culturals a nivell internacional. Per açò, en aquest entorn virtual s'apunta a l'exposició, al

desenvolupament i a la difusió dels *objectes* de les ciències de l'educació (Pancirolí, 2010). Aquest entorn, altament interactiu, es presenta com un taller (atelier) per a la recerca, amb la finalitat d'aprendre, experimentar i compartir els testimoniatges materials i immaterials de la cultura educativa. En concret, el “Museu Officina dell’Educazione” es caracteritza per:

1. Espai expositiu relatiu a l'escenificació de sales i tallers virtuals dedicats a àmbits diferents de les Ciències de l'Educació, afavorint un diàleg actiu entre estudiants i professors, així com la millora de la naturalesa interdisciplinària del coneixement. Aquest espai, a més, representa una oportunitat per a la comparació entre els diferents professionals que intervenen en la realització dels muntatges en una perspectiva de creixement continu del coneixement.
2. Espai de documentació per a la difusió de les millors pràctiques educatives, publicades i accessibles dins d'una àrea específica de repositori. Les experiències educatives són catalogades, després d'una prèvia validació, a través d'una fitxa de qualitat utilitzada amb la finalitat de fer-les comunicables.
3. Espai de recerca i estudi, amb especial referència al doble enfocament epistemològic de la pedagogia problematista i de la pedagogia fenomenològica. El que implica un estudi d'ambdues sobre les dimensions específiques de la recerca, tant del disseny, l'anàlisi i l'avaluació, com sobre els elements conceptuals relatius a les categories de “temps”, “espai”, “relació”, “comunicació interpersonal” i “interdisciplinarietat”, conceptes clau que tenen lloc en el marc d'una concepció de l'educació entesa com una formació global i integral dels subjectes.

Per tant, el MOdE es caracteritza com a context de l'aprenentatge permanent dirigit a l'estudi i aprofundiment de coneixements i sabers, a la trobada, a la relació i la comparació entre els diferents tipus de visitants: experts del sector de l'educació dels museus i el patrimoni cultural, estudiants i educadors en formació, docents d'escoles de tots els nivells, així com aquells que estan interessats a explorar el patrimoni de les ciències de l'educació. Aquest espai, de fet, s'enriqueix amb assiduïtat de noves idees de reflexió gràcies a la col·laboració de tots els implicats. En aquest sentit col·labora amb socis nacionals i internacionals realitzant anualment conferències i jornades d'estudi, per a presentar la seua pròpia recerca i incentivar als participants a l'intercanvi constructiu

de coneixement. Aquest entorn virtual va sorgir motivat per la necessitat de potenciar la participació autònoma de qualsevol persona formada, construint, i descobrint el coneixement a través de l'experiència directa, posant èmfasi tanta en l'aprenentatge, les motivacions i les raons culturals de l'objecte de coneixement. Aconseguint així una alta implicació de l'individu i de la comunitat cap a una forma de produir cultura, garantida per un disseny continu de tot el procés educatiu. La seua manera pràctica i el seu distintiu científic pot implementar una pràctica educativa d'alt nivell (Panciroli i Macaуда, 2017).

Atelier

Amb un entorn virtual apte per a iniciatives de l'estil Second Round, i com a pàgina web molt coneguda a Itàlia, es va considerar oportú realitzar sinergies i compilar en el Mode informació sobre el projecte, especialment en el referit als instituts. Amb aquests projectes d'acció es construeixen aprenentatges partint des del local que ocorre en cadascun dels contextos al mateix temps que es considera el global, com són les experiències, la cultura i els coneixements que es van construir a mesura que es coneix en altres parts del món (Jové et al., 2013). Es va decidir que es disposaria en la web dins de la secció de *ateliers*. D'acord amb les normes recents, el taller (atelier) és considerat com un laboratori creatiu (El Pla Nacional Italià per a l'Educació Digital, Llei 107/2015). En un ambient didàctic, el taller actuarà com un mitjà per a observar, planificar, construir i experimentar diferents codis, cercant nous significats. Els diferents codis de comunicació i elaboració conceptual, juntament amb elements verbals i lògics, ajuden a millorar el desenvolupament imaginatiu i la construcció del coneixement, ja un procés creatiu.

Aquest taller (atelier) és un entorn simultani que implica nombroses i diverses formes d'expressió de la comunicació, caracteritzada per la cohesió i la coherència. Els tallers (ateliers) creats en el Mode constitueixen un espai que per la seua naturalesa digital es presenta innovador, interactiu, versàtil i capaç d'obrir un diàleg amb els esdeveniments externs, raó per la qual evoluciona, canvia i s'implementa de noves formes de lectura. Es troba així un espai complementari a qualsevol altre lloc o situació, com per exemple en els museus són complementàries les sales, o en les escoles les classes, constitueix un

context privilegiat de manipulació i experimentació cap a la cerca de possibles solucions, i de nous significats; un lloc on es connecten tant els casos de creativitat i expressió com els del disseny i experimentació.

Els diferents procediments creatius que ofereix el taller pertanyen principalment al món de l'art: del dibuix a la pintura, de la fotografia a l'art de carrer, de la interpretació a la instal·lació, de pel·lícules de culte a animació, videojocs i Apps. Aquests diferents mitjans de comunicació han de conduir a camins de descobriment, aconseguint així interpretacions originals. Es tractava per aqò de l'espai idoni dins del web. La configuració tecnològica del taller (atelier) ofereix molts camins virtuals. De fet, per a contemplar totes les possibilitats que ofereix no pot ser utilitzat només adoptant un camí unidireccional sinó que es tracta d'indagar en totes les possibilitats. Es tracta d'un espai per a la recerca, l'observació i l'experimentació, gràcies a la interacció de diferents formes expressives que fa que es potencien diverses percepcions sensorials (Panciroli i Macaуда, 2017).

IV.5.2. Second Round en el Mode.

Web Second Round en el Mode: <http://www.doc.mode.unibo.it/progetti/second-round>

Una vegada conegut l'entorn virtual i l'espai concebut per a tallers (ateliers), es va incorporar tota la informació relativa, d'aquesta manera es podia examinar l'explicació del projecte Second Round, i aprofundir en la iniciativa, la realització i la participació.

Fig. 235. Imatge de la pàgina Web Mode en l'apartat de Second Round

Escrit al Web

Il progetto “Second Round: Arte e lotta nelle scuole secondarie valenciane” [Second Round. Arte y lucha en los institutos valencianos] rivendica il ruolo dell’educazione artistica in ambito scolastico e ha previsto la realizzazione di molte attività per dare visibilità e valore a quanto è stato fatto e si sta facendo nelle scuole secondarie della regione valenciana.

In particolare, questo progetto nasce in risposta alle nuove leggi emanate in Spagna volte a ridimensionare il peso dell’educazione artistica a scuola. Infatti, con la nuova riforma scolastica, gli istituti con indirizzo artistico hanno perso molte ore di lezione, preludio alla loro progressiva scomparsa. Questa situazione ha condotto gli insegnanti di disegno a riunirsi per valorizzare l’educazione artistica e il ruolo dell’educatore d’arte creando l’Associazione Valenciana di insegnanti d’arte (AVPD).

Approfondisci:

L’iniziativa

Second Round, il cui responsabile scientifico è Ricard Huerta (professore dell’Università di Valencia), è un progetto inaugurato a ottobre del 2015 e

sviluppato nelle scuole secondarie di Valencia durante l'anno scolastico 2015-2016. Nel mese di ottobre del 2016 si è svolto il momento conclusivo del progetto, con l'esposizione delle opere più rappresentative di ogni scuola partecipante. I dati e le immagini dei risultati del progetto sono stati analizzati e raccolti da María José Gómez Aguilera (Università di Valencia), all'interno della sua tesi di dottorato dal titolo "Capacità comunicativa del progetto Second Round".

La realizzazione e partecipazione

Nell'ambito del progetto "Second Round: Arte e lotta nelle scuole secondarie valenciane", si è venuto a creare uno stretto rapporto di collaborazione tra le diverse scuole della provincia di Valencia. Il progetto organizzato dall'Instituto de Creatividad en Innovaciones Educativas (ICIE) dell'Università di Valencia (UV) ha coinvolto coinvolti tre dipartimenti: il Dipartimento per la formazione politica e qualità educativa, in cui sono state organizzate attività parallele come seminari e conferenze; il Dipartimento per la proiezione territoriale e di partecipazione, responsabile per la produzione dei pannelli informativi; il Dipartimento per la Cultura e l'uguaglianza, in cui si è svolta la mostra finale. Per quanto riguarda le dodici scuole partecipanti, tutte presenti nella provincia di Valencia, sono: IES Lluís Vives di Valencia, IES Juan de Garay di Valencia, IES Clot del Moro di Sagunto, IES L'Estació d'Ontinyent, IES Laurona di Lliria, IES Tirant lo Blanch di Torrent, IES Número 1 di Requena, IES Benlliure di València, IES Josep de Ribera di Xàtiva, IES Ausiàs March di Manises, IES Sanchis Guarner di Silla e IES María Enríquez di Gandia.

Il progetto ha previsto la realizzazione di ventuno pannelli, esposti per circa due settimane nelle dodici scuole aderenti, unitamente alle migliori opere degli studenti ed degli ex studenti partecipanti. Questa importante attività espositiva è stata affiancata anche da altri eventi, in particolare da performance organizzate all'interno di ogni scuola. Tra le opere in mostra, alcune sono state progettate specificatamente per il progetto "Second Round", altre fanno parte di una sorta di retrospettiva che mostra quanto è stato già fatto negli anni precedenti, in modo da creare tra tutti i partecipanti un vero e proprio ambiente di collaborazione intorno all'arte. Inoltre, in ciascuna scuola, in occasione di questi eventi espositivi, sono state organizzate diverse

conferenze, tenute da docenti dell'Università di Valencia, su differenti aspetti riguardanti il mondo dell'arte.

A més, també es va realitzar el treball pertinent per a obtenir tota la informació dels 12 instituts de Secundària participants en el projecte, així és que es podia indagar en cadascun d'ells observant fotografies i vídeos.

Copertina	Titolo	Denominazione della Struttura
	IES Juan de Garay	Scuola Secondaria Juan de Garay
	IES Número 1	Scuola Secondaria "Número 1"
	IES Josep de Ribera	Scuola Secondaria "Josep de Ribera"
	IES Sanchis Guarnier	Scuola Secondaria "Sanchis Guarnier"
	IES Ausias March	Scuola Secondaria "Ausias March"

// ICON - Musei e Paesaggi Culturali

// A Scuola con il Patrimonio

// Second Round

// Alternanza scuola-lavoro

// Servizi Educativi

// Cartella degli Strumenti

Area di E-Learning

Fig. 236. Imatge de la Web Mode en la llista d'instituts de Secundària participants en Second Round

A més, de manera detallada es troben les dades identificatives, amb els objectius i la participació, entre altres ressenyes. Així com el plànol pedagògic, amb les dimensions de l'aprenentatge, la descripció del projecte, els resultats, els materials i altres dades que confereixen tot un desenvolupament del procés creatiu que es va dur a terme en els centres. Es tracta així d'una visió internacional del projecte Second Round des del seu àmbit més pedagògic.

IV.5.3. Schede di documentazione delle esperienze educative.

Ens sembla interessant presentar ací dos exemples de les fitxes que es van realitzar per als instituts de Secundària, ja que presenten unes dades descrites des del terreny més pedagògic, d'aquesta manera confereix un caire educatiu que no s'explica en una altra part de la recerca. Ací s'observen les diferents etapes dins del procés creatiu de les obres confeccionades en les classes, per part de l'alumnat. A partir d'aquestes dades ací ressenyades es va passar seguidament a introduir-los de forma detallada en el web Mode. També apareixen imatges i vídeos, fent més atractiu el seu visionat, a més, el text també comporta una interacció podent amagar i estendre cadascun dels apartats interiors, per la qual cosa de manera general es convida a la seua visualització des del web mostrat a l'inici de l'apartat anterior, *Second Round en el Mode*.

-Fitxes exemples:

TITOLO PROGETTO “SECOND ROUND (IES LLUÍS VIVES)”

Allegati. Documentazione fotografica

PIANO IDENTIFICATIVO	
Denominazione dell'istituzione	Scuola Secondaria “Lluís Vives”
Indirizzo	C/ San Pablo, 4 46002 Valencia
E-mail istituzionale	46012872@edu.gva.es
Sito web	http://luisvives.edu.gva.es/
Anno di realizzazione	2015-2016
Referente/i del progetto	Carmen María
Partenariati con altre istituzioni	Università di Valencia
Durata dell'attività	☒ settimana/e
A chi è rivolta l'iniziativa (Selezionare una o più voci)	☒ scuola secondaria di secondo grado (14-18 anni) ☒ studenti universitari, conservatori e accademie ☒ adulti ☒ insegnanti, operatori, educatori

Numero di partecipanti	☒ n. studenti coinvolti: circa 120 ☒ n. insegnanti, operatori, educatori coinvolti: 5
Materie di studio coinvolte	☒ disciplinare
Rapporto con i curricoli scolastici	☒ in ampliamento
Direzione educativa trasversale	☒ altro (<i>specificare</i>) interdisciplinare
Tipologia di intervento (<i>Selezionare una o più voci</i>)	☒ laboratorio didattico (teatro, danza, narrazione ecc.) ☒ dibattiti, convegni ☒ attività di formazione
Spazio dell'attività (<i>Selezionare una o più voci</i>)	☒ aula ☒ spazio urbano (città, piazza, monumento ecc.)
Obiettivi del progetto (<i>max 3</i>)	- Mostrare e valorizzare le creazioni artistiche realizzate dagli studenti della scuola - Mostrare e valorizzare il processo artistico: le attività e le azioni artistiche fatte a scuola - Rivendicare il ruolo fondamentale dell'insegnante di disegno - Rivendicare il ruolo della Scuola Secondaria "Lluís Vives" nella storia artistica valenciana.
PIANO PEDAGOGICO	
<i>L'esperienza progettuale prevede diversi livelli di approfondimento, così distinti:</i> - Livello A. Conoscenze di base - Livello B. Approfondimento - Livello C. Rielaborazione	
LIVELLO A. Conoscenze di base (<i>Selezionare una o più voci</i>)	☒ esposizione di materiali ☒ alfabetizzazione primaria
L'insegnante di disegno spiega agli studenti le caratteristiche e le differenze tra i materiali e le principali tecniche impiegate per disegnare, dipingere, modellare, ecc.	
LIVELLO B. Approfondimento (<i>Selezionare una o più voci</i>)	☐ analisi del contesto ☒ costruzione logica di saperi
Gli studenti, guidati dall'insegnante, sperimentano le differenti tecniche artistiche approcciandosi a temi eterogenei.	
LIVELLO C. Rielaborazione (<i>Selezionare una o più voci</i>)	☐ esplorazione ☒ costruzione espressiva e originale
Lo studente rielabora in modo originale e creativo le conoscenze e le tecniche artistiche apprese realizzando le proprie opere.	

Breve descrizione del progetto	
<p>1. L'insegnante di disegno insegna agli studenti nell'aula le diverse possibilità di lavorare e anche con diverse tecniche e tematiche per cominciare a lavorare.</p> <p>2. Gli studenti, guidati dal proprio insegnante, realizzano diversi lavori: sculture che riproducono mani diverse, ritratti pittorici, differenti opere ad acquerello o tecniche miste, disegni a matita e persino vestiti. Inoltre, hanno realizzato sculture in gesso unitamente ad altre tecniche che rievocano le "ninots", figure presentate nelle feste della tradizione popolare di Valencia, le cosiddette "Fallas".</p> <p>3. Ogni studente autonomamente progetta e realizza una o più opere seguendo il proprio estro</p> <p>4. Gli studenti delle classi quarte e quinte progettano e realizzano una performance ispirata al "Guernica" di Picasso, riprendendo e proiettando in contemporanea immagini di guerra e in generale di contestazione.</p> <p>5. Alcune opere sono esposte a scuola (chiostro, coro della chiesa) nell'allestimento finale previsto dal progetto Second Round.</p>	
Risultati del progetto (max 3)	
<p>Valorizzazione delle opere e delle performance realizzate dagli studenti mediante un'esposizione allestita negli spazi della scuola.</p> <p>Rivendicazione dell'importanza dell'educazione artistica, soprattutto per quel che riguarda la performance, nell'ambito di una specifica conferenza organizzata dall'università in collaborazione con la scuola, fatta per il professore Román de la Calle dell'Università di Valencia, con il titolo "Educazione Estetica per avvicinarsi all'arte".</p>	
Indica quali sono le modalità che hanno garantito la fruizione del patrimonio	
Continuità del progetto negli anni	☒ sì
Risorse richieste per l'attività	Documento, video, foto, computer
Materiali prodotti (selezionare una o più voci)	☒ audiovisivi ☐ video ☐ foto ☒ multimediali ☒ cartacei ☒ allestimenti e rappresentazioni ☒ oggetti/manufatti
Documentazione video	
Documentazione	
9 immagini	

TITOLO PROGETTO
“SECOND ROUND (IES SANCHIS GUARNER)”

Allegati: **Documentazione fotografica**

PIANO IDENTIFICATIVO	
Denominazione dell'istituzione	Scuola Secondaria “Sanchis Guarner”
Indirizzo	Calle del Cid Campeador, 46460 Silla, Valencia
E-mail istituzionale	46007943@edu.gva.es
Sito web	http://iessanchisguarner.edu.gva.es/wp/
Anno di realizzazione	2015-2016
Referente/i del progetto	Lola Bosch
Partenariati con altre istituzioni	Università di Valencia
Durata dell'attività	☐ giorno/i ☒ settimana/e ☐ mese/i ☐ anno ☐ altro (<i>specificare</i>)
A chi è rivolta l'iniziativa <i>(Selezionare una o più voci)</i>	☐ prima infanzia (0-5 anni) ☐ scuola primaria (5-10 anni) ☐ scuola secondaria di primo grado (11-13 anni) ☒ scuola secondaria di secondo grado (14-18 anni) ☒ studenti universitari, conservatori e accademie ☒ adulti ☒ insegnanti, operatori, educatori ☐ famiglie ☐ altro (<i>specificare</i>)
Numero di partecipanti	☒ n. studenti coinvolti: circa 120 ☒ n. insegnanti, operatori, educatori coinvolti: 5
Materie di studio coinvolte	☒ disciplinare ☐ interdisciplinare
Rapporto con i curricula scolastici	☐ in continuità ☒ in ampliamento ☐ in alternativa
Direzione educativa trasversale	☐ tecnologica

<i>(Selezionare una o più voci)</i>	☐ interculturale ☐ pedagogia per l'inclusione ☒ altro (<i>specificare</i>) interdisciplinare
Tipologia di intervento <i>(Selezionare una o più voci)</i>	☐ attività preparatoria alla visita ☐ visita ☒ laboratorio didattico (teatro, danza, narrazione ecc.) ☐ concorso-mostra ☒ dibattiti, convegni ☒ attività di formazione ☐ attività di alternanza scuola-lavoro ☐ altro (<i>specificare</i>)
Spazio dell'attività <i>(Selezionare una o più voci)</i>	☒ aula ☐ laboratorio ☒ istituti di cultura (biblioteche, musei, archivi, centri documentazione ecc.) ☒ spazio urbano (città, piazza, monumento ecc.) ☐ spazio virtuale (piattaforma e-learning, dropbox, google drive, ecc.) ☐ altro (<i>specificare</i>)
Obiettivi del progetto (<i>max 3</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - Mostrare e valorizzare le creazioni artistiche realizzate dagli studenti della scuola - Mostrare e valorizzare il processo artistico sviluppato a scuola - Rivendicare il ruolo fondamentale dell'insegnante di disegno - Rivendicare il ruolo dell'arte nella scuola e nella città.

PIANO PEDAGOGICO	
<p><i>L'esperienza progettuale prevede diversi livelli di approfondimento, così distinti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Livello A. Conoscenze di base - Livello B. Approfondimento - Livello C. Rielaborazione 	
LIVELLO A. Conoscenze di base <i>(Selezionare una o più voci)</i>	☒ esposizione di materiali ☒ alfabetizzazione primaria
<p>L'insegnante di disegno spiega agli studenti le caratteristiche e le differenze tra i materiali e le principali tecniche impiegate per disegnare, dipingere, modellare, ecc.</p>	

<p>LIVELLO B. Approfondimento (Selezionare una o più voci)</p>	<p>☐ analisi del contesto ☒ costruzione logica di saperi</p>
<p>Gli studenti, guidati dall'insegnante, sperimentano le differenti tecniche artistiche approcciandosi a temi diversi.</p>	
<p>LIVELLO C. Rielaborazione (Selezionare una o più voci)</p>	<p>☐ esplorazione ☒ costruzione espressiva e originale</p>
<p>Lo studente rielabora in modo originale e creativo le conoscenze e le tecniche artistiche apprese realizzando opere personali.</p>	
<p>Breve descrizione del progetto</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. L'insegnante di disegno spiega agli studenti le possibilità offerte dalle diverse tecniche e medium espressivi in modo da riuscire a confrontarsi con tematiche differenti. 2. Gli studenti, guidati dal proprio insegnante, realizzano diversi lavori: sculture che riproducono teste, maschere, ritratti pittorici, cartelloni pubblicitari, opere ad acquerello o tecniche miste, assemblage, disegni a matita e persino vestiti. 3. Ogni studente autonomamente progetta e realizza una o più opere seguendo il proprio estro 4. Gli studenti mettono in scena diverse performance lungo le strade della città e, in particolare, in un'altra scuola facendo body painting, musica e danza. 5. Alcune opere sono esposte a scuola e lungo le strade della città, nell'allestimento finale previsto dal progetto Second Round. 	
<p>Risultati del progetto (max 3)</p> <p>Valorizzazione delle opere e delle performance realizzate dagli studenti mediante un'esposizione allestita negli spazi della scuola e della città.</p> <p>Rivendicazione dell'importanza dell'educazione artistica, soprattutto per quel che riguarda la performance, nell'ambito di una specifica conferenza organizzata dall'Università di Valencia in collaborazione con la scuola, tenuta dal professore David Mascarell, dal titolo "Le tecnologie mobili e online per l'educazione artistica".</p>	

Indica quali sono le modalità che hanno garantito la fruizione del patrimonio	
Continuità del progetto negli anni	☒ sì ☐ no
Risorse richieste per l'attività <i>(documento, libro, video, foto, computer, smartphone, tablet ecc.)</i>	Documento, video, foto, computer
Materiali prodotti <i>(selezionare una o più voci)</i>	☒ audiovisivi ☒ video ☒ foto ☐ audio ☐ altro ☒ multimediali ☒ sito web ☐ app ☐ powepoint-prezi ☐ ebook altro ☒ cartacei ☒ cartellone ☒ pieghevole-brochure ☒ pubblicazione (documento, articolo, libro) ☐ altro ☒ allestimenti e rappresentazioni ☒ mostra-teatro-danza ☐ altro ☒ oggetti/manufatti ☐
Documentazione video https://www.youtube.com/watch?v=qjx5aRAjWc&feature=youtu.be	
Documentazione (prezi, powerpoint, pdf, doc) 9 immagini	

IV.6. Pel·lícula *Second Round Movie: Línies*

Dins d'aquesta part més digital i tecnològica del projecte hi ha un component fonamental en el qual col·laboren tots els instituts implicats, es tracta de la pel·lícula *Second Round Movie: Línies*. Una de les apostes més col·laboratives del projecte, ja que ha comptat amb la participació de 300 alumnes de diversos centres que han treballat orientats pels seus professors, els quals seguien les directrius marcades pel director Emilio Martí. Tot açò gràcies a la coordinació del comissari de Second Round, Ricard Huerta, i amb la col·laboració del CEFIRE. El projecte es realitza seguint un ambiciós procés de treball que implica alumnes i professors. Per començar la pel·lícula-taller es van necessitar unes classes introductòries a la matèria per als professors. La formació del professorat va començar en febrer de 2016 i el treball dels estudiants es va realitzar els mesos de primavera del mateix any. Per tant es tracta d'un treball que requeria molta coordinació, fet pel qual es van organitzar diverses sessions i classes.

(Gómez-Aguilella, 2017b).

Fig. 237. Sessions d'aprenentatge i coordinació per a la pel·lícula de Second Round. Imatge de Ricard Huerta en la Facultat de Magisteri de la Universitat de València (02/2016)

En una estètica peculiar, amb dibuixos fets amb unes marcades línies, es tracta el tema de la defensa de l'educació artística en què es troba tot el projecte de Second Round. Des d'una perspectiva de l'alumnat, el qual està unit per la mateixa línia, realitzant així el doble sentit de la paraula Línies, la tècnica utilitzada, així com la continuïtat i unitat de molts punts individuals. D'aquesta manera, l'activitat artística actua com a mediador per a treballar amb tot tipus de persones, ja que l'art ens permet un procés de coneixement de la nostra identitat i de transformació cap a l'autonomia personal i la pròpia inclusió social.

Fig. 238. Imatge de la pel·lícula de Second Round.

Es tracta d'un document audiovisual insòlit en el qual es relaten dues trames paral·leles: d'una banda l'evolució de les arts en la història i la seua reivindicació, i per un altre la relació afectiva entre dues alumnes que estudien arts. D'aquesta manera s'incorpora la identitat i la diversitat al context artístic. Huerta (2013b) puntualitza que el concepte d'identitat està vinculat als gustos i les preferències tant en l'àmbit individual com en el col·lectiu. Amb tot açò, entenem la identitat com una manifestació dins la diversitat de l'ésser humà, per tant, tots els estudiants són *diversos* per naturalesa i açò es manifesta en la diversitat que hi ha entre tots i cadascú d'ells (Trens, 2003). Amb aquesta incorporació de la diversitat i de la defensa dels drets humans es pretén justament mostrar que l'educació artística no suposa exclusivament l'ensinistrament en matèria de dibuix, sinó que permet, a més, introduir gran quantitat d'elements de convivència i de valors democràtics.

Fig. 239. Imatge de la pel·lícula de Second Round.

Així és que la part d'identitat es treballa a la pel·lícula amb transversalitat, perquè “la identitat és una construcció que es relata” (Garcia,1993: 23) és a dir, en Second Round Movie tot el guió es basa a partir de les premisses bàsiques de la identitat dels alumnes, per tant es basarà en les identitats adolescents. Hem de tindre en compte que en la pel·lícula-taller es mostra un model cultural segons les persones que la realitzen, els alumnes. No obstant això, la reivindicació de la identitat cultural pròpia de cadascú també està reconeguda i és fins i tot una exigència pròpia que es manifesta en l'actualitat més que mai (Bolívar, 2004). Si girem la vista enrere hem de tindre en compte que el

cinema és l'únic art que han vist nàixer les generacions presents, va sorgir entre l'interés d'uns pocs i la indiferència de la majoria (Gubern, 1995), per això mateix la realitat és que les actuals tendències de renovació pedagògica han depositat molta confiança en el poder formatiu del cinema, raó per la qual cada vegada té major protagonisme als centres educatius (Gómez-Aguilella, 2017b). El film, a més de ser la part més visual i col·laborativa entre alumnes i centres de diversos llocs, està tenint una gran participació i acceptació en festivals de cinema educatiu. D'aquesta manera s'està aconseguint una nova visibilització de la problemàtica gràcies al projecte Second Round.

El seu director, Emilio Martí, ja conegut per haver dirigit altres pel·lícules i curts, com *Desanimado*, guanyador de més d'una desena de premis, entre els quals destaca els de millor curt i millor director, ha treballat en nombroses ocasions realitzant pel·lícula-taller amb alumnat. Un dels exemples més interessants és la pel·lícula realitzada l'any 2015, *Aporue*. El títol de la pel·lícula-taller fa referència a Europa llegida al revés, Europa girada. En ella es recull l'esperit de l'aventura Comenius viscuda a l'IES Lluís Vives de València, però també l'esperit combatiu de l'institut i les inclinacions creatives i vitals de tot l'equip que hi ha treballat (Gómez-Aguilella, 2017b). En aquest cas el cinema va més enllà en l'educació, ja que no només forma part activa sinó que es troba integrat dins de les aules. S'utilitza així el gran potencial que té el cinema com a sistema de representació i creació del món i de la realitat, bé de forma conscient o inconscient (Almenara, 2003). Per això el cinema hauria de ser un espai formatiu per aprofitar la seua potencialitat formativa davant la idea majoritària de només entreteniment que hi ha en l'àmbit. Podem afirmar que el cinema, al ser un llenguatge icònic amb una gran transcendència al llarg de la seua història, té una capacitat formativa immensa, d'ací mateix que en l'actualitat arribe a tindre una gran repercussió científica i social (Rodríguez, 1999; Loscertalesy Núñez, 2001). A més de la identitat de cada alumne, a la pel·lícula també es pot comprovar la identitat de cada centre dins del projecte en el qual treballen de manera col·laborativa, en aquest cas particularment, “en el cinema, l'espai del relat filmic ens és donat per una imatge concreta” (Ambrós, 2016: 20). Es tracta d'una pel·lícula-taller que pot ajudar tant a professors com alumnes a l'hora de comprovar que es pot realitzar una col·laboració directa entre diferents instituts per a participar en un mateix projecte que reivindica una causa comuna.

Fig. 240. Imatge de la pel·lícula de Second Round.

Així mateix, apareix l'art com a reflex de la identitat de cada alumne i com a manera d'expressió que mostres davant els altres per confirmar la teua identitat. El potencial que tenim en l'educació artística és immens, però fins ara no estem utilitzant totes les seues possibilitats (Gómez-Aguilella, 2017b). La qüestió és que les imatges formen part del nostre entorn i especialment de la lectura que fem de la realitat que ens envolta, una realitat que afecta especialment als adolescents (Huerta, 2014a).

La pel·lícula, com s'ha comentat, està tenint una gran acceptació, ja ha participat en diferents festivals i va ser invitada en l'última Mostra Internacional de Cinema Educatiu (Mice), per tant, també la pròpia pel·lícula està comunicant la reivindicació per l'art.

L'enllaç de la pel·lícula: <https://www.youtube.com/watch?v=RBoGIJyQrp4>)

IV. 7. Exposició i discussió de l'Enfocament Qualitatiu.

IV.7.1. Respostes d'entrevistes i anàlisi posterior

IV.7.1.1. Resultats obtinguts

Els resultats obtinguts a partir de les 15 entrevistes realitzades s'observen pregunta per pregunta, així és que es mostraran les respostes per a posteriorment realitzar l'anàlisi. Respecte a la *primera pregunta*, la que indique *per quins motius creus que eres professor de dibuix*, pot garantir el tipus de subjectes investigats, ja que la majoria són professors de Dibuix i els que no ho són pertanyen també a la docència i/o a l'àmbit educatiu de l'art, per tant tots entrarien dins del docent interessat per l'educació artística. Després d'aquesta introducció dels subjectes finals, els motius pels quals indiquen que són professors de Dibuix són majoritàriament vocacionals, 7 de 15 mencionen directament la paraula vocació, i altres diuen que era el que volien fer i que gaudeixen amb el contacte dels alumnes. Alguns casos ho tenien clar, volien ser professors i la matèria que més els agradava era dibuix, així que *ho tenien decidit*. Es comenta el cas d'una persona entrevistada que quan va començar els seus estudis artístics ja sabia que seria per a ser professor, i recalque que *es tracta d'una qüestió no massa normal dins aquests estudis que pareix que formen sols artistes*. Es comenta el paper dels bons referents, en dos casos van comentar que l'interès per ser professor de Dibuix va nàixer gràcies a altres professors o familiars que els van *inculcar l'amor per l'art*. De tota manera hi ha uns casos que es sinceren dient que van arribar a la docència perquè no es van poder *dedicar a la pintura* com a artistes, 2 de 15, i altres que van començar en la docència per casualitat però finalment els va agradar i van seguir. Apareix en un entrevistat la menció de la figura del "artògraf", referit a la persona que és *artista, investigador i docent*, de manera que treballa en els diferents àmbits i els relaciona en el treball.

En la *segona pregunta*, la referida a *com veuen la situació actual de l'educació artística en Secundària*, la resposta és clara i unificada, amb adjectius com *lamentable*,

catastròfica, desgavellada, complicada, delicada, desastrosa, dramàtica i trista, cosa que els provoca frustració a les aules. De forma general tenen clar que no es valora suficient, que hi ha una concepció generalitzada de que els estudis artístics i les humanitats no són productives. Molts van comentar el fet que les reformes educatives han anat minvant el paper de l'educació artística a les aules, especialment nomenen l'última llei, LOMQE, en la qual definitivament han perdut hores. El tema de la pèrdua d'hores és una peça clau que destaquen molts dels entrevistats. Uns entrevistats van mencionar que les decisions polítiques ja no saben si pensar que es fan per ignorància o amb un pla darrere, que pareix que vulguen que a poc a poc desaparega definitivament, que poden haver intencions de deixar sense instruments a la població i així adoctrinar més fàcilment. De forma general, hi ha la poca atenció que se li ha dedicat a la nostra àrea per part de les institucions polítiques i administratives. Diuen que no se li dona el valor que té, i no es té en compte el tret distintiu de l'alumne d'arts amb sensibilitats apreciables i destreses especials, açò queda camuflat i, finalment perdut. Aquestos professionals posen de manifest que no entenen com cada vegada hi ha menys hores quan l'educació en arts és essencial, destaquen que desenvolupa la creativitat, puntualitzant que a eixes edats és necessària per al desenvolupament a nivell personal, entre altres, que el dibuix artístic és fonamental per als joves. En algun cas fique de manifest que també el preocupa el currículum de primària i el fet que no existisca un especialista en educació artística, que el pugui donar qualsevol i si no el dona no passe res. U dels entrevistats comenta possibles solucions a la imatge tradicional dins les arts afirmant que, com a responsables d'un àmbit tan actual com és la imatge, el professorat de Dibuix hauria d'estar fent investigació en tecnologies, creació digital, art conceptual. Per contra, s'estan perpetuant els esquemes del segle XX, se li dona massa importància a les pràctiques tradicionals de les Belles Arts. En la tercera pregunta, els entrevistats ens expliquen com es troba la situació de l'art en el cas concret que coneixen, normalment l'institut en el qual treballen. Alguns van comentar que hi ha menys hores de dibuix i que s'ha convertit en un àmbit majoritàriament optatiu, és més, es dona la paradoxa que tu pots matricular-te en un batxillerat artístic i si vulgues per itinerari podries no dibuixar en els dos cursos, és molt estrany. Una de les persones entrevistades comente ací el tema de primària que abans havia destacat també un altre membre. De manera general hi ha en actiu menys professors, en alguns centres amb batxillerat artístic segueixen sent els mateixos membres al departament però en altres

centres que no hi ha s'ha vist reduït al mínim, *hem vist reduït el departament a la mínima expressió, un professor*. De manera general indiquen que no hi ha recursos per comprar material, i que en ocasions necessiten espais que no tenen i, *sense espai no es pot fer res, l'espai específic és indispensable pel desenvolupament dels continguts i projectes*. Quant a la situació que troben en els centres, en la meitat de casos destaquen que la directiva els recolza, i fins i tot en algunes poblacions els ajuntaments es troben molt implicats amb ells, *des del centre i el claustre de professors sempre tenim el suport, així com des de les diferents institucions de l'ajuntament*. Però no sentim el mateix reforç des dels òrgans de govern; en canvi hi ha entrevistats que no noten implicació per part de directiva ni de companys, no noten interès pel fet que els està succeint amb la pèrdua d'hores i de professorat, *podríem tindre més consideració per part de la comunitat educativa*.

En la quarta pregunta, en el fet de restringir l'art als instituts amb el batxillerat artístic, aquesta realitat té dos cares, u dels entrevistats ho té clar, i així es demostra amb les respostes dels entrevistats. Hi ha participants que pensen que d'aquesta manera *no es defensa la diversitat dels interessos dels alumnes*, també diuen que *lleva formes de pensar*, i que els que no hagen decidit realitzar aquest batxillerat tindran *un nivell de dibuix baix*, a més també es comenta que així es fomenta el *gueto* i això *empobreix a la societat, l'artista com a força crítica desapareix i es centren en l'entreteniment*. Es comenta que així *no tots coneixeran el llenguatge visual*, un altre entrevistat es mostra també totalment indignat dient que *és una barbaritat apartar eixa capacitat de l'humà per a expressar els sentiments*, altre diu que *ho considero un retrocés perquè està limitant l'artístic a eixe batxillerat*, un entrevistat afirma que *el dibuix és la base de tot*. En general tots van mencionar el necessari de l'educació artística, *conèixer altres mirades i punts de vista, ser més tolerants i oberts*, així com parlen de la necessitat de cara a la societat, *ens bombardegen d'imatges i hem de conèixer el que ens transmeten*. Referint-se als que van decidir aquesta divisió un entrevistat diu que han comés una errada, ja que *de sobra és coneguda l'amplitud d'intel·ligència que ofereix la part creativa i innovadora que oferim des del departament d'Arts Plàstiques*. Però, *sembla que la política no mira pel bé de la societat*. Per altra banda, un participant afirma que als centres que no hi ha batxillerat artístic s'ha pogut *afavorir amb altres assignatures optatives per tindre més hores*, en canvi al mateix temps *han diluït les assignatures*

importants per ficar altres, han matat un poc l'esperit artístic. Els que tenen el batxillerat afirmen que així van sobreviuint. Un entrevistat explica que hauria de ser més transversal, de la mateixa manera que ocorre amb ciències i humanitats, però no en l'art, que només es treballa en la pròpia modalitat. Definitivament, algú sentència que hauria d'estar més distribuït, encara que un comentari d'un docent explica que ha treballat tant en centres amb el batxillerat com en altres que no hi havia i ha treballat de la mateixa manera i amb molt d'art, així què afirma, depèn més de la voluntat del professorat i del suport del centre. I un altre subjecte augura que si no es reverteix, acabarà amb els batxillerats artístics. La conclusió la podria oferir un dels entrevistats quan diu que va ser un error històric, un error intencionat per part de l'administració i continua dient que el problema no és que hi haja centres amb Batxillerat Artístic, el problema és que les assignatures de Dibuix i el professorat especialitzat en Dibuix estan desapareixent a marxes forçades del conjunt de la Secundària.

Respecte a la següent pregunta, la quinta, referida als professors de Dibuix que poden vindre de diverses titulacions, clarament es pot dividir als entrevistats en dos grups diferenciats, encara que dins de cadascú també trobem peculiaritats, ja que tots tenen vivències amb companys d'una manera o altra. El fet del qual partim és que el professorat de Dibuix procedeix de dos àmbits diferenciats, els qui s'han format com a "artistes" a la titulació de Belles Arts solen encarregar-se d'impartir la part de "dibuix artístic". Per un altre costat els qui s'han format a les carreres "tècniques" d'Arquitectura o Enginyeria solen fer-se càrrec de la part de "dibuix tècnic", ja que s'hi troben més còmodes. En qualsevol cas, i una vegada entren a l'exercici docent com a Professor de Dibuix, han d'estar preparats per a impartir qualsevol matèria. Tenim els docents que pensen que tindran professors que vénen de Belles Arts i altres que venen d'Enginyeries o Arquitectura potser un enriquiment, però que també s'hauria d'aprofitar aquest fet i no homogeneïtzar tant els continguts, que estaria molt bé compartir objectius des de vessants diferents. Altres diuen que van convivint, però que cada àmbit tindrà unes parts desenvolupades i altres quasi nul·les, encara que amb ganes es pot fer. Alguns diuen que creuen que és més adequada la carrera de Belles Arts, però que dins aquest estudi també hi ha manca perquè pareix que només preparen per a ser artistes i no es fa docència, cosa que un altre entrevistat també pensa quan diu que es devien preocupar més dels titulats que exerceixen la docència. Per altra

banda, respecte a aquesta qüestió un entrevistat pensa que *en pocs casos trobarem gent que des de l'inici volia ser "Professor de Dibuix", això és molt greu. No passa en altres especialitats com llengua, ciències o matemàtiques. L'estudiant de filologia no pretén ser un escriptor famós. Ni tampoc l'estudiant de matemàtiques. Però amb les arts visuals hi ha tota una tradició basada en la idea de l'artista-geni. Dins aquest pensament, també trobem que molts professors de Dibuix tenen un estudi d'artista a casa seua, i continuen generant producció artística. Això d'entrada és bo. Però no és bo pensar que si no fas exposicions com a artista, que si no fas obra per a galeries i museus, aleshores ja no estàs fent coses interessants. Cal replantejar-se l'ofici de docent com una experiència que en ella mateixa incorpora la creació artística.* D'altra banda, en una entrevista ho tenen clar, es tracta d'un *intrusisme laboral, fa falta formació*, qüestió que segueix altre entrevistat quan diu que *el professorat ha de tindre la formació adequada, continua, especialitzada i actualitzada*, igualment pensa un altre individu al afirmar que ho considera *intrusisme en ambdues direccions*, així com altres que ho consideren *nefast*. A part d'açò, alguns consideren dins la qüestió els mestres de primària que donen dibuix i que no estan capacitats, de manera que *quan arriben a Secundària amb l'assignatura pensen que són només treballs manuals*. Un individu comenta que *la problemàtica de la doble adscripció del professorat de Dibuix (els de Belles Arts i els d'Arquitectura) va més enllà, polaritza les actituds separant al col·lectiu*. Una qüestió que preocupa dins aquests pensaments és que *es tracta de carreres on hi ha un excés d'individualisme. Els artistes volen ser artistes. Els arquitectes volen ser arquitectes*. Es podria concloure l'apartat amb l'afirmació de, *al final més que la titulació és el que fas, i que si tenen passió, que més dona?*

Conseqüentment, la *pregunta número 6* planteja la *consciència de col·lectiu en els professors de dibuix*, ací també s'observa la doble possibilitat en el pensament obtingut amb la meitat dels entrevistats en cada grup. Per una part hi ha entrevistats que es mostren contents amb aquesta nova etapa com a col·lectiu que *ja ha despertat*, perquè *abans no hi havia organització*, uns altres individus mencionen que *abans hi havia una associació però que no servia per a res*, diuen que ara som una gran família, de l'altre col·lectiu alguns van *perdre l'interès*, ara es mostren *esperançats*. Altres afirmacions com que *és important donar suport els uns amb els altres*, cosa que reitera un altre entrevistat quan diu que *és molt important la constitució d'associacions autonòmiques i estatals*, també es fa referència directament a l'*Associació Valenciana de Professorat de*

Dibuix, una creació vinculada directament a les accions del Projecte Second Round, cosa que ha significat un replantejament de la situació a l'àmbit valencià, fins i tot es diu que el grup de conscienciació és molt més gran. Fins i tot un membre afirma que la part positiva del mal moment de l'educació artística és que gràcies a això s'ha creat l'esperit de col·lectiu amb l'associació. De tota manera s'especifica que el col·lectiu no és suficientment fort per als temps que venen. Per una altra banda hi ha entrevistats que reiteren la individualitat i la manca de participació i compromís, altres especifiquen quan diuen que cada ú va a la seua, som molt solitaris, es diu que som "massa artistes" per a fer un col·lectiu, altres confirmacions com que la col·lectivitat és mínima, així com que no s'ha treballat amb col·laboració, el col·lectiu està dispers, i que pel fet de ser "artistes", "arquitectes", i d'haver-se format en disciplines que fomenten l'individualisme, la consciència de col·lectiu està molt poc evolucionada. Es comenta que els companys no volen dur hores extra de treball a casa, cosa que fa que no s'impliquen amb projectes, i així és difícil crear consciència de col·lectiu.

En la següent pregunta, la número 7, es pregunta sobre com van conèixer el projecte Second Round. En aquest apartat no hi ha, com veiem fins, dues posicions igualades, ací es troba més unificat, cert és que aquesta pregunta no es troba dins del pensament i el posicionament, sinó que es tracta d'un fet que els ha passat. Alguns entrevistats van mencionar els inicis de Second Round, de com va ser una iniciativa de Ricard Huerta davant la situació del gran nombre d'alumnes en el Màster de professorat amb especialitat de Dibuix, i la reducció d'eixos professors de Dibuix als instituts, d'aquesta manera quan va comentar la idea a l'assessora de formació del Cefire de Torrent, Gabriela Vera, va trobar oportuna i interessant la proposta i a partir d'eixe moment es van ficar en contacte amb els centres, després ja a poc a poc es va anar concretant el projecte. En aquesta ocasió tots els entrevistats van rebre la informació o bé de forma directa amb una cridà telefònica des del Cefire de Torrent o des del comissari de Second Round, que van rebre tota la informació i la proposta. O bé directament a l'institut, pel seu correu institucional o pel cap del departament de dibuix. En aquesta part és interessant observar els raonaments, tots diuen que quan els van informar del projecte van decidir participar, perquè la causa mereixia la pena, era una iniciativa fantàstica, va ser una cosa estupenda. Destaca que trobem algun cas particular que ho comenta com a invitació que van rebre i que van acceptar per solidaritat amb la causa i

perquè era una reivindicació justa. Trobem també que en alguns casos van mencionar el fet de comentar-ho a la directiva i que els pareguera bé realitzar la iniciativa, així com, ens va agradar i a la directiva també.

Continuem amb les preguntes referides als projectes, *la número 8*, per qüestionar si *s'haurien de fer més accions així, i fins a quin punt són necessàries*. Tots creuen que *és important confeccionar un projectes d'aquestes característiques, mai estan de més*, així com altres afirmacions, *fer visible l'art fomenta la curiositat dels alumnes que s'interessen per les arts i alhora crea consciència en la societat que ens envolta*, així com *cal fer-ho arribar*, dient que *encara que siga per repetició s'adonaran que l'educació artística té alguna cosa que dir, es tracta d'una manera de donar a conèixer aquest llenguatge com un medi de comunicació i també una forma d'oci*, perquè un individu puntualitze que *l'art és coneixement i l'art educa*. A més, diuen que *vincular els instituts amb la universitat dona consciència, així tenim projectes dins les xarxes socials i la zona coneix el que es fa. Es pot conèixer el retall de l'educació artística, també la gent de fora que entre a l'institut pot conèixer el que passa*. També van comentar que aquests projectes són molt necessaris perquè *donen visibilitat, motiven i donen oportunitats a l'art*. De manera que *tot el que siga difusió és important*, així com *sempre és bo*. Una persona puntualitze que *no sap si és necessari però si que és convenient*. El tema del col·lectiu apareix en dos ocasions en les respostes, quan diuen que *açò ens ajuda a voren's com a col·lectiu*, i per a crear *eixa consciència de grup necessitem aquest tipus de projectes, fiquem en contacte professionals amb diferents visions i experiències per arribar a objectius comuns*. Es comenta que ara mateix el pla és fer projectes així, tampoc hi ha més possibilitat de reivindicació, *l'opció és o Second Round o res, es poden convocar manifestacions sectorials o fer lobbying a les conselleries però de moment no funciona*. Per això, respecte a la necessitat de fer projectes així, un entrevistat comenta que *ha sigut molt valorat pels pares, per altres centres, però dins el centre la meua percepció és que en altres departaments no m'han comentat l'impacte gran que ha tingut*. En canvi d'altra part diu tot el contrari, *que l'experiència ha sigut molt bona, per la implicació de l'alumnat i el reconeixement de companys d'altres departaments*. Directament, en aquesta qüestió tenim un entrevistat que sentència que *caldria fer més projectes com aquest o semblants mentre no ocupi l'art la posició que es mereix*. El que verifique una altra persona quan diu que coordinar

més projectes és com *un plat fora de la carta, només el tantes un dia*, de manera que es crea *una situació especial*, per això *es necessiten més iniciatives*, sobretot quan *es fonamenta en un sentiment de col·lectiu que siga oportú*. Cosa que afirma un entrevistat, *calen moltes més iniciatives*, i especifica que *el format del "Second Round: Art i Lluita a Secundària" està molt basat en la implicació vocacional dels docents, i dels seus centres respectius*. Finalment, encara que com es comenta tots pensen que és necessari fer projectes com Second Round, una persona explica que s'ha quedat *en ganes que hi haguera material, o pressupost per comprar materials per a l'aula o fer alguna cosa més professional*.

La següent pregunta, *la número 9*, es centra en la part comunicativa de Second Round, preguntant *com s'ha comunicat al centre i als implicats*. Ací trobem respostes que es centren en la part més interior i en la comunicació exterior. En la majoria dels casos hi havia comunicació directa i personal *entre el professorat, l'alumnat, i la resta dels actors implicats* (pares i mares, familiars, amics i amigues). Dins la comunicació interior trobem explicacions *en persona, realitzant textos explicatius i enviant-los per correu, amb reunions, consells*, un participant especifica que ho va fer *coordinant-se amb direcció*. De manera que, en algunes ocasions puntualitzen, *arriba a pares, alumnes*, els quals un entrevistat afirma que *estaven molt il·lusionats*, així com també *al personal docent i no docent*, qüestió que també comenta un altre individu relatant al personal del centre com a *molt implicat*. La majoria destaquen alumnat de classes en particular, encara que en alguns casos van més enllà, en un cas es comenta que *es va implicar a pràcticament tot l'alumnat del centre perquè participaren en la festa del Second Round*, i un altre entrevistat afirma que *s'ha comunicat a tothom i s'hi han implicat tots els col·lectius relacionats amb el Centre*. Un altre entrevistat explica que *la comunicació ha sigut en cascada, del coordinador a l'organització i a tot el centre educatiu*. Dins la comunicació exterior expliquen que *s'han realitzat textos per a les xarxes socials*, nomenen entre tots sols dos (*Facebook i Twitter*), aquestes xarxes han sigut el lloc en el qual un participant especifica que el van utilitzar també *per comunicar l'acte inaugural amb l'equip que ha participat*, i un altre entrevistat especifica que *va ser el mitjà preferit pels alumnes*. En algunes ocasions mencionen *la Web institucional del centre o algun bloc particular de l'institut*, aquest terreny es trobaria entre el terreny interior i l'exterior, ja que es crea des de dins però de manera digital arribe més lluny. El

més habitual va ser ficar-se en contacte amb els mitjans de comunicació locals i comarcals, que de vegades van treure notes de premsa i fotografies de les activitats, *amb publicitat de tot tipus (cartells, díptics, textos per a flyers)*. En un cas s'especifica que *es va cridar a la premsa, als diaris Levante, Las provincias, ...* Encara que un entrevistat diu que *és difícil que els mitjans de comunicació facen cas d'aquest tipus d'activitats*, i comenta que és així perquè no es tracta d'una *catàstrofe*, sinó d'una *acció lúdica i reivindicativa en un centre educatiu*, es comenta que *els esforços de molta gent intentant fer les coses bé són invisibilitats pels mitjans de comunicació*. També algunes persones ho van comunicar a *institucions, als ajuntaments*, fins i tot es comenta que en algun cas *es va aconseguir mobilitzar a l'Ajuntament i la Policia Local de manera que es va tallar al tràfic tot el centre de la població*. Només en una ocasió una persona explica que va tindre *problemes en la realització de comunicació interiorment i cap a fora*, ja que com comenta un participant *l'actuació de cada equip directiu ha produït una major o menor repercussió dels esdeveniments celebrats*. Es comprova, com diu un implicat que *cada centre ha generat un model diferent de difusió*.

La *pregunta 10* continua dins el tema de la comunicació, després d'explicar com ho han comunicat se'ls pregunta per *com millorar-ho*. En aquest cas, en plantejar-se la millor comunicació del projecte, a excepció d'una persona que contesta *Més encara? hem fet de tot*, així com altres que es mostren molt satisfetes amb el que han fet amb afirmacions com, *crec que s'utilitzen tots els mitjans i en eixe sentit s'està fent molt bé*, així com *crec que estan fent un bon treball*, referint-se a l'equip directiu. La resta pensa sempre que es podrien fer més accions, *fer-ho més extensible a la premsa*, però es sincera dient que *no he sabut coordinar-ho bé*, també el tema de la premsa ho comenta un altre entrevistat dient que *s'hauria d'augmentar la presència*. Un entrevistat comenta que *per part de la universitat es podria tindre pactat en la premsa de València un anunci de les inauguracions, per la meua part he intentat el màxim de repercussió a la premsa*, també es comenta que *es podrien canviar els horaris de les inauguracions perquè treballant no podem anar a la resta*. En general, més de la meitat dels entrevistats mencionen els mitjans de comunicació o algun d'ells de manera específica, *fomentant-lo més als mitjans de comunicació (premsa, ràdio), a la televisió*. També es van mencionar les xarxes socials, fins i tot un entrevistat diu que hem posat en marxa un facebook creat per a l'ocasió. Seguint amb l'ambient més tecnològic, es comenta la

Web del *MODE Museo dell'Educazione dell'Università de Bologna*, això també tindrà repercussions positives, així com també està el bloc del *Second Round*. Fins i tot en algun cas donen noves propostes d'actuació, *realitzant activitats col·lectives d'alumnes al carrer, per exemple un certamen de pintura per a estudiants a la Comunitat de València*. I un cas parla de la millor manera d'aconseguir-ho, la base és que funcionen conjuntament tots els eslavons, *amb suport dels equips directius*. Respecte a aquest tema de funcionar tots junts, van mencionar el paper de l'alumnat, *ells estan super orgullosos d'haver participat en el projecte, m'ho han dit*. Com a punt a destacar que es comenta, en dos ocasions es menciona aquesta tesi, un entrevistat pensa que *per millorar la comunicació final seria interessant un conjunt de tot, una recopilació posterior*, i assevera que, *eixa recopilació pot ser la tesi*, així com un altre entrevistat diu que *l'exemple de la tesi que està realitzant és un referent acadèmic del qual se'n parlarà molt*.

A continuació de les qüestions sobre la comunicació, es passa a *la pregunta 11*, sobre *quins tipus de resultats creuen que podria donar el projecte Second Round*. Una de les persones entrevistades diu que *tinc esperances que done més d'un resultat*. En aquest cas tots són bons pensaments, es parla de *positius*, i les paraules que més es repeteixen són *consciència, visibilitat i col·lectiu*, amb aquest últim aspecte dos entrevistats especifiquen *la creació de l'AVPD*, altre afirma *la seua mobilització*, i que *necessitem la seua implicació en la defensa de les arts*, així com comentaris de *tenim la capacitat i no l'aprofitem*. Dins el verb *conscienciar*, amb la *conscienciació de tots els estaments*, així com enumerar *al col·lectiu de professors de dibuix, als equips directius, als ajuntaments*, així com *donarà facilitats*, també es troba *conscienciar de decisions polítiques que sacrifiquen el creixement personal de l'alumnat, que es valore l'art i la seua importància, que es conega l'aportació al desenvolupament de l'alumnat*. En la visibilització es diu que u dels resultats és que *més gent se sume a la reivindicació artística i col·loquem l'educació artística al lloc que li correspon*, en la mateixa línia es diu que *animarà a més professionals a participar en aquestes iniciatives*, d'igual manera es diu que *visibilitze el treball reivindicatiu, fomenta l'ensenyament d'arts i es dignifica els estudis*, així com es diu que *amb la visibilització es coneix la precària situació artístic*. Un resultat materialitzat ha sigut *donar vida a l'institut i que es reflectisca l'art que es fa*, i altres que es comenten en aquest sentit, *mobilitzar i*

il·lusionar als alumnes i que vegem el valor del seu treball. I un altre entrevistat parla dels seminaris de professors que s'han aconseguit, les jornades, els tallers audiovisuals, i en dos ocasions es va mencionar la realització de la pel·lícula Línies. De tota manera, dos entrevistats especifiquen les dificultats en altres resultats més contundents, el resultat posterior que involucre una part política i canvis de decisions, això depèn de moltes circumstàncies i escales. Així com, hi ha molt per fer, això si, ja tenim resultats, que són evidents, ja no partim de zero. I que per seguir amb els resultats cal incentivar en cada curs una nova acció motivadora i engrescadora. Es conclou aquesta pregunta amb el comentari d'un entrevistat que aglutinaria els resultats anteriors, tu t'imagines que açò fora una gran alçada a nivell nacional on tots els professors d'educació artística ens ficarem d'acord i férem un gran projecte per a reivindicar junts? Això seria la bomba.

La següent pregunta, la número 12, es qüestiona amb una doble intenció, d'una banda si creuen que és important investigar en educació artística des de la posició del docent, i després si directament els interessa la investigació. Ací els 15 entrevistats afirmen que sí els interessa la investigació, fins i tot molts d'ells postillen que és molt important. En una ocasió es diu que s'hauria de treballar més entre universitat i centres de Secundària, una persona verifica que l'art està en continu moviment i hem d'estar desperts, per això hem d'investigar sense pausa, així com es comenta que qualsevol camp d'acció vers l'art resulta interessant, i afirmacions com sóc una persona conscienciada al màxim, i una persona que vol innovar, que vol millorar, és una persona que indaga, que investiga, que treu el millor de dins per compartir-ho amb els altres, així com es pot aportar molt en aquest camp. Però a partir de la resposta afirmativa apareixen les qüestions negatives que troben dins el seu àmbit, amb comentaris com no s'ho poden permetre, no els faciliten la tasca, hi ha moltes hores de treball fora del centre, demanen formació continua que resta moltes hores, investigar suposa un esforç gran. De forma taxant un subjecte afirma que la investigació en el professorat de Secundària i Batxillerat és impossible, així com no es pot compaginar amb el nostre treball. I un entrevistat afirma que és una llàstima però no tinc temps. Encara que una persona diu que pot avorrir-se si no és interessant i es decepciona, per això en aquest cas prefereix treballar en projectes en gent que tenim afinitats. En una ocasió es diu que en el seu centre els alumnes investiguen amb treballs finals de 2 anys

de duració que serveixen per pujar nota en batxillerat. Una possible solució que dóna un entrevistat per seguir el camí que es proporciona és únicament la veuria factible amb una reducció d'hores lectives molt considerable.

Passem ara a observar les contestacions de l'última pregunta, la número 13, la qual parla de *la imatge que creuen que té el professorat d'educació artística*. Majoritàriament pensen que *no hi ha una bona imatge del col·lectiu, no és molt bona, fatal, ens menyspreen, no ens prenen en serio, és una imatge molt sofrida, és invisible*. Les raons que es donen són que: *no coneixen la formació i els coneixements que impartim a l'aula, pensen que tenim als alumnes fent dibuixos lliures a classe i està molt poc valorada a nivell acadèmic, fem dibuixets i ximpleries, no tenen una imatge formada, no coneixen el nostre llenguatge no verbal, la gent no sap que la capacitat espacial és una de les àrees grans del cervell i es pot desenvolupar en l'art*. En aquest sentit pensen que *l'assignatura té poca rellevància, és prescindible, som professors de segona, considerada assignatura maria*, qüestió repetida en tres entrevistats diferents. Raons per les quals *hem sigut l'assignatura per a col·laborar en general*. Fins i tot es menciona que dins del seu propi cercle en ocasions no estan del tot considerats, *era com un bitxo raro, jo portava el monyo de verd i ma mare es referia als altres dient que era artista, eixa és la imatge que tenim, es queden només en la part supèrflua, les manualitats*. Un altre diu que *ens veuen com un col·lectiu alegre i això tampoc està mal*, però altre pensa que *hi ha prejudicis i estereotips, ens diuen que vivim en el nostre món, ens diuen bohemis*. En canvi, un subjecte comenta que *abans hi havia molt de respecte pel professorat de l'àmbit*, i un participant afirma que *en el meu entorn més pròxim, entre companys, és òptim perquè busquen la nostra col·laboració en projectes amb la fi d'enriquir les propostes de treball*. En concordança amb un altre que pensa que *ens valoren els que ho entenen*. De manera conclouent, un entrevistat diu que *encara així cal aprofitar els projectes com a llegat futur*, així com un altre diu que *no hem de renunciar a les reivindicacions, la formació artística és essencial en l'ensenyament de les persones*.

IV.7.1.2. Anàlisi dels resultats

En la *primera pregunta* que parla dels motius pels quals són professors de Dibuix trobem dos tipus de resposta, la majoria procedia d'una inquietud vocacional que els feia voler dedicar-se a l'art i a l'educació, per tant van trobar en la docència artística el seu millor treball. En canvi trobem els docents que no tenien com a primera elecció ser professors però que, o bé perquè no es van poder dedicar professionalment a l'art o bé perquè van anar començant a donar classe i van decidir seguir, la qüestió és que es van convertir en professors de dibuix. Es pot observar així una dicotomia clara inicial entre els que els agrada crear art i els que preferien ensenyar art, cosa que es pot unir amb projectes creatius que animen tant a professors com a alumnes a mostrar el seu potencial. Les persones que tenien més inquietuds artístiques que docents, podran desenvolupar el seu art i la seua creativitat amb els alumnes i a través d'ells, així com els professors que volien ser docents des de l'inici obtindran en les classes la docència que buscaven amb el temari artístic que preferien. De forma general pareix que finalment tots es mostren satisfets amb el seu treball, que aglutina l'art i la docència, les seues dos passions per a molts dels casos. L'anàlisi de la *segona pregunta* sobre com veuen la situació de l'educació artística en Secundària queda clar que no poden estar contents davant una pèrdua d'hores lectives, cosa que significa la poca importància que se li dóna a un terreny tan necessari però poc conegut per la societat. La base del currículum des del mestre de primària pot afectar a aquesta situació en la qual no es té en compte l'art i tot el que pot aportar, si des de menuts els donen unes classes adequades podran apreciar més bé l'educació artística realitzada per un especialista de la imatge. Tots els entrevistats es troben molt frustrats davant la situació de l'educació artística en les reformes educatives, que cada vegada la colpegen més. Dins aquesta revisió crida l'atenció que només u d'ells busca possibles solucions al conflicte, la resta pareix que quasi estan assimilant aquests canvis encara que són conscients que s'ha d'actuar.

En la *tercera pregunta*, quan han de parlar de la situació artística dins el context que coneixen, tots parlen dels centres que participen en Second Round, ja que els entrevistats estan directament relacionats i la majoria són professors de Dibuix en algun

d'ells. Doncs bé, dins aquests instituts que clarament tenen uns professors implicats amb la situació, ja que sinó no participarien al projecte, trobem situacions diferents dins el mateix àmbit. Crida l'atenció el fet de tindre menys professors en aquesta especialitat encara que de manera general els que tenen els estudis de batxillerat artístic pateixen menys esta reducció de docents, motiu pel qual en alguns casos pensen que dins de la situació que hi ha, ells no estan malament del tot. Això si, en els centres on només hi ha estudis d'ESO la capacitat del departament ha minvat estrepitosament, ja que ací és en l'àmbit que es comentava que s'ha vist reduïda la docència artística. Com a cosa curiosa s'observa que en un inici estan més preocupats per veure perillar el seu lloc de treball o sentir al seu voltant que hi ha menys professors de Dibuix, però aquest professorat lluita per la causa també quan al seu voltant la situació no és tan tràgica. Generalment es troben conscienciats del que ocorre a les aules, menys recursos, espais, etc. I això ho noten també en el batxillerat. A més, respecte al suport que noten dels equips directius hi ha també dues posicions diferents, en alguns centres noten que la directiva els ajuda, en canvi en altres no els tenen pràcticament en compte, aquest fet es relaciona directament amb el pensament i el tipus de treball que desenvolupa la directiva en qüestió, ja que això determinarà la dinàmica de l'art al centre. En el terreny de la comunitat educativa, normalment no es troben del tot satisfets perquè manifesten que podrien estar més valorats, tema que es relaciona amb la situació que pateixen.

En la *quarta pregunta*, referida de forma directa al fet de restringir l'art als instituts amb el batxillerat artístic, lluny de pensar que beneficia eixe tracte de favor de tindre un batxillerat especialitzat, més enllà del fet que hi ha centres que no es poden queixar en nombre d'alumnes ni de professors, ja que es troben més recolzats per ser especials en aquest sentit, doncs bé, més enllà d'aquest pensament inicial, els entrevistats ho tenen clar, no els afavoreix. Es crea una societat dividida amb l'art a banda i no com a part essencial en l'educació general de tots els alumnes per utilitzar-la així de manera transversal pels valors que inculca, entre moltes altres implicacions. Aquest punt tindria la doble visió, es podria pensar que els pareix perfecte tindre aquest batxillerat però els entrevistats, com a persones professionals de l'art i crítics de la societat, ho tenen clar, no estan gens afavorits amb el tema. Fa que es restringisca l'art als que l'elegeixen com a modalitat i això deixa fora a la resta, que no podran formar-se en el llenguatge visual, tan necessari hui en dia. En la *quinta pregunta*, el tema de *professors de Dibuix que*

vénen d'altres titulacions es refereix al fet que els professors de Dibuix poden vindre o bé de Belles Arts, creats com a artistes en potencia, o bé de les enginyeries o arquitectura, formats en el terreny més tècnic. En aquesta pregunta es troba el doble pensament del col·lectiu. Es pensa que pot ser enriquidor pel fet de ser més especialistes en un tipus de dibuix que en l'altre i això es pot veure com un punt a favor de l'heterogeneïtat de l'àmbit. Però no tots segueixen aquest pensament perquè pensen que poden no tindre la formació adequada i aconseguir així una pitjor preparació de l'alumnat. El tema queda clar quan es saben els temors que poden aparèixer, poca preparació, per això en el moment en el qual es comprova que poden tindre la mateixa competència el col·lectiu es podria trobar més implicat. Ajudant-se d'una part a l'altra segons les seues especialitats i preferències, i fent el treball des de les diverses visions i no des de l'homogeneïtzació de continguts curriculars que, segons quina part haja de donar un especialista o l'altre es trobaran amb canvis en la docència. Per tot això, s'observa que tenen clar que la formació i les ganes de treballar són fonamentals en la preparació de les classes, amb això no hi haurà distincions.

La següent *pregunta*, la *número 6*, que seguia per aquest camí del col·lectiu, es qüestiona si *creuen que hi ha consciència*, i una vegada més es pot analitzar el doble pensament. Per una part tenim les persones que pensen que la consecució de l'AVPD ha sigut un gran pas que fa que per fi estiguen units, cosa que els fa estar esperançats cap a un millor futur. En canvi l'altra meitat pensa que aquest col·lectiu no existeix perquè hi ha molta individualitat dins aquest camp d'estudi, que normalment són molt solitaris i no hi ha col·laboració. En aquestes preguntes s'observa un doble pensament oposat en el qual tenim la meitat dels entrevistats en cada tipus de bàndol, cosa normal perquè aquestes últimes preguntes es troben relacionades, la dicotomia en les titulacions i la dicotomia entre col·lectiu o solidaritat. En el professorat de Dibuix valencià no ha passat com en altres entitats que estaven obsoletes i les van modernitzar, en aquest cas valencià hi havia una associació que es va quedar antiga i no es va renovar, va fer falta començar de nou per crear una nova. Ací calia incentivar la creació del col·lectiu unit, i va ser gràcies a Second Round, per això mateix els professors que formen part d'aquesta associació tenen més esperances que els que no la coneixen encara bé o no estan tan assabentats del que s'està fent. La qüestió que es comenta per la part que no està convençuda de la consciència de grup no prové del seu nul interès per fer col·lectiu,

sinó de les característiques inicials que veuen en el grup de professorat de Dibuix. Per tant, amb informació i capacitat de millora es pot aconseguir que aquesta solidaritat es transforme en un equip que pot participar en projectes conjunts.

Respecte a aquests projectes es refereix *la pregunta 7*, es pregunta *com va conèixer el projecte Second Round*. En aquest naixement del projecte hi ha un protagonista clau, el creador del concepte, Ricard Huerta. Així com també la persona que va començar a ficar-se en contacte i donar la informació a tots els possibles centres que podien participar, Gabriela Vera. Aquestes dues persones van ser l'inici del naixement i van estar actius en tot el procés. Per això mateix, són les persones que nomenen tots els entrevistats, els quals van rebre o una cridà telefònica o un correu que els indicava les intencions de realitzar el projecte, en aquest cas per tant totes les persones que van participar són les que van acceptar realitzar la reivindicació. Analitzem així la bona disposició ja inicial que van tindre tots els participants, amb una actitud oberta i amb ganes de treballar per l'art. Continuant amb el tema dels projectes, *la pregunta 8* els qüestiona si s'haurien de fer *més projectes similars i fins a quin punt són necessaris*. De manera general s'observa que tots estan d'acord amb la realització de projectes com Second Round perquè bàsicament és una necessitat que hi ha, també s'especifica que amb aquestes accions es va creant una situació favorable de cara als estudis, a la implicació directa de professors i alumnes, i a crear consciència en la societat, que es conega el que succeeix i tinga repercussió, per tant tots es mostren amb una ment oberta. En algun cas no saben cert fins a quin punt és necessari però que sí que es tracta de convenient, pel fet de visibilitzar l'educació artística, el treball que realitzen els centres i la situació que pateix. S'aprecia que en aquest cas és normal obtindre respostes positives enfront a la participació de projectes, ja que partim de persones que es mostren actives en Second Round i que per tant es troben adherides a la causa. De manera general s'observa un pensament de seguir amb aquesta línia de treball reivindicatiu fins que s'aconsegueixen millors condicions en l'art.

Seguidament amb *la pregunta 9*, que se centra en *com s'ha comunicat Second Round* al centre i als implicats. Amb aquesta qüestió observem que en tots els casos es va avisar dins el centre d'una manera més impersonal, directament, amb correus, xarxes socials, reunions, i que el paper de cada directiva ha sigut decisiu en els resultats obtinguts.

Respecte a la comunicació de cara a l'exterior només la comenta la meitat dels participants, i d'aquests no tots exemplifiquen el que van fer, encara que els que si ho fan mencionen periòdics, webs, institucions i diferent tipus de publicitat per donar difusió. En aquest cas s'analitza que l'impacte serà superior, perquè arribarà a més persones interessades i no interessades, aquest fet de tindre la intencionalitat de que participe la premsa és el pas més potent dins la comunicació i difusió a nivell de generar més soroll i que la gent conega el que fa el projecte Second Round. Especialment les ocasions en les quals s'incorpora directament a l'ajuntament com a difusor del projecte, s'ha observat així una intenció de comunicació a escala local important, i també a un nivell d'entrega i d'implicació a tota la comunitat.

En la *pregunta 10*, l'entrevistat reflexiona a partir de la qüestió anterior, ja que se li pregunta *com es podria millorar la comunicació* que s'està fent de Second Round. En aquest cas s'observen els entrevistats que ja es troben conformats en el que han fet i que fins i tot pensen que ja no poden fer res, així com les persones que creuen que es podrien fer més accions però ja no de manera directa en la seua part sinó procedent d'altres organismes, com la universitat. Però, la majoria dels participants donen idees de millora, sobretot en relació als mitjans de comunicació, on el més repetit és la premsa, seguit de la televisió i un comentari de la ràdio. A més, també en diverses ocasions fan especial menció de la tecnologia, i especialment de les xarxes socials, de les quals s'enumera dues vegades el Facebook com a lloc per compartir el que s'ha fet. Es comenta que La Nau pot tindre més repercussió al ser un lloc amb més renom que els centres. S'observa en aquest cas que la millora de comunicació la basen en la comunicació de cara a l'exterior, ningú comente res de cara a l'interior dels centres, en aquest cas en la millora es constata la gran difusió que tenen els mitjans, pel fet d'arribar a més persones i tindre més repercussió a la societat. Amb tot, caldria seguir aquesta millora, centrar-se en mitjans amb difusió més potent per tal d'arribar a tots els públics possibles.

Després d'observar la comunicació realitzada i al que es podria realitzar per millorar, ens centrem amb la *pregunta 11, els resultats que creuen que pot donar el projecte Second Round*. Els més repetits són els referents a la conscienciació, visibilització i col·lectiu creat, els resultats visibles directament que es comenten són la implicació als

centres, la implicació dels professors de Dibuix com a col·lectiu unit per fer la reivindicació, la vida que s'ha donat als centres i la mobilització per part dels alumnes. Es mencionava que s'ha donat valor a què es fa, i forces per seguir endavant. Un altre resultat visible que es comenta es la consecució de la pel·lícula de Second Round, Línies. De tota manera, a part d'aquests aspectes inicials, alguns observen que no podem quedar-se amb sols açò i s'ha de cercar la continuïtat per tal de tindre cada vegada resultats majors i més contundents. Així és que com a projecte del centre el resultat que s'analitza és molt bo, però per aconseguir els canvis la lluita ha de seguir.

Respecte a la *pregunta 12*, ací es qüestiona als entrevistats si *creuen que és important investigar en educació artística des de la posició del docent*, així com si *els interessa la investigació*. De manera taxativa s'observa que a tots els entrevistats els interessa la investigació i creuen que és molt important, ara bé d'ací al punt de poder-la desenvolupar canvien les perspectives. En la majoria dels casos apunten que no tenen temps per poder fer-lo i que és una llàstima. A més, dins l'educació artística es va puntualitzar que és molt necessari realitzar investigacions per fer innovacions i estar al dia en tot el que ocorre al seu voltant. Es pot analitzar una intenció afirmativa però preocupació per no ser una tasca del tot compatible amb la docència en Secundària, ja que treballen més hores de les estipulades directament amb les classes del centre. Per tant, si no canvia la situació només es pot aconseguir amb un esforç més gran per part dels docents que vulguen aprofundir definitivament en la investigació. Respecte a l'última qüestió, *la número 13*, referida a la *imatge que creuen que té el professorat d'educació artística*, es comprova amb aquesta pregunta que tanquem el cercle de l'entrevista tornant a l'inici amb la figura del professor de dibuix. En aquest cas sols en tres ocasions donen unes contestacions un poc positives, dient que els veuen com a persones alegres, que els companys els busquen per a treballar i que abans es tenia molt de respecte al professor de dibuix. De tota manera, la resta té clara que la imatge no és bona, ja no sols en el centre sinó de cara a la societat. Açò succeeix bàsicament perquè no es coneix el que fan ni la importància que té l'art i la creativitat. Es comenta que els valoren les persones que ho saben, els que no ho valoren és perquè no coneixen l'art, motiu pel qual els consideren l'assignatura maria, concepte mencionat en algunes entrevistes. Diuen que la gent es pensa que estan fent dibuixets i manualitats i no es paren a pensar en les tècniques i en el que significa l'educació artística dins la

concepció dels alumnes i tots els beneficis que té. Per concloure, es pot comprovar pel que es diu que aquesta imatge podria canviar si la col·lectivitat coneguera la seua importància com a docents especialistes en la imatge i si es valorara com a peça clau en la situació actual de l'alumnat i de la societat.

IV.7.1.3. Anàlisi dins les àrees

Centrant l'anàlisi dins les àrees desenvolupades, en *l'àrea 1*, referida a la figura del professor de Dibuix, observem que de manera general els motius van ser vocacionals, cosa que fa que estiguen totalment implicats amb la situació que estan vivint. Com aquests motius els tenien clars, tots amen l'art i alguns d'ells ja volien ser docents des de l'inici, per tant hi ha una vocació total que fa que no els importe tant la imatge que puguem tindre. Aquesta imatge no és bona de cara a la societat, i són conscients que el fet que la seua assignatura no estiga tan ben considerada, així com que els arriben a menysprear el seu treball, simplement provinga de la falta de coneixement en respecte a allò que fan i allò que signifiquen. Ells són sabedors que la seua matèria no és sols fer manualitats, i que desenvolupar la capacitat creativa i de coneixement de la imatge es fa essencial, així com la demostració dels valors que s'aporta amb l'art. Com coneixen estes realitats pensen que la investigació és fonamental, mencionen que és important per conèixer tot el que va passant i plantejar-se la situació, encara que reconeixen que ho tenen molt difícil amb el seu horari lectiu, utilitzen moltes hores de classes i formació que els demanen i no els queda pràcticament temps per dedicar-se a la investigació. Un altre tema clau dins la figura docent és la concepció de col·lectiu unit. D'una banda encara es troba una dicotomia en el pensament de professors de Dibuix que vénen de Belles Arts i els que vénen d'Arquitectura o Enginyeries, són conscients de les especialitats que poden aportar uns i altres, així com de les debilitats, però lluny de ser una qüestió que els debilita podria utilitzar-se com a reforç entre diverses perspectives i aprofitar-se de les diferents visions. Aquesta col·lectivitat es troba ara més arrelada que mai amb la consecució de l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix, encara que hi ha pensament d'individualisme i soledat, també davant les seues circumstàncies són coneixedors que la millor forma d'aconseguir canvis és reivindicant units. Saben que la

imatge de cara a la societat no és la millor i això afecta a les assignatures artístiques, fet pel qual la visibilització del treball i la posada en marxa d'una nova concepció és essencial per lluitar.

En *l'àrea 2*, específica de l'educació artística, saben que la situació és la pitjor que tenien fins ara, els menyspreen, cada vegada redueixen més hores de classes i això fa que hi haja menys professors de dibuix. Les últimes reformes educatives tenen a l'educació en arts com una optativa que provoca la poca formació artística. Açò ho viuen en els seus propis instituts, els que tenen batxillerats artístics van sobrevivint, però els que no els tenen encara tenen una presència més pobre. Aquest fet del batxillerat artístic els significa un gueto creat per a apartar els coneixements artístics a poc a poc, de manera que finalment poden desaparèixer, la millor manera que es comenta seria introduir l'art de manera transversal, ja que els valors que s'aconsegueixen amb l'educació artística no es troben en altres.

En *l'àrea 3* es centra el tema del projecte Second Round, en el qual tots es mostren entusiasmats amb aquestes iniciatives que donen bons resultats, en un inici a nivell més local, fet pel qual és necessari i convenient programar més projectes similars. En aquest cas s'ha aconseguit més consciència, col·lectiu, visibilització i mobilització però encara hi ha molt a fer perquè l'objectiu és canviar la situació, de tota manera gràcies a Second Round es tracta d'un problema més conegut per la societat. Motiu pel qual la comunicació és una part fonamental, en aquest cas han comunicat el projecte a un nivell local d'una manera molt forta, de manera interior els centres eren coneixedors des de totes les perspectives, alumnes, directiva, departaments, ampes, etc., així com en diferents institucions, amb especial menció dels ajuntaments que van voler formar part sumant-se a la causa. Els centres van demostrar molta intenció i entusiasme per difondre el projecte, encara que també s'ha de tractar d'arribar més enllà, amb una comunicació més forta dels mitjans de comunicació de major difusió per arribar així al major nombre de gent. L'anàlisi final es podria concloure amb la sensació de que s'ha despertat el col·lectiu de professors de dibuix, s'han començat a moure amb reivindicacions que demostren la seua situació laboral i la importància i el treball de l'educació artística, i amb tot açò s'ha de seguir amb el projecte Second Round per arribar a majors resultats.

IV.7.2. Grups de discussió: debats

Dins la metodologia utilitzada d'investigació cal mencionar els *grups de discussió* (taules redones i col·loquis) que *van sorgir a la Nau*, directament relacionades amb la metodologia qualitativa seguida a la tesi. Juntament amb els altres mètodes utilitzats a la investigació es reflecteixen d'una manera més completa les perspectives artístiques.

Per una banda, en la primera jornada s'explica una taula redona de les jornades-col·loqui entre professionals, artistes i professors del món de l'art, d'aquesta manera apareix un foc nou de visió amb aquest grup de discussió que parla els temes de l'educació artística, la situació actual, el futur de la professió i la visió de la societat. Per altra banda, la segona jornada ens permet indagar més en les vivències educatives amb una taula redona de professionals de l'educació des dels diferents àmbits. És per això que en la primera sessió es va obrir un marc de crítica constructiva i en la segona es va valorar un plantejament científic i argumentatiu sobre la necessitat d'incloure l'art en les aules d'una manera adequada. És de gran valor la possibilitat d'obtindre, gràcies a l'actitud activa, el *material amb informació rellevant* generada dels debats sorgits entre *grans professionals de diferents nivells acadèmics*.

Com s'ha comentat anteriorment, els col·loquis dels quals resulten els grups de discussió es van celebrar els dies 13 i 14 d'octubre a la sala Gonzalo Montiel de l'edifici La Nau de la Universitat de València. Gràcies a una participació molt activa a les jornades s'ha aconseguit gran quantitat d'informació d'àmbit qualitatiu en el qual es confeccionen dues taules redones que fan en la investigació el paper de dos grups de discussió, a artistes, professors i diferents professionals del món artístic, així com debats posteriors amb tota mena de vivències. Informació, per tant, aconseguida en un ambient en el qual es tenia present Second Round, i en el qual la reivindicació era palpable. Es tracta d'un material molt valuós que dóna nous punts de vista i més perspectives d'actuació en la realitat de Second Round, així com dóna noves vies d'actuació per seguir pel camí marcat.

El primer grup

Va estar format per professionals relacionats amb la Cultura Visual. Eren artistes-professionals de les arts. Estaven Santi Gómez, professor de Dibuix i secretari de AVPD; Salvador Carbonell, Web Art i fundador de la revista digital Atelier; Regina Quesada, artista plàstica i visual, és il·lustradora i pintora; Sergio González, publicista i dissenyador; Sandra Coronado, coneguda amb el seu nom artístic com Andra Cora, de disseny i moda; Calo Carratalà, pintor i artista plàstic; Marta Negre, artista visual, dissenyadora-publicista a l'UJI; i Diego Fortea, director de curtmetratges i locutor de ràdio. A més, alguns d'ells van treballar de professors o d'ajudants en matèries artístiques, per tant coneixen de primera mà l'art i la docència. A tots ells se'ls van plantejar una sèrie de preguntes sobre les seues vivències i relació amb l'ensenyament artístic i sobre la seva opinió sobre si és necessari en l'actualitat. Es pot comprovar que algunes preguntes i les seves respostes estan relacionades directament amb les entrevistes realitzades dins la metodologia qualitativa de la tesi, qüestió per la qual és encara més interessant, si cap, mencionar tot el comentat. En aquest cas, dividit segons diferents blocs temàtics a partir d'unes preguntes, es va desenvolupar la conversa:

Bloc 1: L'educació artística a l'escola:

- *Com és el teu record de l'educació artística que vas rebre en l'educació primària?*
- *Considereu l'educació artística fonamental en aquesta etapa?*
- *Què opineu de la qualitat de l'ensenyament artístic en aquest nivell, és suficient?*
- *S'haurien de prendre accions per a millorar l'educació artística en primària? Quins?*
- *Quin és el teu record de l'educació artística que vas rebre en Secundària? Tenint en compte que en aquesta etapa el panorama de l'educació artística comprèn canvis substancials en relació a primària, com el fet de ser impartida la matèria per professors específics, encara que la matèria d'EVP no és obligatòria en tots els cursos d'aquesta etapa.*
- *Considereu suficient la parcel·la a la qual es relega l'educació artística en Secundària per a la formació dels alumnes?*
- *Creus que l'educació artística-plàstica està ben considerada dins dels àmbits educatius?*
- *Consideres l'àmbit artístic escolar allunyat de la realitat de la teua professió?*

- *Quins penses que haurien de ser els objectius de l'educació artística? Es redueixen a la formació de professionals de l'art o per contra considereu que l'educació artística afavoreix aspectes necessaris per al desenvolupament de la personalitat de l'individu?*

En aquest bloc es va comentar primerament *l'educació primària* de cadascú d'ells. Alguns tenien records negatius perquè no donaven bé el dibuix, només *com una cosa lúdica*, i altres en canvi tenien records positius perquè van tindre *bons professors*. Van parlar del quadernet típic del que no et podies eixir, fins i tot una de les participants va comentar que quan més lliure es va sentir va ser quan li va tocar repetir curs, que era quan va fer coses diferents perquè ja tenia el quadernet acabat. Es va recordar que en els *cuadernillos rubio*, hi estava explicat com s'agarrava el llapis amb V o X, i *això ja era una cosa visual* a tenir en compte, així és com tots ho entenien, amb la imatge. Va ser molt interessant la visió d'alguns d'ells de sentir-se frustrat perquè l'assignatura que els agradava era només per l'entreteniment, *s'ha de millorar aquesta etapa amb noves estratègies didàctiques*. Una qüestió important va ser la visió de: *el llapis com a instrument bàsic de llibertat*. Entorn aquesta qüestió van parlar que *l'art no es busque, es trobe*. U d'ells recorda que va suspendre totes les assignatures menys dibuix, on va traure matrícula d'honor, però que li deien que això era inútil, encara que ha demostrat que era la seua passió perquè a més és el seu treball.

Respecte a *l'educació Secundària* és per a mencionar que tots, sense excepció recordaven el nom d'alguns dels seus professors de dibuix. Comentant un tema directe amb Second Round com és el fet de tindre batxillerat artístic en pocs instituts, els assistents pensen que *això no fa bé a l'art* perquè de vegades *cal canviar de poble i alguns alumnes finalment opten per fer el que tenen més prop de casa*. Alguns d'ells des de xicotetes ja es decantaven per l'educació en arts i recorden quan van elegir el batxillerat artístic, que era multidisciplinari, i recorden eixos anys com *els millors anys d'estudi*. En el batxillerat va ser quan van començar a estudiar el que volien i per això anaven a les classes amb molta *motivació*. En general, parlant entre tots diuen que *poca gent es pot penedir de fer arts*. Alguns assistents més majors contenen que segons l'època l'educació era diferent, i per exemple en el seu cas per fer alguna cosa d'arts s'havien *d'apuntar a arts i oficis o a escoles privades*. Però tots tenen clar que *quan estudies el que de veritat t'interessa és quan et mostres com eres*, perquè és una forma de vore la vida i viure, a més en eixe ambient ja *et trobes en gent que parla el teu llenguatge i té*

les mateixes inquietuds. Generalment es comenta que l'educació artística *no té un bon considerament* en els centres, encara que es van mencionar excepcions i diuen que és segons la directiva de cada centre, de les iniciatives que vulguen fer i de la visió que tinguen. Hi ha professionals que no valoren l'art i tot el que pot aportar als estudiants, ja que, com en esta investigació es comenta, *l'educació artística desenvolupa la personalitat i la identitat pròpia.*

Bloc 2: Presència, influència i consideració de l'art, disseny i imatge en la societat

- *Quina imatge creus que projecta la teua professió?*
- *Consideres que la teua professió podria considerar-se prescindible o a un nivell de hobby?*
- *Què va pensar o que et va dir la teua família el dia que els vas dir que volies dedicar-te al que et dediques o que volies estudiar Belles Arts?*
- *Alguna vegada algú t'ha volgut llevar del cap la teua intenció de dedicar-te al que et dediques?*
- *Tens coneixement que en altres països la teua professió estiga més valorada o tinga millors oportunitats?*
- *Penses que hi ha altres professions o activitats humanes, al marge de l'art o disseny, que es veuen influïdes o es nodreixen del teu camp de coneixements o acció?*

Respecte al bloc en el qual parlen de la imatge del gremi i de la consideració general que hi ha a la societat, ho tenen clar, diuen que de sempre *la gent relacionava els artistes amb els bohemis*, algú destaca que creuen que els artistes són els que *patien fam i pensaven que no farien res en la vida.* Però tenien clar de sempre que *per a ser feliç has de fer el que tens dins, fins al final dels teus dies. No fa falta ser famós, és ser feliç.* Hi ha gent que deixa de fer-ho perquè és més com una afició, però per a altres és *una afició feta ofici.* Està clar que la rendibilitat que té l'art és un tema recurrent. Un assistent va dir que *en les nostres mans estarà i està l'imaginari col·lectiu.* Un tema que en l'entrevista de Second Round és directament una de les preguntes és la imatge del col·lectiu, en aquest cas també va ser un tema molt comentat. Van dir que en aquest cas *transmetre l'entusiasme per la professió és molt important.* Alguns d'ells es sinceren i diuen que en algun moment es van penedir de les decisions que havien pres, sobretot quan pensen en les voltes que han donat per arribar on estan però que on es troben ara sí

que és on volien estar i no es penedeixen. Es comenta que moltes vegades *quan eres jove et deixes influenciar* per amistats o familiars que pensen que has de fer altres estudis i oficis a la vida, que l'art no és un estudi viable però al final es tracta de *lluitar i treballar en allò que et plena*.

La valoració de la professió, es comenta que, *més que per països va per persones*, encara si que hi ha països on l'artista està molt valorat. En canvi, de manera nacional l'artista no està vist com un ofici útil, hi ha gent que els diu *que pinten un quadro, que total no els costa res*, però *valorar-se u mateix és el primer a fer*. És clau que la societat conega més funcionalitat de l'ofici, com *visibilitzar expressions*. *Influït per l'art està pràcticament tot a la vida*. Per exemple el cas de la *comunicació*, part clau en la investigació que ens ocupa, també va ser comentada en aquesta taula redona. Van comentar que *comunicar amb una imatge, la creativitat i en general el món de la comunicació estan relacionats entre si i són la base de tot, inclús en medicina*. Cal avançar i *solucionar com sobreviure amb dignitat*, ja que ara amb la crisi es va notar encara més en l'art, les empreses *van retallar primerament en la creativitat i és el més important*. *Sense comunicació les empreses moren, som els salvadors que fan que estiguen vius en la voràgine comercial actual*. Per això, es va recalcar que *els primers que ens hem de valorar som nosaltres mateixa*.

Bloc 3: Les eixides professionals relacionades amb l'art, disseny, imatge i cultura visual.

- *Com ha sigut el recorregut inicial de la teua carrera en relació a la teua formació artística inicial?*
- *Creatiu es naix o es fa?*
- *Creus que la teua carrera ha tingut o està tenint un més difícil desenvolupament que altres més assimilades socialment?*
- *T'han oferit treballar gratis per no considerar la teua professió un "treball seriós"?*
- *T'has trobat barreres a causa de la teua formació artística?*
- *Una pregunta complicada: penseu que ser professor o dedicar-se a la docència és una eixida per a artistes frustrats?*

Alguns participants estan *farts d'estar sempre justificant-se*, sempre *explicant el sentit de les coses*, donant explicacions de *per què s'ha de pagar una cosa o una altra*, reivindicant sempre el seu treball i les seues tasques realitzades. Tot açò perquè pareix, segons alguns dels membres de la taula, que *les idees no tenen valor ni preu i per això la gent ho devalua*. Dins del gremi, van estar debatent que dins del disseny, per exemple *confeccionant webs, cada dia té millor imatge, així com també a la moda*. Respecte a l'etern debat de si *creatiu es fa o es naix*, els assistents van apuntar que pot haver-hi una *dosis inicial que et pot ajudar però que s'ha de treballar molt i sobretot si t'agrada el que fas ho pots fer millor*. Es necessita molta *dedicació, inspiració i treball*, i citen a Picasso dient que *la inspiració t'agafe treballant*, fent menció a la dedicació continua que es necessita més que a unes muses que apareixen. S'ha d'anar *relacionant conceptes* que en principi poden no tindre molt a veure entre ells però que *quan tu ho juntes ja té sentit*, ja que conclouen dient que *tots som creatius, està demostrat*.

L'art és un idioma universal, l'audàcia creativa et permet comunicar-te amb tots i arribar a emocionar a les persones. En l'art es troba un *treball que t'ensenya en la vida*, perquè és un *llenguatge no verbal que reflecteix la societat*, hi ha un *exercici de sociologia i psicologia darrere*. Alguns van comentar que a *l'inici es fan moltes coses de manera gratuïta* perquè estàs començant i ho fas sense cobrar per a anar fent currículum, quan eres estudiant a l'inici de l'ofici, però *després això desvirtua el teu treball* perquè no es valora com cal, ja que van mencionar que després a tots, sense distinció, els han ofert treballar gratuïtament i que es tracta d'una *carrera amb més dificultats* que altres perquè *la societat no la valora d'igual manera*.

En el debat de *quan val l'obra d'art, un spot publicitari, un disseny, etc.* La funció pot ser la mateixa però segons la projecció i *molts factors que incideixen en el procés farà que pugua valdre més o menys, tant monetàriament com sentimentalment*. Però existeix molta *ambigüitat a l'art*, hi ha por per canviar el rumb normal. Un dels membres de la taula es sincera dient que amb el *sector artístic no guanya quasi res i vol que s'aprecie l'art*. Reivindiquen també que s'ha de *treballar més en equips, no tan individualment*, realitzar *sinergies* entre artistes, professionals, docents,... des de les seues diferents perspectives *per confeccionar junts pel·lícules, llibres, conferències, tallers i activitats artístiques*. En aquest punt és clau remarcar que justament Second Round és un projecte

així, que realitza sinergies entre professionals de diversos àmbits dins el món artístic i engloba estes i altres característiques, i els alumnes visualitzen el treball que es fa, a més de conèixer possibles eixides professionals. Una de les dones de la taula va dir que sobretot la dona està molt condicionada per la societat en general, fins i tot per les pròpies dones. Arran d'aquest comentari es va debatre sobre el fet de tindre igualtat de dona i home dins de la crítica artística però que no és així en els artistes. Puntualitzant que *artistes o comunicadors, em té igual perquè és el mateix*, qüestió també molt relacionada amb la importància que té la comunicació del projecte a la investigació.

Dins la pregunta final que afecta directament als professors de dibuix, col·lectiu clau a la tesi, van apuntar que *la tasca més important del docent és transmetre el que sap als alumnes i no dir mai a ningú que no val per a fer alguna cosa. Com l'artista és un comunicador, està relacionat amb la docència*. Un dels assistents comenta que en una conferència de Cèsar Bona es va dir que els alumnes han d'estar a la classe i que és el *professor el que ha de fer fàcil la tasca*, però van comentar que moltes vegades hi ha una *falta de motivació, per part dels docents i per part de l'alumnat. Els professors han de contribuir a motivar la creativitat dels alumnes, s'ha de democratitzar el coneixement, posar-lo al servei de la societat*. Animen als assistents que treballen com a professors dient que *tot està per fer* i es pot treballar molt a les classes ensenyant a que *connecten el que volen amb la realitat*. Recalquen que *un professor que siga bo el pots recordar ja sempre*. Apareix el tema dels informes PISA comentant que no estan del tot d'acord perquè d'aquesta manera *els alumnes sols saben resoldre les coses d'una manera, no es potencia la creativitat i justament estan llevant les assignatures que fomenten aquesta creativitat*. En general es va mencionar que per fer millor la tasca del docent artístic *es necessita potenciar el que saps per ajudar als alumnes*, i també un punt molt important és *fer entendre que el que fan els alumnes té valor*.

Bloc 4: Diàleg amb la resta dels assistents

Es plantegen noves incògnites a partir de tots els temes comentats, una d'elles totalment relacionada amb Second Round i el moment actual del professorat de Dibuix respecte a preguntar-se com serà la professió en uns anys. La resposta és clara: *en constant canvi, en batalla continua, dotar de més recursos i iniciatives, i estar presents*

en tot. Van apuntar que Internet ens beneficia però que s'ha de saber utilitzar, és una eina potentíssima per arribar als altres i mostrar el que es fa. En l'era digital està tot per arribar, diuen que es ven el que és real, autèntic, el que fan les persones amb veracitat, per això s'ha d'ensenyar a les classes el que és professional i el que no ho és, buscar les diferències. Punt clau en Second Round, perquè una de les coses per les quals els professionals de la cultura digital són tan importants hui en dia és per ser crítics, i per a fer-ho adequadament s'ha de diferenciar el que es veu. En general, els assistents van remarcar alguns dels punts tractats, es va comentar de manera especial el fet de no tindre especialistes en primària i sí en Secundària. Del fet que ara en primària és obligatori però en Secundària és optatiu, són menys hores i és difícil aprofitar les classes. També es va incidir que és interessant portar als alumnes a projectes reals, a certàmens i convocatòries vertaderes perquè coneguen el món artístic fora de les parets del centre. Van parlar del retall de la creativitat i la falta de sensibilitat. Van estar d'acord en assenyalar com tot l'ensenyament artístic es convertia en un poso residual i com s'oblidava en general la importància de fer créixer la qualitat humana i la possibilitat de donar mecanismes per ser més feliç. Van defensar l'art comparant-lo amb altres disciplines, ja que igual que les matemàtiques s'utilitzen en la vida, també l'art és important, per conèixer l'espai, l'anàlisi, el color, les formes, etc. Van parlar de com és de perillós per a la resta acceptar que la seua afició s'haja convertit en el seu ofici. I de la falta de valoració generalitzada, en molts casos econòmica, del seu treball per una societat que, de manera paragògica, cada vegada té un major accés al llenguatge visual però menys educació per entendre'l. A més, es va incidir en la diferència generacional respecte a l'educació artística amb altres països del nostre entorn i es va concloure que hi ha molt a treballar però aquests projectes són el millor mitjà per fer-ho. Es va dir que el professor és un artista, i el que dona Dibuix és doble artista, perquè s'enfronta als alumnes i no es queda tancat en un taller. És important ensenyar valors als alumnes, i això es fa a través de les assignatures artístiques.

El segon grup

Va començar amb una Taula formada per alguns dels professors que participen activament en el projecte Second Round i d'altres que son part activa del Màster de Professorat, com a font clau de futurs professors d'assignatures artístiques. Així com també va participar una de les alumnes que ens va relatar la seua experiència docent i va plasmar les seues inquietuds enfront el futur incert. Es trobaven a la taula: Ismael Lozano, professor d'un dels IES participant a Second Round i professor de la Universitat de València; Carmen María, professora també d'un dels IES participant a Second Round; Palmira Verdejo, professora d'institut i d'universitat; i Alba Navarro, alumna del Máster Universitari en professorat, en l'especialitat de Dibuix.

Amb la *pregunta-títol* “*Què volem per al futur de l'educació artística? La formació del futur*”, va començar la conversa entre els membres de la taula redona. Cal mencionar que aquesta taula redona també ens ajuda a tindre un altre grup de discussió divers, en aquest cas format directament per l'àmbit educatiu de professorat dels centres de Secundària que participen en Second Round i que a més coneixen de primera mà el que ocorre amb els alumnes del Màster de professorat de l'especialitat de Dibuix, per tant es tracta d'una taula redona com a instrument molt valuós d'informació per a la investigació. Van apuntar que, valorant el coneixement amb el qual arriben els alumnes a la Secundària, *és necessari que algú especialitzat en Dibuix done les classes en primària perquè és quan comencen els prejudicis*, i així s'evitarien també moltes actituds sexistes i homòfobes. Recalquen que, *en el grau de mestre, de quatre anys, sols fan quatre mesos d'art*, per tant no es troben preparats per donar l'assignatura a l'escola, encara que van comentar que molts *tenen interès a aprendre-ho bé però no tenen el temps suficient i són conscients que no tenen la formació adequada per ensenyar educació en valors, creativitat, etc.* Es comenta que per exemple en l'àmbit musical tenen especialistes en l'escola però *no hi ha un especialista audiovisual*, sent que tota la societat està dominada per la imatge i s'ha de saber *educar donant-lo per especialistes en la matèria*. Insten a traure *un compromís per lluitar per l'especialització de primària*, perquè després *en Secundària hi ha alumnes que no estan acostumats a les ordres que els plantegen*. També parlen dels companys i de la necessitat de ficar-li *ganes al treball* que es fa a les classes perquè si no els alumnes també deixen de tindre

interès. U dels membres realitza una reflexió plantejant que *el xiquet o xiqueta que comença ha de fer les coses amb creativitat, no sense eixir d'unes línies marcades, sols en un color en particular, etc.* S'ha de fer *activitats de tot tipus* des de menuts, i diuen que hi ha molts *vídeos a la xarxa que parlen d'aquest tema.* Encara així, van apuntar que si la persona que s'encarrega ja ho fa sense creativitat perquè *el material el donen els encarregats directius, que no saben del tema, i així serà difícil poder canviar la didàctica de les aules.* Expliquen la situació de la pèrdua d'hores lectives als centres en les matèries artístiques, *si en els cursos obligatoris ja és optatiu quan arriba a certes hores obligatòries la xiqueta o xiquet arriba i no sap res, i no ha sigut per culpa seua.* Ara és optativa però *s'ha d'intentar que es convertisca en troncal,* així com intentar tindre les *dues hores seguides per tal d'aprofitar més les classes.* Un tema que els té cabrejats també és el fet que ara demanen *assignatures en anglès, i justament l'experiment de vore com va ho fan en les arts plàstiques, cosa que fa que l'alumnat encara estiga menys integrat amb el llenguatge que vertaderament ha d'aprendre en la matèria, el llenguatge artístic.* Fins i tot es va comentar que algunes de les directives dels centres directament fiquen als *alumnes més conflictius en les aules de dibuix,* i no perquè creguen que l'art els pot fer ser més tranquils, sinó perquè *pensen que no serveix per a res, i els bons estudiants estaran en altres rames, ho fiquen com a un descart.* Plantegen eixir de la zona de confort i arriscar veient que els motiva als alumnes, fer diferent cada any, dins del que es pot. *Cal actualitzar-se perquè fa 10 anys als alumnes els interessaven unes coses i ara altres, els mitjans de comunicació són molt diferents.*

L'alumna del Màster va comentar que va sofrir l'experiència de què la gent no valorara el que estudiava quan va elegir el batxillerat artístic i escènic per seguir estudiant Belles Arts. Fins i tot en les pràctiques formatives els mateixos professors del centre on les va realitzar no valoraven la seua especialitat. Per això, la seua tutora del pràcticum, per tal de motivar, li feia fer tècniques de manera transversal i donant en la classe el que més li interessava, potenciant així valor al factor humà, donant llibertat i expressant que dins l'assignatura no hi ha barreres.

Mirant de manera general als alumnes de dibuix, van dir que *el fet de vindre d'una universitat i donar el Màster en una altra no els fa tampoc ningun bé.* Recorden que abans, quan a València era *l'Escola de Sant Carles, es donava el títol de professor de*

Dibuix, i després ho van passar a llicenciat en Belles Arts. Així estan preparats per a donar volum, argila, i en general totes les matèries artístiques, però falta la part didàctica que s'ha de buscar en el Màster. Van mencionar que, mirant la part positiva, hem de tindre en compte que molta gent fa coses creatives però que no ens adonem, com cosir, restaurar, etc. i també s'ha de valorar. Dient que en la societat hi ha necessitat de més creativitat, encara que menyspreen als artistes, la societat ens necessita. Per això s'han de facilitar projectes motivadors a l'alumnat, però falta més treball d'equip entre els professors del mateix departament i d'altres centres, així com fer sinergies i transversalitat amb altres matèries, ja que seria molt interessant pel fet que els valors de l'art com la imaginació i la creativitat són clau, es tracta d'organitzar un treball cooperatiu. Van donar unes dades molt interessants per a Second Round i la reivindicació del professorat dient que quan van saber que hi havia 82 desplaçats i suprimits de l'especialitat de Dibuix és quan van decidir que s'havia d'unir forces com a col·lectiu formant AVPD. Recalquen que era estrany no tindre abans una associació forta, ja que els de música o els de tecnologia s'han unit des de sempre i han guanyat molt amb això. Van apuntar que s'ha de fer una lluita de l'interior a l'exterior, amb molta importància en el paper de la visibilització que realitza Second Round.

IV.7.3. Històries de vida

Com a figura fonamental en el projecte Second Round, ens interessa especialment reconstruir les històries de vida dels professors de Dibuix, per açò resulta pertinent endinsar-nos en les seues històries a fi d'observar les circumstàncies que els han fet dedicar-se a la docència en art. Els arribem a conèixer gràcies a la metodologia de recerca plural que es realitza, es fixa l'atenció d'una manera particular en les entrevistes i en els grups de discussió, encara que també ajuda la recerca basada en l'art a partir de fotografies. Ens interessa nomenar dins de les històries de vida les diferents etapes i decisions professionals relacionant-ho amb el context històric, així aconseguim el coneixement des de la comparació. Es detecten així les preocupacions i dificultats que han tingut en el procés i que perceben en l'actualitat. Es crearan dos tipus d'històries de vida, amb representació narrativa figurada, que podrien ser en les quals es dividirien els

professors de Dibuix amb els quals s'ha treballat, encara que amb punts similars i punts treballats en paral·lel.

Professor de Dibuix que ja tenia vocació docent:

Entre els professors amb els quals s'ha treballat, trobem els que ja mostraven intenció docent des de ben menuts. Són aquells que tenien clars els seus objectius, els agradava el dibuix i els agradava ensenyar, tenien clara la seua vocació.

Alguns van tenir mestres que els van inculcar l'amor cap a l'art, uns altres ho van trobar a casa, i a alguna li va despertar robant guixos per a fer classes a les seues nines. Els records que conserven de la seua infantesa es troben relacionats amb el dibuix. Però les classes en les quals realment van començar a aprendre en matèria artística van ser les impartides per professors especialitzats, amb ells van descobrir totes les oportunitats que generava l'art.

Van tenir clar que estudiarien Belles Arts, encara que es van sorprendre per no trobar molta gent amb les seues mateixes inquietuds, semblava que tots volien ser artistes i ningú es preocupava de la docència, es van sentir sorpresos i un poc decebuts per no tenir les eines necessàries en qüestió educativa.

En acabar els estudis van haver de fer sacrificis, alhora que intentaven fer-se un lloc per a començar a exercir la docència, devien seguir formant-se perquè trobaven en ells mateixos manques per a ser docents.

Amb l'esforç i la motivació van anar arribant les classes en els instituts de Secundària, a poc a poc van anar veient com la docència en art estava feta per a ells, en les classes feien ART, i el seu alumnat els mostrava aqueixos valors que creien mig perduts en la societat.

Fins que van aconseguir finalment crear així el seu treball definitiu, mai deixarien l'art.

Es mostraven entusiastes amb els seus alumnes, encara que van anar adonant-se que alguna cosa estava passant amb l'educació artística, ja que seguien tenint alumnes en les seues classes però, cada vegada tenien menys hores lectives.

Va arribar un moment en el qual van ser conscients que la societat no estava valorant l'art ni tampoc el seu treball, se sentien infravalorats i notaven com l'educació artística perdia cada vegada més terreny.

Quan van rebre la informació de Second Round no van dubtar ni un moment, sabien que calia visibilitzar tot el treball que es realitzava en els centres, havien de defensar l'educació artística i havien de manifestar-se com a col·lectiu unit.

Professor de Dibuix que inicialment no tenia vocació docent:

Entre els professors amb els quals s'ha treballat, trobem els que no tenien en un inici una intenció d'exercir la docència. El que tenien clar era que la seua vocació era l'art i la seua vida anava a girar entorn a ell.

Des de xicotets els va agradar crear i expressar-se a través de l'art. El dibuix ocupava quasi tot el seu temps i en les classes artístiques era on trobaven el seu lloc, sobretot quan el nivell educatiu va anar pujant i les lliçons eren impartides pels professors especialistes, així gaudien de debò.

Van tenir clar que estudiarien Belles Arts, i allí van comprovar que hi havia més persones amb les seues inquietuds artístiques, en un inici semblava que quasi tots serien artistes, i en aqueix sentit rebien les lliçons, es van sentir molt motivats i entusiastes.

En acabar els estudis van haver de fer sacrificis, van començar a dedicar-se a la pintura i a crear les seues pròpies obres amb el seu estil característic, però no era suficient.

Persones del seu entorn els indicaven la possibilitat d'exercir de professors de Dibuix per a anar fent substitucions i alhora dedicar-se al que volien.

A poc a poc la docència en art els va anar ensenyant l'enriquidora que pot arribar a ser, en les classes feien ART, i el seu alumnat els mostrava aqueixos valors que creien mig perduts en la societat.

Així que van decidir amb esforç i motivació crear el seu treball definitiu, mai deixarien l'art.

Es mostraven entusiastes amb els seus alumnes, encara que van anar adonant-se que alguna cosa estava passant amb l'educació artística, ja que seguien tenint alumnes en les seues classes però, cada vegada tenien menys hores lectives.

Va arribar un moment en el qual van ser conscients que la societat no estava valorant l'art ni tampoc el seu treball, se sentien infravalorats i notaven com l'educació artística perdia cada vegada més terreny.

Quan van rebre la informació de Second Round no van dubtar ni un moment, sabien que calia visibilitzar tot el treball que realitzaven en els centres, havien de defensar l'educació artística i havien de manifestar-se com a col·lectiu unit.

Existeixen parts idèntiques en ambdues històries, ja que tenen la majoria de punts en comú, l'únic tret principalment diferencial ha sigut la intenció inicial o no de dedicar-se a la docència. S'observen els punts similars i els punts treballats en paral·lel. S'apunta ací que tots provenen de Belles Arts, ja que amb les persones que s'ha participat cap provenia de les enginyeries o arquitectura, per açò es tracta d'un altre punt en comú per a totes les històries. També un fet que diverses persones han posat de manifest, que els semblava que en Belles Arts tots anaven a ser artistes, i que la possible implicació didàctica no es mostrava. Un altre punt en comú són els sacrificis que han hagut de realitzar de cara a la societat, per una raó o una altra, així com lluitar contra la imatge preconcebuda i fer valorar el seu treball. Els esforços queden patents en les històries, però també les recompenses, tots se sorprenden amb el dia a dia dels seus alumnes i les possibilitats immenses que troben amb ells a l'hora de fer ART, els produeix una gran satisfacció. Cada grup va arribar d'una manera a l'ensenyament, encara que posteriorment tots se senten totalment realitzats amb el seu treball. A més, en la part final es troben ambdues històries, i per tant es troben tots els subjectes, ja que la seua història s'uneix amb els canvis actuals en educació artística en els instituts de Secundària, i amb el projecte Second Round com a fons reivindicatiu.

IV. 8. Second Round en xifres. Enfocament Quantitatiu-Descriptiu

Es tracta d'un apartat d'anàlisi quantitatiu, perquè s'ha comptabilitzat, apareixen xifres i dades obtingudes en l'objecte d'investigació. Però no es tracta d'una anàlisi quantitatiu corrent. La tècnica amb la qual s'ha mesurat és l'observació directa i la documentació amb informació pertinent referida a Second Round. S'especifica així la participació, la mobilització i els resultats quantificats d'un mode descriptiu, de manera que també les xifres i les lletres ens mostren la reivindicació i la realitat de la qual parteix el projecte.

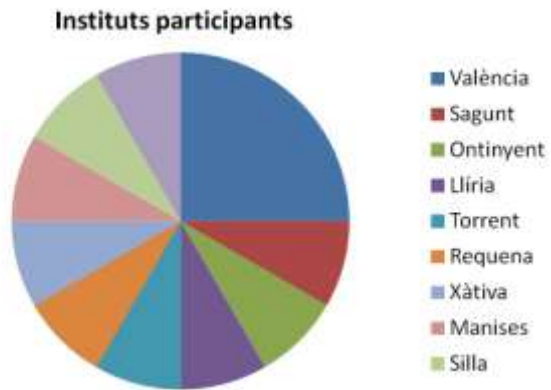
La quantificació ens porta a l'origen de la situació del professorat de Dibuix als instituts de Secundària valencians, també trobem així una imatge visual de les xifres clau del projecte. D'aquesta manera els números actuen per contar el que significa Second Round, i les lletres ens especifiquen, menys en la part final, que adquireixen tot el protagonisme, també per diferenciar el que no es troba materialitzat i comptabilitzat com la resta de dades explicades amb números.

- 1 Universitat
- 3 Vicerectorats
- 1 Institut de Creativitat
- 1 Grup de Recerca
- 1 Comissari
- 1 Cefire
- 1 Doctoranda

- 12 Instituts de Secundària
- 3 de València
- 1 de Sagunt
- 1 d'Ontinyent
- 1 de Lliria
- 1 de Torrent

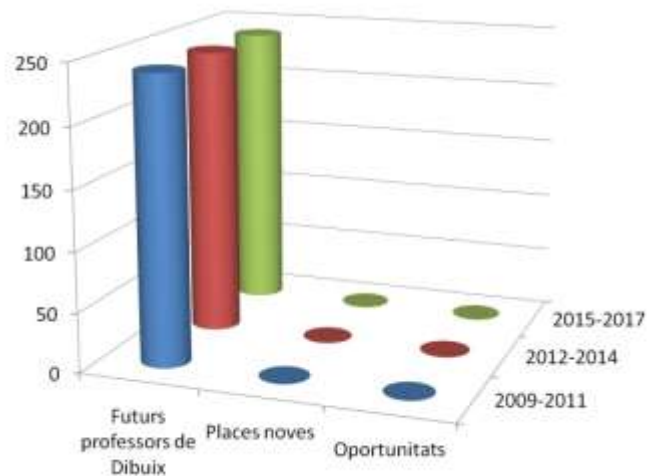

- 1 de Requena
- 1 de Xàtiva
- 1 de Manises
- 1 de Silla
- 1 de Gandia

- 1 Inauguració del projecte Second Round
- 12 Inauguracions d'instituts
- 12 Conferències
- 7 Professors d'universitat

- 21 Panells explicatius
- 15 dies en cada centre
- 12 Coordinadors
- 60 Professors de Secundària implicats
- 1.200 Alumnes participants

- 12 Exposicions en centres
- 2 Exposicions alternatives
- 1 Pel·lícula-taller
- Realitzada per 300 alumnes
- 1 Exposició a La Nau
- 70 Obres

- 1 Llei
- 1 Associació
- 20% Menys professors de Dibuix
- 9 Anys preparant futurs professors al Màster de Secundària
- 80+80+80+80+80+80+80+80+80
- 720 Futurs professors de Dibuix
- ZERO oportunitats

IV. 9. Visual i Narratiu. Enfocament artístic

IV.9.1. Basada en l'art: Fotografies.

Es pot trobar en aquesta Recerca Educativa Basada en l'Art un enfocament per a expressar altres resultats de la recerca mitjançant fotografies i text. Es parteix de més de 3.100 elements visuals, la gran majoria fotografies, encara que també hi ha vídeos. Tot açò com a reflex del viscut en els instituts de Secundària i en el centre cultural La Nau. Es tracta d'uns documents únics que mostren el projecte Second Round des de la perspectiva visual més ampla. Les formes d'art no lingüístiques podrien incloure segons Eisner i Barone “entre uns altres: la pintura, la fotografia, el collage, la música, el vídeo, l'escultura, el cinema i la dansa” (2006: 101).

Totes aquestes formes d'art es veuen reflectides en les imatges i vídeos. Com a explicació inicial, s'han tractat en aquest apartat aspectes que són visuals més que explicatius, com els panells que realitzaven la seua itinerància per tots els instituts, els quals mostraven dins d'ells imatges i text, alhora que conferien un aspecte diferent depenent de la seua disposició i espai. Encara que es destaca ací la continuïtat que se'ls donava per la itinerància que realitzaven entre els centres.

També s'han mostrat moviments per l'art, amb el doble sentit del moviment físic en les performances, balls i diverses accions, així com pel moviment creat en pro de l'educació artística, el qual es compon de 4 sèries. Finalment s'han volgut mostrar lletres i paraules referides a l'art. No es vol explicar molt més en aquest apartat, ja que les imatges parlen i ens confereixen aquells espais als quals no es pot arribar solament des del text, ens aporten l'amor i la passió que els participants han demostrat cap a l'art.

Fig. 241. Continuïtat (centres diversos, panells mateixos). FotoCollage compost per fotografies preses en les activitats realitzades pel projecte Second Round als instituts valencians. María José Gómez Aguilera (2015-2016).

Figs. 242, 243, 244, 245. Moviments per l'art. Sèrie de FotoCollage 1- 4 compost per fotografies preses en les activitats realitzades pel projecte Second Round als instituts valencians. María José Gómez Aguilera (2015-2016).

Fig. 246. Paraules a l'art. FotoCollage compost per fotografies preses en les activitats realitzades pel projecte Second Round als instituts valencians. María José Gómez Aguilera (2015-2016).

IV.9.2. Narrativa i visual autobiogràfica.

La realitat és que tot l'estudi parla des de l'observació directa que he estat vivint, encara que amb una visió més objectiva, dins la possibilitat que es pot tindre en un cas com aquest. Dins aquesta part de narrativa personal, no puc deixar d'acompanyar el text amb unes fotografies que il·lustren certs moments que fan entendre la implicació completa que he viscut amb el projecte Second Round. Des que Ricard Huerta em va parlar de Second Round i vam decidir que basaria la meua tesi doctoral en aquest meravellós projecte, ha estat tot un procés molt intens, sobretot el primer curs. Inicialment el meu paper era el d'una relatora que aconseguia informació, observa tot el que ocorre i parla amb la gent, però finalment em vaig convertir en part viva de Second Round.

El curs 2015/2016 va ser frenètic, cada 15 dies estàvem en inauguracions, conferències i exposicions per tota la província de València, molts dels pobles visitats va ser aquesta la primera vegada que els veia, i vaig conèixer així moltes zones interessantíssimes per tornar més endavant. Per a cada lloc havíem de realitzar la planificació pertinent per organitzar qui anava i com ens desplaçàvem, sempre era una aventura i sempre eixia molt bé. A part, entre uns i altres dies teníem reunions, preparacions, i en general altres temes relacionats en Second Round i/o en la tesi, com activitats transversals, comunicacions, preparació d'entrevistes, etc. De manera clara el meu calendari es basava en els actes de Second Round i en preparar materials relacionats amb el projecte.

Fig. 247. FotoCollage d'imatges de les inauguracions de Second Round (d'esquerra a dreta) IES Josep de Ribera de Xàtiva (2 de març de 2016), IES Benlliure de València (17 de febrer de 2016), i IES L'Estació d'Ontinyent (18 novembre de 2015). En les tres imatges estic amb Gabriela Vera i Ricard Huerta.

Figs. 248 i 249. Fotografies preses a l'IES Sanchis Guarner a Silla. Imatge d'esquerra realitzada per Ricard Huerta mentre a la vegada em trobava fent una fotografia, la qual es troba a la dreta. Silla, 3 de maig de 2016

Les persones que sempre estaven en el recorregut amb mi eren: Gabriela Vera del Cefire de Torrent, que va assistir a totes les inauguracions i Ricard Huerta com a comissari del projecte, professor de la Universitat de València i conferenciant en alguns centres. També nomenar a Eva Martí, estudiant del Màster en Professorat que basava el seu TFM en Second Round. A més, s'han de destacar altres professors del grup d'investigació CREARI de la Universitat de València, especialment Paloma Rueda, David Mascarell i Amparo Alonso, que van ser conferenciant en dos centres cadascú d'ells. Hi havia així diferents visions del que vivíem i això ens enriquia més encara. Gràcies a tots ells les inauguracions estaven plenes de moments per a recordar.

Fig. 250. FotoCollage de fotografies preses a l'Ajuntament de Silla, en l'acte d'inauguració de Second Round. Imatge d'esquerra presa per Lola Bosch, coordinadora de Second Round i professora de Dibuix a Silla. Imatge dreta presa pel Servei de Comunicació de l'Ajuntament de Silla. Es veuen les perspectives des de dalt del balcó, on apareixem per darrere Ricard Huerta i jo mateixa; i la fotografia des de baix, on estem amb l'Alcalde de Silla i la Regidora d'Educació, entre altres. Silla, 3 de maig de 2016.

Fig. 251. Ricard Huerta escrivint en un mur de paper a la vegada que parla per telèfon amb Concha Villanueva i ho escriu de forma creativa. Imatge pròpia, presa a l'IES Sanchis Guarner (03/05/2016)

Fig. 252. Calçotada a Xàtiva en la inauguració de Second Round. Imatge presa per Gabriela Vera (02/03/2016)

Quan arribàvem als centres sempre era un esclat de color i d'alegria, ens rebien molt bé, amb molta il·lusió. Es notava el treball que portaven darrere, els nervis perquè tot anara correcte i la satisfacció posterior.

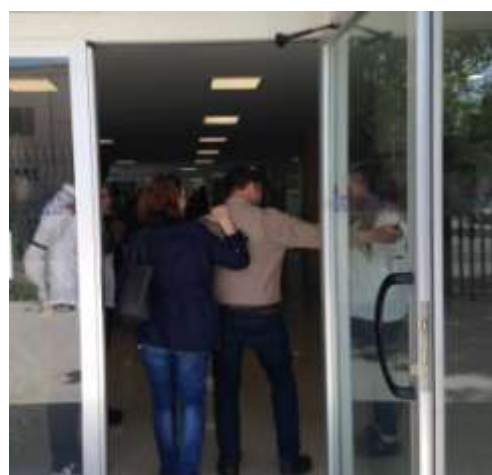

Fig. 253. Ricard Huerta i Gabriela Vera entrant a l'IES Ausiàs March amb alumnes rebent-los. Imatge pròpia, presa a Manises (15/04/2016)

En la majoria dels centres, com explicava als professors de Dibuix que estava realitzant la tesi sobre Second Round, sempre es mostraven molt amables amb mi, em contaven més històries del centre, de l'organització i dels alumnes. Algunes vegades els mateixos alumnes i professors ens explicaven l'exposició i així podíem conèixer d'una manera més clara el significat de certes peces exposades, de les seues històries i de les seues dificultats. Quan es tractava de fer performance, algunes vegades vaig estar parlant també amb els alumnes just abans d'eixir, es mostraven nerviosos, em comentaven el temps que portaven preparant-lo, assajant-lo i realitzant hores extres amb el treball que suposava. Em feien tan partícip de l'actuació que, quan eixien a actuar, fins i tot jo mateixa em trobava patint perquè els poguera eixir tot perfecte. Quan finalitzaven i tots els aplaudien em fixava en la cara de satisfacció dels alumnes, però també dels seus professors, que estaven plenament orgullosos d'ells, cosa que sempre em deien després, *“són molt treballadors”*, *“es nota que els agrada el que fan”*, *“ells mateixos van decidir confeccionar-ho”*, etc.

Per tant, com podia quedar-me amb un paper objectiu quan coneixia de primera mà els sentiments per l'art, els sacrificis i els treballs de tots els participants que tenia al meu voltant?, es tractava d'una subjectivitat quasi impossible d'amagar. Em conquistaven amb la seua devoció per l'educació artística i em van contagiar la seua energia i lluita, d'aquesta manera em vaig adonar que si ho havien aconseguit amb mi, que intentava ser

d'allò més objectiva possible, com no havien de guanyar-se el respecte i l'admiració dels altres.

Fig. 254. FotoCollage. Participant de les activitats amb els caps de Van Gogh i el Greco, cabuts confeccionats pels estudiants d'art a Silla. Imatge presa a Silla (03/05/2016)

Quan finalment es va organitzar l'exposició a la Nau em va fer goig retrobar-me amb molts dels participants dels centres, que es van preocupar per preguntar com anava el desenvolupament de la tesi. Va ser un plaer observar en una mateixa sala tantes d'eixes peces que en les diverses exposicions causaven sensació, així com trobar espectaculars obres noves que no havia vist. En acabar aquesta part del projecte van arribar els mesos de realització del bloc, de conferències, comunicacions i escrits respecte a tot el que s'havia viscut, calia fer la vista enrere i plantejar les noves perspectives d'una manera més global.

Va ser una experiència molt enriquidora, laboralment parlant però encara més de manera personal. Em va obrir les perspectives que portava inicialment, vaig passar de relatora a part essencial, i l'art em va captivar durant tot el procés. Observant aquesta relació amb l'art que he experimentat amb Second Round, he de mencionar que realment sempre havia estat molt present en la meua vida des de l'institut, quan en l'assignatura d'història de l'art vaig començar a conèixer en profunditat obres, autors, estils i tècniques. Per eixe motiu, encara que el meu àmbit és el de la comunicació, als meus estudis universitaris inicials en la Llicenciatura de Publicitat i Relacions Públiques em van motivar especialment els ensenyaments vers la imatge, el color, la narrativa audiovisual, la creativitat, la comunicació efectiva i la tecnologia pictòrica entre moltes altres, encara que es tractava des d'una perspectiva més enfocada al màrqueting. Això sí, les assignatures que hi havia en eixos moments denominades de lliure configuració, en les quals podies fer matèries de qualsevol altra carrera, he de confessar que eren totes d'art, així que també em vaig formar en art medieval, art renaixentista, art del segle XIX, art contemporani, etc. Després tot em servia per relacionar-ho amb la publicitat i confeccionar l'art audiovisual.

Amb això vull dir que per a mi l'art sempre havia sigut important i havia despertat gran interès, però el començava a tindre mig oblidat amb les especialitzacions i estudis que havia estat fent després, més relacionades amb la comunicació i l'educació. Crec sincerament que l'art és un terreny amb una transversalitat essencial i necessària que et desperta el pensament lateral, si no creguera el que suposa Second Round no ho haguera fet. Personalment he de dir que a mi també m'ha servit dins la comunicació, el màrqueting i l'educació en general, ja que et fa tindre unes visions més obertes i una

creativitat cap a tot el que es realitza. Per descomptat, també l'art et serveix a la vida i als valors que tota persona ha de tindre, amb respecte i comprensió cap als altres.

Second Round ha fet que tornara a despertar en mi la fascinació per l'art, que vulga seguir coneixent-lo més i des de totes les perspectives, amb eixes parts intrínseques que té i que moltes vegades es troben oblidades a la societat. Per això cal seguir comunicant l'art i investigant en aquest sentit, per no oblidar-ho mai, jo ja no l'oblidaré.

IV.10. Second Round i el futur amb les TIC

IV.10.1. Les TIC

El present de Second Round ja s'està concebant des d'una perspectiva tecnològica, i aquest camí és el que es pretén seguir en el futur. El terme *glocal*, tret de l'entorn de la informació econòmica, defineix bé el que es pretén amb Second Round i les TIC, ja que s'ha desenvolupat i es desenvolupa en un entorn local (real, en els centres participants) i global (virtual i pública, a través d'internet). Aquest segon punt és el que es vol potenciar, pensar en global i anar actuant localment, amb l'ajuda de les TIC la localització serà més global. Les formes de comunicació han canviat amb el desenvolupament tecnològic (Mascarell, 2017). Molt s'ha especulat sobre el futur de l'educació en relació amb les possibilitats d'innovació vinculades a la incorporació de les tecnologies de la informació i comunicació (TIC). La veritat és que, en el context de la dinàmica actual no pot concebre's una renovació dels processos educatius sense la seua part més tecnològica, fet pel qual “les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) es consideren com a recursos que poden contribuir significativament a innovar i plantejar nous processos culturals i educacionals” (Roig-Vila i Flores-Lueg, 2014: 2).

S'ha qualificat de tendència a l'educació recolzada en TIC i des d'aquesta perspectiva costa treball pensar en innovacions educatives que no estiguen lligades a la tecnologia. L'Educació Artística ens ofereix, a més, el poder de la imatge com a element proper al nostre alumnat, que se sent altament implicat amb la creació i el gaudeix d'imatges tecnològiques (Huerta, 2014b: 4). A més, “l'educació artística passa per circumstàncies paradoxals, que s'originen en la seua essencialitat plàstica: el disseny cada vegada és menys practicat en el paper i cada vegada és més practicat en la pantalla” (Queiroz, 2016a: 13). D'aquesta manera,

El concepte de l'educació artística està veient-se modificat per l'efecte de les tecnologies, tal com ocorre en la resta de la societat. En aquest context l'educació artística no està destinada exclusivament a acumular o produir coneixements,

sinó que ha de promoure relacions socials, formes de vida i maneres de subjectivació als quals hem de ser sensibles (Huerta i Domínguez, 2012: 15)

“La relació entre tecnologies i educació és una relació complexa que implica l'abordatge de dimensions tan socials com pedagògiques” (Lugo i Kelly, 2010: 9). En molts projectes on es pretén innovar en educació a través de la utilització de les TIC, no tant en aquest cas com a eina d'aprenentatge sinó de difusió del projecte, l'èmfasi de la innovació descansa en la utilització de l'última tecnologia més que en la seua solidesa demostrada per a l'àmbit educatiu (Arceo, 2007) la tecnologia es concep ací com una extensió de les potencialitats humanes (Huerta i Domínguez, 2012), ja que no és necessari moure's de casa per a observar amb deteniment obres artístiques exposades a través de les pàgines web de milers de museus.

Ens interessa facilitar-los una sèrie d'eines didàctiques atractives que siguen alhora útils, com descriu Huerta (2010) s'articula un discurs més atent a les tecnologies i pendent dels processos d'aprenentatge col·laboratiu, des que l'atenció es desplaça de la preparació i el domini del professorat cap als interessos de l'alumnat. Així és que, “l'ús de TIC per als ensenyaments artístics va en augment per diferents motius: existència d'infraestructura d'informàtica i connexió a internet dels centres educatius, increment de recursos en format digital, formació i reciclatge dels professors i augment d'estratègies per a integrar-les en el desenvolupament curricular” (Saura, 2011: 81). “És evident que l'avanç de la tecnologia és ràpid i permanent” (Roig-Vila i Pascual-Luna, 2012: 54), per tant, s'ha d'estar sempre innovant i utilitzant les tècniques més apropiades.

A més, a causa de la gran participació en Second Round, obtenim en les TIC unes possibles col·laboracions més enriquidores, ja que quan es comparteix s'arriben a desenvolupar projectes molt importants que donen ales a la innovació, quan açò ocorre s'aconsegueixen grans resultats obtenint unes experiències molt interessants. De tota manera, s'ha de tenir en compte que la integració de les TIC en l'educació no ha de concebre's com el remei infal·libre que resol les problemàtiques, sinó com una finestra d'oportunitat per a innovacions educatives. En posar en pràctica una innovació inevitablement es produeixen idees que es van adaptant des de la seua part inicial donant lloc a noves idees i experiències que fan pensar nous formats per a la integració

de les TIC (Lugo i Kelly, 2010). Avui l'experiència digital precedeix a l'experiència analògica des de la més tendra edat, i aquest és un nou context que ens mostra aigües desconegudes (Queiroz, 2016a: 13). En aquest cas, el projecte Second Round pretén seguir el seu curs de forma més lligada a les TIC, per tot el que ha comportat en la seua realització, així com l'impacte i la repercussió mediàtica que s'ha generat des dels seus inicis. En aquest cas a més, el projecte és un *work in progress*, posat que se segueix treballant fent que seguisca viu, actiu i fins i tot creixent.

Web

Des d'un inici es va confeccionar una web inicial des de la Universitat, en aquest cas es tractava d'un format més estàtic perquè es pretenia, principalment, recollir tota la informació pertinent del projecte, ajudant així a entendre'l i a seguir-lo. Aquest site es dividia en un inici explicatiu de les parts clau, amb missatges com a últimes notícies. Així com els punts referents al projecte expositiu, l'equip de treball, el que hi havia en procés, el calendari d'exposicions, el que interessava segons el moment, els panells i altres arxius, els dies senyalats al calendari i finalment el mapa del site amb l'organització del web. Amb tot, durant el curs 2015-2016 es va utilitzar per anar compilant amb fotografies preses a les diferents inauguracions i conferències dels IES.

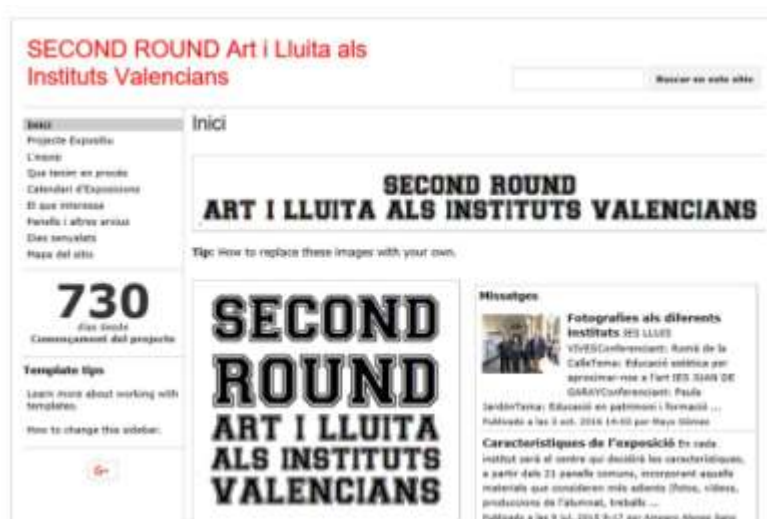

Fig. 255. Imatge del web Second Round

Enllaç Web: <https://sites.google.com/site/secondroundartilluita/home>

Bloc

El mes de gener del 2017 es va confeccionar el bloc de Second Round com a espai més interactiu, pel fet que es poden escriure missatges i compartir, a més d'obtindre un entorn amb una estètica que utilitza unes tonalitats més vives, cosa que fomenta l'esperit d'art i lluita de Second Round. El bloc beneficia la posada en marxa digital perquè ens permet tindre les últimes novetats i notícies d'una manera organitzada, amb possibilitats de tornar enrere i realitzar altres recerques.

La primera notícia que apareix a la portada depèn del moment en el qual s'accedeix al bloc, però hi ha uns apartats fixos a la part dreta. Es tracta, de dalt a baix, del web de l'Escola d'Art i Superior de Ceràmica de Manises (EASC) i seguidament el web del Cefire de Torrent, aquestes dos web apareixen com a referents pel fet que són primordials en el que s'està organitzant en l'actualitat, *Second Round Ceràmica*. Seguidament apareix el logo del projecte, des del qual es pot accedir a la web inicial de Second Round, d'aquesta manera, encara que actualment no s'utilitza, queda totalment relacionada amb el bloc, és més, la primera entrada al bloc va ser amb l'enllaç d'aquesta web, ja que ha de quedar relacionat com un tot. La forma d'accedir a aquestes webs és directament des de les imatges que apareixen, així és una forma senzilla i directa d'accedir.

Fig. 256. Imatge del Bloc de Second Round

Enllaç Bloc: <http://secondroundartilluita.blogspot.com.es/>

IV.10.2. Futur de Second Round amb la tecnologia.

El projecte segueix creixent i porta camí de convertir-se en referència per a altres geografies. *Second Round: Art i Lluita a Secundària* ha portat per dotze instituts valencians de Secundària la veu de la reivindicació artística. A través d'exposicions, accions, performances, conferències, cursos, projeccions i reunions, s'ha aconseguit motivar a un professorat que estava desubicat. Ara, amb les energies renovades, el col·lectiu s'està empoderant, està conscienciat de la seua importantíssima funció dins de la trama educativa. Amb l'exposició de Second Round en el Centre Cultural la Nau de la Universitat de València es va deixar una petjada palesa convertint-se així en un estímul que mobilitza tant al conjunt del professorat com a l'alumnat. “Esperem que se'ns prenga de debò ara que les negociacions ja es duen a terme en l'àmbit de la política educativa” (Huerta i Domínguez, 2016: 14). Destacar que el suport de la Universitat de València a l'educació artística ha suposat un impuls primordial cap al treball realitzat. Elements com la pel·lícula-taller d'animació dirigida per Emilio Martí en col·laboració amb alumnat i professorat participant en el projecte, així com les recerques fetes text suposaran valentes confirmacions als esforços. (Huerta i Domínguez, 2016)

Una vegada s'ha estabilitzat el projecte inicial, el futur de Second Round s'està dissenyant amb el suport de les TIC. Fins al moment, l'educació en arts no semblava prendre consciència de l'embranchida que pot donar a la tecnologia, però es tracta d'un terreny present que seguirà sent clau en el futur immediat. Una dada positiva que augura bon acolliment d'aquesta part més tecnològica de Second Round és que per part del professorat de Secundària es mostren molt implicats en els processos tecnològics. Una prova d'açò ha sigut la seua participació en les conferències realitzades per professorat expert en TIC per a algunes de les inauguracions dels centres, es destaca així de manera especial les impartides pel Dr. David Mascarell de la Universitat de València. Sense perdre de vista les tècniques tradicionals, s'ha d'actualitzar el coneixement i treballar-ho amb les noves tècniques, a més de tenir la consciència que el paper del professorat d'educació artística és fonamental també per a l'educació en valors i per a la ciutadania, ja que les imatges componen el firmament creatiu més proper a la comunicació global.

Per a arribar a abordar la imatge com a entorn més afavorit dins de l'educació artística, tant en la creació d'imatges com en la seua anàlisi, s'ha de començar a ocupar el rang corresponent, ja que els que es troben formats en les disciplines visuals són els professionals especialistes en imatges. Per a aconseguir aquesta visibilització, s'ha d'aconseguir vincular directament amb l'ús de dispositius que permeten realitzar fotografies i vídeos, així com manipular les imatges i compartir-les a un nivell global. S'han de generar noves reflexions docents en el terreny de la imatge i la tecnologia, ja que les possibilitats tecnològiques d'ús d'imatges ofereixen noves perspectives amb grans oportunitats d'intervenció. Si ben ja havíem insistit en la urgència d'acostar el nostre camp d'acció al camp tecnològic (Huerta i Domínguez, 2012), es comprova que encara no s'ha arribat a prendre una consciència clara de la problemàtica, sent que en altres camps de recerca ja s'està considerant (Huerta i Domínguez, 2016). Una de les premisses futures per la conscienciació és que al costat de la tecnologia i la imatge es genera l'educació artística. Per a arribar a l'alumnat i actuar concorde a les exigències de la societat es fa necessari un canvi de nomenclatura, noves denominacions són necessàries, que abasten les perspectives artístiques que es generen actualment i de cara al futur.

En aquest terreny, el canvi d'Educació Artística a Educació en Arts Visuals seria un encert, ja que es podria abastar així tot el potencial existent en el terreny visual, que seguiria component-se de tot el conegut fins ara però sumant-li les últimes tendències artístiques. D'aquesta manera es podria expandir cap als nous horitzons que la imatge i la tecnologia ofereixen. Les reformes educatives han anat minvant a poc a poc la presència de l'art en les aules de Secundària, a partir de la perspectiva de no tindre un especialista en primària que siga expert en aquestes arts visuals tan necessàries actualment, el futur també exigeix replantejar aquesta qüestió i fer visibles els errors que es creen.

Amb tot, el futur es presenta ple de reptes, ajudant-se de la tecnologia, de la col·laboració i del replantejament d'antigues convencions que fan necessari un col·lectiu unit. En aquest futur de Second Round es remarca d'una manera especial el plantejament TIC dels nous projectes

Second Round Ceràmica

Dins el paraigua de Second Round, la nova iniciativa és el projecte *Second Round. Art i lluita en ceràmica i disseny*, es tracta d'un projecte reivindicatiu que, encara que segueix en l'àmbit educatiu, se centra aquesta vegada en la ceràmica. Les institucions amb els quals es compta són l'Escola d'Art i Superior de Ceràmica de Manises (EASC), el Cefire i l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix (AVPD), a més de la Universitat de València. Els objectius dels quals es parteixen són:

- Reivindicar per la ceràmica i el disseny.
- Dinamitzar centres amb tallers de ceràmica (engegada de tallers ceràmics en els centres que posseeixen forns).
- Intercanvi d'experiències entre professors de dibuix.
- Conscienciar i reflexionar amb els alumnes sobre temes tan importants com la integració social i l'assetjament escolar.

S'ha començat l'any 2017 amb representacions en jornades i realització de cursos per al professorat de dibuix. En maig 2017 es va presentar el projecte en les I Jornades d'intercanvi d'experiències docents en l'àrea d'educació plàstica, visual i artística en l'IVAM (València). Després, en juny es va impartir el curs Second Round Ceràmica, en el Cefire de Torrent (València), en el qual els assistents, professors de Dibuix, van confeccionar unes obres que després, en setembre, s'exposaven a l'Escola Superior de Ceràmica. Posteriorment es va realitzar el següent curs per a novembre, Second Round Ceràmica 2, EASC Manises (València). A més, el 5 de juliol va començar la inscripció per al projecte Second Round Ceràmica, Cultivant les paraules, EASC (València). El qual es tracta d'un treball col·lectiu entre professors i alumnes per al curs 2017-2018, en el qual es contempla com a fil conductor i diferenciador la utilització de tècniques ceràmiques com a mitjà d'expressió. El tema s'ha definit comú a desenvolupar per tots els participants: *Cultivant les paraules*. És un homenatge, aproximació i interpretació visual a les paraules, el text i el món literari o del llenguatge oral i escrit des del punt de vista plàstic, mitjançant la ceràmica i les seues pròpies característiques com a vehicle d'expressió. La idea de la qual es parteix és que cada centre inscrit participe amb una instal·lació pròpia partint d'un suport comú fet de pasta de gres que es pot deformar, de manera que es col·loque simulant un jardí, hort o qualsevol forma de cultiu. Es pot així

treballar la forma i les textures de la peça. Respecte a la tècnica ceràmica és lliure, poden utilitzar l'esgrafiats, Mishima, les calques i transferències, esmaltats de baixa temperatura, etc., depenent dels recursos i els materials de cada centre.

Les activitats no paren, ja hi ha idees i accions posades en marxa per a l'any 2018, es tracta de l'organització d'una exposició d'instal·lacions d'alumnes davant la Facultat de Magisteri de la Universitat de València, en la qual també es realitzaran diferents performances. En aquesta iniciativa també s'està plantejant la possibilitat de fer xerrades des d'associacions als instituts que participen. El projecte segueix actiu i amb noves accions reivindicatives dins l'educació artística.

Documental de Second Round

L'impacte de Second Round ha causat entusiasme també entre l'alumnat de la Facultat de Magisteri de la Universitat de València, motiu pel qual s'està finalitzant un documental sobre el projecte Second Round, a partir de material audiovisual de les exposicions i d'entrevistes de les experiències viscudes. Representarà així un nou material que seguirà difonent el projecte i tot el que s'està generant amb ell.

V. Resultats i reflexions vers Second Round

Aquest apartat mostra els *resultats que hi ha fins al moment dins el projecte* Second Round, amb especial atenció a les *materialitzacions aconseguides*, en forma de conferències, articles, cursos i creacions diverses, creades gràcies al projecte.

Es realitzen unes *reflexions* vers diferents aspectes destacats, a partir de tot el que s'ha investigat s'observa cap a on camina el *context* que afecta directament a l'educació artística i al món visual en el qual vivim. A més, es reflexiona sobre la *comunicació*, la realitzada en *projectes* innovadors i la realitzada de forma específica *en Second Round*. Finalment es reflexiona sobre les *accions futures* de Second Round.

V. 1. Resultats de Second Round, fins el moment

Com afirmen Huerta i Domínguez, quan naixia la idea de *Second Round*, mai haguérem imaginat que tindria tantíssima repercussió (2016: 14). Encara així, s'ha de seguir amb aquesta lluita per a frenar l'empobriment del paper de les arts i les humanitats en l'ensenyament obligatori. Amb el *Projecte Second Round* s'ha aconseguit una *col·laboració conjunta* d'esforços units entre *universitat i instituts de Secundària* per a reforçar l'Educació Artística. Cosa que s'ha aconseguit gràcies a l'ambient lluitador i entusiasta.

S'ha aconseguit una *mobilització* generalitzada, amb la motivació del professorat i alumnat per a generar un ambient propici des del qual reflexionar sobre el futur que desitgem tindre en l'educació en arts visuals.

Cal destacar entre els nombrosos assoliments la *creació de l'AVPD*, Associació Valenciana de Professorat de Dibuix, que es mostra en l'actualitat molt activa. Fent especial èmfasi en les jornades organitzades en la Nau, en les quals es va poder mostrar més detalladament la problemàtica.

La confecció i difusió de la *pel·lícula-taller Second Round Movie*.

La *repercussió mediàtica* aconseguida gràcies als centres i a la universitat.

Difusió a un nivell *internacional* amb conferències a Itàlia i Portugal.

S'han organitzat nombroses *activitats*, com seminaris, conferències i cursos, per a promoure accions que assumeixen la problemàtica social i educativa.

Realització de *recerca* en congressos, llibres i articles.

També *s'ha denunciat* la precària situació curricular que pateixen les arts en la Secundària, així com la disminució existent del professorat de Dibuix, generant deterioració de la creativitat en les aules.

Actualment s'estan gestionant diverses accions:

-Second Round Ceràmica, cursos i iniciatives

-Documental d'alumnes de Magisteri sobre Second Round

-Exposició dels panells itinerants a l'Escola Monteolivete o Facultat de Magisteri de la Universitat de València.

A més, amb la confecció d'aquesta investigació s'ha comprovat la immensa quantitat d'imatges, més de 3100, que demostren obres d'art espectaculars i fotografies de performance. Accions que si es recopilaren en un llibre podrien ajudar a altres professionals a adoptar noves idees de treballs i peces per confeccionar amb els alumnes. Tota una retroalimentació entre els centres per conèixer el que fan en altres llocs i aplicar-ho també, nodrir-se uns dels altres de les accions i iniciatives realitzades. Motiu pel qual s'està pensant la confecció d'un llibre amb un estil totalment visual per poder utilitzar així la gran quantitat d'imatges i realitzar una compilació completa que en aquesta investigació no s'ha pogut mostrar per qüestions d'espai, mostrant en aquest cas només les més representatives.

V.1.1. Materialitzacions aconseguides.

A més de realitzar inauguracions, conferències, exposicions i tot tipus d'accions comentades en aquest estudi, es vol concretar en alguns resultats materialitzats. Un material clau que demostra bona part del treball són els més de 3.100 documents visuals, sobretot fotografies, però també hi ha vídeos amb performance i diverses reivindicacions organitzades.

Creacions

- Associació Valenciana de professors de Dibuix
- Web Second Round
- Bloc Second Round
- Apartat propi de Second Round a la Web Internacional Mode (Itàlia)
- Pel·lícula *Second Round Movie: Línies*
- Documental alumnes Magisteri

Conferències, ponències i comunicacions

- Conferència *Second Round: un projecte per a comunicar l'educació artística*, 23 de novembre de 2015, per María José Gómez Aguilera. En el marc de la *II Setmana d'Activitats Complementàries* de la Universitat de València.

Es tractava de realitzar una primera presentació del projecte i explicar el que s'estava començant a realitzar, així com insistir en la situació actual de l'educació artística.

- Comunicació *Entorns col·laboratius tecnològics d'art i lluita en els instituts valencians*, 20 de gener de 2016, per María José Gómez Aguilera. En les *V Jornades sobre la Relació Pedagògica a la Universitat: Nous Entorns d'Aprenentatge*. Universitat de València.

En aquest cas es va realitzar una sinergia entre diversos temes vers la tecnologia i el seu paper dins un entorn de lluita.

- Comunicació *Reivindicació en les aules: el projecte Second Round*, 15 d'abril de 2016, per María José Gómez Aguilera. En la *III Jornada Internacional sobre Diversitat*. Florida Universitària, València

Va tractar de presentar tot el recorregut dels diferents instituts que havien tingut el projecte en els seus centres fins al moment, i es va mostrar la reivindicació que demostraven els alumnes.

- Comunicació *Nous entorns als instituts de Secundària valencians: reivindicant l'educació artística*, 24 de novembre de 2016, per María José Gómez Aguilera. En les *Jornades Nous Entorns d'Aprenentatge per a les arts i la cultura*. Universitat de València.

Tractava el fet que els centres de Secundària estan canviant el seu entorn gràcies al projecte Second Round, pel qual s'estan convertint en autèntics museus, respirant l'art per totes bandes.

- Conferència *Second Round, un progetto di innovazione didattica che trasforma le scuole in musei d'arte*, 12 de desembre de 2016, per Ricard Huerta. Al congrés *Spazi e tempi formativi tra musei, università e scuola*. Università di Bologna (Itàlia)

Es presenta el projecte d'innovació educativa amb les parts destacades i també es mostren imatges per comprovar com els centres de Second Round s'han transformat en museus gràcies a la dedicació dels alumnes i professors.

- Taula redona *Second Round, arte y lucha a secundaria*, 2 de març de 2017, per Ricard Huerta, Amparo Alonso i María José Gómez Aguilera. En la *setmana d'actividades culturales* de la Universitat de Múrcia.

Es va tractar el tema de Second Round des de diverses perspectives, com a projecte i procés organitzatiu, el paper de l'alumnat del Màster de professorat com a futurs docents en Dibuix, i la importància de realitzar investigacions sobre el tema.

- Ponència *Second Round 2.0. Reivindicant l'art en Secundària amb les TIC*, 28 de juny de 2017, per María José Gómez Aguilera. Dins les *I Jornades Innovació i TIC en educació*, Facultat de Magisteri de la Universitat de València

En aquesta ocasió es van presentar les noves apostes i futures accions de Second Round relacionades amb les TIC, com el bloc, conferències tecnològiques als centres i el desenvolupament que es té intenció de dur a terme.

- Conferència: *Acciones para reivindicar el futuro de la Educación Artística en Secundaria: el proyecto Second Round*, 11 juliol de 2017, per Ricard Huerta. En el *Congrés Internacional Matéria Prima*. Lisboa (Portugal)

Es comentaven els objectius i les prioritats de les quals parteix Second Round, així com el procés que s'ha anat desenvolupant, amb imatges de les accions i exposicions dels instituts. Creant una reflexió de la situació que viu el professorat de Dibuix en els instituts de Secundària valencians.

- Ponència *Perspectives des de la realització de la tesi doctoral: molt més que redactar*, 26 de juliol de 2017, per María José Gómez Aguilera. Dins del seminari *La construcció d'un grup de recerca universitari*. Facultat de Magisteri de la Universitat de València.

En aquest cas l'atenció es focalitzava en Second Round com a objecte d'investigació de tesi doctoral, s'explicava la vivència intensiva que significa l'estudi de cas, així com les últimes novetats que hi havia al projecte.

- Comunicació *Entorns educatius de complicitat entre alumnat i professorat en la realització de la tesi doctoral*, 6 de setembre de 2017, per María José Gómez Aguilera. En les *VI Jornades sobre les Relacions Pedagògiques en la Universitat: La força de la indagació i disrupció en temps d'incertesa*. Universitat de Barcelona.

Es tractava d'explicar la complicitat que es pot crear entre alumnat i professorat en la realització d'una tesi, com la centrada en Second Round, on es viu tot com a part del projecte en si i no sols com a espectador.

- Comunicació *Capacitat comunicativa del disseny en la importància de l'educació artística*, 3 de novembre de 2017, per María José Gómez Aguilera. En les *VIII Jornades Internacionals d'Investigació en Educació Artística: Investigar i educar en disseny*. EASD València.

Es centrava l'atenció en les obres creades pels alumnes i els diferents dissenys mostrats en les exposicions dels instituts de secundària.

- Comunicació *Comunicar en les arts visuals per afavorir la implicació educativa en el canvi social*, 19 de diciembre de 2017, per María José Gómez Aguilera. En el *Congrés Internacional de Comunicació, Conflictes i Canvi Social*. Universitat Jaume I de Castelló.

En aquest cas es presenten les arts visuals com a motor del canvi social i de la creació de noves mirades dins la societat.

Cursos

- Curs Art i educació: Second Round i altres estètiques innovadores. Maig-juny 2016. (Universitat de València):

Objectius formatius

- Anàlisi de les aportacions del currículum a la competència artística
- Exploració de tècniques artístiques com a vies d'expressió i creació
- Estimulació de la creativitat artística, la posada en relació als mitjans de comunicacions tradicionals i emergents, així com la realització de valoracions creatives mostrant-les en diferents formats.

- Desenvolupar habilitats per expressar-se utilitzant els propis recursos creatius i per apreciar i gaudir amb les diferents manifestacions de l'art i de la cultura.

Continguts

- No només es fomentarà la creativitat i la innovació, sinó que també es contribueix al diàleg intercultural facilitant altres habilitats com l'autonomia i iniciativa personal, el treball en equip i la competència d'aprendre a aprendre. La seua adquisició requerirà un tractament transversal des de les diferents àrees curriculars, si bé les àrees d'Educació Plàstica, Visual i Audiovisual en Secundària és on més s'incideix de manera directa.
- Qüestions com la formulació i selecció de les tasques, la manera d'avaluar, l'ús de metodologies més actives, l'aprenentatge col·laboratiu i per projectes i la incorporació de les tecnologies poden incidir en el desenvolupament d'aquestes competències. En el curs s'aborda aquestes qüestions des d'una aproximació teòrica i pràctica d'utilitat per al professorat.
- A més, dels nous conceptes d'oci i temps lliure, els entorns i iniciatives per a l'educació artística fora de l'ensenyament reglat cobren força en l'actualitat. La reivindicació de l'educació artística en l'ensenyament secundari hi hauria, per tant, d'acompanyar-se d'una revisió dels diferents mitjans existents, així com d'una reflexió sobre les possibilitats de coordinació entre diferents contextos. Resulta pertinent oferir visions de noves formes de comunicació i cooperació entre diversos àmbits per a l'educació artística.

Competències que es desenvoluparan

- Competència cultural i artística
- Avaluació per competències
- Metodologia projectual

- Curs *Second Round Ceràmica*. Juny 2017. Cefire Torrent (València)

Curs inicial de *Second Round Ceràmica*, amb els *objectius* de:

- Conèixer les aportacions que la recerca realitza en les disciplines referents a l'Àmbit Humanístic.

- Promoure la integració de noves temàtiques o perspectives innovadores que aporta la recerca científica i que potencien canvis metodològics i d'enfocament de la matèria.
- Fomentar la pràctica ceràmica com a eina artística en els centres educatius de la Comunitat Valenciana.
- Proporcionar al professorat de l'àrea de l'educació plàstica, visual i audiovisual els coneixements bàsics, i la pràctica necessària per a poder engegar un taller ceràmic en el seu centre educatiu.
- Conèixer tècniques de conformat apropiades per a la realització d'instal·lacions artístiques.
- Conèixer les pastes ceràmiques de baixa temperatura amb paper com a additiu per a obtenir major manejabilitat i menor pes.
- Explorar tècniques artístiques ceràmiques com a mitjà d'expressió i creació.
- Aprendre diferents tècniques de transferències d'imatges a la ceràmica.
- Aprendre a programar forns elèctrics per a coccions de *bizcochado i vidriado*.

Continguts

- Introducció a la poètica visual en les seues diferents formes.
- Pastes ceràmiques de baixa temperatura: pises en barbotina i pastes amb paper en massa plàstica.
- Conformat amb planxes, manipulació i expressió.
- Tècniques de transferència de textos i imatges mitjançant gravat i impressió.
- Els *engobes* i la tècnica *mishima*.
- Monotip.
- Transferències de fotocòpies mitjançant líquid transfer.
- Calcomanies amb tòner de ferro.
- Calcomanies digitals a color
- Tècniques d'esmaltatge.
- Càrrega i coccions en forns elèctrics

- Curs Second Round Ceràmica 2. Novembre 2017. EASC Manises (València)

Es segueixen els objectius i els continguts a partir del primer curs de Second Round Ceràmica

Articles d'investigació publicats

- *Investigar sobre los entornos educativos y abordar la problemática situación de la educación artística en secundaria.* En *eari. educación artística. revista de investigación*, (6) 10-18, per Ricard Huerta i Ricardo Domínguez (2015).

Parla de la investigació dins els entorns educatius i fa una primera menció de la situació que es viu en el terreny valencià amb el Màster de professorat de Dibuix i la situació als instituts de Secundària. Es comença així a nomenar el projecte i explicar-lo.

- *Las reivindicaciones del profesorado de Educación Artística ante los nuevos obstáculos curriculares; el proyecto Second Round: Art i Lluita a Secundària.* En *eari. educación artística. revista de investigación* (7) 10-18, per Ricard Huerta i Ricardo Domínguez (2016)

Tracta de les reivindicacions que s'estan donant amb el projecte Second Round en els 12 instituts de Secundària que hi participen. Es comenta la situació legislativa i les dificultats que troba el col·lectiu de professorat de Dibuix.

- *Acciones para reivindicar el futuro de la Educación Artística en Secundaria: el proyecto Second Round.* En *Matéria Prima*, 5 (3), 179-192, per Ricard Huerta (2017)

En el qual es fa una revisió general de tot el que ha significat i està succeint amb el projecte Second Round. Es realitza una visió integral del procés i es revaloritza el seu paper des de tots els àmbits.

- *Arte y lucha en Secundaria: el proyecto Second Round.* En *Aula de Secundaria*, 24, 16-21, per Ricard Huerta (2017)

Es parla del projecte Second Round i es fa una especial menció al professorat de Dibuix dels instituts de Secundària. S'adentra en les seues possibles formacions i en la creació de l'associació valenciana de professorat de dibuix (AVPD).

Capítols de llibres

- *Transformar els instituts de Secundària en veritables museus: el Projecte Second Round Art i Lluita a Secundària*, per María José Gómez Aguilera. Dins el llibre *Nous Entorns d'Aprenentatge per a les Arts i la Cultura*, de Ricard Huerta i Amparo Alonso. Tirant lo Blanch, València

Aquest capítol tracta de l'aspecte transformador que ha tingut el projecte Second Round, ja que gràcies a la participació i gran treball dels professors i alumnes han aconseguit transformar els instituts de Secundària en museus.

- *Comunicar l'art com a construcció de la identitat dels joves. El projecte Second Round Movie: Línies*, per María José Gómez Aguilera. Dins el llibre *Identitats, cinema i educació. Didàctica de la pantalla IV*, de Josep Garcia Raffi i Paula Jardón. Tirant lo Blanch, València

Es comenta el procés que ha dut la pel·lícula de Second Round, com la col·laboració entre alumnes de diversos centres ha donat lloc a un visual amb un doble sentit, reivindicar l'educació artística i demostrar la gran importància que té en la construcció de les identitats dels joves.

- *Proyecto Second Round: art i lluita als instituts valencians*, per María José Gómez Aguilera. Dins el llibre *Rizomatrans: ser canvi educatiu*, de Florida Edicions, València. Es presenta el panorama actual de l'educació artística i s'exposa el projecte Second Round amb les activitats realitzades.

- *Situación de la educación artística desde la vocación docente peruana: maneras de reinventarse*, per María José Gómez Aguilera. Dins el llibre *Mujeres Maestras del Perú*, de Ricard Huerta. Editorial del CISE Centro de Investigaciones y Servicios Educativos de la PUCP Pontificia Universidad Católica del Perú.

Ací es tracta de comprendre la situació de les mestres peruanes i realitzar un símil amb Espanya pel fet de reinventar-se amb projectes com Second Round, que mobilitzen els docents amb vocació i passió per allò que fan.

- *Comunicar en las artes visuales para favorecer la implicación educativa en el cambio social*, per María José Gómez Aguilera. Dins el llibre *Comunicación, Conflictos y Cambio Social 2*, de Àlex Ivan Arèvalo i Griselda Vilar. Editorial: Universidad Estadual Paulista de Brasil UNESP.

Aquest capítol representa a les arts visuals com a motor d'un canvi social necessari a la societat, es tracta de saber utilitzar les imatges com a possibles agents transformadors.

V. 2. Reflexions

V. 2.1. Reflexions finals del context investigat.

Cada vegada amb major força si cap, tant la tecnologia com la imatge són part essencial del col·lectiu juvenil. Tots dos terrenys es poden, i deuen, unir en pro que l'educació en arts lidere aquesta alfabetització d'una manera correcta per a crear individus productors i crítics. Aquesta imatge a estudiar com a part essencial de l'educació artística, de la cultura visual i en general de la societat actual, està donant lloc a una nova col·lectivitat, després de la societat de la informació i la societat del coneixement, es podria començar a parlar de la societat de la imatge o societat visual. Tot és imatge! Les lletres són imatges, els números són imatges, i en definitiva tot el que veiem és imatge, el món és visual, s'ha d'entendre-ho, criticar-ho i confeccionar-ho des de la imatge. Parlem amb imatges, llegim en imatges i en general la nostra comunicació s'ha fet més visual que mai. Si ens fixem en la història fins ara, les persones que tenien el poder preferien que la gent del carrer fóra analfabeta, que no poguera llegir ni escriure. Actualment, en canvi, l'analfabetisme provindria des d'un altre àmbit, des d'un àmbit visual. Ara que preval la imatge amb centenars de missatges visuals al dia, es podria dir que els que vulguen regentar el poder, del tipus que siga, ho tindrien més fàcil amb gent analfabeta, però analfabeta visualment per a més especificacions. De la mateixa manera que en el passat era *perillós* que la gent poguera pensar a partir de la lectura i escriptura, ara aquesta fase passa pel terreny de la imatge. Si releguem l'enteniment de la imatge a uns pocs, aquests seran els amos del pensament col·lectiu, i la resta no sabrà entendre, no es plantejarà ni criticarà les imatges ni els missatges que reben, per la qual cosa serà molt més fàcil controlar a la societat. No hem d'arribar al nivell d'analfabetisme visual, seria una gran reculada difícil de reprendre, és per açò que ara, més que mai, la societat i els joves necessiten experts professionals formats en la part més visual de l'educació, açò passa òbviament pels docents que exerceixen la seua professió en matèries artístiques. Són experts en tot el relatiu a la imatge, per açò mateix hem d'anar de la seua mà per a entendre aquesta societat visual.

V.2.2. Reflexions de la comunicació en projectes.

Reflexionant entorn de la comunicació que es pot desenvolupar en projectes educatius, i tenint com a punt essencial Second Round, es reconeix que l'adequada comunicació ho és tot perquè un projecte cresca o s'estanque. Cada dia es duen a terme projectes innovadors que poden tindre en major o menor mesura un caire reivindicatiu i que poden estar estretament lligats al terreny educatiu. Un fet fonamental perquè es conega un projecte és tindre una bona comunicació, per molts motius, en aquest cas ens interessa especialment l'expansió del projecte. Una major difusió és igual a major nombre de persones que ho coneixen i açò al seu torn a un possible major suport i reconeixement social a la causa. Aquest fet genera majors sinergies de projectes d'índole semblant, creació d'iniciatives que seguisquen la mateixa línia d'actuació, col·laboració entre agents de diferents tipus però amb pensaments similars, ajudar-se entre iguals i entre diferents. La comunicació fa que el projecte es conega, i que pugua aconseguir de manera més clara els objectius que es pretenen dur a terme. Normalment s'utilitza molt de temps per a desenvolupar el projecte i molt poc per a difondre-ho, qüestió que empobreix els possibles resultats.

Quan un projecte es dirigeix a un públic en particular s'ha de treballar per a perfilar la manera més apta d'arribar a aqueix públic objectiu, si per contra, el projecte no té filtres i pretén arribar a la societat de forma generalitzada haurà de realitzar un estudi apropiat per a trobar els millors mitjans de comunicació. En aquest cas, s'ha comunicat de manera molt local, cada centre i la seua població coneix Second Round, perquè en les distàncies curtes no passa desapercebut. Però seguidament s'ha d'intentar anar creixent en comunicació i en difusió si es vol arribar a una major repercussió. No es tracta de comunicar com u vol, sinó d'arribar a qui u vol.

V.2.3. Reflexions de la comunicació realitzada per difondre Second Round.

Dins la comunicació i difusió que s'ha fet de Second Round s'observen dues parts diferenciades. En primer lloc des que es va inaugurar el projecte, el 6 d'octubre de 2015 fins que va finalitzar l'exposició recopilatòria a La Nau, 16 d'octubre de 2016, es va comprovar que hi havia gran quantitat de notícies de premsa en paper i especialment de premsa i plataformes digitals. D'una manera exterior la difusió que es va fer a l'inici del projecte va ser molt important, com Second Round s'inaugurava el dia 6 d'octubre hi ha notícies en premsa tant escrita com digital amb dates des del dia abans de començar, del mateix dia de la inauguració i després hi ha gran quantitat de notícies durant tot el procés realitzat als instituts. En aquest punt es nota una localització en les notícies, ja que la majoria són de premsa digital local, on es trobaven els instituts als quals anava Second Round. Per aquest motiu hi ha diverses notícies paregudes en diaris de les mateixes zones, o menys notícies en altres llocs, depenent per tant de la comunicació exterior que va realitzar el centre en qüestió. Això mateix és clau, si el centre va enviar nota de premsa o va avisar als mitjans locals era molt més probable que anaren a cobrir la notícia o es preocuparen per realitzar alguna menció, en aquest aspecte era essencial el paper de l'institut de Secundària. A més, respecte a l'exposició a La Nau i durant tot el procés s'ha de remarcar que la Universitat de València va estar confeccionant diferents notícies durant tot el curs que va durar la itinerància, finalitzant amb la Nau. Així és que en l'agenda que apareix a la web de la Universitat sempre apareixia senyalada la data de cada una de les inauguracions i dies clau de Second Round. Destacar que en la inauguració inicial del projecte va estar en la primera plana de la web, tot açò li va donar més renom i força al projecte, conegut per tota la universitat.

De manera interna, tal com van comentar els professors en les entrevistes, es va explicar tot el projecte als alumnes, exalumnes, pares, mares i diferents col·lectius implicats en els instituts. De vegades aprofitaven les reunions per comentar-ho, i d'altres enviaven cartes i mails per tal que tot el món coneguera el que s'estava preparant per al dia de la inauguració, els dies de l'exposició i les accions diverses que el centre preparava. En aquest sentit es va fer un molt bon treball, en els mateixos centres es podia comprovar

que tota la comunitat educativa estava assabentada del que succeïa, motiu pel qual hi havia tanta participació i interès en tot allò que es realitzava. Un fet important va ser la comunicació amb els altres departaments, cosa que va fer que en alguns casos fins i tot col·laboraren junts en algunes obres, de manera general la resta de cos docent i la directiva es trobaven implicats i van fer una comunicació més ampla als seus propis alumnes. Específicament en els mitjans de comunicació, s'ha de tindre en compte que durant tot eixe curs, en el qual es realitzava l'exposició pels instituts de Secundària, el projecte va tindre un moviment frenètic, cada 15 dies a un centre de Secundària diferent, i finalment al Centre Cultural La Nau. Això feia que cada una de les poblacions que participava estiguera totalment implicada amb el que anava succeint respecte a Second Round, motiu pel qual es destaca la presència en les web institucionals dels instituts, en ajuntaments i en webs de notícies locals o comarcals, a més de xarxes socials com Facebook i Twitter. D'aquesta manera, a part de les poblacions participants, com van ser València, Sagunt, Ontinyent, Lliria, Torrent, Requena, Xàtiva, Manises, Silla i Gandia, llocs on la població va ser coneixedora de tot el procés, també es va conèixer a un nivell comarcal i de comunitat. Per altra banda, també va aparèixer en periòdics d'àmbit més generalista i en seccions especials d'art i cultura, fet que cal especificar per la comunicació a escala nacional que va significar. Destacar també el paper de la Universitat de València, que en tot moment feia difusió dels dies d'inauguració als centres, així com l'aparició de Second Round en altres notícies relacionades.

Respecte a la segona part diferenciada seria el següent any, des de finals d'octubre de 2016 fins tot l'any 2017. Durant aquest any el procés de Second Round ha sigut més reflexiu, tornant la vista enrere, realitzant investigacions per comprovar el que hi havia succeït, i agafar més forces per seguir amb les noves propostes que s'han estat treballant durant l'any. També s'està fent un canvi d'estratègia comunicativa basant-se en un bloc, terreny que dóna prioritat a les novetats i les notícies, en compte de la web, possiblement més estàtica. De forma general, el projecte Second Round es pot sentir orgullós perquè va arribar a molts alumnes i als professors de Dibuix, mobilitzats amb l'AVPD, fet clau en la lluita. Es va conèixer en la província de València d'una forma clara i va arribar fins a tota la comunitat educativa. Amb les conferències i treballs posteriors està més expandit que mai, ara es tracta de contar el que significa Second Round i d'animar a més gent a seguir la seua estela.

V.2.4. Reflexions d'accions futures del projecte Second Round.

El projecte segueix actiu i generant noves accions. Encara que no presenta la mateixa dinàmica que el primer curs en el qual va començar, ara passem de la fase inicial amb la consecució de moltes accions concretes a una fase més general. Açò és, passem de comunicar de forma específica d'una manera local per a comunicar d'una manera global. Fet pel qual la tecnologia cobra la importància que se li està donant en aquest últim curs, camí pel qual seguirà reivindicant-se. Com s'ha comentat, la comunicació dins de la província de València s'ha realitzat amb èxit, ha creat precedents i ha mogut i remogut fent molt de soroll en les poblacions on s'ha participat d'una manera més específica, arribant a diverses comarques. Dins de la ciutat de València també s'ha agitat molt el projecte, tres dels centres són de la capital, la Universitat de València que ha sigut una entitat clau, a més de diverses institucions que han col·laborat des de l'inici. Així i tot, la comunicació seguirà amb noves accions per a consolidar la lluita, ja que es necessiten canvis palesos en les polítiques educatives. A més, de manera estatal, el projecte s'ha portat a diverses ciutats, com el cas de Múrcia o Barcelona a través de conferències en les universitats. I de manera internacional a Itàlia, Portugal i diversos països llatinoamericans, on s'han mostrat totalment interessats amb la causa i recolzant-la al màxim. També els articles i llibres que parlen del tema seran un referent a tindre en compte com a material escrit de la reivindicació viscuda i de tot el que s'ha aconseguit fins ara. Aquest és el camí pel qual es vol seguir, ja que com es diu ací “tota pedra fa paret”, tot va fent.

El camí a seguir és clar, en l'àmbit local se seguiran organitzant accions de visualització artística, com el *Second Round Ceràmica*, que ja es troba mobilitzant a professors. S'incrementarà la visualització del bloc de *Second Round: Art i lluita* amb novetats de manera més contínua i es facilitarà informació de les activitats organitzades als mitjans locals, així com es crearà una xarxa social que ajude a la participació i visualització. Se seguirà donant suport a la pel·lícula-taller *Second Round Movie: Línies* com a mètode de col·laboració entre entitats diferents per una mateixa causa. Se seguirà amb la recerca en matèria artística i es realitzarà una difusió dels resultats obtinguts tant de manera

escrita amb articles i llibres, com de manera oral en congressos i jornades. A més, en l'àmbit global es potenciaren les xarxes socials per a arribar a un major nombre de persones i es fomentaran les sinergies amb agents que es troben en situacions semblants, que creguen en la causa i vulguen realitzar la seua reivindicació sumant-se a les iniciatives. En definitiva, tirant la vista enrere i observant tot el que s'ha aconseguit, hi ha una satisfacció que crea unes ganes majors de seguir lluitant per l'art i pels seus professionals. En aquesta fita és inigualable la força que la Universitat de València ha tingut amb el seu suport incondicional, tenint al capdavant al seu comissari Ricard Huerta, amb la bandera innovadora com a segell d'identitat.

L'apartat de conclusions mostra primerament una *visió general* del projecte i de la tesi realitzada, seguidament es mostra una observació minuciosa dels *objectius* dels quals es partia inicialment, així com els *resultats* amb els quals s'han aconseguit assolir. Posem l'èmfasi en les *contribucions* que aquesta investigació ha suposat, per seguir amb l'*anàlisi* general de la compilació de fets al voltant de Second Round. Finalment s'especifiquen *futures línies d'investigació* arran d'aquest estudi.

El projecte Second Round està ajudant a fer que es visibilitze el problema, es conega l'art que es fa als centres de Secundària i es valore la figura del professor de Dibuix. *Second Round: Art i lluita als instituts valencians* és un projecte que va començar les accions als instituts en octubre de 2015, va passar durant tot un curs per dotze centres de Secundària de la província de València, i va finalitzar eixa etapa amb una exposició al Centre Cultural la Nau de València. En eixe temps va aconseguir que es visibilitzara el treball que realitza alumnat i professorat en els centres de Secundària, amb exposicions d'obres d'alumnes i exalumnes, que s'oferiren conferències, cursos, performance, tota mena d'accions i iniciatives, a més de promoure que es creara l'Associació Valenciana de Professorat de Dibuix (AVPD).

En la segona part del projecte s'ha dissenyat un àmbit més tecnològic, en el qual es realitzen aportacions en jornades i es difonen també en el bloc creat. A més, el nou Second Round, amb especial èmfasi a la Ceràmica i el disseny, ja està començant els seus cursos i les seues primeres accions reivindicatives. Es tracta d'un pas molt important per a la reivindicació de l'educació artística, ja que davant la progressiva desaparició de l'àmbit artístic en la Secundària s'ha mostrat l'entusiasme i el treball per revalorar l'art. S'ha comprovat la mobilització creada gràcies a Second Round, cosa que ha afectat barris i pobles sencers, fent més visible la problemàtica i el treball realitzat.

S'ha comunicat l'art des de diferents àmbits per arribar a la societat i que es conega el que està succeint. Es fa necessari seguir per aquest camí de la reivindicació de l'art, ja no es parteix de zero i ja s'han aconseguit objectius essencials que s'han de mantenir i identificar. De manera específica, aquesta *investigació* contribueix a la difusió del projecte i anima a futures investigacions a centrar-se en els entorns de l'educació artística, a la seua situació en la Secundària i al seguiment d'un projecte d'aquestes característiques. Aquests futurs estudis poden tindre una referència inicial en aquesta investigació. Per poder comprendre la magnitud del projecte, la investigació es basa en un estudi de cas que ha fet de l'observació directa la seua part fonamental. Partint des de la concepció de viure en directe tot allò que succeïa, ha convertit aquesta tesi i a la seua investigadora en part del mateix objecte d'investigació.

Per tal d'arribar a totes les parts essencials s'ha utilitzat una metodologia d'investigació plural en la qual s'ha pogut comprovar de manera més específica alguns factors decisius de tot l'entramat que suposa Second Round. A més de l'observació directa comentada i la informació de documents relacionats, destacar els diversos enfocaments. L'enfocament qualitatiu es basa en el coneixement de la figura essencial del professor de dibuix, per tal d'arribar a conèixer el que pensa, com s'ha format i com està vivint la situació a Secundària, per això es van realitzar entrevistes, grups de discussió i finalment històries de vida basades en els resultats dels punts anteriors. Respecte a l'enfocament quantitatiu-descriptiu, ens mostra la mobilització en forma de números, es basa en una enumeració de les xifres clau que formen la situació de l'educació artística, del problema i de les dades fonamentals de Second Round, amb una visió totalment reivindicativa. L'enfocament d'arts es fabrica des de la visió més directa de la mateixa investigadora, amb fotografies que mostren visualment qüestions que verbalment són més difícils d'expressar, o que entrellacen text i imatge amb un mateix fi. Finalment, trobem amb la narrativa personal una referència autobiogràfica per entendre el que ha significat aquest projecte en la investigadora, la seua vivència personal dins el projecte i el que s'ha viscut fins ara. La tesi s'ha basat en el projecte i el projecte es materialitza amb la tesi, convertint-se així tots dos en una mateixa iniciativa.

Recapitulant els objectius del treball d'investigació dels quals partíem, *l'objectiu general* de la investigació era, després de formar part d'un projecte d'innovació educativa viscut com a fenomen reivindicatiu:

- Conèixer, compilar i analitzar el que ha significat Second Round per a l'educació artística en Secundària, el context, el procés, la comunicació i els resultats que s'han obtingut, així com interpretar i proposar el pla de futur.

Resultat:

- Coneixement de la situació de la qual es parteix, amb el marc teòric com a context per conèixer el que ocorre en l'educació artística a Secundària, i coneixement de les parts (professors de dibuix, educació artística, col·laboració entre entitats, reivindicació i comunicació).

- Coneixement a partir de la metodologia d'investigació

- Compilar la informació textual i visual de tot el que ha passat al projecte Second Round

- Analitzar el que ha ocorregut i reflexionar sobre el futur

- Conèixer així el context, el procés, la comunicació i els resultats obtinguts fins ara en el projecte Second Round

- Interpretar resultats i proposar línies futures amb les TIC

Els objectius específics dels quals partíem dins la investigació i el seu resultat:

- Reivindicar les injustícies i alçar la veu davant les dificultats. Resultat: Milers de participants en un mateix projecte per defensar l'educació artística

- Col·laborar dins el món educatiu amb persones de diferents àmbits. Resultat: Second Round com a projecte col·laboratiu entre Universitat, instituts de Secundària, entitats i professionals

- Plantejar el context polític, social i educatiu que ocorre al voltant de l'educació artística en Secundària. Resultat: Marc teòric de la investigació

- Abordar la temàtica com a part activa que viu tot el que succeeix. Resultat: Investigació doctoral com a vivència en directe

- Desenvolupar visualment i textualment l'experiència de Second Round. Resultat: Material visual i explicatiu de tot el procés

- Mostrar la situació específica del professorat de Dibuix als centres de Secundària amb la recerca bibliogràfica i informació dels implicats. Resultat: Marc teòric i anàlisi qualitatiu (entrevistes, grups de discussió i històries de vida)
- Afavorir la visibilització de la problemàtica plantejada amb el projecte. Resultat: Difusió i comunicació amb conferències i publicacions, nacionals i internacionals
- Establir raonaments per canviar la situació. Resultat: Reflexions finals d'actuació
- Ajudar a potenciar una educació integral en valors. Resultat: Relacionar la importància de l'educació en arts amb la potenciació dels valors.

Objectius específics que es realitzen de cara al fet que es consideren en el *futur resultats* esperats:

- Animar a considerar l'entorn digital com a eina de difusió. Resultat: Futur de Second Round amb les TIC
- Animar en la investigació per a la millora de l'educació artística. Resultat: Comunicació i difusió de la investigació
- Animar a la societat a sumar-se a la lluita per l'educació artística. Resultat: Comunicació i difusió del projecte i els resultats

La confecció d'aquest estudi ha contribuït a fer que el projecte Second Round tinga més força, amb la realització d'un estudi exhaustiu i un seguiment incessant de tot el procés. L'observació activa i la utilització de diferents enfocaments mostra de manera clara el gran potencial que té el fenomen Second Round. La investigació ha materialitzat el que ha ocorregut durant tot el procés, ha marcat les pautes de la situació i ha indagat en els protagonistes de l'entramat.

Per concloure, es pot observar una visió holística del que ha suposat el projecte, tractant-lo com un tot format per moltes parts relacionades. Per tant, el que la investigació ha contribuït a obtenir es podria agrupar en diversos punts clau:

- Material recopilatori de Second Round
- Comunicació del que ha passat en el projecte
- Visibilització del treball d'educació artística en la Secundària
- Anàlisi del que ha suposat el projecte
- Estudi de cas com a vivència directa del fenomen Second Round

- Indagació en els entramats del projecte
- Seguiment exhaustiu de tot el que ha ocorregut i ocorre a Second Round
- Investigació des de les diverses perspectives possibles en un mateix fenomen
- Visió holística d'un projecte reivindicatiu

A més, la investigació ajuda a:

- Comunicar l'art
- Animar a difondre la situació del professorat de dibuix
- Recolzar la investigació en educació artística
- Fomentar investigacions com a vivències integrals d'un projecte

És un projecte que ja ha aconseguit que col·laboren per un mateix fi la universitat i els instituts, a més de diferents institucions, professionals, docents i alumnes, per tant es tracta d'un fet exemplar. L'estudi demostra iniciatives i accions desenvolupades en el procés que s'ha anat seguint des que existeix Second Round, amb un calendari ple d'activitats relacionades. En aquest punt s'ha de destacar el fet de tindre un apartat dedicat a Second Round en una Web Internacional, això fa possible les sinergies i el coneixement amb altres països.

L'enfocament qualitatiu mostra la figura del professorat de Dibuix com a eix transformador de la societat, amb les seues inquietuds del passat, del present i del futur. L'enfocament quantitatiu mostra d'una manera reivindicativa i amb un estil visual les xifres que es menegen en Second Round i en el seu context. L'enfocament artístic mostra amb imatges i text la visió més personal de la investigadora, gràcies a ser part activa del mateix projecte investigat. La comunicació que s'ha fet més enllà dels centres mostra la repercussió mediàtica que ha tingut el projecte, qüestió que se'ns planteja amb més força de cara al futur. Les TIC són l'àmbit amb el qual es vol seguir treballant, per arribar a més gent d'una manera interactiva. Tota la compilació de les accions mostrades en l'estudi afecten directament i ajuden al canvi de la situació de l'educació artística en la Secundària. La materialització i recopilació de totes les iniciatives al voltant de Second Round amb la investigació plural portada a terme, ajuden a conèixer en profunditat el que ha passat, i dóna les claus per actuar en conseqüència, així com animar i fomentar noves investigacions relacionades.

A partir d'aquest treball es poden trobar diferents línies d'investigació. Animar a confeccionar un nou estudi de Second Round a partir del realitzat fins ara amb tot el que està per vindre en el projecte, que segueix actiu. Això resultaria positiu pel fet que es podria seguir materialitzant el que ocorre, observar com evoluciona i els resultats que es van donant. A més, es podrien realitzar metodologies diferents i comparar els resultats, o confeccionar comparatives de metodologies equivalents en diversos moments. També amb aquesta línia es podrien desenvolupar més projectes com Second Round, en altres províncies, comunitats i països, per realitzar un seguiment actiu i compilar la informació, partint del Second Round explicat en aquest estudi.

Una futura línia d'actuació seria realitzar estudis amb la mateixa línia investigadora, amb el seguiment d'altres projectes reivindicatius per l'art o amb la comparació de diferents entramats relacionats amb l'educació artística. S'espera amb aquestes propostes animar a la investigació de l'educació artística i seguir així amb la reivindicació en favor de l'art. La comunicació artística no ha de parar, al contrari, s'ha de seguir mobilitzant per arribar a canviar la situació actual i fer valdre l'educació en arts a la societat.

VI.1. Conclusions (English version)

This section presents an overview of the project and the thesis carried out. This is followed by a careful observation of the aims that were initially set out, as well as the results achieved. Secondly, we have a general analysis of the compilation of facts around Second Round, placing an emphasis on the contributions of this research. Finally, we specify future lines of research as a result of this study.

The Second Round project helped to make the problem visible. "Second Round: Art and fight in the Valencian institutes" is a project provided some activities at High Schools in October 2015. This project covered a whole course for twelve Secondary schools in the province of Valencia, and finalized that stage with an exhibition at "La Nau", a Cultural Center of Valencia. During that time, it made the work realised by students and teachers visible, who offered lectures, courses, performance and different actions and initiatives. In addition it promoted the creation of the Valencian Association of Teaching of Drawing (AVPD).

In the second part of the project, the technological field was designed, in which contributions were made in conferences. In addition, the new Second Round, with special emphasis on ceramics and design, has already started its courses and its first actions. It was a very important step for the defence of Art Education. Because there was a progressive disappearance of the artistic field in the Secondary School, where the students have showed enthusiasm and work to revalue art. The mobilization created through the Second Round was proven, which has affected entire districts and villages, making the problems and the work more visible.

The art was communicated from different fields to reach society. It was necessary to continue during this progress of art's claim. We have already achieved essential goals that must be maintained and identified. Specifically, this research started to contribute to the dissemination of the project and to encourage future research to focus on the environments of Art Education. This situation exists in the Secondary School and following projects. These future studies can have an initial reference in this

investigation. In order to understand the magnitude of the project, the investigation has the fundamental part the direct observation in a case study. Starting from the conception of experiencing all that happened, it has changed this thesis and also its researcher, part of the same object of investigation.

In order to reach the essential parts, the methodology of plural investigation was applied. Because of that, it was possible to verify specifically some decisive factors in the whole network that is the Second Round. In addition to the commented direct observation and the information documents, it was highlighted the various approaches. The qualitative approach is based on the knowledge of the essential figure of the art teacher, in order to get to know what is his opinion, he is skilled and how the situation is living in Secondary. By methodology of interviewing, focus groups and life stories, the results were obtained.

Regarding the quantitative-descriptive approach, it showed the mobilization in the form of numbers, it is based on an enumeration of the key figures; the problem and the fundamental data of Second Round, with a totally reclaiming vision. The arts approach was based on direct observation of the researcher, with pictures that display questions in a visual way, that are more difficult to express verbally. Moreover, interweaving of text and image was applied with the same purpose. Finally, we found with the personal narrative an autobiographical reference to understand what this project had meant for the researcher. His personal experience in the project and what had been lived up to now. The thesis was based on the project which one was materialized by the thesis, thus becoming both in the same initiative.

Recapitulating the aims of this research work from which we started, the general aim in this educational innovation project and claim phenomenon was:

-To understand, compile and analyze what “Second Round” means for Art Education in Secondary education; to determine the context, the process, the communication and the results that have been obtained, interpreting them and proposing a plan for the future.

Result:

- Knowledge of the situation that is part of it, with the theoretical framework as a context for knowing what happens in Art Education in Secondary School, and knowledge of the parties (art teachers, Art Education, collaboration between organizations, claim and communication).
- Knowledge based on the research methodology
- Compile the textual and visual information of everything that happened to the Second Round project
- Analyze what has happened and reflect on the future
- Being aware of the context, process, communication and results obtained so far in the Second Round project
- Interpret results and propose future lines with ICT

The targets that we started in the investigation and their results:

- Vindicate injustices and highlight the difficulties. Result: Thousands of participants in the same project defending Art Education
- Collaborate in the educational world with people of different fields. Result: the Second Round as a collaborative project between University, Secondary schools, organizations and professionals.
- Establish the political, social and educational context that took place in Secondary education. Result: Theoretical framework of research
- Evaluate the issue as an active part that experiences everything that happened. Result: Doctoral research as a life experience
- Develop the experience of the Second Round visually and textually. Result: Visual and explanatory material of the entire process
- Show the specific situation of art teachers in Secondary schools with bibliographic research and information of involved people. Result: Theoretical framework and qualitative analysis (interviews, focus groups and life stories)
- Encourage the visibility of the problem posed with the project. Result: Dissemination and communication with national and international conferences and publications
- Establish reasoning to change the situation. Result: Final reflections of action
- Help to promote a comprehensive education in values. Result: Relate the importance of education in arts with the empowerment of values.

Targets that were carried out and the expected future results in the future:

- Encourage the digital environment as a diffusion tool. Result: Future of Second Round with ICT
- Encourage research for the improvement of Art Education. Result: Communication and dissemination of research
- Encourage society to join the struggle for Art Education. Result: Communication and dissemination of the project and the results

The preparation of this study helped to make the Second Round project stronger, with a deep study and incessant monitoring of the entire process. The active observation and the use of different approaches showed clearly the great potential of the Second Round phenomenon. The research materialized what had been happening throughout the process, has marked the guidelines of the situation and has investigated the main characters.

Finally, it was possible to see a holistic vision of what had involved the project, treating it as a whole formed by many related parts. Therefore, the complex of obtained results was grouped into several key points:

- Compilation material of Second Round
- Communication of what happened in the project
- Visibilization of the Art Education work in the Secondary School
- Analysis of what involved the project
- Case study as a direct experience of the Second Round phenomenon
- Inquiry into the framework of the project
- Exhaustive follow-up of everything that happened and occurred in the Second Round
- Research from the various perspectives possible in the same phenomenon
- Holistic vision of a claiming project

In addition, the research helped:

- Communicate art
- Encourage the dissemination of the situation of art teachers

- Support the research in Art Education
- Foster research as integral experiences of a project

It is a project that has already managed to promote collaboration for the same purpose at the university and the High Schools, as well as different institutions, professionals, teachers and students. The study showed initiatives and actions developed in the process, with a full calendar of related activities. At this point, it is worth mentioning the fact that there is a section devoted to Second Round in an International Web, thus enabling synergies and sharig this knowledge with other countries.

The qualitative approach showed the figure of the teaching staff of art as the transforming axis of society, with its concerns of the past, the present and the future. The quantitative approach reflected in a claim and visual style the figures in Second Round and in its context. The artistic approach represented with images and text the most personal vision of the researcher, thanks to being an active part of the investigated project. The communication that was done beyond the centers, showed the media impact that the project has had, a question that would be emphasized in the future. ICT is the area with which we want to continue working, to reach more people in an interactive way. All the compilation of the activities shown in the study affect and help, changed the situation of Art Education in the Secondary School. The materialization and compilation of all the initiatives around Second Round with the tasks carried out in the investigation helped to know in depth what had happened. And also it gave the keys to act accordingly, as well as to encourage and promote new related investigations.

From this work you can find different lines of research. We encourage the preparation of a new Second Round study from what was done so far with everything that is to come to the project, which is still active. This would be positive because we can continue to materialize the outcomes. We can observe how it evolves and the results that are being achieved. In addition, different methodologies could be performed and the results compared, evaluating comparative methodologies at different times. Also, with this line we could develop more projects like the Second Round in other provinces,

communities and countries. We can also keep an active tracking and compilation of the information, based on the Second Round explained in this study.

A future line of action would carry out studies with the same research line. With the follow-up of other projects claiming for art or with the comparison of different media related to Art Education. This should not stop the artistic communication, it must continue to be mobilized to change the current situation and make education worthwhile in society. It is possible that with these proposals we encourage the research of Art Education and continue with the claim in favor of art.

VII. Referències

- Acevedo A. (2000). *El proceso de la entrevista: conceptos y modelos*. México: Limusa Noriega Editores.
- Adams, J. Worwood, K., Atkinson, D., Dash, P., Herne, S., Page, T. (2005). *Teaching through contemporary art. A report on innovative practices in the classroom*. London: Tate Modern Research Pamphlet.
- Aguirre, I. (2005). *Teorías y prácticas en Educación Artística*. Barcelona: Octaedro.
- Aguirre, I. (2008). Las artes en la trama de la cultura. Fundamentos para renovar la educación artística. *Revista digital do LAV, 1 (1)*.
- Aguirre, I., Olaiz, I., Marcellán, I., Arriaga, A., i Vidador, M. (2010). Estudios sobre jóvenes productores de cultura visual: un estado de la cuestión. In *Congreso Iberoamericano de Educación, Metas* (vol. 2021).
- Ainscow, M. (1991). *Necesidades especiales en el aula. Guía para la formación del profesorado*. Madrid: Narcea.
- Almenara, J. C. (2003). Educación en valores y cine. *Making of. Cuadernos de cine y educación, 20*, 16-30.
- Alonso-Sanz, A. (2011). *La formación del alumnado de Magisterio en Educación Artística. Un estudio de caso a partir de las Historias de Vida de futuros docentes de la Universidad de Alicante*. Tesis doctoral: Universitat de València.
- Alonso-Sanz, A. (2012). Autobiografía de una profesora de Educación Artística. En J. I. Rivas, F. Hernández, J. M. Sancho, C. Núñez (Coords.), *Historias de vida en educación: Sujeto, Diálogo, Experiencia* (pp. 187-192). Barcelona: Dipòsit Digital UB. Recuperado de <http://hdl.handle.net/2445/32345>
- Alonso-Sanz, A (2016) ‘Conciliación de la vida estudiantil, familiar y laboral de una madre universitaria’. *Revista de Antropología Experimental, 16*, 223-233, doi: <http://dx.doi.org/10.17561/rae.v0i16.2516>
- Alonso-Sanz, A. i Romero-Naranjo, F. (2014). Uso de los anuncios televisivos como recurso didáctico en las disciplinas artísticas. Las “panaderas”. *XII Jornadas de*

Redes de Investigación en Docencia Universitaria. El reconocimiento docente: innovar e investigar con criterios de calidad.

- Alonso-Sanz, A., i Trives Martínez, E. A. (2013). Relaciones interpersonales y espaciales entre aulas de percusión corporal y aulas en la Cultura Visual.
- Ambròs, A. (2002). *La paraula, la imatge i el so: un estudi sobre l'Educació en Comunicació en l'àrea de Llengua de l'Educació Secundària Obligatòria a Catalunya (1992-2002) aplicat a tres Centres educatius de la comarca del Vallès (Barcelona)*. Tesis doctoral: Universitat de Barcelona.
- Ambròs, A. (2013). El desplegament curricular de les competències bàsiques. Una proposta real d'intervenció. *Ponència presentada a: VIII Jornades de música. Les competències bàsiques en l'educació musical. Barcelona, Universitat de Barcelona (Institut de Ciències de l'Educació), 6 i 7 de setembre de 2012.* (8-22).
- Ambròs, A. (2016). Cinema, literatura i territori. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura, 71*, 19-25.
- Antúnez, S. (2000). *Cuadernos de Educación. Claves para la organización de los centros escolares*. Barcelona: Universidad de Barcelona / Horsori.
- Aparici, R. (coord.) (2010). *Educomunicación: más allá del 2.0*. Barcelona: Gedisa
- Arceo, F. D. B. (2007). *La innovación en la enseñanza soportada en TIC. Una mirada al futuro desde las condiciones actuales*. México: UNAM.
- Bamford, A. (2009). *El factor ¡wuuu! El papel de las Artes en la Educación*. Barcelona: Octaedro.
- Barab, S. i Duffy, T. (2000). From practice fields to communities of practice. En Jonassen, D. i Land, S. (Coords.), *Land Theoretical foundations of learning environments* (pp. 25-26). New York: Routledge.
- Barrantes, M., Blanco, L. J. (2004). Recuerdos, expectativas y concepciones de los estudiantes para maestro sobre la geometría escolar. *Enseñanza de las Ciencias, 22* (2), 241-250.
- Bayer, R. (1986). *Historia de la estética*. México: Fondo de Cultura Económica.
- Best, J. W. (1981). *Cómo investigar en educación*. Madrid: Morata.
- Betrián, E., Galitó, N., Garcia, N., Jové, G., i Macarulla, M. (2013). La triangulación múltiple como estrategia metodológica. *REICE Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación, 11* (4), 5-24

- Betrián, E., i Jové, G. (2013). La inestabilidad docente y la homeostasis de la innovación educativa. *Estudios sobre educación*, 24, 61-82
- Betrián, E., Jové, G. i Farrero, M. (2017). El espacio total a través del arte. *Revista de Educación Inclusiva*, 7 (1), 80-95
- Blaikie, N.W.H. (1991). A critique of the use of triangulation in social research. *Quality and Quantity*, 25, 115-136.
- Boletín Oficial del Estado (2006). Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.
- Boletín Oficial del Estado (2013). Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. *Disponible en: www.boe.es/diario_boe/txt.php*.
- Bolívar, A. (1999). Enfoque narrativo versus explicativo del desarrollo moral. En E. Pérez-Delgado i M. V. Mestre (Coords.), *Psicología moral y crecimiento personal. Su situación en el cambio de siglo* (85-101). Barcelona: Ariel.
- Bolívar, A. (2002). ¿De nobis ipsis silemus?: Epistemología de la investigación biográfico-narrativa en educación. *Revista electrónica de investigación educativa*, 4 (1), 01-26.
- Bolívar, A. (2004). Ciudadanía y escuela pública en el contexto de diversidad cultural. *Revista Mexicana de Investigación Educativa*, 9 (20), 15-38.
- Borko, H. (1986). Clinical Teacher Education: The Induction Years. En Hofman i Edwards (eds.) *Reality and Reform in Clinical Teacher Education*. New York: Random House, 45-64.
- Bresler, L. (2001). Agenda for Arts education research: emerging issues and directions. En M. McCarthy (Ed.), *Enlightened advocacy: Implications for research for arts education policy and practice* (43-71). University of Maryland.
- Broudy, H. S. (1973). La estructura del conocimiento en las artes. En S. Elam, *La educación y la estructura del conocimiento* (69-113). Buenos Aires: El Ateneo.
- Bruner, J. (1988). *Realidad mental, mundos posibles*. Barcelona: Gedisa.
- Bunk, G. P. (1994). La transmisión de las competencias en la formación y perfeccionamiento profesionales de la RFA. *Revista Europea de Formación Profesional* 1, 8-14.
- Calle, R. de la. (2005). El espejo de la ekphrasis: Más acá de la imagen. Más allá del texto. *Escritura e imagen*, 1, 59-81.
- Calle, R. de la. (Ed.) (2016). *Diàlegs entre les imatges i les paraules: Estudis al volant de setze artistes del sud del País Valencià* (vol. 1). Universidad de Alicante.

- Callejo, J., i Viedma, A. (2006): *Proyectos y estrategias de investigación social: la perspectiva de la intervención*. Madrid: Mc Graw Hill.
- Canales, M., i Peinado, A. (1994). Grupos de discusión. *Métodos y técnicas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Síntesis Psicológica.
- Carbonell, J. (2001). *La aventura de innovar. El cambio en la escuela*. Madrid: Morata
- Chetty, S. (1996). The case study method for research in small-and medium-sized firms. *International Small Business Journal*, 15 (1), 73-85.
- Cho, H., Pemberton, C. L., i Ray, B. (2017). An Exploration of the Existence, Value and Importance of Creativity Education. *Current Issues in Education*, 20(1).
- Cohen, L., Manion, L. (1989). *Research Methods in Education*. Londres: Routledge.
- Coiduras, J., Valls, M. J., Ribes, R., Marsellés, M. A, Jové, G., i Agulló, M. J. (2009). Actividades para la formación de profesionales reflexivos en la acción: una propuesta de desarrollo de competencias desde los créditos prácticos en los estudios de Maestro de Educación Especial. *REIFOP*, 12 (2), 73-83.
- Coll, C. i Sánchez, E. (2008). “Presentación. El análisis de la interacción alumno-profesor: líneas de investigación”. *Revista de Educación*, 346, 15-32.
- Connelly, F. M., i Clandinin, D. J. (1990). Stories of experience and narrative inquiry. *Educational Researcher*, 19 (5), 2-14.
- Creemers, B. P. M. (1997). Las metas de la eficacia escolar y la mejora de la escuela. En D. Reynolds, R. Bollen, B. Creemers, D. Hopkins, L. Stoll i N. Lagerweij (eds.), *Las escuelas eficaces. Claves para mejorar la enseñanza* (37-39). Madrid: Santillana.
- Dearden, R. F., Hirst, P. H. i Peters, R. S. (1982). *Educación y desarrollo de la razón. Formación del sentido crítico*. Madrid: Narcea.
- Deleuze, G. i Guattari, F. (2002). *Mil mesetas, capitalismo y esquizofrenia*. Valencia: Pre-Textos.
- Denzin, N. K. (1970a). *Sociological Methods. A Sourcebook*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Denzin, N. K. (1970b). *The Research Act in Sociology: A Theoretical Introduction to Sociological Method*. Londres: The Butterworth Group.
- Dewey, J. (2008). *El arte como experiencia*. Barcelona: Paidós.
- Donolo, D.S. (2009). Triangulación: procedimiento incorporado a nuevas metodologías de investigación. *Revista Digital Universitària*, 10 (8), art. 53.

- Eisner, E. (1982). *Cognition and curriculum: A basis for deciding what to teach*. New York: Longman.
- Eisner, W. E. (1991-92). Reflexiones acerca de la alfabetización. *Arte, Individuo y Sociedad*, 4, 9-22.
- Eisner, E. (1992). La incomprendida función de las artes en el desarrollo humano. *Revista Española de Pedagogía*, 191, 15-34.
- Eisner, E. (1994). Revisionism in art education: Some comments on the preceding articles. *Studies in Art Education*, 35 (3), 188-191.
- Eisner, W. E. (2004). *El arte y la creación de la mente. El papel de las artes visuales en la transformación de la conciencia*. Barcelona: Paidós.
- Eisner, W. E. i Powell, K. (2002). Art in Science?. *Curriculum Inquiry*, 32 (2), 131-159.
- Eisner, W. E. i Barone, T. (2006), 'Arts-Based Educational Research', en J. L. Green, G. Camilli y P. B. Elmore (Eds.), *Handbook of complementary methods in education research* (95-109). Mahwah, New Jersey: AERA.
- Ely, D. P. (1999). Conditions that facilitate the implementation of educational technology innovations. *Educational Technology*, 39, 23-27.
- Farrero, M. (2012). *ARTeria: la docencia como arte*. Trabajo Final de Máster, no publicado.
- Fielding, M. i Bragg, S. (2003). *Students as researchers: making a difference*. Cambridge: Pearson.
- Fielding, M. (2004). Transformative approaches to student voice: theoretical underpinnings, recalcitrant realities. *British Educational Research Journal*, 30 (2), 295-311.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris: Gallimard.
- Fullan, M. (2002). *Las fuerzas del cambio. Explorando las profundidades de la reforma educativa*. Madrid: Akal.
- Gadner, H. (2001). *El Proyecto Spectrum. Tomo I: Construir sobre las capacidades infantiles*. Madrid: Morata.
- Gadsden, V. L. (2008). The arts and education: Knowledge generation, Pedagogy, and the discourse of learning. *Review of research in education*, 32, 29-61.
- Garcia, N. C. (1993). La cultura visual en la época del posnacionalismo ¿Quién nos va a contar la identidad? *Nueva sociedad*, 127, 251-262.

- Garcia-Raffi, J. V. (2015). La formación literaria en el máster universitario en profesor/-a de Educación Secundaria de la Universitat de València. En Justo, N. S. G. S. P., i López, D. (Ed.), *Horizontes Científicos y Planificación Académica en la Didáctica de Lenguas y Literaturas* (573-587). Universidade do Minho.
- Garcia-Sípido, A. (2003). Caracterización del aprendizaje en educación plástica y visual. *Educación Artística Revista de Investigación*, 1, 83-88.
- Garcia, A. B. R. i López, L. J. R. (2014). Aprender haciendo–investigar reflexionando: caso de estudio paralelo en Colombia y Chile. *Academia y Virtualidad*, 7 (2), 53-63.
- Gather, M. (2004). *Innovar en el seno de la institución escolar*. Barcelona: Graó.
- Gimeno Sacristán, J. (2002). La construcción del discurso y de la práctica de la educación artística. En R. Huerta (Ed.), *Los valores del arte en la enseñanza* (135-154). Valencia: PUV
- Gómez-Aguilella, M. J. (2017a). Transformar els instituts en museus. El projecte Second Round: Art i Lluita a Secundària. En R. Huerta. i A. Alonso-Sanz (Eds.), *Nous Entorns d'Aprenentatge per a les Arts i la Cultura* (pp. 67- 76). València: Tirant lo Blanch
- Gómez-Aguilella, M. J. (2017b). Comunicar l'art com a construcció de la identitat dels joves. El projecte Second Round Movie: Línies. En J. Garcia-Raffi. i P. Jardón (Coords.), *Identidades, cine y educación. Didáctica de la pantalla IV. Espaicinema* (pp.107-124). València: Tirant lo Blanch
- Gómez-Aguilella, M. J. (2017c). Proyecto Second Round: art i lluita als instituts valencians. *Rizomatrans: ser canvi educatiu* (pp 76-81). València: Florida Edicions
- González-Tejero, J. M. S., Parra, R. M. P., i Llamas, M. G. R. (2007). Perspectiva histórica del aprendizaje cooperativo: un largo y tortuoso camino a través de cuatro siglos. *Revista Española de Pedagogía*, 236, 125-138.
- Goodson, I. (2003). Hacia un desarrollo de las historias personales y profesionales de los docentes. *Revista Mexicana de Investigación Educativa*, 8 (19), 733-758.
- Gubern, R. (1995). *Historia del cine*. Barcelona: Lumen.
- Gutiérrez, R. (2005). Los estudios de casos: una opción metodológica para investigar la educación artística. En R. Marín (Ed.), *Investigación en Educación Artística* (151-174). Granada: Editorial Universidad de Granada.

- Hargreaves, A. (1998). *Una educación para el cambio: reinventar la educación de los adolescentes*. Barcelona: Octaedro.
- Hargreaves, A., Crocker, R., Davis, B., Mcewen, L., Sahlberg, P., Shirley, D. i Sumara, D. (2009). *The learning mosaic: A multiple perspectives review of the Alberta initiative for school improvement (AIS)*. Canada: Alberta Government, Ministry of Education.
- Hargreaves, A., Halasz, G. i Pont, B. (2008). The Finnish approach to system leadership. En B. Pont, D. Nusche y D. Hopkins (Eds.), *Improving school leadership: Case studies on system leadership* (pp. 69-109). Paris: OECD.
- Harris, A. (2011). Reforming systems: Realizing the Fourth Way. *Journal of Educational Change*, 12 (2), 159–171.
- Hernández, F. (1989). *Para enseñar no basta con saber la asignatura*. Barcelona: Paidós.
- Hernández, F. (1992). *La organización del currículum por proyectos de trabajo*. Barcelona: Graó.
- Hernández, F. (2000). *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro.
- Hernández, F. (2008). La investigación basada en las artes. Propuestas para repensar la investigación en educación. *Educatio siglo XXI*, 26, 85-118
- Herran, A. de la (2011). La madurez institucional como constructo pedagógico. En E. Sebastian i M. Martin (Eds.), *Transferencia del conocimiento a partir de prácticas educativas en los contextos español y brasileño* (145-163). Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá.
- Huerta, R. (1995). *Art i educació*. València: Universitat de València.
- Huerta, R. (2010). Investigación por estudio de casos en el aula de música. *Llibre d'actes del 1er Congreso Internacional de Investigación en Música*, 18-26. Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas de la Comunitat Valenciana (ISEA).
- Huerta, R. (2013a). Arte y educación en el contexto valenciano durante el periodo de democracia. En R. Calle, *Los últimos 30 años del arte valenciano contemporáneo (III)* (156-193). Valencia: Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia.
- Huerta, R. (2013b). La identidad como geografía liminar. Nuevas ideas para la educación en artes visuales. *Aula de Innovación Educativa*, 220, 12-17.

- Huerta, R. (2014a). El cuerpo como metáfora de la educación social. *Revista Iberoamericana de Educación*, 2014, 66 (2), 1-3.
- Huerta, R. (2014b). La educación artística como motor de cambio social. *Cuadernos de Pedagogía*, 2014, vol. 449, 46-50.
- Huerta, R. (2016a). La ciudad desde el activismo i la cultura visual: hacia una mirada urbana del colectivo docente. *Kultur (Castelló de la Plana)*, 3 (6), 29-60
- Huerta, R. (2016b) The Cemetery as a Site For Aesthetic Enquiry in Art Education. *International Journal of Education through Art*, 12 (1), 7-20.
doi: http://dx.doi.org/10.1386/eta.12.1.7_1
- Huerta, R. (2017a). Acciones para reivindicar el futuro de la Educación Artística en Secundaria: el proyecto Second Round. *Revista Matèria Prima*, 5 (3), 179-192.
- Huerta, R. (2017b). Arte y lucha en Secundaria: el proyecto Second Round. *Aula de Secundaria*, 24, 16-21.
- Huerta, R. i Domínguez, R. (2012) Plug.in. Educación artística y nuevos contextos tecnológicos. *EARI Educación Artística Revista de Investigación*, 3, 9-16.
Recuperado de <https://ojs.uv.es/index.php/eari/article/view/2480>
- Huerta, R., i Domínguez Ruiz, R. (2015). Investigar sobre los entornos educativos y abordar la problemática situación de la educación artística en secundaria. *EARI Educación Artística Revista de Investigación*, 6, 10-18
- Huerta, R., i Domínguez, R. (2016) Las reivindicaciones del profesorado de Educación Artística ante los nuevos obstáculos curriculares; el proyecto Second Round: Art i Lluita a Secundària. *EARI Educación Artística Revista de Investigación*. 7, 10-18, doi: <http://dx.doi.org/10.7203/eari.7.8977>
- Jiménez, J. (2004). *Teoría del arte*. Madrid: Tecnos.
- Jové, G., Ayuso, H., Sanjuan, R., Vicens, L., Cano, S. i Zapater, A. (2009). EDUC...arte. Un proyecto de trabajo en red entre universidad, centro de arte y centros educativos. En R. Huerta i R. Romà (eds.), *Mentes sensibles. Investigar en educación y en museos* (pp. 127-138). Valencia: Universidad de Valencia.
- Jové, G. i Betrian, E. (2012). “Entretejiendo encajes” entre la universidad, los centros de arte y las escuelas. *Arte, individuo y sociedad*, 24 (2), 301-314.
- Jové, G., Betrián, E., i Farrero, M. (2013). Los ojos hacia el planeta: la voz de los que aprendemos en la comunidad educativa. *Revista de educación inclusiva*,. 6 (1), 202-216.

- Jové, G., Molina, N. L., Bonastra, Q., i Farrero, M. (2014). Derivas rizomáticas entre la historia, el patrimonio y el espacio urbano. Una experiencia didáctica en el grado de Educación Primaria. *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, 18.
- Jové, G., i Olivera, O. (2011). Viaje a través del tiempo. Diálogos entre obras de arte. *Pulso: revista de educación*, 34, 159-182.
- Jové, G., Vicens, L., Cano, S., Serra, O. i Rodríguez, J. (2006). *Desig d'alteritat. Programa Àlber: una eina per atendre a la diversitat a l'aula*. Lleida: Pagès editors.
- Kant, E. (1964). *De lo bello y lo sublime*. Madrid: Espasa Calpe.
- Kaplún, M. (2010). *Una pedagogía de la comunicación* (Vol. 10). Ediciones de la Torre.
- Lacan, J. (1966). *Écrits*. París: Seuil.
- Lebrero, M. P. i Fernandez, M. D. (2009). Indicadores organizativos para la calidad en Educacion Infantil. *Acción Pedagógica*, 18, 66-77.
- Levine, C. (2007). *Provoking democracy: Why we needs the arts*. Oxford: Basil Blackwell.
- Loscertales, F. i Núñez, T. (2001). *Violencia en las aulas*. Barcelona: Octaedro.
- Lugo, M. T., i Kelly, V. (2010). Tecnología en educación¿ Políticas para la innovación?. In *V Congreso de Tecnología en Educación y Educación en Tecnología*.
- Marcuse, P. (1994). Mainstreaming Public Housing: For a Comprehensive Approach to Housing Policy. Preiser, Wolfgang F. E., David Varady, and Francis Russell, (Ed.) *Future Visions of Urban Public Housing*. Cincinnati (pp. 45-58). University of Cincinnati, College of Design,.
- Marín, R. (2005), 'La "Investigación Educativa Basada en las Artes Visuales" o "Arteinvestigación educativa"', en R. Marín (Ed.), *Investigación en Educación Artística* (223-274), Granada: Editorial Universidad de Granada.
- Marín, R. i Roldán, J. (2008), 'Imágenes de las miradas en el museo. Un fotoensayo descriptivo- interpretativo a partir de H. Daumier', en R. de la Calle i R. Huerta (Eds.), *Mentes Sensibles. Investigar en Educación y Museos* (pp. 97-108). València: PUV.

- Marín, R. i Roldán, J. (2009). 'Proyecciones, tatuajes y otras intervenciones en las obras del museo (Un fotoensayo a partir de T. Struth)', *Arte, Individuo y Sociedad*, 21, 99-106.
- Marín, R. i Roldán, J. (2010), 'Photo essays and photographs in visual arts-based educational research'. *International Journal of Education through Art*, 6 (1), 7-23
- Marín, R., Roldán, J, i Pérez, F. (eds.) (2014). *Estrategias, técnicas e instrumentos en investigación basada en artes e investigación artística*. Universidad de Granada: Granada.
- Marsal, J. F. (1974). Historias de vida y ciencias sociales. En J. Balán (Eds.), *Las historias de vida en ciencias sociales: Teoría y técnica, Nueva Visión*. Buenos Aires.
- Martínez Carazo, P. C. (2006). El método de estudio de caso: estrategia metodológica de la investigación científica. *Pensamiento i gestión*, 20.
- Mascarell Palau, S. D. (2017). *Les TIC en la formació universitària de mestres. El telèfon mòbil en Didàctica de l'Expressió Plàstica a la Facultat de Magisteri de la Universitat de València*. Tesi Doctoral. Universitat de València.
- Miles, M. i Huberman, M. (1984). *Innovation up close: How school improvement Works*. Nueva York: Plenum.
- Miret, M. A., i Jové, G. (2011). Arteterapia para todos: La clave está en la diferencia. *Arteterapia: Papeles de arteterapia y educación artística para la inclusión social*, 6, 13-32.
- Morin, E. (1999). *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. París: UNESCO.
- Murillo, F. J. (2003). Una panorámica de la investigación iberoamericana sobre eficacia escolar. *Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 1 (1), art.1.
- Murillo, F. J. i Muñoz-Repiso, M. (Coords.) (2002). *La mejora de la escuela. Un cambio de mirada*. Barcelona: Ministerio de Educación / Octaedro.
- Neiman, G., Quaranta, G. (2006). Los estudios de caso en la investigación sociológica. En Vasilachis de Gialdino (comp.) *Estrategias de investigación cualitativa*. Buenos Aires: Gedisa.

- Najmanovich, D. (2013). Educar y aprender en la sociedad-red. *Revista del CISEN Tramas/Maepova*, 1 (1), 55-74
- O'Sullivan, S. (2006). *Art encounters Deleuze and Guattari Thought Beyond Representation*. London: Palgrave Macmillan.
- Olsen, W. (2004). Triangulation in Social Research: Qualitative and Quantitative Methods Can Really be Mixed. En M. Holborn, *Development in Sociology*. Londres: Causeway Press.
- Ortiz, A. (2005). El programa Aquad Five como herramienta en el estudio de caso. *Revista de Informática Educativa y Medios Audiovisuales*, Vol. 2(5), 1-15.
- Panciroli, C. (2010). Il modello di Museo Virtuale dell'Educazione dell'Università di Bologna. *Ricerche di Pedagogia e Didattica*, 5, 2, 1-13.
- Panciroli, C. (2016). Los bienes culturales como patrimonio educativo. *EARI Educación Artística Revista de Investigación*, 7, 86-99. Recuperado de <http://dx.doi.org/10.7203/eari.7.8158>
- Panciroli, C., Macaudo, A. (2016). University museums and the Third Mission: the project "Young people for culture" in the Museum Laboratory of Education of Bologna University. *Research on Education and Media*, 8(2), 10-18.
- Panciroli, C., Macaudo, A. (2017). The space as an educational and a didactic tool of interpretation: the example of the atelier of "The child and the city". *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in Education*, 12(1), 131-140.
- Pérez, P. M. (2009). Creatividad e Innovación: Una Destreza Adquirible. *Teoría de la Educación*, 21 (1), 179-198.
- Pérez Serrano, G. (1998). *Investigación cualitativa. Retos e interrogantes. I. Métodos*. Madrid: La Muralla.
- Queiroz, J. P. (2007). *Ideologia: os enviesamentos estereotípicos na publicidade televisiva, em Portugal, em 2003*. Tese de doutorado: Universidade de Lisboa
- Queiroz, J. P. (2016a). Educação artística e a 'infirmidade', ou a fraqueza analógica. *Revista Matéria-Prima*, 4 (2), 12-17.
- Queiroz, J. P. (2016b). Portugal, arte e educação: entre o centro e a periferia. *Revista Trama Interdisciplinar*, 6 (2), 145-167
- Queiroz, J. P. i Bila, M. S. (2014) Como motivar a exploração artística no pré-escolar?. *Revista Matéria-Prima*, 2 (3), 112-122

- Ramon, R. (2013). Estéticas del entorno urbano. La experiencia de visualización de la ciudad. *Revista Matéria-Prima (Lisboa)*,1 (2), 98-106.
- Ramon, R. (2015) Reinventar la ciudad, desarrollo de las competencias básicas a través de un proyecto de creación urbana. *Revista Matéria-Prima*. 3 (2), 79-88.
- Read, E. (1969). *La educación por el arte*. Buenos Aires: Paidós.
- Real Academia Española de la Lengua. (2017). *Diccionario de la lengua española* (23.ª ed.). Consulta en <http://www.rae.es/rae.html>
- Reichardt, C. S. (1986). *Métodos cualitativos y cuantitativos en investigación evaluativa*. Madrid: Morata.
- Ribera, M. (2013). *Activitats educatives dels museus de ceràmica Valencians: Estratègies del professorat*. Tesis doctoral: Universitat de Valencia
- Ricoeur, P. (1995). *Tiempo y narración: Vol. I; Configuración del tiempo; Vol. II. Configuración del tiempo en el relato de ficción; Vol. III, El tiempo narrado*. México: Siglo XXI.
- Rivas, M. (2000). *Innovación educativa. Teoría, procesos y estrategias*. Madrid: Síntesis.
- Rodríguez, O. (2006). *La Triangulación como Estrategia de Investigación en Ciencias Sociales*. Recuperado de <http://dialnet.unirioja.es/>
- Rodríguez, R. (2014). El artista como comunicador. El valor del producto y la marca artísticos en el mercado actual. Proyecto Universidad de Palermo.
- Rodríguez, T. (1999). *La cultura contra la escuela*. Barcelona: Ariel.
- Rogoff, B. (1993). *Aprendices de pensamiento*. Barcelona: Paidós.
- Roig-Vila, R., i Flores Lueg, C. (2014). Conocimiento tecnológico, pedagógico y disciplinario del profesorado: el caso de un centro educativo inteligente. *EDUTECH Revista Electrónica de Tecnología Educativa* 47, 1-17
- Roig-Vila, R., i Pascual-Luna, A. M. (2012). Las competencias digitales de los futuros docentes. Un análisis con estudiantes de Magisterio de Educación Infantil de la Universidad de Alicante. @ tic. revista d'innovació educativa, 9.
- Romo, M., Alfonso-Benlliure, V., i Sanchez-Ruiz, M. J. (2016). El test de creatividad infantil (TCI): evaluando la creatividad mediante una tarea de encontrar problemas. *Psicología Educativa*, 22(2), 93-101.
- Rossi, P. H., i Freeman, H. E. (1993). *Evaluation: A Systematic Approach*. Newbury Park, CA: Sage.

- Rueda, P. (2015) *Entornos de Educación Artística no formal: estudio de casos de academias de arte privadas en Valencia*. Tesis doctoral: Universitat de València.
- Ruiz, J.L. i Ispizua, M.A., (1989). *La descodificación de la vida cotidiana: Métodos de investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto
- Ruiz De Velasco, A. i Abad, J. (2011). *El juego simbólico*. Barcelona: Graó.
- Runco, M. (2003). Idea evaluation, divergent thinking, and creativity. En M. A. Runco (Ed.), *Critical creative processes* (69–74). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Sameshima, P. (2007). Seeing Shadows in New Light: A Procatalepsis on Narrative Inquiry as Professional Development. *New Horizons in Education*, 55(3), 10-21.
- Santayana, G. (1936). Reason in art. En G. Santayana, *The life of reason. The phases of Human Progress* (vol. 4, pp. 205-374). New York: Charles Scribner's Son.
- Sarabia, B. (1985). Historias de vida. *Reis*, (29), 165-186.
- Saura, A. (2011). *Innovación educativa con TIC en Educación Artística, Plástica y Visual*. Sevilla: Eduforma.
- Saura, A. (2013a). E@: red social para la educación artística abierta y a distancia, para la formación continua del profesorado/E@: social network for arts education free access and distance learning, for continuous teacher education. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 19, 459-468.
- Saura, A. (2013b). Proyecto Exposiciones enREDadas: El enmascaramiento artístico como estrategia metodológica para el desarrollo de competencias profesionales/Entangled Exhibition Project: Artistic masking as methodological strategy in order to professional skill development. *Historia y Comunicación Social*, 18, 369.
- Saura, A. (2015). Arte, educación y justicia social. *Opción*, 31(6).
- Saura, A. (2016a). Dimensión formativa de la acción artística. experiencias de construcción de conocimiento nacidas en la nube. *MULTIárea. Revista de didáctica*, (7), 31-78.
- Saura, A. (2016b). Proyecto "Un arte realmente útil". *Opción*, 32 (8).
- Sawyer, R. K. (2012). *Explaining creativity: The science of human innovation*. New York, NY: Oxford University Press.
- Scaramuzzo, G. (2016). Aristotle's homo mimeticus as an Educational Paradigm for Human Coexistence. *Journal of Philosophy of Education*, 50(2), 246-260.
- Schiller, F. (1981). *Cartas sobre la educación estética del hombre*. Madrid: Aguilar.

- Senge, P. (2000). *La danza del cambio. Los retos de sostener el impulso en organizaciones abiertas al aprendizaje*. Bogota: Norma.
- Smilan, C. (2016). Developing visual creative literacies through integrating art-based inquiry. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 89 (4-5), 167-178.
- Smith, W. (1872). *Art education: Scholastic and industrial*. Boston: James Osgood.
- Stacey, R. (1996). *Strategic management and organizational dynamics*. London: Pitman.
- Stake, R. E. (1998). *Investigación con estudio de casos*. Madrid: Morata.
- Stake, R. E. (2005). Qualitative case Studies. En Denzin, N. K. i Lincoln, Y. S., *The SAGE Handbook of qualitative research* (3rd ed.). Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage Publications.
- Subirats (1999). Escuela y territorio. El concepto de escuela comunidad. *Aula de Innovación Educativa*, 79, 43-46.
- Sullivan, G. (2004). Studio art as a reseach practice. En Eisner, E. i Day, M., *Handbook of research and policy in art education*. NAEA. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Susinos, T. (2009). Escuchar para compartir. Reconociendo la autoridad del alumnado en el proyecto de una escuela inclusiva. *Revista de Educación*, 349, 119-136.
- Taylor, D. i Bogdan, R. (1986). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós.
- Timoneda, C. (2008). “Bases cognitivas y emocionales del aprendizaje “. En: <http://www.slideshare.net/a8930002/carme-timoneda-processos-cognitius-i-emocionals-neurologia-i-aprenentatge>
- Touriñán-López, J. M. (1989). Teoría de la Educación: Identificación de la asignatura y competencia disciplinar. *Revista de Ciencias de la Educación*, 37, 7-35.
- Touriñán-López, J. M. (2006a). Conocer, estimar, enseñar, elegir y realizar valores: retos epistemológicos de la investigación pedagógica. *Universitas Tarraconensis. Revista de Ciencias de l'educació*, 30 (1), 173-212.
- Touriñán-López, J. M. (2006b). Educación en valores y experiencia axiológica: el sentido patrimonial de la educación. *Revista Española de Pedagogía*, 64 (234), 227-247

- Touriñán-López, J. M. (2008). Teoría de la educación: investigación disciplinar y retos epistemológicos. *Magis. Revista Internacional de Investigación en Educación*, 1 (1),175-194
- Touriñán-López J. M. (2011). Claves para aproximarse a la educación artística en el sistema educativo: educación “por” las artes y educación “para” un arte. *Estudios sobre educación*, 21, 61-81.
- Trens, A. J. (2003). *El profesorado de la Educación Secundaria ante la diversidad del alumnado en la etapa obligatoria*. Tesis doctoral: Universidad Complutense de Madrid
- Urpí, C. (Coord.) (2008). La educación estética ante una cultura audiovisual. *Estudios sobre educación*, 14, 1-161.
- Valls, M. J., i Jové, G. (2001). El estudio de los itinerarios escolares y post-escolares como pauta de reflexión en la construcción de una escuela y una sociedad para todos. *Revista de educación*, 2001 (325), 283-297.
- Vargas Llosa, Mario. (2012). *La civilización del espectáculo*. Madrid: Alfaguara.
- Vertecchi, B. (1993). *Decisione didattica e valutazione*. Firenze: La Nuova Italia.
- Vicente-Yagüe, M. I. (2016). Artes y literatura en la LOMCE: mecanismos para la comprensión de lecturas plurales. *Investigaciones Sobre Lectura*, (5).
- Villa, A. (2004). Liderazgo para la innovación. En A. Villa (Coord.), *Dirección para la innovación: apertura de los centros a la Sociedad del Conocimiento. IV Congreso Internacional sobre Dirección de Centros Educativos* (pp. 269-305). Bilbao: Universidad de Deusto.
- Wittgenstein, L. (1988). *Investigaciones filosóficas*. Barcelona: Crítica.
- Vygotsky, L. S. (1930). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian and East European Psychology*, 42 (1), 4–84.
- Yin, R. K. (1984/1989). *Case Study Research: Design and Methods, Applied social research. Methods Series*, Newbury Park CA: Sage
- Yin, R. K. (1993). *Applications of Case Study Research, Applied Social Research Methods Series* (Vol. 34). Newbury Park, CA: Sage.
- Yinzhong, H. A. O. (2017). On the Cultivation of Art Design Values From the Perspective of Cultural Self-Confidence. *Cross-Cultural Communication*, 13(8), 54-57.

Zeichner, K. (2010). Nuevas epistemologías en la formación del profesorado. Repensando las conexiones entre las asignaturas del campus y las experiencias de prácticas en la formación del profesorado en la universidad. *Revista Interuniversitaria de Formación del profesorado*, 68 (24,2), 123-150.